T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

REŞÎDÜDDÎN FAZLULLÂH HEMEDÂNÎ'NIN TÂRÎH-İ REŞÎDÎ-Yİ TÜRKÎ (1b-24b) ADLI ÇAĞATAY TÜRKÇESİ İLE KALEME ALINMIŞ OLAN ESERİNİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE ÇALIŞILMASI.

Zukhra Kosimova

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2026

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

REŞÎDÜDDÎN FAZLULLÂH HEMEDÂNÎ'NIN TÂRÎH-İ REŞÎDÎYİ TÜRKÎ (1b-24b) ADLI ÇAĞATAY TÜRKÇESİ İLE KALEME ALINMIŞ OLAN ESERİNİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE ÇALIŞILMASI.

AN ANALYSIS OF *RESÎD* AL-*DÎN* FAŻLULLĀH HAMADÂNĪ'S *TĀRÎKH-I RASHÎDÎ-YI TURKĪ* (1B–24B) IN THE CONTEXT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION

Zukhra Kosimova

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Mesut ŞEN

İstanbul, 2026

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2026

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

/ / 2026

Zukhra Kosimova

ÖZ GEÇMİŞ

2009 Taşkent Devlet Şarkşınaslık Lise mezunu

2013 Taşkent Devlet Şarkşınaslık Üniversitesi Türk Filoloji Bölümü'nden mezun olma

2023 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Yüksek Lisans Programına giriş

İÇİNDEKİLER

ÖZ GEÇMİŞ i
İÇİNDEKİLER ii
ÖN SÖZ vii
ÖZET x
ABSTRACT xi
KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ xii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ xiv
1. BÖLÜM: GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Amaç 2
1.3. Önem 2
1.4. Sınırlılıklar 2
1.5. Sayıltılar 2
1.6. Tanımlar 3
1.6.1. Dil 3
1.6.2. Dil Eğitimi 4
1.6.3. Edebiyat 4
1.6.4. Eğitim 4
2. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 5
2.1. Çağatayca (Çağatay Türkçesi) 5
2.1.1. Çağataycanın Devirleri 7
2.1.1.1. Klasik Öncesi Devir 7
2.1.1.2. Klasik Devir 8
2.1.1.3. Klasik Sonrası Devir 9
2.1.2. Çağatayca Sözlükler 10
2.1.2.1. Abuşka 10
2.1.2.2. Bedāi'ü'l-lugat 10
2.1.2.3. Lugat-i Türkī (Fazlullah Han Lugati) 10
2.1.2.4. Kitāb-ı Zebān-ı Türkī 10
2.1.2.5. Senglāh 11
2.1.2.6. Hulāse-i Abbāsī 11
2.1.2.7. El- Tamga-yı Nāsırī 11
2.1.2.8. Feth-Alī Kacar Lugati 11
2.1.2.9. Lugat-i Çağatay ve Türkī Osmānī (Şeyh Süleymān Efendi Lugati) 11

2.1.3. Çağataycanın Belli Başlı Dil Özellikleri 11
3. BÖLÜM: YÖNTEM 15
3.1. Araştırmanın Modeli 15
3.2. Evren ve Örneklem 15
3.3 Veri Toplama Araçları 15
3.4. Verilerin Toplanması 15
3.5. Verilerin Çözümlenmesi 16
4. BÖLÜM: BULGULAR 17
4.1. Reşîdüddîn Fazlullâh-ı Hemedânî'nin hayatı 17
4.1.1 Eserleri 20
4.2. Târîh-i Reşîdî-yi Türkî 21
4.3.Dil İncelemesi 22
4.3.1.Yazım Özellikleri 23
4.3.1.1.Ünlülerin yazılışı 23
4.3.1.1.1.a ünlüsünün yazımı 23
4.3.1.1.2.e ünlüsünün yazımı 23
4.3.1.1.3.é ünlüsünün yazımı 24
4.3.1.1.4.ı, i ünlülerinin yazımı 24
4.3.1.1.5.o, ö, u, ü ünlülerinin yazımı 25
4.3.1.2.Ünsüzlerin yazılışı 25
4.3.1.2.1.ç ünsüzünün yazımı 26
4.3.1.2.2.p ünsüzünün yazımı 26
4.3.1.2.3.g ünsüzünün yazımı 27
4.3.1.2.4.ñ ünsüzünün yazımı 27
4.3.1.2.5.t ünsüzünün yazımı 27
4.3.1.2.6.s ünsüzünün yazımı 27
4.3.1.3.Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı 28
4.3.2.Ses Bilgisi 29
4.3.2.1.Ünlü değişmeleri 29
4.3.2.1.1.e ~ é değişikliği 29
4.3.2.1.2.e > ü değişikliği 29
4.3.2.1.3.ü > e değişikliği 30
4.3.2.2. Ünlü uyumu 30
4.3.2.2.1. Kalınlık-İncelik uyumu 30
4.3.2.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık uyumu 31
4.3.2.3. Ünlü Türemesi 32

4.3.2.4. Ünlü Düşmesi 33
4.3.2.5. Ünlü Birleşmesi 33
4.3.2.6. Ünsüz Değişmeleri 33
4.3.2.6.1. b > m değişikliği 33
4.3.2.6.2. b > v değişikliği 33
4.3.2.6.3. d > y değişikliği 34
4.3.2.6.4. p > f değişikliği 34
4.3.2.6.5. t > d değişikliği 34
4.3.2.6.6. ḳ > ḫ değişikliği 34
4.3.2.6.7. ḳ/ġ > v değişikliği 35
4.3.2.6.8. g > y değişikliği 35
4.3.2.6.9. z > s değişikliği 35
4.3.2.7.Ünsüz Düşmesi 35
4.3.2.7.1.r düşmesi 35
4.3.2.8.Ünsüz türemesi 35
4.3.2.8.1.y türemesi 36
4.3.2.9.Ünsüz Benzeşmesi 36
4.3.3.Şekil Bilgisi 37
4.3.3.1.Yapım ekleri 37
4.3.3.1.1.İsimden İsim Yapma Ekleri 37
4.3.3.1.2.Fiilden İsim Yapma Ekleri 38
4.3.3.1.3.İsimden Fiil Yapma Eki 39
4.3.3.1.4.Fiilden Fiil Yapma Eki 39
4.3.3.2.İsimler 40
4.3.3.2.1.İsim çekim ekleri 40
4.3.3.2.1.1.Çokluk ekleri 40
4.3.3.2.1.2.İyelik ekleri 40
4.3.3.2.1.3.Hâl ekleri 41
4.3.3.2.1.4.Soru eki 42
4.3.3.2.2.Sayı isimleri 42
4.3.3.3.Sıfatlar 43
4.3.3.3.1.Belirtme (tayin) sıfatları 43
4.3.3.3.1.1.İşaret sıfatları 43
4.3.3.3.1.2.Sayı sıfatları 43
4.3.3.3.1.3.Belirsizlik sıfatları 44
4.3.3.3.1.4.Soru sıfatları 44

4.3.3.3.2.Niteleme sıfatları 44
4.3.3.3.2.1.Karşılaştırma sıfatları 45
4.3.3.3.2.2.Pekiştirme (berkitme) sıfatları 45
4.3.3.3.2.2.Küçültme sıfatları 45
4.3.3.4.Zarflar 45
4.3.3.4.1.Yer zarfları 45
4.3.3.4.2.Zaman zarfları 45
4.3.3.4.3.Durum (hâl) zarfları 45
4.3.3.4.4.Miktar zarfları 46
4.3.3.5.Zamirler 46
4.3.3.5.1.Şahıs zamirleri 46
4.3.3.5.2.Dönüşlülük zamirleri 46
4.3.3.5.3.İşaret zamirleri 47
4.3.3.5.4.Soru zamirleri 47
4.3.3.5.5.Belirsizlik zamirleri 47
4.3.3.5.6.Bağlama zamiri 47
4.3.3.6.Edatlar 48
4.3.3.6.1.Ünlem edatları 48
4.3.3.6.2.Bağlama edatları 48
4.3.3.6.3.Son çekim edatları 50
4.3.3.7.Fiiller 51
4.3.3.7.1.Şahıs ekleri 51
4.3.3.7.1.1.Zamir kökenli şahıs ekleri 51
4.3.3.7.1.2.İyelik kökenli şahıs ekleri 51
4.3.3.7.1.3.Şahıs eki görevinde kullanılan iyelik ekleri 52
4.3.3.7.1.4.Emir şahıs ekleri 52
4.3.3.7.2.Şekil ve zaman ekleri 52
4.3.3.7.2.1.Bildirme kipleri 52
4.3.3.7.2.2.Tasarlama kipleri 54
4.3.3.7.3.Cevherî fiil ve bildirme ekleri 55
4.3.3.7.3.1.é(r)- 55
4.3.3.7.3.2.-dur/-tur (durur/turur) 56
4.3.3.7.4.Fiillerin birleşik çekimi 56
4.3.3.7.4.1.Hikâye birleşik çekimi 56
4.3.3.7.4.2.Rivayet birleşik çekimi 57
4.3.3.7.4.3.Şartlı birleşik çekim 57

4.3.3.7.5.Fiillerde soru 57
4.3.3.7.6.Birleşik fiiller 57
4.3.3.7.6.1.İsimlerden yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller 57
4.3.3.7.6.2.Tasvir fiilleri 58
4.3.3.7.7.Fiilimsiler 59
4.3.3.7.7.1.İsim-fiiller 59
4.3.3.7.7.2.Sıfat-fiiller 59
4.3.3.7.7.3.*Zarf-fiiller* 60
METİN 61
DİZİN 90
5.BÖLÜM: SONUÇ 245
KAYNAKÇA 246

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi alanındaki akademik yolculuğum süresi boyunca edindiğim bilgi ve deneyimleri, tarihî metinlere ve dil öğretimine duyduğum ilgimle birleştirme amacını taşımaktadır. Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin *Târîh-i Reşîdî Türkî* adlı eserini, özellikle Çağatayca nüshalar üzerinden incelemek ve bu çözümlemeyi Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine uyarlamak, benim için hem akademik hem de kişisel açıdan çok değerli bir süreç olmuştur.

Çalışma sürecinin başından itibaren, tarihî metinlerin dil yapısının sadece geçmişi anlamak için değil, aynı zamanda günümüz Türkçesinin eğitiminde de önemli bir faktör olduğunu fark ettim ve bu farkındalık, çalışmamın temel motivasyonunu oluşturmakla beraberinde beni hem dil çözümlemesine hem de pedagojik uygulamalara yönlendirmiştir. Araştırma boyunca amacım, metinlerin dilbilimsel özelliklerini ortaya koyarken, aynı zamanda öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde bu metinlerden nasıl yararlanabileceklerini göstermektir.

Türkçenin tarihsel gelişimi, tezimin kavramsal çerçevesi açısından büyük önem taşımaktadır. Göktürkçe döneminde yazılmış metinlerden başlayarak, Uygurca dönemindeki edebi eserler ve yazım sistemlerindeki değişiklikler, Türkçenin yapı taşlarını oluşturmuştur. Karahanlı Türkçesi ile birlikte Türkçede ilk sistematik yazılı edebiyat ve bilim metinleri ortaya çıkmış; bu dönemde yazılı dilde Arap ve Fars etkileri belirginleşmiştir. Çağatayca dönemi, özellikle Orta Asya'da kültürel ve siyasi etkileşimler sonucunda ortaya çıkmış, Arapça ve Farsça dillerinin yoğun olarak kullanıldığı bir yazı dili olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle Reşîdüddîn'in eserlerinin Çağatayca çevirileri, hem dilin tarihsel evrimini anlamak hem de eğitim süreçlerinde öğrencilerin tarihî metinlerle dil incelemesi ve analizi yapabilmesini sağlamak açısından son derece mühimdir.

Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin *Târîh-i Reşîdî Türkî* eseri, sadece tarihî bir belge değil, aynı zamanda bir dil ve kültür kaynağıdır. Metindeki söz varlığı, morfolojik ve sözdizimsel yapılar, öğrencilerin tarihî metinleri çözümleme becerilerini geliştirmeleri için birer araç olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma sayesinde öğrenciler, tarihî metinleri okuma ve analiz etme becerilerini geliştirirken, aynı zamanda Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanılan pedagojik yöntemlerin çeşitliliğini ve uygulanabilirliğini görebileceklerdir.

Tez çalışmam boyunca, Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin *Târîh-i Reşîdî Türkî* eserinin Çağatayca el yazmasının 1b-24b'ye kadar olan kısmını inceledim ve metinlerin dilsel özelliklerini detaylı bir şekilde çözümledim.

Çağatayca kelimelerin morfolojik yapısı, cümle kurulumları ve Arapça-Farsça etkileri, modern Türkçe ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Bu süreç, hem tarihî dilin anlaşılmasını kolaylaştırmış hem de eğitim materyallerinin geliştirilmesinde yol gösterici olmuştur.

Tezimin her aşamasında yapıcı eleştirileri, engin bilgi birikimi ve bilimsel bakış açısıyla çalışmamın niteliğini zenginleştiren, aynı zamanda akademik duruşu ve insani yaklaşımı ile bana örnek teşkil eden danışmanım değerli Prof. Mesut Şen'e derin teşekkürlerimi arz ederim.

Çalışmam süresince fikir paylaşımlarıyla düşünce ufkumu genişleten Eğitim Uzmanı, Türkolog Mahir Ünlü'ye, ayrıca tez aşamasında gösterdiği emek, anlayış, sabır ve desteği ile bana güç veren eşim Hikmet Dumanoğlu'na teşekkür ederim.

Bu tez çalışması sırasında karşılaştığım her türlü zorluk, aynı zamanda öğrenme ve gelişme fırsatı olarak benim için önemli bir deneyim olmuştur. Metinleri inceleme, kaynak taraması, pedagojik materyal tasarlama ve uygulama aşamaları, akademik yetkinliğimi artırmakla kalmamış, aynı zamanda araştırma disiplinimi de güçlendirmiştir. Bu süreç, akademik dünyada uzun süreli çalışmaların önemini ve sabrın değerini daha iyi kavramamı sağlamıştır.

Çalışmamın bir diğer önemli boyutu, Türkçenin tarihsel evrimi ile eğitim süreci arasındaki bağdır. Tarihî metinlerin analizi, öğrencilerin dil farkındalığını artırmakta ve tarihî dönemlerde kullanılan dil yapılarıyla modern Türkçe arasında bağlantılar kurmalarına fırsat tanımaktadır. Bu manada, Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin *Târîh-i Reşîdî Türkî* eserinin Çağatayca el yazmasının incelenmesi, öğrencilerin hem dilin tarihî gelişimini anlamalarını hem de Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır.

Son olarak, bu çalışmanın hem akademik dünyaya hem de Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi alanına bir katkı sunmasını umuyorum. Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin *Târîh-i Reşîdî Türkî* eserinin Çağatayca el yazmasını ele almak, yalnızca tarihî bir metni

çözümlemek değil, aynı zamanda bu metni günümüz eğitim süreçlerine uyarlamanın yollarını ortaya koymak anlamına gelmektedir. Bu nedenle tezimin, öğrenciler ve araştırmacılar için hem dil çözümlemesi hem de pedagojik uygulamalar açısından rehber niteliğinde olmasını amaçlamaktayım.

Bu ön söz, çalışmamın kapsamını, amacını ve akademik yolculuğumu detaylı biçimde yansıtmaktadır. Tezin ilerleyen bölümlerinde sunacağım bulgular, metodoloji ve örnek analizler ile bu kapsamın daha da derinleşmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın tamamı boyunca Türkçenin tarihsel evrimi ve eğitim bağlamındaki uygulamaları, tez konumla olan ilişki doğrultusunda sürekli olarak ön plana çıkarılmıştır. Böylece hem tarihî hem de dilbilimsel perspektiften kapsamlı bir değerlendirme sunulması sağlanmıştır.

Zukhra Kosimova

İstanbul, 2026

ÖZET

Bu tezde, Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi Abu Reyhan Berünî adındaki Şarkşunaslık Enstitüsünde Nadir ve Yazma Eserler Bölümünde No AP-02 yer numarasıyla Târîh-i Reşîdî Türkî adlı eseri çalışılmıştır.

Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin Târîh-i Reşîdî Türkî adlı eserin dil hususiyetleri mercek altına alınmış ve metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Toplam beş bölümden oluşan tezin giriş kısmında; çalışmanın temel dayanakları, karşılaşılan problemler ve dil eğitimiyle olan teorik bağıntıları tanımlanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde geniş bir alan yazını taraması yapılarak Çağatay edebiyatı; klasik öncesi, klasik ve klasik sonrası dönemler ayrımında tarihsel bir perspektifle sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise çalışmanın metodolojik altyapısı, verilerin tasnifi ve çözümlenme süreçlerine dair teknik detaylar paylaşılmıştır.

Dördüncü bölüm, çalışmanın esas gövdesini ve bulgularını ihtiva etmektedir. Burada öncelikle müellif Reşîdüddîn'in yaşamı ve literatürdeki yeri üzerinde durulmuş, ardından doğrudan Târîh-i Reşîdî Türkî 'nin dil incelemesine geçilmiştir. İnceleme safhasında eserin yazım özellikleri, ünlü ve ünsüz dünyasındaki değişimleri kapsayan ses bilgisi ve kelime tahlillerinden fiilimsilere kadar uzanan geniş bir şekil bilgisi dökümü yapılmıştır.

Metin bölümünde ise el yazma nüshanın transkripsiyonuna yer verilmiştir. Sonuç kısmında, elde edilen dilsel veriler sentezlenerek eserin Çağatay Türkçesi içindeki konumu belirlenmiş; metnin hem filolojik çalışmalara hem de Türk dili eğitimine sağlayacağı özgün katkılar değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler : Tārîẖ-i Reşîdî, Çağatayca el yazması, Türk dili ve edebiyatı, Türk dili tarihî

ABSTRACT

In this thesis, the work titled *Târîh-i Reşîdî Türkî*, registered under call number No. AP-02 in the Department of Rare and Manuscripts at the Abu Rayhan Biruni Institute of Oriental Studies of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, has been studied

In this thesis, the linguistic characteristics of Rashid al-Din Hamadani's work titled Târîh-i Reşîdî-yi Türkî have been examined, and a transcription of the text has been provided. The thesis consists of five chapters. The introduction defines the fundamental basis of the study, the problems encountered, and the theoretical connections with language education. In the second chapter, an extensive literature review is conducted, presenting Chagatai literature through a historical perspective categorized into pre-classical, classical, and post-classical periods. The third chapter shares technical details regarding the methodological framework of the study, the classification of data, and the analysis processes. The fourth chapter constitutes the main body and findings of the study. It first focuses on the life of the author, Rashid al-Din, and his significance in literature, followed by a direct linguistic analysis of Târîh-i Reşîdî-yi Türkî. This analytical phase includes an overview of the work's orthographic features, phonology (covering changes in vowels and consonants), and a comprehensive morphological breakdown ranging from word analysis to non-finite verbs (verbals). The text section contains the transcription of the manuscript. In the conclusion, the linguistic data obtained are synthesized to determine the position of the work within Chagatai Turkish. Furthermore, the original contributions of the text to both philological studies and Turkish language education are evaluated.

Keywords : Târîkh-i Rashdî, Chagatai manuscript, Turkish language and literature, History of the Turkish language

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

a : Her bir yaprağın ön yüzü

Ar. : Arapça

b : Her bir yaprağın arka yüzü

Bk. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

Ed. : Editör

Far. : Farsça

H. : Hicri yıl

Hz. : Hazreti

hzl. : Hazırlayan

Krş. : Karşılaştırınız

M. : Miladi yıl

mec. : Mecaz, mecazen

Moğ. : Moğolca

Skr. : Sanskritçe

S. : Sayı

s. : Sayfa

TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı

TDEA : Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TDTEA: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

+ : İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır.

- : Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.

/ : Eklerdeki şekilleri gösterir. Dizinde yaprak numaraları ile satır numaralarını
ayırmak için kullanılır.

>/< : Kelimenin hangi yöne değişim gösterdiğini belirtir.

~ : Değişik iki şekli gösterir.

[ ] : Yazmada okunamayan, olmayıp eklenen veya onarılan yerleri gösterir.

( ) : Yazmada yanlışlıkla yazılan tekrarları göstermek için kullanılır.

(?) : Okunamayan kelimeleri veya şüpheli durumu belirtir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	ʾ
ا	a, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	ŝ
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r

ز	z
ژ	j
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ż
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g
نك	ñ
ل	l

م	m
ن	n
و	o, ö, u, ū, ü, v
ه	a, e, h
ی	é, ı, i, ī, y

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Problem

Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin *Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî Câmiu'tevarih atı érdi* adlı eserinin Çağatayca el yazması, hem tarihî bir kaynak hem de Türk dili tarihi açısından son derece önemli bir metin olmasına rağmen, bu nüshanın dil özelliklerini sistematik bir biçimde ele alan kapsamlı ve bütüncül bir çalışma bulunmamaktadır. Çağatay Türkçesi üzerine yapılan araştırmalar daha çok klasik dönem eserlerine yoğunlaşırken, Türkiye'de istinsah edilmiş veya yerel özellikler taşıyan nüshalar yeterince değerlendirilmemiştir. Bu durum, söz konusu el yazmasının hangi dilsel özellikleri yansıttığı, klasik, geç veya yerel Çağatay Türkçesiyle ne ölçüde örtüştüğü gibi temel soruların henüz açıklığa kavuşmamasına yol açmaktadır. Metinde görülen fonetik, morfolojik, sentaktik unsurlar ile söz varlığı özelliklerinin hangi tarihi gelişim çizgisine işaret ettiği, metnin diğer Çağatayca eserlerle benzerlik ve ayrılıklarının nasıl konumlandırılabileceği ve bu özelliklerin Türk dili ve edebiyatı eğitimi kapsamında nasıl değerlendirilebileceği de belirsizliğini korumaktadır. Dolayısıyla, *Târîḫ-i Reşîdî'nin* Çağatayca el yazmasının ayrıntılı bir dil incelemesine tabi tutulması, hem Çağatay Türkçesinin tarihî süreç içinde geçirdiği değişimlerin tespiti hem de Türk dili ve edebiyatı eğitimine kaynaklık edebilecek özgün dil malzemelerinin ortaya çıkarılması bakımından bilimsel bir gerekliliktir. Bu çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı ve metnin dil özelliklerini bütün yönleriyle ortaya koyarak Türk dili araştırmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmada;

- Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî el yazma eserin Çağtayca el yazmasının dil özelliklerinin,

- Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî el yazma eserin Çağtayca el yazmasının söz varlığının,

- Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî el yazma eserin Çağtayca el yazmasının yazın dilinin,

- Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî el yazma eserin Çağtayca el yazmasının Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. Önem

Bu araştırmadan elde edilen bulguların;

- Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminde tarihî metinlerin kullanımına katkı sağlayacağı,

- MEB Talim ve Terbiye Kurulunun program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı,

- Türk Dil Kurumuna katkı sağlayacağı,

- Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı gibi bölümlerinin çalışmalarına örnek teşkil edeceği,

- Çağatay Türkçesi ile ilgili filoloji çalışmalarına katkı sağlayacağı,

-Araştırmacıların, konu ile ilgili çalışmalarına ışık tutacağı umulmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Reşîdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî *Cāmiu' tevarih atı érdi* adlı eserinin Çağatayca el yazması.

1.5. Sayıltılar

Örneklem, evreni temsil edici niteliktedir.

- Târîḫ-i Reşîdî-yi Türkî Çağtayca el yazmasının dil özellikleri, yazın dili ve söz varlığının Türk Dili ve Edebiyatı öğretimine kaynak oluşturabileceği, bu alanın öğretiminde eserden yararlanılabileceği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Dil

Dil, bir toplumun duygu, düşünce, bilgi ve deneyimlerini ifade etmek; kültürel birikimini kuşaktan kuşağa aktarmak amacıyla ortak kabul edilmiş seslerden, şekillerden ve kurallardan oluşan, kendine özgü bir yapıya sahip doğal bir iletişim ve anlamlandırma sistemidir. Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil; aynı zamanda bir milletin kültürünün, zihniyetinin, dünya görüşünün ve tarihi hafızasının temel taşıyıcısıdır.

Dil ve Dil eğitimi F.de Saussure'e göre dil "Sadece kendi düzenini tanıyan bir dizgedir.'' (Uçan, 2008, s. 12).

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca farklı nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır (Aksan, 2015, c.1 s.11).

Dil, insanlar arasında antlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Ergin, 2009, s. 3).

İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ve başkalarına aktarılmasını sağlayan seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş sistem (Korkmaz, 2003, s. 67). Dil, kavramları belirten bir göstergeler dizisidir (Saussure, 1976, s. 36).

Bir toplum içindeki bireyler, aralarındaki ilişkileri ve iletişimi düzenlemek, sürdürmek ve kesinleştirmek için dili kullanır, bu nedenle dil, toplum içindeki iletişimi sağlayan bir araç ve bir ortam olarak bilinmektedir (Özünlü, 1997, s. IX).

Dil, millī kültürün temel öğesi olma, milleti meydana getiren bireylerin ortak yanını oluşturma, en önemli iletişim ve düşünme aracı olma, millī değerleri gelecek neslillere aktarma aracı olma gibi temel özelliklere sahiptir (Kavcar, 1987, s. 261).

1.6.2. Dil Eğitimi

Dil eğitimi, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilen bütün derslerde başarının sağlanmasında -birinci derecede- etkili olur. İyi bir dil eğitiminden geçmiş bireyler, birbirlerini daha iyi anlar ve birlik – beraberlik şuuru kazanarak sağlıklı bir toplum oluştururlar (Karakuş, 2002, s. 63).

Sağlıklı bir toplumun oluşturulmasında, toplumun değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasında iyi bir dil öğretimi büyük önem taşımaktadır. Dil öğretiminde en temel kaynaklar ise edebiyat metinleridir. Çünkü edebî metinler toplumların değerlerinin yansıdığı geçmiş ve gelecek arasında önemli birer köprüdür.

1.6.3. Edebiyat

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te edebiyat kavramı şöyle tanımlanmıştır: "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın."

1.6.4. Eğitim

Eğitim kavramı çok geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsanlar evde aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla, kitle iletişim araçlarıyla ve okuldaki bireylerle etkileşim kurar. İnsanları etkileyen ve onların davranışlarında değişiklik yaratan her türlü etkinlik eğitim olarak adlandırılabilir. (Erden, 2011, s.13)

2. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çağatayca (Çağatay Türkçesi)

13.yüzyılın başlarında, Cengiz Han (1206-1227) önderliğinde patlak veren Moğol istilâsı, 20 yıl içinde, Arabistan ve Çin, Hindi dışında, Moğolistan'dan Doğu Avrupa'ya kadar uzanan büyük bir imparatorluğa dönüşmüştür. Bu muzzam devlet Cengiz'in ölümünden sonra dört oğlu arasında taksim edilmiştir. Buna göre Karadeniz'in küzeyindeki Deşt-i Kıpçak bölgesi en büyük oğlu Cüçi'ye, Orta Asya'daki Türkistan adıyla anılan topraklar (Harezm hariç) ikinci oğlu Çağatay'a, Moğolistan'ın batısında bulunan Tarbagatay bölgesi üçüncü oğlu Ögedey'e ve nihayet moğolistan en küçük oğlu Tuluy'a düşmüştür. Ögedey, Moğol kurultayında, Cengiz'in vasiyeti ile, 1229 yılında büyük han seçilmiştir. Diğer oğulları da merkezî otoriteye sadakatle bağlı kalarak, kendi ülkelerini birer vali gibi idare etmişlerdir.

Moğol imparatorluğunun hukuk ve askerlik işlerini düzenleyen ve Cengiz yasaları (*Moğ. Çiñgisün Casag*) olarak meşhur olan kanunlar, Cengiz Han tarafından Çağatay'a emanet edilmiştir. Çünkü Çağatay, Cengiz'in sağlığında bu kanunları en iyi tatbik eden kişi olarak ünlenmiş ve Moğollar arasında büyük saygı görmüştür.

Merkezî otorite ilk nesilden sonra gittikçe zayıflamaya başlamıştır. Nitekim Cüçi'nin, babası Cengiz'den altı ay önce vefat etmesinden dolayı, oğlu Batu'ya intikal eden topraklarda, 1241 yılında, başşehri Saray olan Altın Orda devleti kurulmuştur. Çağatay'ın 1242 yılında ölümünden sonra, Çağatay'a miras kalan topraklar da torunu Kara Hülegü (1251-1252) tarafından yönetilmeğe başlamıştır. Kara Hülegü'nün 1252 yılında ölümü üzerine söz konusu bölgenin başına karısı Ornaga Hatun (1252-1260) geçmiştir. Çağatay'ın bir diğer torunu olan Algu, 1260 yılında Ornaga Hatun ile evlenerek Batı Türkistan bölgesinin idaresini eline almıştır. Batı Türkistan bölgesi Algu'nun eline geçtikten sonra Çağatay Hanlığının statüsü az çok belirlenmiştir. Bu devlet Duva Han (1291-1306) zamanında yeni baştan teşkilatlandırılmış ve devletin adını 'Çağatay Ulusu' olduğu bilhassa vurgulanmıştır. Çağatay devletinde devamlı yaşanan iç çatışmalar yüzünden hiç bir zaman istikrar sağlanamamıştır. Türklerin en yoğun olduğu bölgede kurulmasından dolayı da 14.yüzyıldan itibaren, bir yandan Türkleşme, diğer yandan da İslamlaşma sürecine girmiştir. Müslümanlığı kabul eden ilk Çağatay hükümdarı Duva Han'ın oğlu Tarmaşirin'dir (1326-1334). Tahta geçince Alāaddīn adını alan, fakat İslāmiyeti kabul

ederek Cengiz Yasası'nı bozduğu gerekçesiyle, şiddetli muhalefetle karşı karşıya kalan hükümdar, özellikle doğudaki Moğol kabilelerinin ayaklanmalarına engel olamayınca 1334 yılında öldürülmüştür. Bu şiddetli tepkiye rağmen Kazan Han (1345-1346) zamanında, Mâverâünnehîr'deki Karşı'nın devletin başşehri yapılması İslam nüfuzunun iyice artmasına yol açmıştır. Nihayet Tuğluk Timur'un (1360-1363) başa geçmesiyle İslâmiyet Çağatay devletine tamamen hakim olmuştur. Tuğluk Timur'dan sonra bir müddet Türk soylu beylerin seçtiği kukla hanlar tarafından yönetilen devlet, 1370 yılında, Aksak Timur'un idaresi altına girmiştir.

Aslen Barulas (Barlas) kabilesine mensub olan ve 1336 yılında Semerkand'da dünyaya gelen Aksak Timur, 1350 yılından itibaren Çağatay hanlarının yanında bey sıfatıyla görev yapmıştır. Bu yüzden kendisine Arapça'da 'bey' manasına gelen emīr unvanı verilmiştir. Bu unvan bağımsız bir devlet kurduktan sonra da devam etmiştir. Çünkü o dönemde *han* unvanı hem Çağatay, hem de altun Orda devletlerinde, sadece Cengiz soyundan gelen ve babası da *han* olan kişilere verilmektedir. Emīr Timur'un soyundan gelenlere de 'bey oğlu' manasında *Mîrzâ* (*Emîr-zâde*'den kısaltılmış) unvanı verilmiştir. Hattâ Çağatay hanlarının soyundan gelen kadınlara *hanım*, Timur soyundan gelen kadınlara *begim* denmesinin sebebi de budur.

Mâveraünnehir'deki Çağatay hanlarını tesiri altına alan Timur 1370 yılında, devletin başına geçirdiği Soyurgatmış adlı bir Çağatay hanını ikna ederek Semerkand'da Çağatay hanlığına hâkim olmuş ve Emîr Timur (1370-1405) unvanıyla 35 yılda İtil nehrinden Hindistan'a, Tanrı dağından İzmir'e kadar uzanan büyük bir devlet kurmuştur. Dönemin kaynakalrında bu devlete de Çağatay adı verilmiştir. Mesela Alî Yezdî'nin Zafer-nâme'sinin tercümesinde Timur'un ordusu için Çağatay çerigi yani 'Çağatay ordusu' tâbiri kullanılmaktadır. Yine, bir İslam devleti olmasına rağmen Çağatay'dan yadigar kalan 'Cengiz Yasası', Timurluların da değer verdiği kanunlardandır.

Timur'un ölümünden sonra devlet derhal parçalanma sürecine girmiştir. Timur'un oğulları ve torunları arasında yaşanan taht kavgalarına, Özbek ve Türkmenlerin hücumları da eklenince, Horasan'ı elinde bulunduran Hüseyn-i Baykara (1469-1506) dışında, Timur'un soyundan hiç kimse Orta Asya'da varlık gösterememiştir. Hüseyn-i Baykara'nın ölümünden sonra, Herat merkezli bu devlet de 1507 yılında Özbeklerin istilasına uğramıştır. Timur'un torunlarından Babur (1494-1530) ise, Özbek baskısından dolayı, Türkistan'da tutunamayınca 1504 yılında Kâbil'e hükümdar olabilmiştir. Özbeklerin

Kâbil'i de tehdit etmeleri sonucu, Kâbil-İndus yolunu kullanarak, atası Timur'un mülkü olarak gördüğü Hindistan'a yönelmiş ve nice fatihlerin teşebbüs edip de başaramadıkları veya iklimine dayanamadıkları, kuzeyden Tibet dağları ile âdeta bir kale gibi korunan, diğer tarafları denizlerle çevrili olan bu geniş toprakları ele geçirmeği başarmıştır. Kurucusu olduğu Hint-Türk imparatorluğu (1526-1858) varlığını dört asra yakın sürdürebilen nadir devletlerden biri olmuştur.

Timurluların varlığına son verildikten sonra Türkistan'a Özbek göçebelerinin akını başlamıştır. Bu akınların neticesinde Özbek hanlığı (1428-1599) Batı Türkistan'ın Tamamına hakim olmuştur. Türkistan'da kurulan diğer hanlıklar şunlardır: Buhara hanlığı (1599-1920), Hive hanlığı (1512-1920), Hokand hanlığı (1710-1876), Kâşgar-Turfan hanlığı (15. yüzyıl başları)

Çağatay Türkçesi esasen 15.16.yüzyıllarda, Timurlular devrinde kullanılan dile verilen isimdir. Bu konumu ile Orta Asya Türkçesinin Hakaniye ve Harezm Türkçelerinden sonra üçüncü merhalesini teşkil etmektedir. Dönemin eserlerinde bu dil için Çağatay tili, Çağatay Türkîsi, Türk tili, Türk elfâzı, Türkî tili tabirlerinin yanında kısaca Türkî ve Türkçe adları da geçmektedir. 17.yüzyılın meşhur tarihçilerinden olan Hive hanı Ebulgâzî Bahadır Han (1643- 1665), Şecere-i Türk adlı ünlü eserinde, Çağatay Türkîsi tabiri ile Timurlular devrinde Arapça ve Farsça unsurlarla karışmış edebî dili kastetmekte, kendi kullandığı dile ise beş yaşındaki çocuğun dahi rahatlıkla anlayabileceğini söylediği Türkī tili adını vermektedir. 16.17.yüzyıl kaynaklarında bu dil için, Çağatay edebiyatının en büyük şairi olması hasebiyle, Lugat-ı Nevāîye, yani 'Nevāī dili' tâbiri de kullanılmaktadır.

Çok işlenen bir edebî dil olmasına ve bilhassa Nevāī, Bābur gibi seçkin kalem üstatlarının yetişmesine bağlı olarak Çağatay Tüekçesi üzerine sözlükçülük de gelişme göstermiştir.

2.1.1. Çağataycanın Devirleri

2.1.1.1. Klasik Öncesi Devir

1405 yılında Timur'un vefatının ardından başlayan taht mücadeleleri, imparatorluğun siyasî gücünü zayıflatmış ve dağılma sürecini hızlandırmıştır. Ancak Herat ve Semerkant gibi merkezlerde, siyasî karışıklıklardan uzak bir ortamın sağladığı imkânla, sanat ve edebiyat faaliyetleri gelişimini sürdürmüştür.

Çağatay Türkçesi önce Türkistan, Horasan, İran ve Harezm'de daha sonra Altınordu sahasında meydana gelen gelişmeler sonucu, 14. yüzyıl sonları ve 15. yüzyılın ilk yarısında Timurlular döneminde Horasan ve Maveraünnehir'in medeni ve siyasi merkezlerinde klasik dil olma özelliği kazanmaya başlamıştır (Argunşah, 2013, 360). Bu dönemin şairleri, yazarları nesrin ve klasik şiirin ilk örneklerini ortaya koymuşlardır. Klasik öncesi devirde oluşturulan edebî eserler, klasik dönem Çağataycasının oluşmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Klasik öncesi dönemde meydana getirilen divanlar, klasik devirdeki kadar gelişmiş değildir. Bunlarda yer alan şiirler münacat, na't, kaside, gazel, muhammes, tuyuğ ve müfredlerdir. Bunlarda genellikle aruzun remel, hezec ve rezec bahirlerinin ölçüleri kullanılmıştır. Mesnevilerin çoğu küçük hacimlidir (Eraslan, 1986, 169).

Dönemin belli başlı temsilcileri şunlardır: Sekkâkî, Lutfî, Ataî, Haydar Tilbe, Hâfız-ı Hârizmi, Yusuf Emirî, Ahmedî, Yakinî, Seydî Ahmed Mirza, Gedaî.

2.1.1.2. Klasik Devir

Nevâî'nin 1465'te ilk divanını tertip etmesiyle başlayan ve 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar süren dönem, Timurlu imparatorluğunun sarsılmaya ve giderek zayıflamaya başladığı bir zaman dilimini işaret eder. 1447'de Şahruh'un vefatının ardından başlayan taht mücadelelerinde üstünlüğü sağlayan Hüseyin Baykara (1469-1506), Herat merkezli bir iktidar kurmuş ve Horasan, Sicistan, Toharistan ile Esterebad gibi önemli bölgeleri hâkimiyeti altına almayı başarmıştır. Bu süreç, hem siyasi çalkantılara hem de bölgesel dengelerin yeniden şekillenmesine sahne olmuş, aynı zamanda Herat'ta kültür ve edebiyatın gelişimi için elverişli bir ortam yaratmıştır.

Herat, Baykara ve Nevâî'nin etkisiyle bu dönemde büyük bir kültür ve medeniyet merkezi hâline geldi. Çağatay Türkçesiyle klasik bir edebiyat gelişti. Nevâî'nin etkisiyle Türkçe, Farsçanın baskısından kurtuldu. Türkçenin kıymet kazanmasıyla şairler ve yazarlar Farsça yerine Türkçe yazmaya başladı. 16. ve 17. yüzyıl kaynaklarında bu dönem için *Lugât-ı Nevâiyye* yaʿnī "Nevâî dili" tabiri de kullanılmaktadır. Gerçekten de Nevâî sadece Çağatay edebiyatının değil bütün Türk edebiyatının en büyük şairlerinden biridir.

Klasik devrin belli başlı temsilcileri şunlardır: Alî Şîr Nevâî (nazım ve nesir alanında otuz civarı eser yazmıştır), Hüseyin Baykara, Hamîdî, Şeybanî Han, Ubeydullah Han, Muhammed Salih, Babur, Kâmrân Mîrzâ, Bayram Han (Şen, 2021, s. 155-156).

2.1.1.3. Klasik Sonrası Devir

Özbek hükümdarı Şeybânî Han (1583-1598) ve oğlu Abdülmümin'in ölümü (1598) ile Orta Asya Türklerinin yaklaşık iki yüz elli yıl süren birliği bozuldu. Buhara, Hive ve Hokand hanlığı olmak üzere üç devlete ayrıldı. Hanlıklarda idareciler birtakım tedbirler almışlarsa da bu tedbirler ekonomik olarak ülkenin kalkınmasına yeterli olamadı.

Buhara hanlarından bazıları, özellikle Abdülaziz Han (1645-1680) ile Subhan Kulı Han (1680-1702) yerli beylerin kuvvetini kırarak Orta Asya Türklerini birleştirmeyi denemişlerse de sürekli bir başarı elde edemediler (Eckmann, 2014, s. 208-209). Hanlıklardaki iç iktidar savaşları, birbirleriyle olan üstünlük mücadeleleri neticesinde düzen sağlanamadı ve daha da kötüye gitti. Bu durum Rusların Türkistan'ı ele geçirmesini kolaylaştırdı. Neticede Buhara (1868), Hive (1873) ve Hokand (1876) hanlıkları Rus Çarlığı'na tabi oldular.

Orta Asya Türkleri için 17.-20. yüzyıllar her alanda birliğin bozulduğu gerileme ve çöküşün yaşandığı dönemlerdir. Bölgedeki dağınık yapı ve ekonomik, siyasi gelişmeler neticesinde 16. yüzyıldaki muhteşem Çağatay edebiyatı da gittikçe kaybolmaya başladı. 1599'da Özbek hanlığının dağılmasıyla kurulan üç hanlık içerisinde Buhara hanlığında güçlü bir edebî faaliyete rastlanmaz. Buna karşın Hive ve Hokand hanlıklarında Çağatay Türkçesinin devamı niteliğinde canlı bir edebiyatın hüküm sürdüğü görülmektedir.

Her üç hanlıktaki şairler, Türkçe şiirlerin yanında Farsça şiirler de yazmışlardır. Harezm ve Hokand hanlığında eser veren şairlerin Buhara hanlığındaki sanatçılara oranla Türkçe şiirleri fazladır. Bu devrin bir başka önemli özelliği de edebî dilde mahallileşmenin görülmesidir. Yani edebî dil, yöresel ağızlara dayanarak gelişmiştir (Tekin, 2011, s. 1844). Çağatay Türkçesi yerini günümüz çağdaş şivelerinden Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerine bırakmıştır (Şen, 2021, s. 155).

Hive hanı Ebulgazi Bahadır Han'ın 17. yüzyılda akıcı, zengin, renkli dili ve üslubuyla kaleme aldığı iki eseri *Şecere-i Türk* ve *Şecere-i Terâkime,* Çağatay nesrinin en güzel örnekleridir. Buhara hanlığında; Sûfî, Turdı, Allah Yâr; Hive hanlığında Ebulgâzî Bahadır

Han, Vefâî, Mû'nîs Harezmî, Âgehî, Kâmil Harezmî; Hokand hanlığında Ömer Han, Nadire, Mahzûne, Üveysî, Gülhânî, Mahmûr, Mukîmî, Furkat, Zevkî, Şevkî dönemin önemli şahsiyetleri arasında sayılabilir.

2.1.2. Çağatayca Sözlükler

2.1.2.1. Abuşka

İlk kelimesinin 'ihtiyar kadın' (koca, eş) manasında *abuşka* olmasından dolayı bu adla anılan eser, 16. yüzyılda, Osmanlı Türklerinin Çağatay Türkçesiyle yazılmış eserleri okumalarında yardımcı olma gayesiyle yazılmış anonim bir sözlüktür. Eser *Lugat-ı Nevāiyye* adıyla da anılmaktadır. Eserin İstanbul kütüphanelerinde bir çok nüshası bulunmaktadır.

2.1.2.2. Bedāi'ü'l-lugat

Huseyn-i Baykara'nın emri ile *'İmānī'* mahlaslı Tālī adlı biri tarafından sırf Alī Şīr Nevāī'nin eserlerinden faydalanmak üzere yazılmış bir sözlüktür. Eserin tek nüshası St. Petersburg kütüphanesinde bulunmaktadır.

2.1.2.3. Lugat-i Türkī (Fazlullah Han Lugati)

Hind-Türk hükümdarı Muhammed Evrengzīb Han'ın (1658-1707) isteği üzerine Fazlullah Han tarafından kaleme alınan gramer ve sözlüktür. Eser Çağatay Türkçesinin dil bilgisi özelliklerini ihtiva eden giriş kısmından sonra üç bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde fiiller, ikinci bölümde isimler, üçüncü bölümde ise sayı, hayvan, bitki, maden, Türk kabile ve aşiret adları ile askerī tābirler yer almaktadır.

2.1.2.4. Kitāb-ı Zebān-ı Türkī

Bu eser de Hint-Türk hükümdarı Evrengzīb Han (1658-1707) zamanında Muhammed Ya'kūb Çingītarafından yazılmış gramer ve sözlüktür. Tek nüshası British Museum'da bulunmaktadır.

2.1.2.5. Senglāh

İran hükümdarı Nādir Şāh'ın (1736-1747) başkātibi ve vak'anüvisi olan Mīrzā Mehdi Han tarafından kaleme alınan Türkçe-Farsça sözlüktür. Yazar, eserinin giriş bölümünde, gençliğinde Nevāi'nin eserleriyle çok meşgul olduğu ve bir çok zorlukla karşılaştığı için sözlüğün adını 'taşlık' manasında Senglāh koyduğunu belirtmektedir.

2.1.2.6. Hulāse-i Abbāsī

19. yüzyılın ilk yarısında Mehmed Hoyi tarafından *Senglāh* örnek alınarak yazılan ve İran hükümdarı Feth Alī'nin oğlu Abbās Mīrzā'ya ithaf edilen Türkçe-Farsça sözlüktür.

2.1.2.7. El- Tamga-yı Nāsırī

Bu eser de *Senglāh* örnek alınarak yazılan Türkçe-Farsça sözlüktür. Şey Muhammed Sālih tarafından düzenlenen eser, İran hükümdarı Nūreddīn Şāh'a (18449-1896) ithaf edilmiştir.

2.1.2.8. Feth-Alī Kacar Lugati

Feth Alī Kacar Kazvinī tarafından genellikle Alī Şīr Nevāī'nin eserleri üzerine tertiplenen ve 1862 yılında bitirilen Türkçe-Farsça sözlüktür. Eser İran sahasında yazılmış Çağatay sözlüklerinin en kapsamlısıdır.

2.1.2.9. Lugat-i Çağatay ve Türkī Osmānī (Şeyh Süleymān Efendi Lugati)

1822 yılında Türkistan'da doğan ve 1847 yılında İstanbul'a gelerek Özbekler Tekkesi şeyhliği yapan Şeyh Saüleymān Efendi tarafından kaleme alınan bir sözlüktür. Eser bir Çağatay sözlüğü olmakla birlikte Özbek Türkçesine āit unsurları da ihtiva etmektedir.

2.1.3. Çağataycanın Belli Başlı Dil Özellikleri

Çağataycanın Belli Başlı Dil Özellikleri şunlardır:

1. Eski Türkçedeki kök hece *e*'si Hakaniye ve Harezm Türkçelerinde korunmakla birlikte yer yer kapalı *e (é)* ya da *i*'ye çevrilmektedir. Çağatay Türkçesi ise tamamen kapalı *(é)* ya da i tarafındadır*: ér-ir 'er', éşik -işik 'eşik', mén – min 'ben', Teñri – Tiñri 'Tanrı', kés- - kis – 'kesmek', kél – kil- 'gelmek'* gibi.

2. ilk hecedeki düz ünlü bazen ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün etkisi ile yuvarlaşmaktadır: *ocun-acun 'dünya', oruk – aruk- arug 'zayıf', osru -asru 'çok fazla', oşuk -aşuk – 'acele etmek'; çöküç-çeküç 'çekiç', öçkü-eçkü 'keçi', öksük -eksük 'eksik', ösrük – esrük 'sarhoş', ötük -etük 'edik, çizme', töşük- teşük 'deşik, delik' gibi.*

3. Harezm Türkçesinde kelime sonundaki dudak ünsüzünden sonra gelen ek ünlüsünün yuvarlaklaşması özelliği, Çağatay Türkçesinde sadece *v* sesi ile biten bazı fiiler ile yabancı kelimelerde görülmektedir: *kav-up 'eziyet edip', sév-düm 'sevdim', év-üñ 'acele edin'; afv-uñ 'affın, bağışlaman', cavr-uñ* 'cevrin, eziyetin', kavl-uñ 'kavlin, sözün' gibi. Türkçe isimlerden sonra ise év-*imiz 'evimiz', birev-niñ 'her biriniñ'* örneklerinde görüldüğü gibi daima düzdür.

4. Ödünç kelimeler, Hakaniye Türkçesindeki gibi, umumiyetle kalın sıradan ek almaktadır; içinde ince k, g seslerinin geçtiği kelimelere ise çoklukla ince sıradan ek getirilmektedir: *ādam-ga 'insana', ahl-ıga 'ehline', āfat-lıg 'felāketli', āvara-lık 'āvārelik', banda-ga 'bendeye, köleye', lab-ga 'lebe, dudağa', nafas-ka 'nefese', tan-ga 'tene, vücuda', sacda-ga 'secdeye', dīn-ga, 'dine', meclīs-ıga 'meclisine'; bī-bāk-lik 'korkusuzluk', helāk-ige 'helākine', pāk-lık 'paklık, temizlik', fele-ke 'feleğe, göğe'* gibi.

5. Kelime başındaki b- sesi umumiyetle korunmaktadır. *Bar- 'var', bar- 'varmak', bér –'vermek', bol – 'olmak'* gibi. Bu ses *n, ñ* seslerinden önce geldiğinde ise *m*'ye çevrilmektedir: *man- 'banmak', mén 'ben', miñ 'bin, munça 'bunca' munda 'bunda'* gibi.

6. Hakaniye ve Harezm Türkçelerinde *-w-, -w'*ye çevrilen Eski Türkçede kelime ortasında ve sonunda bulunan *-b-, -b* sesi tamamen *-v-, -v'*ye dönüştürülmektedir: *av-aw, ab 'av', çav-çaw-çab 'ün, söhret', tavışkan-tavışgan- tabışgan 'tavşan', yavuz- yawuz- yabız 'yavuz, kötü'* gibi. Birkaç örnekte kelime sonundaki *-b*, önündeki ünlü yuvarlaklaştırılarak *-y'ye* çevrilmektedir: *öy- év-ew-eb 'ev'*. Ancak yalbar -Har. Yalwar -E.T. yalbar- 'yalvarmak', télbe – Har. Telwe – uyg. Tilwe-tilfe 'deli' gibi arkaik şekiller de bulunmaktadır.

7. Kelime ortasındaki *-p-* sesi bazı kelimelerde *-f-*'ye çevrilmektedir: ofra-/ ofran – Hak.-opra – 'yaşlanmak', 'yıpranmak', tofrak – Hak. toprak, 'toprak', yafrak – E. T. yapırgak – yalpırgak 'yaprak' gibi.

8. Kelime başındaki t- birkaç kelimede d-'ye çevrilmektedir.

9. Hakaniye ve Harezm Türkçelerinde -d, -d'ye çevrilen Eski Türkçede kelime ortasında ve sonunda görülen -d, -d sesi tamamen -y-, -y'ye dönüştürülmektedir.

10. Harezm Türkçesinde -w-'ye çevrilen -k-/ -g- sesi, -v-'ye dönüştürülmektedir: kavun < Hak. kagun 'kavun', kavuk < E.T. kaguk 'kese', savuk < Har. sawuk < E.T. soguk 'soğuk', tavuk < Har. tawuk < Hak. takagu < E.T. takıgu 'tavuk' gibi.

Aynı şekilde -agu/-egü eki de -av/-ev şeklindedir: bilev < bilegü ‘bileği taşı’, buzav < buzagu ‘buzağı’, bütev < bütegü ‘bütün’, küyev < küdegü ‘güveyi’, birev < biregü ‘her biri’, ikev < ikegü ‘her ikisi’ gibi.

11. Üçüncü şahıs iyelik ekleri ile hâl ekleri arasındaki zamir n’si çoklukla düşürülmektedir: häl-ları-ga ‘hallerine’, aşk ot-ı-da ‘aşk ateşinde’, yol-ı-dın ‘yolundan’ gibi.

12. İlgi hâli eki -nıŋ/-niŋ, -nuŋ/-nüŋ, nadiren -nı/-ni: atam-nıŋ ‘babamın’, söz-nüŋ ‘sözün’, yıglamaknıŋ sebebi ‘ağlamanın sebebi’; yükleme hâli eki -nı/-ni, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra çoklukla -n: baş-ın ‘başı’, köylü-y-ni ‘gönlünü’, ok-ı-n ‘okunu’, suy-ı-n ~ su-y-ı-nı ‘suyunu’; yönelme hâli eki -ga/-ge, -ka/-ke: cān-ı-ga ‘canına’, başım-ga ‘başıma’. kuyaş-ka ‘güneşe’; bulunma hâli eki -da/-de, -ta/-te: su-da ‘suda’, keçe-de ‘gecede’, yol-ı-da ‘yolunda’; ayrılma hâli eki -dın/-din, -tın/-tin: yār-dın ‘sevgiliden’, yüz-i-din ‘yüzünden’, dost-tın ‘dosttan’ şeklindedir.

13. Görülen geçmiş zaman kipi -dı/-di, -du/-dü, -tı/-ti, -tu/-tü + şahıs ekleri şeklindedir: al-dı-m ‘aldım’, oku-du-yuz ~ oku-dunlar ‘okudunuz’, tuş-tı-k ‘düştük’ gibi.

14. Öğrenilen geçmiş zaman ifade eden yapılar: 1) -mış/-miş + şahıs zamirleri şeklindedir: gül bıgin sol-mış sėn ‘gül gibi solmuşsun’, bol-mış mėn ‘olmuşum’ gibi. Oğuz Türkçesinin tesiri altında nadiren kal-mış-am ‘kalmışım’, as-mış-an ‘asmışsın’ gibi. 2) -gan/-gen, -kan/-ken + şahıs zamirleri şeklindedir: kıl-gan mėn ‘kıldım, kılmışım’, kel-gen-sėn ‘gelmişsin’, at-kandur ‘atmıştır’, 3) kıl-mış-tur? (-tur/-tür; seyrek olarak durur/turur), olmuştur; uşu-ma-y-mė-y (-du?/-dür) + p-tur? yalnız; kör-me-y-dür mėn ‘görmemişim’ gibi. Bunun yanında koy-u-p mėn ‘koymuşum’, kel-ï-p siz ‘gelmişsiniz’.

15. Geniş zaman kipi -ur/-ür, -r, -ar/-er, olumsuzu -mas/-mes + şahıs zamirleri şeklindedir: al-ur mėn ‘alırım’, kel-ür siz ‘gelirsiniz’, bit-tı ‘yazar’, bil-mes mėn ‘bilmem’ gibi. Bunun yanında Oğuz Türkçesinin tesiri ile bar-ur-am ‘varırım’, bil-ür-em ‘bilirim’, bil-me-n ‘bilmem’ şekli de vardır.

16. Şimdiki zaman kipi -a/-e, -y (-dur/-dür) < -a/e turur, olumsuzu -ma/-me-y (-dur/-dür) + şahıs zamirleri şeklindedir: tap-a-dur mėn ‘buluyorum’, dė-y-dür bi̊z ‘diyoruz’, körünür-ne-y-dür sėn ‘görünmüyorsun’ gibi. Bunun yanında tap-a bi̊z ‘buluyoruz’, de-y mėn ‘diyorum’.

17. Gelecek zaman ifade eden yapılar: 1) -gay/-gey, -kay/-key; -ga/-ge, -ka/-ke + şahıs zamirleri şeklindedir (gelecek yanında geniş zaman, istek ve tahmin ifade etmektedir): tur-gay men ‘duracağım’, kel-gey mèn ‘geleceğim, bil-gey biz ‘bileceğiz’; pašımàn bol-ga sèn ‘pişman olacaksın’, Hudây nusrat ròzī kıl-gay ‘Tanrı zafer nasip etsin’, bir ok at mı bol-gay ‘tahminen bir ok atımıdır’ gibi. 2) -gu/-gü, -ku/-kü + iyelik ekleri + (-dur/-dür, seyrek olarak durur/turur) şeklindedir (mutlak gelecek ifade eder): al-gu-m-dur ‘alacağım’, kèl-gü-si-dür ‘gelecektir’ gibi. Bunun yanında al-gu-m ‘alacağım’, kèl-gü-m ‘geleceğim, at-ku-mız-dur ‘atacağız, tuş-kü-ŋüz ‘düşeceksiniz’ gibi.

18. Şart kipi -sa/-se + şahıs ekleri şeklindedir: bar-sa-m ‘varsam’, kör-se-ŋiz ‘görseniz’ gibi.

19. Emir kipi teklik birinci şahısta -ayın/-eyin, -ayın/-eyim, -yın/-yin, -yım/-yim, -a/y, -e/y: kèl-eyin, kèl-eyim, kèl-geleyim; at-ğun ‘atık’, oku-ğın, okı-ğın ‘oku’, at-kıl ‘at’, tuş-kıl ‘düş’ gibi; teklik üçüncü şahısta -sun/-sün: kèl-sün ‘gelsin’, oku-sun ‘okusun’ gibi; çokluk birinci şahısta -alın/-elin, -alım/-elim, -lın/-lin, -lım/-lim, -al/-eli, -lı/-li, klasik sonrasında -ay-luk/-eylük, -yluk/-ylük: kèl-elin, kèl-elim, kat’ ‘kel-eli, kèl-eylük ‘gelelim’, oku-lın, oku-lım, oku-lı, aku-yluk ‘okuyalım’ gibi; çokluk ikinci şahısta -ŋ, -ŋlar/-ŋler, -ŋız/-ŋiz, -ŋızlar/-ŋizler: kèl-i-ŋ ‘gelin’, kèl-i-ŋler, kèl-i-ŋiz, kèl-i-ŋizler ‘geliniz’ gibi; çokluk üçüncü şahısta -sunlar/-sünler: kèl-sünler ‘gelsinler’, oku-sunlar ‘okusunlar’ gibi. (Şen 2021, s162)

3. BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, nitel bir araştırma olarak planlanmıştır. Çalışmada kullanılacak olan yöntem nitel araştırmalar yöntemlerinin bir çeşidi olan doküman analizi yöntemidir. Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2007).

Araştırmada, 14. yüzyılda Farsça yazılmış Târîh-i Reşîdî-yi Türkî adlı el yazma eserinin, Çağatayca çevirisinin dil incelemesi, transkripsiyonlu metni, Türk dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde yazın dili açısından incelenmesi ve bu veriler baz alınarak, eserin dil ve edebiyat eğitimi içinde yazınsal öneminin ortaya konması hedeflenmektedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Çağatayca çeviri metinleridir.

Araştırmanın örneklemi, 14. yüzyılda Farsça yazılmış Târîh-i Reşîdî-yi Türkî adlı el yazma eserinin sonradan Çağataycaya çevirilmiş el yazması.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanmasında literatür taramasından faydalanılmıştır ve veriler, doküman incelenmesi yöntemi ile elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın alan odaklı niteliği doğrultusunda, veri toplama sürecinin ilk adımını kapsamlı bir literatür taraması oluşturmuştur. Böylece araştırmada kullanılabilecek temel kaynaklar belirlenmiştir. İlgili kaynaklara çeşitli kütüphaneler, çevrimiçi veri tabanları ve diğer internet temelli kaynaklar aracılığıyla ulaşılmıştır. Ardından araştırmanın merkezinde yer alan eser, içerik analizi yöntemiyle ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda elde edilen bilgi ve bulgular doğrultusunda çalışmanın veri seti oluşturulmuştur.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Araştırmada veri çözümlenmesi için doküman analizi yönteminden faydalanılmıştır. El Yazma eserin dil incelemesi yapılmış, transkripsiyon alfabesi kullanılarak eser Latin alfabesine aktarılmış. Tezin sonuç bölümünde genel ifadelere yer verilmiş, literatür taraması ve doküman analizi ile toplanan verilerin çözümlenmesi yapılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

4.1. Reşîdüddîn Fazlullâh-ı Hemedânî'nin hayatı

Reşîdüdîn Fazlullâh-ı Hemedânî - Hamedan'da bir Yahudi ailede 1247 yılında doğmuştur. Hekimlikle uğraşan bir Yahudi ailesinin çocuğudur. Reşîdüdîn Fazlullâh'ın büyükbabası bir nedim (saray mensubu) olarak İlhanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Hülagü Han'a hizmet etmiştir. Dedesi Muvaffakuddevle Ebül Ferec Ali b. Ebü'ş-Şücā ve kardeşi Reîsü'd-devle b. Ebü'ş-Şücā dönemin ünlü hekimleri olarak Nasîruddîn Tūsî ile dostluk kurmuşlardı. Nasîruddîn Tūsî'nin İsmâiliye'nin hizmetine girmesinden sonra bu iki kardeş de bir süre İsmāililerin hākim bulunduğu bir kalede yaşadılar. İsmâili lideri Rükneddin Hürşah'ın Hülagū'ye teslim olmasının ardından ise Moğol hizmetine alındılar. Reşîdüdîn Fazlullâh'ın babası saray eczacısı idi. Bir eczacı oğlu olan Reşîdüddîn Fazlullâh, hekimlik öğrenimini yapar ve bir eğitilmiş hekim olarak Hülagu Han'nın oğlu Abaka Han'a hizmet vermeye başlar ve bundan sonraki süreçte Geyhatu'nun yemeklerinden sorumlu olduğu önemli bir göreve getirildi. Argun Han 686 (1288) yılında Reşîdüddîn gibi bir doktor olan Sâ'düddevle b. Safî'yi vezir tayin ettiğinde Reşîdüddîn'e de divanda görev alması yönünde bir teklif götürülmüş ancak kendisi bu teklife temkinli yaklaşmış ve kabul etmemiştir. Otuz yaşında iken İslam dinine geçmiştir. Reşîdüddîn tabiplik mesleğine henüz başladığı dönemlerde alandaki bilgisini arttırmak için Yezd şehrine bir seyahat yaptı ve burada kendisi gibi tabib olan Şerefeddin Ali ile tanıştı. Yezd şehrinin ileri gelenlerinden olan Şerefeddin ile dostluk kuran Reşîdüddîn onun kütüphanesinden de yararlanma şansı buldu. (Afşâr, Tahran 1350, s.26.)

Reşîdüddîn 697(1298) yılında Sa'deddîn-i Sâvec ile devleti müşterek bir şekilde yönetmek üzere vezir olarak tayin edildi. Reşîdüddîn Fazlullâh'ın siyasi itibarı çabuk yükselir, Kazvin yakınındaki Sultaniye'de İlhanlı Büyük Vezir sarayında görev verilir. Reşîdüddîn bir vezir ve hekim olarak İlhanlı hanları Mahmud Gazan ve Muhammed Hüdabende'ye hizmet etmiştir. Gazan Han'ın birinci ve üçüncü Suriye seferlerine katıldı. İlhanlı Devletinin yeniden yapılandırılması için pek çok alanda uygulanan reformlarda aktif olarak görev aldı. Gazan Han'ın Tebriz yakınlarında yaptırdığı Şenbigazan Külliyesinin mütevelliliğini üstlendi.

Reşîdüddîn, Mahmud Gazan'nın kardeşi Olcaytu'nun 1304 yılında İlhanlı tahtına geçmesinden sonra vezir olarak kalır. Bu dönemde Reşîdüddîn'i İlhanlı Devleti içerisindeki

gücü ve nüfuzu arttı. Onüç yıl vezirlik görevini Reşîdüddîn ile birlikte yürüten Sa'deddîn-Sâvecî, Tâceddin Alişâh'ın yönetim içerisinde kendisine yer bulmasından sonra gücünü kaybetmeye başladı.

Gazan Han'ın devlet yapısında gerçekleştirdiği köklü reformlarda etkin bir görev üstlenen Reşîdüddîn, bu reformların sürdürülebilir bir başarıya ulaşması için özellikle köylünün yaşam koşullarının iyileştirilmesine ve tarımsal üretimin güçlendirilmesine önem vermiştir. Ona göre tarımda aktif biçimde yer alan bir köylü, hem devlete karşı vergi yükümlülüğünü kolaylıkla yerine getirir hem de isyan etmeyi düşünmezdi. Bu anlayış çerçevesinde Reşîdüddîn, önceki dönemlerde tahrip edilen bölgelerin, köprülerin ve su kanallarının yeniden işler hâle getirilmesi için yoğun çaba göstermiş; ayrıca terk edilmiş ve değersiz görülen toprakları tarıma elverişli hâle getirerek buraların yeniden iskāna (tekrar yaşanacak hâle) açılmasını sağlamıştır. Tarımın geliştirilmesine yönelik bu yaklaşımı, botanikle ilgili çalışmasına da yansımış; Asār u İhyâ adlı eserinde farklı ülkelerde yetişen bitkilerin İran coğrafyasında da yetiştirilebileceğini ifade etmiş ve kendisine gönderilen bitkilerin özelliklerini ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. (Petrushevsky, 1970, s. 154-161)

Reşîdüddîn Gazan Han'ın doktoru ve danışmanı olmasının yanı sıra her konuda rahatlıkla konuşabildiği en yakın arkadaşı idi. Reşîdüddîn ve oğlu İbrahim Gazan Han'ın yemeğini birlikte kontrol eder hazırlanıp sunulmasına nezaret ederlerdi. (Amitai 1996, s. 25)

Reşîdüddîn, Olcaytu Han döneminde de Gazan Han zamanında sahip olduğu saygı ve imtiyazı korumayı başarmış; İlhanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerindeki mal varlıkları sayesinde zenginliğini sürdürmüştür. Devlete ait pek çok önemli şehrin idaresini ise on dört oğlundan sekizine vermiştir.

Reşîdüddîn'in oğulları Olcaytu döneminde İlhanlılar ve bazı mahalli hanedanlarla evlilik bağı kurdular ve önemli görevlere getirildiler. Sultan Olcaytu, oğlu Ebu Said'i veliaht olarak Horasan'ın idaresine gönderdiği zaman Reşîdüddîn'in oğlu Abdullatif'i de onun vezirliğine tayin etti. Reşîdüddîn'in diğer oğlu Celaleddin, Anadolu genel valiliğiyle görevlendirilen Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş'ın veziri idi.

Reşîdüddîn'in vezirlik görevini uzun bir süre birlikte yürüttükleri Sa'deddîn-i Sâvecî ile olan dostlukları Tâceddin Alişâh'ın 1310 yılında Olcaytu tarafından İlhanlı sarayında görevlendirilmesi ile bozuldu. Reşîüddîn'in Tâceddîn Alişâh'a yakınlık göstererek kendisini gözden düşürmek istediği düşüncesine kapılan Sa'deddîn-i Sâvecî, öfkesini bir gün

Olcaytu'nun huzurunda da dile getirmiş ve Reşîdüddîn'i çeşitli suçlarla itham etmiştir. Reşîdüddîn ile Sâvecî arasındaki dostluğun sona erdiğini fark eden Tâceddîn Alişâh ise, Sâvec'nin makamını ele geçirmek amacıyla onu yolsuzlukla suçlamıştır. Sâvecî her ne kadar Reşîdüddîn'den yardım talep etmişse de bu çağrısına karşılık bulamamış ve 711 (1312) yılında idam edilmiştir. Ancak Sâvecî'nin ölümü, İlhanlı sarayındaki çekişmeleri durdurmaya yetmemiştir. Yönetimde söz sahibi olma çabasındaki vezir Tâceddîn Alişâh ile Reşîdüddîn arasında, Reşîdüddîn'in ölümüyle sonuçlanacak bir husumet başlamıştır. Bu süreçte Horasan Valisi Ebū Sâîd'in, asker maaşlarının ödenmesi için babası Olcaytu Han'dan para talep etmesi üzerine iki vezir arasında doğan anlaşmazlık, devlet hazinesinin ihtiyaçları karşılayamaz hāle geldiğini de ortaya koymuştur. Bu gelişmenin ardından Reşîdüddîn ve Tâceddîn Alişâh ile ayrı ayrı görüşmeler yapılmış, ancak her iki vezir de sorunun kaynağı olarak birbirini suçlamıştır. İkisi arasında uzlaşmaz sorunların bulunduğunu fark eden Olcaytu, iki vezirin yetki ve sorumluluklarını ayırmaya karar vermiştir. Bu düzenlemeye göre Reşîdüddîn, merkez yönetimiyle birlikte devletin güney bölgelerini idare etmekle görevlendirilirken; Mezopotamya'nın kuzeyi ve Anadolu'nun yönetimi Tâceddîn Alişâh'a bırakılmıştır.

Devlet hazinesinin içinde bulunduğu bu olumsuz durum üzerine Emîr Çoban, gelir ve gider hesaplarını incelemekle görevlendirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda Tâceddîn Alişâh'ın yardımcılarının hesaplarında usulsüzlük tespit edilmişse de, hükümdar üzerindeki etkisi oldukça güçlü olan Tâceddîn Alişâh kendisini Olcaytu'ya affettirmeyi başarmıştır. Bu sırada hasta olduğu için gelişmeleri yakından takip edemeyen Reşîdüddîn, idareden tamamen uzak kalmış ve Emîr Çoban'ın himayesine sığınmıştır. Ancak Tâceddîn Alişâh ile çevresinin etkisiyle Emîr Çoban'ın Reşîdüddîn'e karşı tavrı değişmiş ve desteklemekten vazgeçmiş. Vezirlikten azledilen (görevden alınan) Reşîdüddîn başkent Sultaniye'den Tebriz'e giderek inzivaya çekildi. Kısa zaman içerisinde Reşîdüddîn'in devlet içindeki varlığının önemini farkeden Emîr Çoban, Reşîdüddîn'in tekrar görevinin başına geçmesi için bir davet gönderdi. Reşîdüddîn ömrünün son yıllarını yaşadığını ve bundan sonra herhangi bir mevkîde gözü olmadığını söyleyerek Emîr Çoban'ın davetini geri çevirdi ancak Emîr Çoban'ın ısrarları karşısında Reşîdüddîn görevi kabul etmek zorunda kaldı. Reşîdüddîn'in tekrar devlet içinde etkin bir şekilde varlık göstermesi Tâceddîn ve onu destekleyenler tarafından hoş karşılanmadı ve Reşîdüddîn'i kendileri için bir sorun olmaktan çıkarmak istediler. Bu maksatla Reşîdüddîn'in Olcaytu'yu zehirlediği yönündeki iddiaları ortaya attılar. Söylentilere inanan Ebū Sâîd Reşîdüddîn'in sorgulanmasını istedi. Büyük bir

çoğunluğu Alişâh'a bağlı kişilerin müdahalesi ve Olcaytu'nun doktoru Celâleddîn Harran'ın da Reşîdüddîn aleyhinde tanıklık etmesi ile Reşîdüddîn suçlu bulundu ve oğlu İbrahim ile birlikte 718 (17 temmuz 1318) yılında öldürüldü. (Beyânî, Tahran 1370, s. 506-512)

Reşîdüddîn'in idamından sonra cesedi, ölümünde rol oynayan kişiler tarafından Yahudi kökeni vurgulanarak aşağılanmıştır. Felix Klein-Franke, bir makalesinde, Reşîdüddîn'in Süleymaniye Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi'nde 834 numarada kayıtlı Beyânu'l-Hakâ'ik adlı eserinin "Risâle fī Şerhi'l-Ma'kūl ve'l-Menkūl" bölümünde ileri sürdüğü dinî yorumlar nedeniyle kendisine karşı bir hareketin gelişmiş olabileceği görüşü üzerinde durur. Reşîdüddîn bu bölümde, Kur'ān-ı Kerîm'in bazı gizli anlamlar barındırabileceğini ve bu anlamların ancak entelektüel ve ilmī açıdan kendisini geliştirmiş kişiler tarafından kavranabileceğini ifade etmiştir. Tebriz sokaklarında cesedi dolaştırılırken bile, kalabalığın onun bu yorumlarına atıfla öfkesini dile getirdiği, kesilmiş başını göstererek "Allah'ın sözlerini değiştiren Yahudinin başı budur; Allah'ın laneti onun üzerine olsun" şeklinde hakaretlerde bulunduğu aktarılmaktadır. Reşîdüddîn'in düşmanları, onun Yahudi kökenine her fırsatta vurgu yapmış ve bunu aleyhinde bir araç olarak kullanmışlardır.

1407 yılında Timur'un oğlu Miranşah tarafından cesedi mezardan çıkarılmış ve Tebriz'de bir yahudi mezarlığına tekrar gömülmüştür.

4.1.1 Eserleri

- **Cami'üt-Tevarih.** Modern anlamda ilk umumi dünya tarihî olarak kabul edilen Farsça bir eser olup pek çok araştırmacı tarafından bölümler halinde yayımlanmış ve çeşitli dillerle tercüme edilmiştir.
- **Şu'ab-i panğgana** ismindeki el yazması kitabı İstanbul'da bulunmakta ve şimdiye kadar hiç yayınlanmamıştır. Bu el yazması Arap, Yahudi, Moġol, Frenk ve Çinlilerin soyağaçlarını içerir.
- **Tavzihat-ı Sultaniye.** Müelifin Olcaytu ile dini ve fikri sahadaki görüşmelerinden oluşmaktadır. Nuruosmaniye ktp.nr 3415
- **Letaʾifu'l-hakaʿik.** Çeşitli konularda on dört risaleden ibarettir.
- **Beyanü'l- hakaʿik.** Sultan Olcaytu ile ilgili yirmi meselenin izahını ihtiva etmektedir. Süleleymaniye ktp. Kılıç Ali Paşa, nr 834
- **Esʾile ve ecvibe.** Reşidüddin'in değişik sorulara verdiği cevapları içermektedir.

- **Asar u İhya.** Ziraat ürünleri ve zirai teknikler, ölçüler, takvimler, jeoloji, imar faaliyetleri, gemicilik vb. hakkındadır
- **Tansukname-i İlhani der Funun-ı Ulum-i Hıtayʾi Kitap**, Wang-shu-ho adlı Çinli bir alime ait eserin Farsça tercümesiyle bu tercümeye Reşidüddin tarafından yazılan girişten oluşur. Reşidüddin'in girişini Abdülbaki Gölpınarlı Türkçe'ye tercüme etmiştir. (İstanbul 1939)
- **Mükatebat-ı Reşidi** (Münşeʾāt-ı Reşīdī, Sevaniḥu'l-efkār-ı Reşīdī) Reşidüddin'in oğulları ve dostları ile yazışmalarından ibarettir.
- **Vakıfname-yi Rabʿ-ı Reşidi** (Tahran 1972/1350)
- **Miftahu't-tefasir.** Kur'an tefsirine giriş mahiyetinde olup hayır ve şer, kader, tenasüh vb. konularda yazılmış sekiz risaleden ibarettir.

Reşīdüddīn'in Kitab-ı Siyaset ü Tedbīr-i Mülk-i Ḫıtāʾiyān ile Ṣuverü'l-eḳālīm adlı eserleri günümüze ulaşmamıştır.

4.2. Târîh-i Reşîdî-yi Türkî

Ortaçağ İslâm dünyasının yetiştirdiği seçkin devlet adamları, alimler ve tabipler arasında önemli bir yere sahip olan Reşîdüddīîn Fazlullâh-ı Hemedânî, bu eserini İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın isteği doğrultusunda kaleme almaya başlamıştır. İlkçağ'dan itibaren, hem Ortaçağ Avrupası'nda hem de İslam dünyasında birçok kişi kendi inanç, kültür ve anlayışlarına göre umumi tarih niteliğinde eserler yazmış olsa da Asya ve Avrupa'daki çeşitli kavim ve milletlerin, bu bölgelerde kurulmuş devletlerin tarihîni ilk kez tarafsız bir bakış açısıyla ele alan kişi Reşîdüddîn olmuştur.

Cāmiʿu't-tevārîh'in orijinali, bölümlerine göre Farsça veya Moğolca kaleme alınmış, daha sonra kısmen Arapça'ya da çevrilmiştir. Eserin iki ayrı nüsha bulunmaktadır: 1306-1307 yıllarında tamamlanan ilk nüsha üç ciltten, 1310'da tamamlanan ikinci nüsha ise dört ciltten oluşur. Gazan Han'ın, eser tamamlanmadan önce 1304 yılında vefat etmesi üzerine Reşīdüddīn, kitabını halefi Olcaytu'ya ithaf etmeyi düşünmüş; ancak Olcaytu bu teklifi kabul etmemiş ve eserin yine Gazan Han'a ithaf edilmesini, kendisi için ise ayrıca bir umumi tarih yazılmasını istemiştir. Bu nedenle birinci cilt, Tārīḫ-ī Gazanīī, Tārīḫ-ī Mübārek-i Gazani veya Dastan-ı Gazani Ḫan adlarıyla anılmıştır.

Birinci cildin ilk bölümünde Türk ve Moğol kabileleri, bunların kolları, soy ağaçları, Gazan Han'ın nesebi, Argun Han'ın (1284-1291) tahta çıkışı ile Gazan Han'ın eşleri ve çocuklarına dair bilgiler yer alır. İkinci bölüm ise Cengiz Han'dan başlayarak Gazan Han dönemine kadar uzanan Moğol tarihîni konu edinir.

Reşīdüddīn, eserini kaleme alırken İlhanlı hazinesinde saklanan ve herkes tarafından görülmesine izin verilmeyen, Moğollar için kutsal kabul edilen Altan Debterden (Altın Kitap) doğrudan ya da dolaylı biçimde yararlanmıştır. Bu kitaptaki bilgilerin, Büyük Kağan'ın İlhanlı sarayındaki temsilcisi olan ve Moğol tarihîne dair Reşīdüddīn'e önemli veriler sağlayan Bolad Chingsang tarafından sözlü olarak aktarılmış olma ihtimali de göz önünde bulundurulmaktadır.

Altan Debter'in asıl metni günümüze ulaşmamıştır; ancak 1284 yılında yapılmış Sheng-Wu-Ch'in-Chêng lu adlı Çince tercümesi hālā mevcuttur. Bunun yanında Reşīdüddīn, Cāmi'u't-tevārīh'in Çin tarihîyle ilgili bölümlerini yazarken, Kubilay Han'ın seferlerine dair bilgileri içeren resmi belgelerden ve dönemin Çin-Moğol kaynaklarından da yararlanmıştır.

Reşīdüddīn, Çin tıbbı ve kültürünün İran'da tanınmasına büyük önem vermiş; bu amaçla hem Çin kaynaklarına ulaşabilmek hem de dili öğrenebilmek için bir kişiyi bilgi toplaması üzere Çin'e göndermiştir. Ayrıca eserin Çin tarihîyle ilgili kısmının yazımında İlhanlı sarayında bulunan Çinli ālimler Li Ta-tzū ve Yük Sundan da destek almıştır.

4.3.Dil İncelemesi

Tāârîh-i Râşîdî, talik hatla kaleme alınmış okunaklı bir eserdir. Metin Çağatay, Uygur ve Arap-Fars yazım özelliklerini göstermektedir. Arapça ve Farsça kelimelerin orijinal imlâları genellikle korunmuştur. Metin istisnalar dışında bütünüyle harekesizdir. Özellikle noktalı harflerin yazımında yer yer noktaların olmadığı veya yerlerinin değiştiği göze çarpmaktadır. Metinde nadiren harflerin de yerinin değiştiği görülmektedir. Eserde bazı Ayet ya da Arapça ifadeler ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılıdır.

4.3.1.Yazım Özellikleri

4.3.1.1.Ünlülerin yazılışı

4.3.1.1.1.a ünlüsünün yazımı

İlk hecede: Metinde “a” ünlüsü ön seste medli elif (آ) ve elif (ا) ile yazılmaktadır:

alıp آلیب (10b/13) anda اندا (6a/10)

ay آی (13b/08) taş تاش (12b/15)

sarı ساری (13a/13) çarlap جارلاب (17b/03)

Orta hecede: Metinde “a” ünlüsü orta hecede genellikle elif (ا) ve nadiren he (ه) ile yazılmaktadır.

yıraḳdın یراق (12a/01) barçası بارجه سی (13a/11)

Son hecede: Son hecede “a” ünlüsü genellikle he (ه) ve bazen de elif (ا) ile yazılmaktadır.

ḳara قرا (17b/10) barça بارجه (15b/10)

aña انکا (18a/08) anda انده (06a/10)

4.3.1.1.2.e ünlüsünün yazımı

İlk hecede: Metinde “e” ünlüsü ilk hecede “e” ile başlayan kelimelerde elif (ا) ile yazılmıştır; ünsüz ile başlayan kelimelerde ilk hecede “e” ünlüsü elif (ا) ile ya da bir hareke ile yazılmamaktadır.

yer یر (8b/07) egerاکر (2b/06)

Orta hecede: “e” ünlüsü orta hecede genellikle elif (ا) veya he (ه) ile yazılmaktadır, bazen de yazılmamaktadır.

émçegini ایمجاکنی(16b/08)

Son hecede: “e” ünlüsü metnimizde son hecede elif (ا) ve he (ه) ile yazılmaktadır.

içre ایجره (02a/08) néçe نیجه (07a/03)

özge اوزکا (17b/06) birle بیرلا (02a/14)

4.3.1.1.3.é ünlüsünün yazımı

Metnimizde ilk hecede bulunan kapalı e (é) ünlüsü daima (ي) ile yazılmaktadır.

émdi ایمدی (19a/04) dédi دیدی (06a/05)

kéldi کیلدی (15a/11) émdi ایمدی (17a/08)

4.3.1.1.4.ı, i ünlülerinin yazımı

İlk hecede: Metinde ilk hecede ı, i ünlüleri için bazen ye (ي) harfi ile bazende ye harfi olmadan yazılmaktadır.

ḳıldılar قلدیلار (18b/07) bizlerniبیزلارنی (17b/09)

Orta hecede: Metinde orta hecede ı, i ünlüsü ye (ي) harfi ile yazılmaktadır. Nadiren orta hecede bu ünlünün yazılmadığı örnekler de vardır.

tirikligini تریکلیکنی (06a/15) işige ایشکا (07b/04)

Son hecede: Metinde ı, i ünlüleri son seste daima ye (ى) harfi ile yazılmaktadır.

Taḳı تقی (12b/13) biri بیری (03b/13)

ḳaysı قایسی (09b /12) kişi کشی (11a/10)

4.3.1.1.5.o, ö, u, ü ünlülerinin yazımı

Metnimizde bu dört ünlü vav (و) ile karşılanmaktadır. Söz konusu ünlüleri ayırmak için herhangi bir işaret kullanılmamıştır.

İlk hecede: Metinde ilk hecede o, ö, u, ü ünlüleri vav (و) harfi ile yazılmaktadır.

oġul اوغول (13b/04) oḳup اوقوب (08b/04)

Orta hecede: Metinde orta hecede o, ö, u, ü ünlüleri genellikle vav (و) harfi ile yazılmaktadır.

Burungı بورونغی (10b/01) olturdı اولتوردی (21a/16)

Son hecede: Metinde son hece durumunda olan u, ü ünlüleri daima vav (و) ile gösterilmektedir.

yürür یورور (18b/14) üçūḳ اوجوق (21b /13)

4.3.1.2.Ünsüzlerin yazılışı

Metinde ünsüzlerin yazılışı, ünlülerde olduğu gibi Arap-Fars ve Uygur yazım geleneğinin özelliklerini göstermektedir. Türkçede bulunan p, ç, g ve ñ ünsüzlerinin yazılışında p ünsüzü için genellikle (ب), bazen p (پ), ç ünsüzü için genellikle cim (ج) nadiren ç (چ), g ünsüzünün yazılışı için daima (ک), ñ sesinin yazılışında ise (نک) kullanılmıştır.

4.3.1.2.1.ç ünsüzünün yazımı

Metnimizde ilk, orta ve son hecede *ç* ünsüzü için c (ج) nadiren (چ) kullanılmıştır.

uçraġay اوجراغای (11b/07)

néçük نیجوك (12a/02)

çaḳḳaça جاق قة جا(12a/07)

4.3.1.2.2.p ünsüzünün yazımı

Metnimizde *p* ünsüzü ilk hece konumunda genellikle be (ب) ile gösterilirken p (پ) ile yazılmış örnekler de mevcuttur. Bazı kelimeler metinde hem be (ب) hem de p (پ) ile gösterilmektedir.

payġambar بیغمبر (15b/11)

peymān بیمان (10a/03)

Put بت(06b/01)

peydā بیدا (20a/11)

Metinde orta ve son hecede *p* ünsüzü genellikle be (ب) ile gösterilmektedir. Nadiren orta hecede *p* ünsüzü için p (پ) kullanıldığı görülmektedir. *-p* ve *-UbAn* zarf-fiil eki için ise daima b (ب) kullanılmıştır.

ḳalıp قالیب (16b/13)

köprek کوبراك (08a/14)

kirip کیربب (19a /06)

körsetip کورساتیب (06a/05)

İşitip ایشتب (18a/02)

tapıp تابیب (22a/09)

Tapşırup تابشوروب (01b/08)

4.3.1.2.3.g ünsüzünün yazımı

Metinde *g* ünsüzünü *k* ile ayıracak herhangi bir işaret yoktur. Her iki harf ilk, orta ve son hecede daima kef (ک) ile gösterilmektedir.

köprek كوبراك (08a/14)

Néçük نيجوك (20a/11)

kéçeside كيجة سيدا (06a/04)

közlerige كوزلاريكا(08a/09)

4.3.1.2.4.ñ ünsüzünün yazımı

Metnimizde *ñ* ünsüzü daima nun kef (نک) gösterilmektedir.

miñ مينک (07b/11)

anıñ انينک (21a/14)

köñül كونكول (22a/07)

sözüñni سوزونكنى (17a/13)

4.3.1.2.5.t ünsüzünün yazımı

Metnimizde Türkçe kelimelerde *t* ünsüzü daima te (ت) ile yazılmıştır

tört تورت (07b/11)

tofrakda توفراقدا(06b/11)

tüşide توشيدا (16b/03)

körsetip كورساتيب (06a/05)

4.3.1.2.6.s ünsüzünün yazımı

Metnimizde ince ve kalın sıradan Türkçe kökenli kelimelerde ilk, orta ve son hecelerde daima sin (س) kullanılmıştır.

sansız سانسيز (05b/01)

körsetti كورساتى (06b/13)

seni سنى (17a/09)

4.3.1.3.Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

Metnimiz harekesiz olmasına rağmen zaman zaman Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerde ötre (ُ), şedde (ّ) ve tenvin (ً) kullanılmıştır. Aynı zamanda nadiren üstün (َ) esre (ِ) ve cezm (ْ) de metnimizde tespit edilmiştir. Diğer işaretler kelimenin okunuşunu göstermek amacıyla yazılırken ötre bu amaçla birlikte iki veya daha fazla kelimeyi ve cümleyi birbirine bağlamak içinde kullanılmaktadır.

dur دور (02b/04)

ammā اما (13a/06)

yetti یتی (06b/13)

ṣıdḳ u ıḫlāṣ صدق و اخلاص (06b/13)

Ḫayr u şer خیرو شر (07a/10)

Metinde Farsça terkiplerde zaman zaman ye (ی) ve izafet hemzesinin kullanıldığı görülmektedir.

ḥulāṣa-ı mevcüdatحلاصۃء موجودات (07b/14)

ʿarṣa-ı memālik عرصۃء ممالك (08b/05)

Metinde bazı Farsça terkiplerde ise ne ye (ی) ve ne deizafet hemzesi kullanılmamış; kelimeler doğrudan yan yana getirilerek tamlama oluşturulmuştur.

aḳvām-ı Etrāk اقوام اتراق (11b/09)

Ḫāḳān-ı keyvān-ı rıfʿat خاقان کیوان رفعت (08b/10)

pād-şāh-ı İslām بادشاة اسلام(08b/10)

aṣḥāb-ı ruʾiyet اصحاب رؤیت (09b/07)

Metnimizde dék/dek edatı zaman zaman kelimeye bitişik şekilde yazılmıştır:

anıñ-dek انينكديك (08b/03)

İlgi eki +nıñ/+niñ metnimizde genellikle kelimeden ayrı olarak yazılmıştır.

Begniñ بيك نينك (02a/12)

Altaynıñ التاى نينك (12a/12)

éliniñ ايلى نينك (02a/02)

4.3.2.Ses Bilgisi

4.3.2.1.Ünlü değişmeleri

Çağatay Tükçesinde, Türkiye Türkçesindeki a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlülerinin yanı sıra kapalı e (é) ünlüsü de bulunmaktadır.

4.3.2.1.1.e ~ é değişikliği

Eski Türkçedeki kök hece e'si Çağatayca Tükçesinde kapalı é ya da i tarafındadır. Eserimizde çoğunlukla kapalı é ile yazılırken yer yer bazı kelimelerin hem kapalı é hem de e ile yazıldığı tespit edilmiştir:

séver سيوار (17a/14) dédi ديدى (06b/08)

4.3.2.1.2.e > ü değişikliği

Bazı kelimelerdeki e sesleri benzeşme yoluyla yuvarlaklaşarak ü'ye dönüşmüştür: év > üy üy "ev" (17a/03), sév- > süy- süyüp (17b/09).

4.3.2.1.3.ü > e değişikliği

bölük > *bölek* bölek (12b/08).

4.3.2.2. Ünlü uyumu

Türkçede kelimelerin köklerinde ve kelime kökleri ile ekler arasında uyum vardır. Türkçedeki bu uyumlardan ilki ünlü uyumudur. Ünlü uyumu kalınlık-incelik uyumu ve düzlük-yuvarlaklık uyumu olmak üzere ikiye ayrılır.

4.3.2.2.1. Kalınlık-İncelik uyumu

Ural-Altay dillerinin en belirgin özelliklerinden biri olan kalınlık-incelik uyumu Türkçenin başlangıcından bugüne kadar devam etmektedir. Kalınlık incelik uyumu bir kelimedeki ünlülerin bu bakımından birbirine uygun olması demektir. Bu uyumda ilk hecesi kalın ünlülü olan bir kelimenin sonraki heceleri de kalın ünlülü ve ilk hecesi ince ünlülü olan bir kelimenin de sonraki heceleri yine ince ünlülü olmalıdır.

Türk dilinin her devresinde güçlü bir şekilde korunan kalınlık-incelik uyumu esas itibariyle Çağatay Türkçesinde, Türkçe kelimelerde korunmuştur. Ancak gerileme döneminde özellikle Özbekçeye doğru gidildikçe bu kurala aykırı durumlar da ortaya çıkmıştır.

ḳalġay (6a/16) oġlıġa (19b/14)

olġan (08b/04) yerge (08A/11)

uluġraḳ (09b/13)

Çağatay Türkçesinde Arapça Farsça kelimeler genellikle kalın sıradan ek alır. Metnimizde de bu durum genel olarak korunmuştur:

vılāyatda (11b/16) mażmūnını (11b/04)

avvalġı (14a/09) maġrıbdın (12a/05).

4.3.2.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık uyumu

Türkçede düzlük-yuvarlaklık uyumu, kelimede düz ünlülerden sonra düz ünlülerin, yuvarlak ünlülerden sonra ya düz-geniş ya da dar-yuvarlak ünlülerin gelmesi durumudur.

İncelediğimiz metinde bazı ekler kelimenin son ünlüsüne göre düz veya yuvarlak gelebilmektedir. Bazı ekler sadece düz ünlülü, bazıları sadece yuvarlak ünlülü olabiliyorken kimi ekler hem düz hem yuvarlak ünlülü olabilmektedir. Tespitlerimizi düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbi olan ekler ve tâbi olmayan ekler olarak iki başlık altında sıralayabiliriz.

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbi olan ekler:

1. İyelik ekleri -ım/-im; -um/-üm; -ıñ/iñ; -uñ/-üñ: Tatarnıñ (15a/01), atanıñ (15b/04), Oġuznuñ (15b/06), oġlum (17b/11).

2. Emir eki -ıñ/-iñ; -uñ; -ıñız/-iñiz; -uñız:

3. Görülen geçmiş zaman eki -dım/-dim; -dum/-düm: dédim (17a/07), öldü (18a/05).

4. Zarf fiil eki -ıp, -ip, -up, -üp: ḳılıp (07b/09), bilip (06a/15), tutup (19b/11), tüşüp (16a/08).

5. Fiilden isim yapma eki -ış, -iş, -uş, -üş: kéliş (7a/04), barış (15b14), uruş (18a/04), yürüş (100b/01).

6. Fiilden fiil yapma eki -ün: körün- (08a/10).

7. Fiilden fiil yapma eki -uş, -üş: uruş- (14a/01)

8. İsimden isim yapma eki -ınçı, -inçi, -ünçi: ikinçi (22b/08), üçünçi (05a/14).

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbi olmayan ekler:

a. Yalnızca düz biçimleri kullanılan ekler:

1. Teklik 3. şahıs iyelik eki -(s)ı / -(s)i: atası (15b/13), közi (08b/03).

2. Ayrılma durumu eki -dın/-din: sözüñdin (17a/11).

3. Yükleme durumu eki -nı/ni; -ın/-in: sözni (15b/16).

4. Görülen geçmiş zaman 3. kişi eki -dı/-di: boldı (16b/01).

5. İsimden isim yapma eki -çı/-çi: balıġçı (83b/02), künçiluḳ (16a/10).

6. İsimden isim yapma eki -sız/-siz: nihāyetsiz (05b/01)

7. Emir kipi eki -ġıl/-ḳıl, -gil: Bilgil (11b/14).

8. Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış/-miş: érmiş (11b/15).

b. Yalnızca yuvarlak biçimleri kullanılan ekler:

1. Fiilden fiil yapma (faktitif) eki: -dur/-dür; -tur/-tür; kéltürdi (19a/06).

2. Fiilden isim yapma eki -ġu: alġu-(02a/08)

3. Zarf-fiil eki -ġunça/-günçe: fanā bolġunça (05a/10).

4. Emir kipi teklik 3. şahıs eki -sun/-sün: ḳılsun (11b/02).

5. Görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahış eki: -tük/-dük: bitidük (13a/09)

4.3.2.3. Ünlü Türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazen birbirleriyle doğrudan doğruya birleşmez ve aralarına bağlamayı sağlayacak ilave bir ses alırlar. Bu hadiseye ses türemesi denir (Ergin, 2009, s. 51). Kelimeyi genişleten bu ses olayının metnimizde de örnekleri mevcuttur:

sev > *s*eve- sevedür(17b/05)

4.3.2.4. Ünlü Düşmesi

Türkçenin her döneminde karşılaştığımız vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi hadisesi Çağatay Türkçesinde de görülmektedir. Metnimizde bu ses hadisesine örnek mevcuttur:

oğlum (17b/11).

4.3.2.5. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeye yine ünlü ile başlayan bir kelime eklendiğinde yan yana gelen iki ünlüden birinin düştüğü görülür. Bu ses hadisesine ünlü birleşmesi denir. Metnimizde bu ses hadisesine örnek olabilecek kelimeler şunlardır*:*

néçük < *néçe ök* néçük (22a/01)

4.3.2.6. Ünsüz Değişmeleri

4.3.2.6.1. b > m değişikliği

Geniz sesinden önce gelen bazı kelime başı *b* sesinin *m*'ye çevrilmesi Eski Türkçeden itibaren görülen bir değişimdir. Metnimizde de bu değişimin örnekleri mevcuttur: *bin-* > *min-* mindürdi (18a/14), ben > men men (17a/07). Bu ses değişimi zaman zaman geniz sesi bulunmayan kelimelerde de görülebilmektedir: *biz* > *keltürgü miz dur* (24a/09).

4.3.2.6.2. b > v değişikliği

Eski Türkçede iki ünlü arasında veya kök sonunda bulunan *b* sesi Karahanlı ve Harezm Türkçelerinde bir dudak ünsüzü olan *w*'ye Çağataycada ise *-v-*, *-v, -y*'ye dönüşür. Metnimizde de bu ses değişimine örnekler vardır:

ab > *aw* > *av* avġa (17b/01)

eb > *ew* > *éy* > *üy üyige* (17a/03)

sév- > *süy-* süyüp (17b/09)

tebe > *tewe* > *téve* téve (12a/03).

4.3.2.6.3. d > y değişikliği

Eski Türkçede kelime ortasında ve sonunda bulunan *d* sesi, Harezm Türkçesinde *-ḏ-/-ḏ*, Çağatay Türkçesinde ise *-y-/-y*'ye dönüşmüştür. Metnimizde de bu ses hadisesinin örnekleri mevcuttur:

ḳod- > *ḳoḏ-* > ḳoy- ḳoydılar (14b/03)

toḏ- > *toy-* toyda (20b/13)

toḏ- > *toy-* toyda (20b/13)

4.3.2.6.4. p > f değişikliği

Çağatay Türkçesinin önemli ses özelliklerinden biri olan bu hadisede dudak ünsüzü *p* birkaç yerde diş-dudak ünsüzü *f*'ye döner. Metnimizde bu ses değişimine tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

tofraḳ tofraḳda (06b/11)

4.3.2.6.5. t > d değişikliği

Çağatay Türkçesinde kelime başı *t-* sesi genellikle korunmuş olmakla beraber bazı keimelerde *d-*'ye dönüşmüştür. *té-* > *dé-*, *teg* > *dék*, *taḳı* > *dağı* gibi. Metnimizde t- > d- değişiminin bazı örnekleri şöyledir: *té-* > *dé-* dédi (16b/09), *teg* > *dék/dek* dék (09a/03).

4.3.2.6.6. ḳ > ḫ değişikliği

Metnimizde bu değişime tespit edebildiğimiz örnekler şunlardır: *yaḳşı* > *yaḫşı* yaḫşı (21b/05).

4.3.2.6.7. ḳ/ġ > v değişikliği

Çağatay Türkçesinde iç ses durumundaki -ġ-/-g-'ler bazı kelimelerde v'ye dönüşmüştür.

biregü > *birev* (12b/12).

4.3.2.6.8. g > y değişikliği

kirgür- > *kivür* > *kiyür-* kiyürüp (08b/13)

4.3.2.6.9. z > s değişikliği

Eski Türkçede geniş zamanın olumsuzluk eki -mAz'dır. Ancak bu ek Çağatay Türkçesinde -mAs şeklinde sedasızlaşır. Metnimizde de geniş zamanın olumsuzunda daima -mas/-mes kullanılmıştır:

ḳılmas (23b/06), ḳalmas (06b/04).

4.3.2.7.Ünsüz Düşmesi

4.3.2.7.1.r düşmesi

Metnimizde tespit edilebilen r düşmesi örnekleri şunlardır:

birle > *bile* bile (10b/03)

er-> *é-* édiler (20b/01).

4.3.2.8.Ünsüz türemesi

Metnimizde tespit edebildiğimiz ünsüz türemesi örnekleri şunlardır.

4.3.2.8.1.y türemesi

Metnimizde *y* türemesinin genellikle Arapça kelimelerin iç seslerinde hemzeden y'ye dönüşme şeklinde gerçekleştiği görülmüştür:

dāʾim > dāyım (08b/15) ḫalāʾiḳ > ḫalāyıḳ (08a/11)

ṣāʾib > ṣāyıb (09b/14)

4.3.2.9.Ünsüz Benzeşmesi

Metnimizde bazı eklerin uyum dışı kullanıldığı görülmektedir. Ünsüz uyumu bakımından eklerin durumu şöyledir:

Yönelme hâli ekinde: Metnimizde genel olarak +ġa/+ge şeklindedir:

bélimge (02b/03) élikge (04b/16)

birligige (05b/08) çarīkga (19b/14)

Ḫanġa (20b/06) boġozıġa (06b/12).

Bulunma hâli ekinde: Bu ek metnimizde uyum dışı kalarak daima +da/+de şeklinde kullanılmaktadır:

cahānda (06a/16) tofraḳda (06b/11)

yeride (10b/07) ḫazīneleride (11a/01)

Ayrılma hâli ekinde: Metnimizde daima +dın/+din şeklinde kullanılan bu de uyum dışındadır:

şarḳdın (08b/05) şimāldın (08b/06)

cihetdin (13a/16) neslidin (08b/04)

Bildirme ekinde: Bildirme eki metnimizde -dur/-dür şeklinde kullanıldığından uyum dışında kalmaktadır. Yalnızca bir kelimeyle kullanılırken uyuma girerek -tur olmuştur:

farāsatdur yoḳtur (16b/10) sevedür (17b/05)

Metnimizde fiil kök veya gövdelerine gelen eklerde de uyum dışı örnekler vardır:

tapġay - tapġaylar (06a/15) ketti - kettiler (18a/10)

bolġıl (21b/12) bolġunça (05a/10)

4.3.3.Şekil Bilgisi

4.3.3.1.Yapım ekleri

4.3.3.1.1.İsimden İsim Yapma Ekleri

+çı/+çi: Meslek isim ve sıfatları yaparak bu meslekler ile ilgilenen kişileri bildirir: (02a/08), aççı – aççığı (17b/15)

***+daş*:** Denklik, eşlik ve birlik bildirir: ḳarındaş (15b/04).

***+ġı/+gi*:** Aitlik bildiren sıfatlar yapar: avvalġı (14a/09)

+ge: Dışındalık bildiren bu ek kalıplaşmış olarak bir kelimede bulunur: özge (14b/14).

***+laḳ*:** Yer bildirme anlamı katar: yaylaḳ (12a/13), ḳışlaḳ (12a/13).

***+lı*:** İsimden isim yapmak için kullanılır: yuntlı (13b/14).

***+lıġ/+lig, +luġ/+lüg*:** Bu ek, bulunma, aitlik ve ilişki ifade eden sıfatlar yapar. Türkiye Türkçesindeki *+lı/+li, +lu/+lü* ekinin karşılığıdır: pād-şāhlıġ - pād-şāhlıġı (23b/14),

+lıḳ/+lik, +luḳ/+lük: Eski Türkçeden beri çok yaygın olarak kullanılan bu ek isimlerden yer, meslek, topluluk isimleri ile soyut isimler yapar: çākerlik (09a/16), kiçiklik - kiçiklikde (17b/12), krallık (05a/09), ḳābiliyatlık (17b/12), yüklük (19a/05)

+sız/+siz: Olumsuzluk bildiren yaygın bir ektir: sansız (14b/03), nihāyetsiz (05b/01), sebebsiz (07a/10), bahrasız (06b/04) ḥısābsız (07b/03), taşvīşsız (11b/06)

4.3.3.1.2.Fiilden İsim Yapma Ekleri

***-avul/-vul*:** Kalıplaşmış olarak bir kelimede bulunur: ḳırġavulnı (19b/12).

-gin: Metnimizde bir kelimede tespit edilmiştir: köpregini (09b/14).

-ġu/-gü/-ḳu: Eski Türkçeden beri yalnızca dar yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılır: uyḳu - uyḳuda (05b/10).

***-ġuçı/-güçi*:** -ġu/-gü sıfat-fiil ekinde türemiş bir ektir: bilgüçi (10a/12), étgüçilerdin (10a/12),

-ġun/-gün/ḳun/-kün: bolġunça (05a/10)

-ḳ/-k: Eski Türkçeden beri işlek olan bu ek, somut ve soyut manada isimler yapar: artuḳ (16a/14), bölük (19b/03).

Eski Türkçedeki *bölüg* kelimesi ses değişimine uğramış ve Çağatay Türkçesinde *bölek* olmuştur: bölek (12b/08).

-m, -ım/-üm: Fiilin bildirdiği iş veya hareketi ya da hareketin sonucunu bildirir: Ḳurum (16a/07)

-maḳ/mek: Fiildeki hareket ve oluşun soyut ismini yapar: öldürmekge (17b/15), birmek (18b/01)

-n,-ın/-in/-un/-ün: Çoğu zaman somut isim olarak kullanılan soyut adlar yapan bu ek Çağatay Türkçesinde yaygındır: ḳalın- ḳalınlıḳ (17a/03), kelin (17b/02).

-ş,-uş/-üş: Hareketi ya da hareketin neticesini bildiren isimler yapan bu ekin metnimizde tespit edebildiğimiz örnekleri şunlardır: uruş (18a/04)

4.3.3.1.3.İsimden Fiil Yapma Eki

+ġar-: Urtanġar (14a/15).

+la-/+le-: Eski Türkçeden bu yana çok işlek olan bu ek isim ve isim soylu kelimelere gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir: taşla- (19b/12), yük+le-di-ler (19a/01), sözle- sözlep (16b/12). siyle- siylep (17b/03)

4.3.3.1.4.Fiilden Fiil Yapma Eki

-dur/-dür-,-tur-/-tür-: Çok işlek olan bir ettirgenlik ekidir: köydür- (32a/13), mindür- (18a/14), kéltür- (19a/08). Kiydür – kiydürüp (18a/14) ḳoydur (19a/09)) öltür (16b/06-07)

-ġar-/-ger-, -ḳar-/ -ker-: Ettirgenlik fonksiyonunda kullanılan bir ektir: ötker- (08b/16).

-ġur-/-gür-/-ḳur-/-kür: Ettirgenlik ekidir: yetgür- (22a/04).

***-ḳ-/-k-*:** Fiilin anlamını kuvvetlendirme fonksiyonundadır: ḳorḳ- (16b/06).

-l-: Bilinmezlik ve edilgenlik bildiren fiiller türetir. Çok işlek bir ektir. Ünsüz ile biten fiiil köklerine yardımcı ünlü ile gelir: ḳoşul- (18a/16).

-n-: Dönüşlülük ve meçhullük bildiren bu ek ünsüz ile biten fiillerin sonuna geldiğinde araya yardımcı ses alır: körün- (16b/09), uyġan- (08a/04), tüken- (01b/07).

-r-: Fiil köklerine gelerek ettirgen anlamlı fiiller türeten işlek bir ektir: ḳaytar- ḳaytardı(18b/11).

-sa-/-se-: İşlek olmayan bir ektir: kör-se-t- (06a/05).

-ş-: Eklendiği fiillere ortaklaşa, karşılıklı veya kendiliğinde oluş anlamı veren işlek bir ektir. Ünsüz ile biten fiillere yardımcı ünlü ile gelir: uruş- (19a/03).

-t-: Yaygın kullanıma sahip ettigenlik ekidir: ayt- (13a/07), körset- (06b/13)

4.3.3.2.İsimler

4.3.3.2.1.İsim çekim ekleri

4.3.3.2.1.1.Çokluk ekleri

Çağatay Türkçesinde çokluk eki Türkiye Türkçesindeki gibi -lar/-ler'dir: sözler (10b/08), uruġlar (10b/14), éller (12b/11), tiller (13a/01), iniler (13b/16)

Arapça kırık çokluklar bazen, ayrıca Türkçek çokluk ekini de alabilirler (Eckmann, 2017, s. 65), metnimizde de nadiren de olsa bunun örneklerine rastlamak mümkündür: ḥükemāları (15b/09), tavārīḫlarıda (15b/10). Ḫazāyinlerde (11a/06)

4.3.3.2.1.2.İyelik ekleri

Teklik 1. şahıs iyelik eki: +m /+(ı,u)m/+(i,ü)m

Ünlü ile biten kelimelere doğrudan, ünsüz ile biten kelimelere ise yardımsı ünlüyle getirilir. Tilegenim (17a/12), ferzendim (19a/08)

Teklik 2. şahıs iyelik eki: +ñ/+(ı,u)ñ/+(i,ü)ñ

Ünlü ile biten kelimelere doğrudan getirilirken ünsüz ile biten kelimelere yardımcı ünlü ile getirilmektedir: sözüñ (17a/11), sütiñ (16b/04).

Teklik 3. şahıs iyelik eki: +ı/+i; +sı/+si

Ünsüz ile biten kelimelerde +ı/+i kullanılırken ünlü ile biten kelimelerde +sı/si kullanılmaktadır: sözi (06a/16), oġlı (03b/07), ḳudratını (06a/14) lakabı (06b/05), ẕüriyetidin (07b/12)

Çokluk 1. şahıs iyelik eki: +mız/miz; +(ı)mız/+(i)miz; nadiren (ü)miz

aramızda (16b/10), ḳavmımızda (16b/11), inimiz (17b/13)

Çokluk 2. şahıs iyelik eki: +ñız/+ñiz; +(ı)ñız, +(i)ñiz; nadiren (ü)ñiz

Ünlü ile biten kelimelere doğrudan *+ñız/+ñiz*, ünsüz ile biten kelimelere ise

+(ı)ñız/+(i,ü)ñiz şeklinde yardımcı ünlü ile getirilmektedir:

Çokluk 3. şahıs iyelik eki: +ları/+leri

keyfiyyetleri (2b/14), ḥikāyetleri (03b/04), resimleri (05a/10), oġlanlarıdın (07b/11)

4.3.3.2.1.3.Hâl ekleri

Türkçede ismin yalın (nominatif), ilgi (genitif), yönelme (datif), bulunma (lokatif), yükleme (akkuzatif), ayrılma (ablatif), eşitlik (ekvatif), vasıta (instrumental), ve yön gösterme (direktif) hâlleri olmak üzere dokuz hâli vardır.

Yalın (nominatif) hâl: Yalın hâl eksizdir: yél (08b/07), kün (17a/04), oġul (16b/02), köz (08b/03).

İlgi (genitif) hâli: +nıñ/+niñ, +nı/+ni, +ıñ/+iñ; nadiren +nuñ/+üñ

oġlınıñ (16a/02), tāriḫniñ (23b/05), kişiniñ (19s/16), Oġuznuñ (20a/10), buzuḳnuñ (21a/05)

Yönelme (datif) hâli: +ġa/+ge; +ḳa; (nadiren) +a/+e

Yönelme hâli ismi fiile bağlamak görevinde olan bir ektir. Bu ek Çağatay Türkçesinde

+ġa/+ge, sert ünsüzlerden sonra *+ḳa/+ke* bazen de +a/+e şeklindedir. Çağatay Türkçesinde özellikle iyelik eklerinden sonra rastlanan +a, +na biçimleri Oğuz Türkçesinin etkisidir (Argunşah, 2021, s. 145). Metnimizde yönelme eki genellikle *+ġa/+ge*'dir: Ḫıtāyġaça (24a/03), vılāyatlarıġa (24a/06), cinānġa (01b/07), élikge (04b/16), kişige (05b/10)

Metnimizde sert ünsüz ile biten kelimelerde yönelme ekinin uyuma girerek

+ḳa şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir: maşrıḳḳa (10a/14), çaḳḳa (11a/01).

Yükleme (akkuzatif) hâli: +nı/+ni; +n; +ı,+i

Sözni (15b/16), ornı (16b/01) oġlı (16b/06), ḳızını (16b/14)

Bulunma (lokatif) hâli: +da/+de

Bulunma hâli işin cereyan ettiği yeri bildirir. Metnimizde daima *+da/+de* şeklinde kullanılmıştır: cahānda (06a/16), uruşda (18a/04), yerde (12b/02), tüşide (16b/03).

Ayrılma (ablatif) hâli: +dın/+din

Klâsik Çağataycada *+tın/+tin* şekli de mevcut olan bu ek metnimizde daima *+dın/+din* şeklindedir: şimāldın (08b/06), şarḳdın (10b/12), neslidin (20a/12), keçesidin 08a/14).

Eşitlik (ekvatif) hâli: +ça/+çe

néçe (10b/16), bolġunça (05a/10).

Vasıta (instrumental) hâli: +n, +la, +le

+n: bilen (08b/14).

+le: bile

Yön gösterme (direktif) hâli: +ra/+re; +ḳarı

Bu ek daha ziyade kalıplaşmış olarak kelimelerde kullanılmaktadır: soñra (17b/03), içre (02a/08)

4.3.3.2.1.4.Soru eki

Metnimizde soru eki -mu/-mü'dür: Bilür mü sén (17a/06)

4.3.3.2.2.Sayı isimleri

Metnimizde tespit edilen bazı sayı isimleri şunlardır: bir (05b/11), iki (08b/08), üç (15b/12), tört (16a/15), altı (20b/06), yeti (04b/05), sekiz

(04b/05), toḳuz (04b/05), on (03b/05), on iki (22b/02), on altı(15a/15), on yeti (19a/11), otuz üç (4a/17), yeti yüz (04b/10), iki yüz iki (08b/08) toḳuz yüz (20b/13) toḳsān miñ (20b/13)

4.3.3.3.Sıfatlar

Sıfatlar, isimleri çeşitli yönlerden belirten ve niteleyen kelimelerdir. Belirtme ve niteleme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılırlar.

4.3.3.3.1.Belirtme (tayin) sıfatları

4.3.3.3.1.1.İşaret sıfatları

Metnimizde işaret sıfatına şu kelimeler örnek verilebilir: bu yurdı (21a/09), oşbu sözni (15b/16).

4.3.3.3.1.2.Sayı sıfatları

Sayı sıfatları kendi aralarında işlevlerine göre *asıl sayı sıfatları*, *sıra sayı sıfatları*, *üleştirme sayı sıfatları*, *kesir sayı sıfatları* ve *topluluk sayı sıfatları* olmak üzere beşe ayrılırlar.

Asıl sayı sıfatları

Bu sıfatlar ismin önüne gelerek onların sayılarının belirtir. Metnimizde bunun bazı örnekleri şunlardır: Bir dībāce (02b/16) tört faṣl (02b/16), iki bölek (13a/16), sekiz yıl (04b/05), toḳuz ay (04b/05),

toḳsān miñ ḳoy (20b/13) toḳuz yüz at (20b/13) on altı ḳavm(15a/15), on yeti yıl (19a/11), on iki oġul (22b/02), otuz üç yıl (4a/17).

Sıra sayı sıfatları

Metnimizde sıra sayıları +nçI ekiyle oluşturulur: ikinçi oġlı (22b/08), üçünçi mucalladda (05a/14).

Metnimizde bazı yerlerde birinci "*birinci*" yerine "avvalġı" avvalġı ḳısm (14a/09) kullanılmıştır.

Üleştirme sayı sıfatları

Üleştirme sayıları +ar/+er ekleri ile oluşturulur: birer nime (21b/07)

Kesir sayı sıfatları

Kesir sayı sıfatları ayrılma eki ile yapılır. Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

Topluluk sayı sıfatları

+av/+ev, *-lesi*, *-evle(n)* ekleri topluluk sayı isimlerinin oluşturulmasında kullanılırlar: birev (12b/12)

4.3.3.3.1.3.Belirsizlik sıfatları

Varlıkların sayı ve miktarını belirsiz olarak belirten sıfatlardır. Metnimizde belirsizlik sıfatları için örnekler şunlardır: barça aḳvāmı (16b/05), barı ḫan (02a/08), baʿżı ʿulema (06a/10), her laḥẓa (08a/14), hīç kişi (06a/13)

4.3.3.3.1.4.Soru sıfatları

İsimlerin nitelik ve niceliklerini soru yoluyla belirten kelimelerdir. Metnimizde bu soru sıfatlarına bazı örnekler şunlardır: ḳaysı vāḳıʿa (09b/12), néçük ṣıfat (05b/12).

4.3.3.3.2.Niteleme sıfatları

İsimleri özellikleri bakımından niteleyen kelimelerdir. Metnimizde niteleme sıfatlarına bazı örnekler şunlardır: yaḫşı sözi (06a/16), Ḳara Ḫıtāy (24a/09).

Niteleme sıfatları, kendi içinde *karşılaştırma sıfatları, pekiştirme (berkitme) sıfatları* ve *küçültme sıfatları* olmak üzere üç grupta incelenir.

4.3.3.3.2.1.Karşılaştırma sıfatları

Metnimizde karşılaştırma *+raḳ* eki ile yapılır: uluġraḳ (09b/13), yaḫşıraḳ (10a/12).

4.3.3.3.2.2.Pekiştirme (berkitme) sıfatları

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.3.3.3.2.2.Küçültme sıfatları

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

4.3.3.4.Zarflar

Zarflar yer, zaman, durum (hâl) ve miktar isimleridir.

4.3.3.4.1.Yer zarfları

Metnimizde yer bildiren zarflara bazı örnekler şunlardır: anda (14b/09), arası (19a/04).

4.3.3.4.2.Zaman zarfları

Metnimizde zaman bildiren zarflar için örnekler şunlardır: avval (06a/13), émdi (17a/08), ḳaçan (09b/10), tün (17a/05), -dın soñ (18b/07).

4.3.3.4.3.Durum (hâl) zarfları

Bunlar hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Metnimizde bazı örnekleri şunlardır: yıraḳ (10b/01).

4.3.3.4.4.Miktar zarfları

Metnimizden bazı örnekler şöyledir: andaġ (08a/01), bisyār (17b/12), ġāyatġaça (07b/09), köp (10b/06).

4.3.3.5.Zamirler

Zamirler kendi aralarında *şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belirsizlik zamirleri* ve *bağlama zamirleri* olmak üzere altı gruba ayrılırlar.

4.3.3.5.1.Şahıs zamirleri

Teklik 1. şahıs zamiri: men (17a/06).

meniñ (17a/12), maña (16b/12).

Teklik 2. şahıs zamiri: sén (17a/11), seniñ (17a/11).

Teklik 3. şahıs zamiri: aña (07a/01), anda (19a/13), andın (19a/16), anıñ (04b/06).

Çokluk 1. şahıs zamiri: bizler (17b/07); bizni (22a/02), bizdin (18b/10), bizge (18b/08).

Çokluk 2. şahıs zamiri:

Çokluk 3. şahıs zamiri: alar (10b/06); alarnı (12a/07), alarnıñ (12b/16), (13b/06), alardın (14b/03).

4.3.3.5.2.Dönüşlülük zamirleri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür zamirlerdir (Korkmaz, 2009, 414). Çağatay Türkçesinde genellikle *öz* kelimesinden çekimlenmesiyle oluşturulur. Metnimizde de *öz* kulanılmıştır: öz (19a/13).

4.3.3.5.3.İşaret zamirleri

Varlıkları işaret yoluyla gösteren zamirlerdir. Metnimizde tespit ettiğimiz işaret zamirleri ve aldıkları hâl eklerinden bazıları şöyledir:

bu: bu (21b/07), mundaḳ (06a/02), mundın (18a/02), munı (18a/02), munuñ (22b/08).

bular: bular (14b/03); bularġa (18b/15), bulardın (23b/10), bularnı (17b/04).

4.3.3.5.4.Soru zamirleri

Nesneleri ve kişileri soru yoluyla temsil eden soru zamirlerine metnimizden bazı örnekler şunlardır: ḳaçan (09b/10), kim (09b/11).

4.3.3.5.5.Belirsizlik zamirleri

Kişileri ve nesneleri belirsiz bir şekilde temsil eden bu zamir grubu için metnimizden şu örnekler verilebilir: barça (05a/14), her biri (07b/08), her birige (15a/05), her kim (20b/05).

4.3.3.5.6.Bağlama zamiri

Metnimizde bağlama zamiri Çağatay Türkçesinde olduğu gibi Türkçe *kim* ve Farsça

ki'dir:

Ḫaladu'llāhu sulṭānihiġa yétīp turur kim Çingiz Ḫannıñ avlādı içide ʿilm u kemāl-ı... (08b/11)

ḳuçın Tugerm ve File'l-him Alt ve Engüh kim ki Ḫıtāyġaça muttaṣıl turur. (12b/01)

4.3.3.6.Edatlar

Edatlar yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran sözlerdir (Korkmaz, 2009, s. 1052).

Edatlar ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları ve tekerrür edatları olmak üzere dört grupta incelenebilir.

4.3.3.6.1.Ünlem edatları

Ünlemler üzüntü, korku, nefret, sevinç gibi hisleri; doğadaki sesleri; onay, ret, heyecan, tahmin gibi beyan şekillerini ifade ederler. Metnimizde Türkçe edatların yanı sıra Arapça ve Farsça kökenli edatlar da kullanılmıştır. Eserde geçen bazı ünlem edatları şunlardır: ay "ey" (16b/04), tā (09a/05).

4.3.3.6.2.Bağlama edatları

Bağlama edatları yardımcı cümleleri, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya anlam bakımından birbirine bağlayan kelimelerdir. Sayıları oldukça fazla olan bu edatlar genellikle Farsça ve Arapça kökenlidir. Metnimizde tespit edebildiğimiz, bağlama edatlarına verilebilecek örnekler şunlardır:

ammā: Metnimizde yer almaktadır, "fakat, ancak" anlamında kullanılır: ammā (17a/11)

birle/bile/bilen/ile: Cümleye ile anlamı katar.

birle (17b/01) bile (18a/15)

bilen (02a/10) ile (23b/05)

çun/çu: Cümleye "çünkü, o zaman ki, için, zaman" gibi anlamlar katan bu kelime hem cümle içinde hem cümle başında bulunabilir:

Basa çun alar Tacik érmes érmişler. (20b/01)

eger: Şart ifade eden veya şartı kuvvetlendiren edatlardır:

...maʿlūm turur eger ʿavām u cuhhālġa taḳrīr ḳılġaylar. (06a/11)

egerçi: Metnimizde yer yer tespit edilmiştir:

...Egerçi alar efʿālı ve kirdārī ve tilleri bir birige yaḳın turur (13a/01)

hem: Yaygın bir kullanıma sahip olan *hem* "da/de, dahi" anlamlarını ifade eder:

Oġuz anıñ bile hem ṣuhbet tutmadı. (17a/01)

kim/ki: Çok yaygın bir kullanıma sahip olan *kim/ki* tek başına kullanılabildiği gibi neçük kim, tā kim/ki, gibi başka kelimelerle birlikte de kullanılabilirler:

...ıḳlīmını musaḫḫar ḳılıp tururlar néçük kim ʿarṣa-ı memālik-i cahān şarḳdın ġarbġaça (08b/05)

Tā kim her vılāyat ve her maḳāmda bolġaylar (22a/06)

ne..ne..ne: ne müşrik ve ne dīn duşmanı basa dīn taḳviyeti (08a/09)

ve: Kelimeleri ve cümleleri birbirine bağlar, manzum bölümlerde u/ü şeklinde telaffuz edilir:

Uyġur ve ġayri-him barçanı Musulmān ḳıldı. (09a/03)

ya: Cümleye "ya da, veya" anlamı katar:

...ya oġlınıñ oġlı illā bu söz bile muttafiḳ. (16a/02)

yaʿnī: Açıklama bildirir veya "diğer bir deyişle" anlamı katar:

... Ḳeyat Borçın yaʿnī ehli ḥaşım ve alarnıñ şaʿbı... (15b/03)

4.3.3.6.3.Son çekim edatları

İsimlerden sonra gelirler ve isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, yön, benzerlik, tarz, başkalık gib açılardan çeşitli ilgiler kuran kelimelerdir.

Yalın hâl ile birleşenler: Bu gruptaki çekim edatlarının ismin yalın hâlinin yanında iyelik, ilgi ve sıfat-fiil eklerinden sonra da gelebildikleri görülmektedir.

birle/birlen/bile/bilen: "İle, birikte" anlamı katar: Moġullar birle (14b/02), sebep birle (19b/15) Oġuz aḳvāmı bile (20a/02), at bile (20a/04), Türkī tili bilen (02a/10), ʿadl u dād bilen (08b/14)

dék: "gibi, kadar" anlamı katar: Çingiz Ḫan dék (08b/02), İbrāhīm Ḫalīl dék (09a/03)

dép: "diye" anlamında son çekim edatıdır. tururlar dép (13a/11)

içre: "İçinde, iç, altında, bulunma" gibi anlamlar ifade eder: Cahān içre (02a/08)

ile: tertīp ile (23b/05).

kibi: Kendisinden sonra geldiği kelimeye "gibi, kadar" anlamı katar. İlgi, iyelik ve sıfat-fiil eklerinden sonra da kullanılır: yél kibi (08b/07).

sarı: Kendisinden sonra kullanıldığı kelimeye "doğru, karşı, yönünde, tarafına" anlamı katar: maşrıḳ sarı (13a/13), şarḳ sarı (15b/16)

üçün: Kendisinden sonra kullanıldığı kelimeye "için, amacıyla, sebebiyle" anlamı katar. İlgi, iyelik ve sıfat-fiil eklerini almış kelimelerden sonra da kullanılır: vaṣiyetī üçün (21a/16), anıñ üçün (10b/07)

Uzaklaşma hâli ile birleşenler

özge/öze: "başka, ayrı" anlamlarını verir: Ve özge aḳvāmdın (14b/14), Oġuznuñdın özge turur (17b/06)

soñ/soñra: Kendisinden sonra kullanıldığı kelimeye "sonra" anlamı katar:

tābāḳadın soñ (18b/07), yeti yıldın soñ (19a/11).

4.3.3.7.Fiiller

4.3.3.7.1.Şahıs ekleri

4.3.3.7.1.1.Zamir kökenli şahıs ekleri

Metnimizde tespit ettiğimiz fiil çekimlerinde kullanılan zamir kökenli şahıs ekleri şunlardır:

Teklik 1. şahıs: *men*; içer men (16b/04), içer men (16b/04), alıp dur men (17a/a06)

Teklik 2. şahıs: *sén*; bilgey sén (17a/13).

Teklik 3. şahıs: *eksiz*; dédi (16b/12). Zaman ekinden sonra -dur/- dür kuvvetlendirme eki de kullanılmaktadır: aytadur (17b/02)

Çokluk 1. şahıs: *miz*; ayaġıda keltürgü mizdur (24a/09)

Çokluk 2. şahıs: *siz*;

Çokluk 3. şahıs: *+lar/+ler*; munādī ḳıldılar (09a/05), bölek boldılar (13a/16), sözümni éşitmediler. (17a/08)

4.3.3.7.1.2.İyelik kökenli şahıs ekleri

Teklik 1. şahıs: *-m*; ḳabūl ḳıldım (17a/13), alarġa dédim (17a/07), éşittim (11b/05)

Teklik 2. şahıs: *-ñ*; Ḫudāy-perest bolsañ (16b/16),Ḫudāynı tanısañ (17a/09),

Teklik 3. şahıs: *eksiz*; fedā ḳıldı (06b/16), cahān bolsa (02b/07).

Çokluk 1. şahıs: *-ḳ/-k*; ḳılıp bitidük (13a/09).

Çokluk 2. şahıs: *-ñız/-ñiz*;

Çokluk 3. şahıs: *-lar/-ler*; soñ (4) ḳaldılar (19b/04), Oġuzġa dédiler (19a/07) Ḳarluḳ ayturlar (19b/01).

4.3.3.7.1.3.Şahıs eki görevinde kullanılan iyelik ekleri

-ġu/gü gelecek zaman sıfat-fiil eki, isim gibi algılandığı için mutlak gelecek zaman görevinde kullanılırken isim gibi iyelik ekleriyle çekimlenmiştir.

Teklik 3. şahıs: -sı/si; bolġusıdur (16b/11), kélgüsi (14b/05).

4.3.3.7.1.4.Emir şahıs ekleri

Genel Türkçede emir kipinde her şahıs için ayrı bir ek vardır ve bu ekler aynı zamanda şahıs da ifade ederler.

4.3.3.7.2.Şekil ve zaman ekleri

Şekil ve zaman ekleri fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Demek ki bu ekler bir şekil bir de zaman ifade ederler. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Yani şekil ve zaman eklerinin bir kısmı yalnız şekil, bir kısmı ise hem şekil hem zaman ifade ederler (Ergin, 2009, s. 288). Şekil ve zaman ekleri bildirme ve tasarlama kipleri olmak üzere iki gruba ayrılır.

4.3.3.7.2.1.Bildirme kipleri

Geniş zaman: Fiil kök veya gövdelerine *-ar/-er*, *-ur/ür* ya da *-r* eklerinden sonra şahıs zamirleri getirilerek oluşturulur: içer men (16b/04), tapar (05a/03), bolur (13a/07), kélür (17a/04), yürür (08b/07), bitirler (09b/09), bilürler (09b/10).Geniş zamanın olumsuzu fiil kök veya gövdelerine -mas/-mes ekinden sonra şahıs zamirlerinin getirilmesiyle yapılır: almas mén (17a/10), ḳılmas (23b/06), bolmaslar (05b/11).

Şimdiki zaman: Şimdiki zaman fiil kök veya gövdelerine -a/-e; y + -dur(ur)/-dür yapısından sonra şahıs zamirlerinin getirilmesiyle oluşturulur: ḳıladur (17a/05), aytadur (17b/02)

Şimdiki zamanın olumsuzu -may/-mey + -dur/-dür + şahıs zamiri şeklinde oluşturulur. Bu yapı aynı zamanda III. tip öğrenilen geçmiş zamanın olumsuz çekimini karşılamaktadır.

Bolmaydur (13a/05)

Görülen geçmiş zaman: Görülen geçmiş zaman fiil kök veya gövdelerine -dı/-di, -du/-dü; -tı/-ti, -tu/-tü eklerinden sonra iyelik kökenli şahıs eklerinin getirilmesiyle ifade edilir:

boldı (05a/14), ḳıldım (17a/13), érdi (14b/04), baġladı (10a/02), Érdiler (09a/02), turdılar (18a/03).

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu -ma/-me ile yapılır: sunmadım (91a/15), körmedim (9a/05), ḳılmadı (06b/14), Éşitmedi (17a/01), éşitmediler (17a/08), ḳılmadık (17b/07), aytmadı (18a/01), almadı (16b/02).

Öğrenilen geçmiş zaman: Çağatay Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman "-mIş", "ġan/-gen" ve "-p + -dUr, -tUr (seyrek olarak durur/turur)" ekiyle olmak üzere üç ayrı şekilde ifade edilir.

1. **tip öğrenilen geçmiş zaman**: Fiil kök veya gövdelerine -mIş + şahıs zamirleri getirilerek oluşturulur, Metnimizde yalnızca teklik üçüncü şahıs çekimi mevcuttur: érmiş (09a/14)

1. tip öğrenilen geçmiş zamanın olmusuzu -ma/-me olumsuzluk eki + -mIş + şahıs zamirleri şeklinde teşkil edilir. Metnimizde örneği yoktur.

2. **tip öğrenilen geçmiş zaman:** Fiil kök veya gövdelerine -ġan/-gen, -ḳan/-ken sıfat- fiil eki + şahıs zamirleri getirilerek oluşturulur: bolġan (03a/05), bérgen (13b/06), keçgen (10a/06). 2. tip öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu iki şekilde yapılmaktadır:

a. -ma/-me + -ġan/-gen + şahıs zamiri: Sadece teklik üçüncü şahıs şekli mevcuttur: körmegen (08b/03).

b. -ġan/-gen ekinden sonra é(r)mes getirilerek oluşturulur. Metnimizde örneği yoktur.

3. **tip öğrenilen geçmiş zaman:** Fiil kök veya gövdelerine -p dur/dür; -p tur/tür + şahıs zamirleri getirilerek oluşturulur. Kipin bildirme eki almadan çekimlendiği örnekler daha çoktur: alıp (17a/06), körüp (06a/13), éşitip (16a/09).

3. tip öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu -may/-mey + şahıs zamirleri şeklindedir. Metnimizde sadece teklik üçüncü şahıs çekimi mevcuttur: bolmaydur (13a/05).

Gelecek zaman: Gelecek zaman fiil kök veya gövdelerine -ġa, -ġay/-gey; -ḳay ekinden sonra şahıs zamirleri getirilerek oluşturulur. Ancak bu ekin bağlama göre gelecek zaman anlamının yanında geniş zaman, istek, emir ve tahmin anlamlarında da kullanılabildiği bilinmektedir. Bu durum metnimizde de tespit edilmiştir: bolġay (21a/13), ḳalġay (19b/06), bilgey (21b/09), bergeyler (22a/06).

Gelecek zamanın olumsuz şekli -ma/-me + -ġay/-gey + şahıs zamirleri şeklindedir: bolmaġay (21b/05), yetgürmegey (22a/04), yemegey (22a/04).

Mutlak gelecek zaman: Bu yapı, fiil kök veya gövdelerine -ġu/-gü gelecek zaman sıfat-fiil ekinden sonra iyelik ekinin getirilmesiyle oluşturur. Mutlak gelecek zaman bir eylemin planlanmış olduğunu, muhakkak gerçekleştirileceğini ifade eder: bolġusı (05a/07), bolġusıdur (16b/11).

4.3.3.7.2.2.Tasarlama kipleri

Fiilin bildirdiği kılış oluş veya durumun nasıl gerçekleşeceğini ifade eden kiplere tasarlama kipleri denir. Sadece şekil işlevi olan tasarlama kipleri zaman anlamı taşımazlar. Henüz gerçekleşmeyen bir durumun ön planda olduğu tasarlama kiplerinde gerçekleşmesi istenen bir niyet söz konusudur (Bulak, 2017, s. 280). Türkçede tasarlama kipleri emir, istek, şart ve gereklilik olmak üzere dörde ayrılır.

Emir kipi: Fiilin bildirdiği hareketi emir şeklinde ifade eden kiptir. Emir kipinde diğer fiil çekimlerinden farklı olarak her şahıs için ayrı ekleri vardır.

Teklik 1. şahıs eki: *-ayın/-eyin; ay/-ey*: ḳılay (23a/14)

Teklik 2. şahıs eki: *eksiz* veya *-ġıl/-ḳıl;-gil*: Bilgil (01b/02), bolġıl (21b/12)

Teklik 3. şahıs eki: *-sun/-sün:* ḳılsun (11b/02), desunlar (21a/10), bilsunlar (21a/10).

Çokluk 1. şahıs eki: *-aylük/-eylük,-alük/-lük;-alı/-eli: Metnimizde örneği yoktur.*

Çokluk 2. şahıs eki: *-ñız/-ñiz; -ñlar/-ñler; -ñ:* kéltürüñler (17a/07)

Çokluk 3. şahıs eki: *-süñler, -sunlar/-sünler:* desunlar (21a/10), bilsunlar (21a/10),

Emir kipinin olumsuz şekli fiil tabanına -ma/-me olumsuzluk ekinden sonra şahıs ekleri getirilerek oluşturulur.

Şart kipi: Şart kipi esas cümledeki oluş ve kılışın gerçekleşmesini şarta veya dileğe bağlayan yardımcı cümlenin kipidir (Coşkun, 2017, s. 136). Fiil kök veya gövdelerine -sa/-se şart ekinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri getirilerek oluşturulur:

iḳrār ḳılsa (06a/02), ẓāhir bolsa (10a/04), bolsañ (16b/16),

Şart kipinin olumsuzu -ma/-me + iyelik kökenli şahıs ekleri şeklindedir: bilmeseñ (17a/10)

Gereklilik kipi: Tasarlanan hareketin gerekli olduğunu bildiren kiptir. Çağatay Türkçesinde gereklilik kipi kérek ile yapılmaktadır. *kérek* kelimesi bildirme ile (*kérekdür, kérek durur/turur*) geldiği gibi *-mAḳ* kérek, *-sA kérek* vb. yapılarla da ifade edilir. Bu dönemde nadiren *-mAlI* ekine rastlanır (Argunşah, 2021, s. 203). Metnimizdeki örneği bulunmamaktadır.

4.3.3.7.3.Cevherî fiil ve bildirme ekleri

4.3.3.7.3.1.é(r)-

İsimleri yüklem yapan ve fiillerin bileşik çekimini oluşturan bu asıl yardımcı fiildir. Metinde ér, é- şekillerinde geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipleriyle karşımıza çıkmaktadır:

Geniş zaman: Bu çekim sadece isimler ile kullanılır; pād-şāh érür (04a/15)

Görülen geçmiş zaman: Üçünçi oġlı érdi (04a/14), salıḳlıḳ érdi (06b/03), sürer érdi (06b/12) müşrik érdiler (09a/02), Türkmen dér édiler (20b/01)

1. tip öğrenilen geçmiş zaman: yoḳ érmiş (20a/01), Türkdir érmişler (20a/14)

2. tip öğrenilen geçmiş zaman: yıraḳ érken(10b/01), olturur érkendürler (12b/02).

ér-, é- yardımcı fiilinin olumsuzu érmes / émes ile yapılır: muttafiḳ érmes (18a/09), Moġul érmes (14a/10)

4.3.3.7.3.2.-dur/-tur (durur/turur)

Metnimizde durur/turur şekli azdır, çoğunlukla ekleştiği -dUr/-tUr biçimi görülmektedir. İsimlerden sonra bildirme fonksiyonunda kullanılır: muştamal turur (02b/15), ḳılmaġan tururlar (03b/12), érkendürler (12b/02).

Fiillerden sonra kuvvetlendirme-ihtimal anlamındadır: alıp dur (17a/06).

4.3.3.7.4.Fiillerin birleşik çekimi

Fiillerin birleşik çekimi ér-/é- fiilinin yardımıyla oluşur. Bu çekimler hikâye, rivayet ve şart çekimi olarak adlandırılırlar.

4.3.3.7.4.1.Hikâye birleşik çekimi

Geniş zamanın hikâyesi: ḳalmas érdi(06b/04), sürer érdi (06b/12), kesmes érdi (06b/12),

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi:

2. tip öğrenilen geçmiş zaman: bolġan érmişler (23b/09)

3. tip öğrenilen geçmiş zaman: bitip érdi (02a/16), ḳılıp érdiler (05a/12), bolup érdi (07a/15).

4.3.3.7.4.2.Rivayet birleşik çekimi

Metnimizde öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti çekimli fiil örneğine rastlanmamıştır.

4.3.3.7.4.3.Şartlı birleşik çekim

Metnimizde şartlı birleşik çekimli fiil örneğine rastlanmamıştır.

4.3.3.7.5.Fiillerde soru

Metnimizde, fiillerde soru daima -mu/-mü eki ile yapılmaktadır:Bilür mü sén(17a/06)

4.3.3.7.6.Birleşik fiiller

Birleştirme yoluyla yapılmış fiillere birleşik fiiller denir. Bu fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiilin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık gelen fiil türleridir (Korkmaz, 2009, s. 791). Birleşik fiilleri isimlerden yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller ve tasvir fiiller i olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz.

4.3.3.7.6.1.İsimlerden yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller

Bir isim ya da sıfat ile yardımcı fiillerin birleşmesinde oluşurlar. Metnimizde birleşik fiil yapmak için bol-/ol-, eyle-, ét-, ḳıl- ana yardımcı fiillerin yanında bazı isimlerle birleşerek yeni anlamlar meydana getiren fiiller de vardır. Metnimizdeki birleşik fiil örneklerinden bazıları şunlardır:

bol-/ol- fiili ile yapılanlar: huşyār bol-(08a/04), meşʿab bolup (09a/13).

ét- fiili ile yapılanlar: pāk ét- (10a/01), cehd ét- (11b/03), āgāh ét- (18a/02)

ḳıl- fiili ile yapılanlar: ṭuy ḳıl- (18a/14), ıttıfāḳ ḳıl- (18b/03), masḫara ḳıl- (19a/12)

ber- fiili ile yapılanlar: tertīb ber- (11a/12)

çıḳ- fiili ile yapılanlar: avġa çık- (17b/10).

ḳal- fiili ile yapılanlar: bāḳī ḳal- (10a/11),

ḳoy- fiili ile yapılanlar: at ḳoy- (16b/13), terīk ḳoy- (17b/14)

tap- fiili ile yapılanlar: ẓafer tap- (14a/01), şıkast tap- (19a/04), ḫabar tap- (19a/13)

tut- fiili ile yapılanlar: ṣuhbet tut- (17a/01)

4.3.3.7.6.2.Tasvir fiilleri

Tasvir fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşmuş birleşik fiillerdir. Bu yapılardaki birinci fiil, bir zarf-fiil yapısındadır ve esas anlam bu fiildedir. İkinci fiil ise, aslında bir esas fiil olduğu hâlde, anlam kaymasıyla yeni bir anlam kazanmış ve esas fiil olmaktan çıkıp yardımcı fiil konumuna geçmiştir (Korkmaz, 2009, 811). Tasvir fiilleri *yeterlilik (iktidar) fiili, tezlik fiili, süreklilik (devamlılık) fiili* ve *yaklaşma fiili* olmak üzere dörde ayrılır. Metnimizde *yaklaşma fiili* örneği yoktur.

Yeterlilik (iktidar) fiili: Yeterlilik (iktidar) fiili Çağatay Türkçesinde dört şekilde yapılır.

1. Fiil kök veya gövdelerine -a/-e zarf fiil ekinden sonra al- fiilinin getirilmesiyle oluşturulur. Metnimizde bu yapıya uygun örneklerde al- fiilinin ünlüsü çekim sırasında daima düşmüştür.

2. Fiil kök veya gövdelerine -sa/-se şart kipinden sonra bol- fiilinin getirilmesiyle oluşturulur.

3. Fiil kök veya gövdelerine -a/-e zarf fiil ekinden sonra bol- fiilinin getirilmesiyle oluşturulur: Metnimizde örneği yoktur.

4. Fiil kök veya gövdelerine -a/-e zarf fiil ekinden sonra bil- fiilinin getirilmesiyle oluşturulur: Metnimizde örneği yoktur.

Süreklilik (devamlılık) fiili: Çağatay Türkçesinde fiil kök veya gövdelerine zarf fiil eklerinden sonra tur-, kél- fiillerinin getirilmesiyle oluşturulur: ḳılıp tur- (08b/13), alıp dur- (17a/06), yānıb kél- (19b/08)

Tezlik fiili: Çağatay Türkçesinde tezlik fiili zarf fiil eklerinden sonra ber-/bér- fiilinin getirilmesiyle oluşturulur.

4.3.3.7.7.Fiilimsiler

4.3.3.7.7.1.İsim-fiiller

Ad özelliği taşıyan fiil biçimlerine isim-fiil denir. Bunlar isim gibi değerlendirilirler ve çokluk, iyelik, durum ekleri ile son çekim edatlarını alabilirler. Özne, nesne, sıfat, zarf niteleyicisi ve bir cümlede eylemin ad unsuru olarak kullanılabilirler (Eckmann, 2014, s. 102). Metnimizde tespit ettiğimiz isim-fiil ekleri şunlardır:

-maḳ/-mek: Yaygın bir kullanıma sahip olan bu ek fiilleri isim yapar: tanımaḳ (07b/03), buyurmek (07a/10), öldürmek (17b/15)

-ş: Fiilleri isim yapan bu ek kullanıldığı kelimelerde genellikle kalıplaşmış durumdadır: uruş (18a/04).

4.3.3.7.7.2.Sıfat-fiiller

Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar (Korkmaz, 2009, s.909). Metnimizde kullanılan sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-ġan/-gen, -ḳan: Klasik Çağatay Türkçesinde ünsüz uyumuna uygun olarak -ḳan/-ken şeklinde de kullanılan bu ek metnimizde çoğunlukla -ġan/-gen şeklindedir. Ekin uyuma girerek sert ünsüzden sonra -ḳan şeklinde kullanıldığı örneklerle beraber uyum dışı kullanıldığı örnekler de vardır: érgen (20a/05), tükenmegen (01b/07), keçgen (10a/06),

bérgen (13b/06), aytgan (20b/11). ***-ġu/-gü:*** Sıfat-fiil eki metnimizde her zaman -ġu/-gü dür. Bu ek yaygın olarak dek/dék edatı ile kullanılır. Metnimizde bulunmamaktadır.

-ġuluḳ/-gülük: -ġu/-gü sıfat-fiil ekinden türemiş bir sıfat-fiil ekidir. Metnimizde bulunmamaktadır.

-mış: Geçmiş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir: Metnimizde bulunmamaktadır.

4.3.3.7.7.3.*Zarf-fiiller*

Zarf-fiiller, bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler (Korkmaz, 2009, s. 982). İsimler ve fiillerden farklı olarak çekime girmeyen bu grubun metnimizde tespit edilen ekleri şöyledir:

***-ġanda*: -**ġan sıfat-fiil eki ve bulunma hâl eki -da'nın birleşmesiyle oluşan bu zarf-fiil eki "-dığında" anlamı ifade eder. Metnimizde bir örnek tespit edilmiştir: alġanda (20b/15).

***-ġunça ~ ḳunça /-günçe*:** Eklendiği fiile "*-dıkça/-dikçe*", "*-ıncaya/-inceye kadar*", "*süresince*" anlamlarını verir: bolġunça (05a/10).

***-mayın/-meyin; -may/-mey*:** -a/-e/-y ve -p zarf-fiil şekillerinin olumsuzunu yapar: kılmay (06b/15), barmay (17a/02), ḫoşlamay (19b/05).

***-p*:** Ünlü ile biten fiil kök veya gövdelerine doğrudan, ünsüz ile biten fiil tabanlarına ise araya bir yardımcı ünlü alarak birleşirler: taşlap (19b/12), bolup (14a/01), uruşup (14a/01).

METİN

[1b] (1)El-ḥamduli'llāhi rabbil-ʿālemīn vaṣṣalātu vesselāmu ʿalā Muḥammadin ve ālihi ve aṣḥābihi ecmaʿīn

(2) **Ammā baʿde:** Bilgil kim bu kitāb-ı şerīf (ü) laṭīf kim Çingiz Ḫan bile ābā ve acdā- (3) dını ve uruġ ḳayaşınıñ tārīḫı turur bu kitābnı pād-şāh-ı merḥūm maġfūr (4) Ġazan Ḫan ḫıdmat-ı Kemālu'd-dīn Mevlānāʾ-ı Aʿẓam Cāmıʿ u'l- faẕl ve'l-kemāl Faẕlu'l- (5) lāh bin Ebi'l-ḫayr al-mulaḳḳab be-Reşīd Ḫāmadānī tabībġa buyurġan érmiş. (6) Basa ḥidmat muşārun-ileyh bu kitābnıñ taṣnīfıġa meşgūl bolup henüz (7) tükenmegen érmiş kim pād-şāh ʿAlī Şān ravżа-ı cinānġa barıp (8) yerini inisi Sulṭān Muḥammad Ḫudāyı-bandaġa tapşırup turur basa bu pādşāh-ı (9) ʿālem ʿādil devlet taḫtıda olturġandın soñ kitāb ḳıṣṣasını éşitip (10) Mevlānāʾ müşārun-ileyhni indep ʿināyet u şevḳatlar ḳılıp buyurġan turur. (11) Kim kitābnı tüketkey. Basa ḫıdmat muşārun-ileyh kitāb iş(i)iġa meşġūl bolup

[2a] (1) tüketip Cāvāmiʿu't-tāvārīḫ at ḳoyup pād-şāh ḫıdmatıġa kéltürüp turur. (2) Ve bu kitāb Fārsī tili bile érdi ve Türk éliniñ ve dānālarıġa zībā yiğit- (3) leriġa andın hīç fāyıda yetilmes érdi. Bu cihetdin bu zamān-ı şerīf ve avān-ı (4) laṭīfda ḫażrat-ı ḫaḳan-ı zamān, Süleymān-ı devrān, pād-şāh-ı ʿĀlimʿĀdil Sulṭān (5) Selāṭin-i zamān mādde-i emn ü amān ḥulāṣā-ı nevʿ-i īnsan vāṣıṭayı adl u iḥsān (6) Rāfiʿ-i livā-yı Musulmānı durr-ı deryā-yı kām-rānı mihr-i sipihr-i baht-yārı mashar-i emr-i ilāhī Ḫan bin (7) Ḫan bin Ḫan abū al-Manṣūr **Köçkünçü Ḫan.**

Beyt ata atası érdi Sulṭān u Ḫan

(8) Cahān içre barça şah u kāmrān

barı ḫan u sulṭān ʿālī teber

Cahān alġuçı barçası şehr-i yār

(9) Ḫuldu'llāh Taʿālā mülkühu ve ebedi devletihi ilā yevmü'd-dīn ḫāṭır-ı şerīfide ve demen-i (10) mustaḳīmide keçip turur kim bu kitāb Türkī tili bilen bolġay, tā zībā dānā-(11) larıġa ve raʿnā yiğitleriġa andın fāyıda bolġay. Basa mundın burun uşbu (12) ḫayāl bu ḫażratnıñ mübārek ḫāṭrīġa kéçip Témür Begniñ Żafar-nāmasını, (13) kim ḫażratı maḥdūmı Mevlānā Şeref Yeẕdī ḳuddesu sırrıhu bitip turur. Ve ol taḳı (14) Fārsī tili birle érdi işaret āleyhi bilen bu bende-i kemīne-i bī-bīzāʿat turāb-ı aḳdāmu'l- (15) fuḳarā Muḥammed Ali

bin Dervīş ʿAlī Buḫārī Türkī tili bile tercime ḳılıp ḥażrat-ı Ḫan- (16) nıñ atıġa bitip érdi. Ve mustaḥsen-i ḫāṭır-ı şerīf bolup érdi. Bu cihetdin

[2b] (1) yana bu banda-i kemīneġa işārat boldı kim bu kitābnı hem Türkī tili bile tercime kılġay. Basa (2) fermān bolġandın soñ اطيعوالله واطيعواالرسول و اولي الامرمنكم yosunı bile ḫıdmat (3) kemerini iṭāʿat bélimge bağlab bu emrge bu ḫāksār-ı bī-iʿtibār be-tavfīḳ-ı Ḫażrat-ı Cabbār (4) tercime ḳılmaḳḳa maşġūl boldı. Ummīd oldur kim tavfīḳ-ı rāfīḳ bolup baḫt u (5) saʿādat meded ḳılıp bu kitāb tükengey. Ve tükengendin soñ maḳbūl-ı ṭabʿ-ı (6) Ḫāḳān-ı nikū-girdār ve umarāʾ-ı nām-dār ve vuzarā-ı ʿālī mıḳdār bolġay. Ve eger sehv u ḫallı (7) mubārek naẓarlarıġa kirse luṭf u marḥamat étegi bile yapḳaylar. Ve tā cahān bolsa (8) bu Ḫan-ı ālī-mıḳdār bile umarā-ı kām-kārıġa ve vuzarā-yı nīkū-şumārıġa davlat u (9) saʿādatlari ʿalau'd-davām mustadām bolġay, inşā-allāhu taʿālā. (10) **Fihrist:** Bu kitāb kim Cavāmıʿu't-tavārīḫ turur. Üç mücellid bile mevżūʿ turur. (11) **Mücellid-ı avval**: (12) Ol kim Ġazan Ḫannıñ atıġa bu kitābnı tüketgeyler. Bu iki bāb bile muştamaldur. (13) **Bāb-ı evvel:** (14) Türk éliniñ ẓuhūr bolġanları ve şuʿbalarınıñ keyfiyyetleri (15) ve ḳabāyıl-ı muḫtalıfanıñ şarḥı ve her ḳavmnuñ āba u acdādınıñ (16) ẕikri ve bu muştamal turur. Bir dībāce tört faṣl bile

[3a] (1) **Dībāce** (2) Türklerniñ muvāżalarınıñ ẕikri ve her biriniñ atı (3) -ki né némé turur ve tāfṣil-i avvalca kim ʿalardın maʿlūm bolup turur. (4) **Fuṣūl** (5) Maẕkūr bolġan ḳavmlarnıñ şarḥı

(6) **Faṣl-ı avval** (7) Oġuz Ḫan kim Abulca Ḫan- (8) nıñ oğlı érmiş ve- (9) bu Abulca Ḫan Nūḥ peyġamber (10) ʿaleyhi'selāmnıñ oğlı turur.	**Faṣl-ı Dovvom** Türk eliniñ ẕikri, kim alarnı Moġul dérler. Ve ḳadīmde her birige bir ism ve laḳabı bar érmiş. Ve alar-	**Faṣl-ı Sevvom** Ol Türk eliniñ ẕikri kim her bir camāʿatda birev pād-şah érmiş ammā bularnıñ burunġı	**Faṣl-ı çahārum** Ol Türk eli- niñ ẕikri kim- lerni ḳadīmda Moġul dér érmişler. Bu iki ḳısm bile turur.

(11) Ve atı Yāfeŝ turur. Ve aḳvāmı (12) kim aʿmāmıdın anıñ bile bile (13) érmişler. Ve alarnıñ neseb (14) u şuʿablarınıñ ẕikri	nıñ aralarında birev server ve ḥākim ve şahr-yār bolup ḥukūmat ḳılġan turur. Ve’s-selām.	aḳvām bile ḳarındaş- lıḳları yok érmiş. Ve’s-selām.	**Avvalgı ḳısım ikinci ḳısm** Alarnıñ ẕikride Moġullar- nıñ ẕikride.

(15) **Bāb**

[3b] (1) Moġullar bile Türklerniñ aralarında pād-şāh ḳılġan- (2) larınıñ ẕikri ve bu muştamal turur. İki faṣl bile (3) 97 Faṣl (4) Çingiz Ḫannıñ ābā u acdādınıñ ḥikāyetleri (5) ve bu muştamal turur. On dāstān bile.

(6) **Dāstān** (7) Doyun Bayan,	**Dāstān** Alan Ḳova ve anıñ üç oġlı	**Dāstān** Boz Sancar Alan Ḳovanıñ oġlı	**Dāstān** Duşumnen Boz Sancarnıñ oġlı.
(8) **Dāstān** (9) Ḳaydu Ḫan Duşumnen-niñ oġlı.	**Dāstān** Sañḳur Ḳaydunuñ oġlı.	**Dāstān** Sermene Ḫan Sañḳurnıñ oglı.	**Dāstān** Ḳul Ḫan Sañḳurnuñ[1] oġlı.
(10) (11)	**Dāstān** Botan Bahādur Ḳul Ḫannıñ oġlı	**Dāstān**	

[1] Metinde Sanḳurnuñ sözcüğü yazıldıktan sonra fazladan +nıñ eki vardır.

		Yesüge[y] Bahādur Bortannıñ oġlı.	

(12) **İkinçi faṣl** (13) Çingiz Ḫannıñ dāstānları ve nām-dār uruġlarınıñ ẕikri kim her biri (14) bir ʿahdda pād-şāh bolup tururlar ve köp pād-şahlıḳ ḳılmaġan tururlar. Ve alar- (15) nıñ zamānıda ʿālamda pād-şāhlar kimler érmiş bu çaḳḳaça.

[4a]

(1) Dāstān (2) Çingiz Ḫan kim Yesügey (3) Bahādurnuñ oġlı turur.		**Dāstān** Öktey Ḫannıñ üçünçi oġlı kim vélīyy-i ʿahd érmiş.		**Dāstān** Cüci Ḫan Çingiz Ḫan Nıñ uluġ oġlı érdi		**Dāstān** Çaġatay Ḫan Çingiz Ḫan nıñ ikinçi oġlı.
(4)Muddat-ı (5)ʿumrı yetmiş (6)iki yıl,	**Muddat-ı** Pād-şāhlıġı yigirmi üç yıl,	**muddat-ı** ʿumrı sal.	**Muddat-ı** pād-şāhlıġı 12 yıl	**Muddat-ı** ʿumrı ḳırḳ yıl pād-şāhlıġı.	**Muddat-ı** ʿumrı	**Muddat-ı** pād-şāhlıġı.

(7)Dāstān (8) Tuluy Ḫan Çingiz Ḫannıñ (9) Törtinçi oġlı yurtlar- (10) -nıñ vāriŝi (11) Muddat-ı ʿumrı pād-şāhlıġı	**Dāstān** Güyük Ḫan kim Ḳaannıñ uluġ oġlı érdi ve ata- din soñ Ḳaan boldı. ʿumrı pād-şāhlıġı	**Dāstān** Milke Ḳaan Tuluy Ḫan uluġ oġlı kim Güyükdin[2] soñ Ḳaan boldı. Muddat muddat	**Dāstān** Kubilay Ḫan Tuluynuñ İkinçi oġlı kim Meñüdin soñ Ḳaan boldı Muddat muddat
(12) Dāstān (13) Témür Ḳaan kim Ḳubilay Ḳaan- (14) nın nebīresi turur kim bu (15) zamānda pād-şāh érür (16) Muddat-ı ʿumrı (17) Muddat-ı pād-şāhlıġı	**Dāstān** Hülegü Ḫan Tuluy Ḫannıñ Üçünçi oġlı érdi ve Īran vılayatıda pād-şāh boldı. muddat-ı ʿumrı pād-şāhlıġı Otuz üç yıl on yıl	**Dāstān** Abaḳa Ḫan Hülagü Ḫannıñ uluġ oġlı kim atadın soñ pād-şāh boldı. Muddat-ı ʿumrı pād-şāhlıġı İki yıl	**Dāstān** Teküder Aḥmad Hülegü Ḫannıñ oġlınıñ oġlı kim Abaḳa Ḫandın soñ pād-şāh boldı. Muddat-ı ʿumrı pād-şāhlıġı On yıl

[2] Metinde Güyükdin yazıldıktan sonra fazladan +din eki vardır.

[4b]

(1) Dāstān (2) Argun Ḫan Abaḳa Ḫannıñ (3) uluġ oġlı kim Aḥmadın soñ (4) pād-şāh boldı.		**Dāstān** Gencetü Ḫan Abaḳa Ḫannıñ oġlı kim Argun Ḫandın soñ Ḫan boldı.		**Dāstān** Sulṭan Ġazan Ḫan Arġun Ḫan nıñ uluġ oġlı kim Gencetü Ḫan dın soñ Ḫan boldı.		**Dāstān** Pād-şāh-ı Īslām Olcaytu Sulṭānnıñ mübārek cülūsı	
(5) Muddat-ı ʿumrı,	m uddat-ı pād-şāhlıġ ı	Mud dat-ı ʿumrı,	mudd at-ı pād- şāhlıġı	Mudd at-ı ʿumrı	mudd at-ı pād-şāhlıġı	Mudd at-ı ʿumrı	p ād-şāhlı ġı
(6)	yeti yıl	Üç yıl 9 ay		otuz üç yıl dört ay,	sekiz yıl dokuz ay		

(7) **Mucallad**

Şahan-şāh-ı İslām Olcaytu Sulṭān Ḫuld Mülkühu bu kitābnı buyurdı ve anıñ (8) Hümāyūn atıġa bitir biz ve bu muştamal turur, iki bāb bile. **Avvalġı bāb:** (9) Sulṭān-ı İslāmnıñ tarīḫıda ve velādātıdın bu çaḳḳaça kim bu kitāb cildḳa borur. (10) **Avvalġı ḳısm:** Ve ol muştamal turur iki faṣl bile. **Faṣl-ı avval** (11) Enbiyā ve Ḫulafā ve pād-şāhlarnıñ tārīḫıda Ādam ʿalayhi's-salāmdın bu çaḳ[ḳ]aça kim tārīḫ yéti yüz Hicrī (12) turur. ʿAlā sebīlü'l-īcāz ve'l-iḫtiṣar. **İkinçi faṣl** mufaṣṣal tavārīḫda (13) kim ālemdegi aḳvāmlardın kim sākin tururlar. ʿAlā aḥsun ṭabaḳatum her néçe kim bu tavārīḫ- (14) lardın baʿẕı mufaṣṣalan mücmelen tafṣīl-i sābıḳda kılıp turur. Ammā köpregi ol turur kim (15) dāḫıl bolmaġan turur. Ve eġer tilegeyler kim andın maʿlūm ḳılġaylar mavhūm bolma- (16) ġay. Ve yana ol turur burunġı pād-şāhlar ve muvarrıḫlar ol tārīḫlarını (17) élikge kéltürmegen tururlar. Ve ol ḥālātdın vāḳıf bolmaġandurlar.

[5a] (1) Ve bu Hümāyūn zamānda ḥazrat-ı salṭanatdın işārat bolup her ḳavmdın kitāb- (2) larını kéltürüp ve her ṭāyıfanıñ dānālārını çarlatıp yaḫşı taḥḳīḳ ḳılıp biti- (3) dük. Bu tafṣīl ü tertīb[3] bile kim iṯbāt tapar.

(4) **İkinçi ḳısm**

(5) Sulṭān-ı İslām Olcaytu Sulṭān Ḫuld-allāhu mülkühununñ tārīḫ-ı mübārekide ol vaḳt- (6) ḳaça kim bu pād-şāhnıñ cıldḳa barur. […] ayda […] sene (7) ve sebʿ-māya tā ol vaḳtġa kim bu pād-şāhnıñ ʿumrı bolġusı turur. (8) Ve muvazzıʿları kim mulāzamatda tururlar bitirler ve ikinçi mucellidḳa ḳoşarlar.

(9) **Üçünçü Mucallad** (10) صور الاقاليم و مسالك الممالك[4] bayānıda imkān bolġunça tatabbuʿ ve taḥḳīḳ ḳılıp (11) Né kim mundın burun bu memālikde bilip ve alarnıñ şarḥını defterde kéltürüp (12) muṣavvar ḳılıp érdiler. Ve ol kim ahd-ı Humāyūnda Hind ḥükemāları Çīn ü (13) Māçīn ve ġayr hem dānāları kitāblarda tapıp taḥḳīḳ ḳılġandın (14) soñ barça bu üçünçi mücellidde iṯbāt boldı. (15) **Mucmalan Mufaṣṣala**

[3] Metinde تيب biçiminde yazılıdır
[4] "bölgelerin ve krallık yollarının resimleri"

[5b] (1) Sansız ḥamd u ṣenā ve nihāyetsiz şükr ü sipās ḥażrat-ı āfrīd-gār bī-çūn mebde-kün (2) feye-kūnġa celle cellalahu ve ammi navālahu ve ṣalāvat nā-mā'dud ve taḥiyyāt nā-maḥdūd ol ḥażrat-ı (3) risalatġa kim cümle-i enbiyānıñ serveri turur. Ve avlād u aṣḥābıġa atbāʿ u āṣyaʿıġa.

(4) **Ammā baʿde:** Bilgil kim ʿaẓamet ẕāt-ı zü'l-celālī ve kibriyāʾ-ı ṣıfāt-ı lā-yezālī ne çunān (5) u çandān turur kim taḳrīr-i nuṭḳ bile ve taḥrīr-i beyān bile bende-i żaʿīf [u] naḥīf ve ṣaf (6) ḳıla alġay ve her néçe kim barça maḫlūḳāt ve mekūnāt ʿālam-ı suflī u ʿulvī māhdın mahīġa- (7) ça ʿarşdın farşġaça avvalan ve āḫıran ve bāṭınan ve ẓāhıran ḥamd u senā u sitāyiş afrid-kārġa (8) ḳābil ve ẕākir ve anıñ birligige maḳarr u şāhid tururlar. Ammā ḥāl-ı ʿāşıḳān-ı cemāl u celāl-ı (9) ḳuds ve mūştāḳān-ı zulāl-i uns kim sālikān-ı rāh-ı ṭaleb ve revendegān-ı bādiye-i taʿab (10) tururlar. Ol susaġan kişige oḫşarlar kim uyḳuda dāyim sunı heves ḳılurlar. (11) Ve hīç ḳatla bir dem su bile müşerref bolmaslar kim alarnıñ susaġanları teskīn (12) tapḳay. Basa susaġanlar muḥīṭ ve baḥr-ı ʿUmmānnı néçük ṣıfat ḳıla alġaylar. Ve bu muştaḳlar.

[6a] (1) Ḥażrat-ı Subḥanġa néçük sitayiş ḳıla bilgeyler ve şükür ʿuhdasıdın néçük çıkaʿalġaylar. (2) Basa mundaḳ turur ʿacz u ḳuṣūr bile ıʿtırāf u ıḳrār ḳılsa ġāyet şükr ü sipās (3) turur. Basa ḫāṣṣa-ı kāyınāt ve ḫulāṣa-ı mavcūdāt ʿaleyhi āfżalu'ṣ-ṣalavāti ve ekmelü't- (4) taḥiyyāt Miʿrāc kéçeside kevneyndin ötüp ḳāb-ı ḳavseyn maḳāmıġa yetip ʿacz bile (5) ıʿtırāf körsetip dédi لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ ve maʿ-hāzā (6) Luṭf u keremi bile ekṣer ṣıfātını ve öz aḫlāḳını ve cemāl u cemālını āşkāra étib (7) turur. سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ Ehl-i ʿirfān ʿāşıḳlarıġa körsetip (8) turur. Ve ʿātıfaṭ ve merḥamet éşigīnī ehl-i ʿālamġa açıp ḫavaṣ u ʿāvamġa ḫ^{v}ān-ı (9) ınʿām ḳoyup tā her kim andın bahravar bolġay ve baʿżı anıñ asrārıdın turur (10) kim her kişiniñ fehm u idrāki anda yetmes ve ançа kim andın baʿżı ʿulemā ve ḥükemāġa (11) maʿlūm turur eger ʿavām u cuhhālġa taḳrīr ḳılġaylar. Alarġa ançа istiʾdād yoḳ-turur (12) kim anı fahm ayta alġaylar, arada ıḫtılāf bolup ḫılāflar vāḳıʿ bolġay. Basa taḳdīr-i ilāhī (13) ol turur kim avval nemeler ẕahır bolġay ta ʿālim ehli anı ʿayān körüp hīç kişi (14) tana almaġay, tā bu cihetdin maʿbūd-ı vācıbu'l-vucūdnı tanıġaylar. Ve anıñ ḳudratını (15) bilip īmān kéltürgeyler. Ve ebed tirikligini ʿizz-i sermedni tapġaylar. Ve alarnıñ (16) yaḫşı sözi cahānda yād-gār ḳalġay, néçük kim İbrāhīm Ḫalīl ṣalavātu'llāhu ve selāmihi aleyhi.

[6b] (1) Öz uruḳ ḳayaşıdın, kim barça müşrik ve but-perest érdiler, muvaḥḥıd u Ḫudā-perest (2) boldı. Néçük kim maʿrūf u meşhūr turur. Ve ḳıṣaṣ u tavārīḫlarda mezkūr érür. Ve

anıñ cümle (3) ṣıfātıdın biri seḫāvet ṣıfatı turur, kim anıñ sufra dāyım salıḳlıḳ érdi ve hīç musāfır (4) mucāvır anıñ ṭaʿāmıdın bahrasız ḳalmas érdi. Bu sebebdin kim ṣıdḳ u niyāzı ve muḥabbet ve (5) ıḫlāṣı ḫażrat bile asru köp érdi, anıñ laḳabı Ḫalilu'llāh boldı. Ve anı ibtilā bile āzmāyış (6) ḳıldı, vaḥī ve ilhām bérdi kim farzand-ı dil-bendini, kim İsmaʿīl ʿaleyhi's-selām turur. Ḫaḳ yolıda ḳurbān (7) ḳılġay. Basa İbrāhīm ʿaleyhi's-selām Ḫaḳ amrıġa muṭāvaʿat u ınḳıyad ḳılıp farmān bile ʿamal (8) ḳıldı. Ve taʿcīl bile İsmaʿīlni çarlap anga dédi kim يا بنىّ انّى ارى فى المنام انّى اذبحك فانظر ماذا ترى basa (9) İsmaʿīl cavābıġa dédi kim سمعاً وطاعة İbrāhīm ʿaleyhi's-selām çūn İsmaʿīl- (10) niñ افعل ما تؤمر ستجدني ان شاء الل من الصّابرينه teslīm bolġanını kördi. Īḫlāṣ u ṣıdḳ bile nā-zemīn élik ayaġını baġlap yüzini (11) tofraḳda ḳoyup itik ḫançerini boġazıġa ḳoydı, kim anı ḳurbān ḳılġay. Ve rivāyet (12) bu turur kim her néçe kim bıçaknı anıñ boġazıġa sürer érdi. Bıçaḳ kesmes érdi. Basa çūn İbrāhīm (13) anıñ fermān-ber-dārlıġı taḳdīmġa yétti. Ḫaḳ Taʿālā ḫalāyıḳġa körsetti kim İbrāhīmniñ ṣıdḳ u ıḫlāṣı (14) andaḳ turur kim farzandını bizdin … ḳılmadı seksen yıl ʾumrıdın kéçip andın (15) özge farzandı yok érdi, bā-vucūd ol hīç tereddüd ḳılmay yüz ẕevḳ u şevḳ bile Ḫażrat-ı (16) ʿIzzatḳa fedā ḳıldı. Ḫażrat-ı Rabbü'l-ʿālemīn farmānıdın Cebraīl emīn-i fidā kéltürdi ta İsmʿaīl

[7a] (1) ornıda anı ḳurbān ḳılġay ve aña bunday bérdi قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ۚ إِنَّا كَذٰلِكَ (2) نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ve müfessirler bu ma'nānı kim Ḫaḳ Taʿālā İbrāhīmni bu ibtilā bile (3) āzmāyış ḳıldı, maḳṣūd né érdi ve ḥikmet né érmiş. Néçe veche bilen étip (4) şarḥ ḳılġan tururlar. Basa avval kim ʿaḳlġa taʿayyunraḳ turur. Ol turur kim her néçe (5) kim saḥāvat u ṣıdḳ u ıḫlāṣ ḥalīlu ṣalavātu'llāhi ʿaleyhi Ḫażrat-ı Ḫaḳ ḳaşıda (6) roşen muḥaḳaḳ érdi. Ammā Ḫażrat-ı Ḫaḳ tebāraka ve taʿālā tiledi kim anı ẓāhır (7) ḳılġay tā mustaḥaḳ mücāzāt ve mükāfāt bolġay egerçi nebevī ıḫbārıda kélip (8) turur kim **الأَعْمَالُ بِالنِّيَّت** līkin murād oldur kim ṣıḥḥat-ı ʾamal-ı niyyet bile mevḳūf (9) turur ve niyyet-i ʾamal bile bolmaŝa fiʿl-i ḫāṣıl bolmaġay. Ve carāġa istiḥḳāḳ tapmaġay. (10) Ḫayr u şer ḳılmaġanlar ŝevāb ʿıtāb buyurmek ʿayb turur. Ve sebebsiz (11) emr-i ʿaḳl u ḥikmetdin yıraḳ turur. Ve bu mʿanāda naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı Mecīd vāḳıʿ (12) bolup turur **وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ** bas żarūrat turur kim banda ṣıdḳ u (13) niyyetini ʿamalġa kéltürgey. Basa Ḫaḳ taʿālā tiledi kim çün İbrahīm ʿaleyhi's-selām (14) barça uruḳ ḳayaşıdın mūmin ve muvaḥḥid bolup mustaḥsan ṣıfātı bile (15) mütecellī bolup érdi. Ṣıdḳını ve saḫāvatını ʿamalġa keltürgey tā mükāfāt (16) yolıdın aḥsan veche bilen bir oġulnuñ ʿavażıda néçe ḳabāyıl u şaʿb

[7b] (1) naslıdın ẓāhır bolġay …. **فقد آتينا آل ابراهيم الكتاب و آتيناهم ملكا عظيما** (2) Basa néçe hezār anbıyā u avlıyā ve salāṭīn u mulūk züryetidin vucūdġa kéltürdi, tā ʿālem (3) ehlige

mʿalūm bolġay kim Ḫudāy Taʿālānı tanımaḳlıḳ ḥısābsız ṣevāb turur. (4) Ve bu bābda tereddüd ve iştibāh ḳalmaġay. Ve bu saʿādet işige cehd ḳılġay (5) ve ihmāl ḳılmaġay. Ve İbrāhīm Ḫalīl ʿaleyhi's-selām farzandlarıġa vaṣıyyat-ı secere (6) nesl-i avlād u asbāṭlarını **بطنا بعد بطن و قرنا بعد قرن** murattab ve mażbuṭ **(7)** ve maḥfūẓ saḳlaġaylar. Ve özge élni özleri bile müvāṣalat cıhatıdın (8) aralarında ḳoymaġaylar, tā alarnıñ ansābı ʿālamda ḳalġay ve her biri (9) āba u acdadını ṣarḥ u tafṣīl bile bilgey. Basa bu ġāyatġaça rıʿayat ḳılıp (10) turur. Ve arbāb-ı ḥayret u maʿrifet muayyan u mübeyyen turur kim İbrāhīm Ḫalīl (11) ve oġlanlarıdın biri ilā yevminā hāẕā[5] الى يومنا هذا tört miñ yıl turur. Basa barça anbıyā (12) ve mulūk ve ḫavāṣ ve ehl-i edyān u milel anıñ ẓüriyetidin tururlar ve ḳıyāmatġaça (13) bolġaylar. Ve ol ḥāndānnıñ ṣamʿ-ı camʿı ve ol dūdmānnıñ mihr-i spihri (14) ve ʿunvān-ı ṣaḥīfa-ı anbıyā mihtar u bihtar kāyināt u ḥulāṣa-ı mevcūdat hātemü'n-nebiyyin (15) ve ḫayru'l-mürselīn Muḥammad rasūlu'llāh ʿaleyhi ve ālihi aṣ-ṣalātu ve's-selām kim anı Īzid-Subḥāna ve (16) taʿālā kāfe-i ḫalāyıḳġa yiberdi. ʿĀlam éli anıñ dīniġa mutābaʿat ḳılġaylar. Basa

[8a](1) تعدير ازلى و خواست لم يزلى andaġ érür kim هر دورى ازادوار بعيد و هر عصرى از (2) اعصار اهلى اسلام içide fıṭratı ve iḫtilāfı vāḳı' bolġay. (3) Ve şerʿ-i ḳadīm cāddasıdın, çıkıp mustevcip tadıp ve mustaḥaḳ taʿaddī bolġaylar. (4) Tā ġaflat uyḳu[sı]dın uyġanıp naḥvet mastlıġıdın huşyār bolup Musulmān- (5) lıḳ işi yañı başdın navāyī tapḳay. Ve şerʿ bāzārı ravnaḳ u revācı (6) alġay. Ve İslām ve dīn-i istiḥkām tapkay kim maḥsū[b]-ı aḳvām-ı sālif ve aʿvām-ı sābıḳ (7) bolġay. Ve Ḫażrat-ı Ẕu'l-cālalnıñ ināyeti andaḳ ıḳtıżā ḳıldı kim İslām (8) éliniñ tādıbı ol tāyıfanıñ éligide bolġay kim muvaḥḥid u Ḫudā-şinās (9) ne müşrik ve ne dīn duşmanı basa dīn taḳviyeti ve İslām şevketi bile aḳvām közlerige (10) ṣalābatlıḳ körüngeyler. Ve dīn bereketi bile barça İslāmġa kirgey ve barça (11) ḫalāyıḳnı avāmir u nevāhī-i İlāhī buyurġay. Ve İslām işi ol yerge yétkey kim (12) sebḥ-ı müşrikke mecāl-ı ṭaʿayyun bolmaġay. Ve şarḳdın ġarbġaça barça ıttıfāḳ (13) bolġaylar ve Ḫażrat-i Nebīniñ muʿcizātı özge bolmaġay, belkim her néçe kim rūz-gār (14) kéçesidin işi bérkrek bolġay. Ve her laḥẓa nuṣrat-ı İslām köprek bolġay. (15) Basa muña delīl-i ḳāṭıʿ ve burhān-ı sāṭıʿ bu turur kim andın soñ kim Musulmān- (16) lıḳ işi mütezelzil bolup érdi. Çingiz Ḫannıñ uruġ ya furūġları

[8b] (1) ve oġlanları kim Ḫażrat-ı Bārī Taʿālā ʿālem biri hīç ḳarnda ve hīç ʿahdda pād-şāh-ı (2) cahān Çingiz Ḫan dék pād-şāh-ı cabbār-ı ḳahhār bā-ṣalābat u şevket ve ʿaẓamat u ḳudrat (3) yaratmaġan érdi. Ve anıñ-dék Ṣāḥib-ḳırānı gerdūn közi miñ köz bile körmegen (4) érdi. Ve néçe uluġ pād-şāh anıñ neslidin ẓāhır bolġan turur kim her biri bir (5) ıḳlīmını

[5] Arapçada 'bugüne dek' anlamına gelen söz

musaḫḫar ḳılıp tururlar néçük kim ʿarṣa-ı memālik-i cahān şarḳdın ġarbġaça (6) ve şimāldın canūbġaça alarnıñ emr ü fermānıda turur. Ve alarnıñ emr ü fermānı (7) yél kibi aṭrāf u eknāf ve yer ve baḥr ve ins u cānnıñ içide yürür. Ve bu zamānda (8) kim tāriḫ iki yüz iki turur. Īrān memālikide kim ḫulāṣa-ı meʿmūre-i cahān turur. Pād-şāh-(9) lıḳ nevbeti ve serīr-i salṭanat ve şahanşāhī sulṭān-ı selāṭīn-i zamān ḫulāṣa-ı (10) nevʿ-insān ḫāḳān-ı keyvān-ı rıfʿat pād-şāh-ı İslām Sulṭān Maḥmūd Ġazan Ḫan (11) Ḫaladu'llāhu sulṭānihiġa yétīp[6] turur kim Çingiz Ḫannıñ avlādı içide ʿilm u kemāl-ı şehriyār- (12) lıḳ bābıda yosun ve yasa tertībide maḥsūd-ı Ḫusravān-ı rūz-gār ve ʿālemdegi ser-efrāz- (13) larını ıṭāʿatıġa kiyürüp barçanı muṭīʿ ḳılıp turur. Maʿrifet-i funūn ve ādāb-ı (14) gūn-ā-gūnda bī-miṣl ü mānend turur. Muttaṣıl himmeti ve Hümāyūn minneti ʿadl u dād bilen (15) ve merḥamet u luṭf ḫāṣṣ u ʿavāmġa turur. Ve raʿıyyat āḥvālıdın dāyım ḫabar-dār turur. (16) Ve āfāt u ʿāyātını[7] ʿadl u dād bile ve yaḫşılıḳ nīk-nāmlıḳ bilen ötkerür.

[9a] (1) ve Ḥażrat-ı Muḥammadun ʿaleyhi afżali'ṣ-ṣalāvāti ve ekmeli't-taḥiyyāt muʿcizātınıñ teʾşīri(2) din dīn ve İslāmnı barça çerigini, kim müşrik érdiler, ve baʿżı ḳavmlar, kim but- (3) perest érdiler. Uyġur ve ġayri-him barçanı Musulmān ḳıldı. İbrāhīm Ḫalīl dék öz élgi (4) bilen barça butlarnı sındurdı. Ve küfr u şirk yolını baġladı ve buyurdı barça (5) memālikde be-ḥukm **یا قومنا اجیبوا داعی الله و امنوا به** munādī ḳıldılar. Tā butlarnı (6) sındırup but-ḫānalarını buzdılar ve mesācid u ḫānḳāh yasadılar ve her néme (7) kim dīn ve İslāmda mekrūh ve bidʿat érdi. Barçanı bāṭıl ḳıldı ve her laḫẓadın ve (8) İslām revnaḳıda saʿy ḳılur érdi. Ve ehl-i dīn ve İslāmnı ʿizzet ü ḥürmet ve (9) şefaʿat u taʿẓīmni ġāyet ḳılur érdi. Néçük kim ʿālem éli muşāhede ḳılur-(10) lar ve bu muḳaddimātnıñ muḳteżāsıdın muʿazzez ve mefhūm bolur kim Ḥażrat-ı Ḫaḳ celle ve ʿalā (11) taʿdīridin kim esbāb-ı şevket ü ʿaẓamat Çingiz Ḫan ve ābā u acdādını ve ev- (12) lādıdın maḳṣūd bu érmiş. Dīn ve İslām ve taḳviyet ḳılġaylar. Egerçi batnan (13) batn ança aḳvām u ḳabāyıl meşʿab bolup turur kim alarnıñ ḥisābını ḳılıp (14) bolmas ammā barçadın pād-şāh-ı cahān-gīr Çingiz Ḫan érmiş ve anıñ oġlan-(15) ları kim ʿālem sulṭānlarıdın tururlar ve ʿālemniñ tāç-dārları bandalıḳ ḥalḳa-(16) nı ḳulaḳlarıda salıp tururlar ve barça şāhlar çākerlik ġāşiyeni

[9b] (1) éginleriġa salıp şāh-ı gītī-satān Nāṣıru'd-dīn Sulṭān Maḥmūd Ġazan Ḫanġa muṭīʿ (2) ve çāker tururlar. Ḫalada sulṭānahu ve ebede mülkehü. Basa vācib ü lāzım turur kim alarnıñ (3) keyfiyet-i ẓuhūr ve eŝer-i ʿināyet, Ĥaḳ Taʿālā kim alarnıñ ḥaḳḳıda vāḳıʿ

[6] Metinde bitip yazılıdır
[7] Metinde sözcük عاهاتینی biçimnde yazılıdır.

bolġan turur. (4) Ve alarnıñ tārīḫini ve ḳabāyıllarınıñ eşʿābını silk-i (5) ʿibāretde kéltürgey biz inşāʿ-allāhu taʿālā.

(6) **Bu kitābnıñ telīfi ẕikride kim mevsūm bolup turur. Be-tāriḫ-i Ġazanī**

(7) Erbāb-ı fıṭnat u kiyāset ve aṣḥāb-ı rüʾyet ü ferāset raylarıda mʿalūm (8) érür kim tārīḫ ʿibāreti turur kim bir zamānda ve bir avānda kim vāḳıʿa-ı ġarīb (9) ve ḥādiṯe-i ʿacīb vāḳıʿ bolsa defterlerde bitirler. Ve ḥükemālar ol ḥādiŝeni (10) tārīḫ dérler ve andın bilürler kim ol ḥādiŝe ḳaçan vāḳıʿ bolup turur (11) ve néçe yıl andın keçip turur. Basa bu maʿnā bile her devlet ve milleti kim ẓāhir bolup (12) aña tārīḫi muʿayyen turur. Ve ḳaysı vāḳıʿa ve ḥādiŝe Çingiz Ḫannıñ ẓuhūr bolġanıdın (13) ve anıñ devletidin uluġraḳ ve muʿaẓẓamraḳ bolġay kim anı tārīḫ ḳılmaġay- (14) lar kim āz fursatda ʿālemniñ köpregini rāy-ı ŝāḳıb u tedbīr-i ṣāyıb ve kemāl-ı (15) kiyāset ü farṭ-ı siyāset bile masḫar ḳıldı. Ve firʿavn-ı ṭabīʿat-ı müfsidlerni ve żaḥḥāk-ı sīret-i (16) müdbirlerni kim her biri ġurūrlarıdın enā ve lā gayri dép dem urar érdiler.

[10a] (1) Barçanı pāy-māl étib ʿālemni alar şerrīdin pāk étti ve büzürgvār avlādıġa (2) ve nām-dār uruġlarıġa tapşurdı. Ve suʿūd-ı eflāk alar bile ʿaḳd-ı (3) ebedī ve peymān sermedi baġladı ve hukemā ʿulemalarnıñ resmī andaḳ tu-(4) rur kim her zamānda kim ʿaẓīm vāḳıʿa ẓāhir bolsa ḫayr u şeridin anı tārīḫ étgeyler (5) kim andın soñ eḫlāf u iʿḳāb اولوالابصار ġa ʿitibārı bolġay (6) ve kéçgen vāḳıʿalardın vāḳıf bolġaylar ve nām-dār-ı pād-şāhlarnıñ (7) ve kām-kār-ı ḫusravlarnıñ afʿāl u kirdārları avrāḳlarda bāḳī (8) ḳalġay. Bu söznüñ delīli turur kim ança memleket ve ḥaşmat ve ʿaẓamat (9) ve niʿmet ve sansız māl ve ḥazīneler ve kām-rānlıḳ asbābı kim Sultān Maḥmūd (10) Ġaznavīġa ḥāṣıl érdi kim pād-şāhġa bar érmiş ammā anıñ yaḫşı (11) atı, ʿunṣurı ve Firdevsī sözleridin bāḳī ḳaldı. Ve mundın maʿlūm (12) bolur kim söz bilgüçi müverriḫler barça duʿā étgüçilerdin yaḫşıraḳ (13) tururlar. Basa kim ḳadīmdin béri alarnı Türk dérler ve alar yurt (14) ve maḳāmları Ceyḥūn ve Seyḥun suyı bilād-ı maşrıḳḳaça ve Deşt-i Ḳıpçaḳ nihāyeti-(15) din Cürce ve Ḫıṭay vılāyatıġa ol mavāżıʿlarda ṣaḥrālarıda ve taġları-(16) da oltururlar. Ve şeherler ve kentlerde oltururġa ʿādetleri yoḳ

[10b] (1) érmiş. Ve Īrān vılāyatıdın yıraḳ érken tururlar. Ve burunġı tevārīḫlarda (2) alardın müstevfī söz kéltürmegen tururlar. Egerçi baʿżı kitāblarda alardın (3) endek söz bile keltürüp tururlar amā taḥḳīḳ bile alarnıñ aḥvālını (4) şerḥ ḳılmaġandurlar. Ve her néçe kim aḳvām-ı Moġul ve Türk bir birige oḫşar- (5) lar ve alarnıñ laḳabı āṣlda bir turur ammā Moġul

ḳavmı Türk élidin (6) başḳa turur ve tefāvüt ve ıḫtılāf alar içide köp turur néçük kim (7) alarnıñ şerḥi öz yeride kel[g]üsi durur. Ve ıḫtılāf anıñ üçün (8) boldı kim alarnıñ sözleri ve tārīḫları taḥḳīḳ bile bu vılāyatda (9) kélmedi. Basa pād-şāhlıḳ ve ḫanlıḳ nevbeti Çingiz Ḫanġa ve uruġlarıġa (10) yetti ve barça memālik rubʿ-ı meskūn Çīn ve Māçīn ve Ḫıtāy ve Hindū ve Māverāü'n-nehr (11) ve Türkistān ve Rūm u Şām ve Ās ve Orus ve Çerkes ve Kıpçak ve Kelād ve Kāşġar (12) ve kim ʿali ala'l-icmāl şarḳdın ġarbġaça şımāldın cenūbġaça vılāyatlarnı (13) alıp él ulusını mutīʿ ḳıldılar. Basa Çingiz Ḫannıñ pād-şāhlıġıdın (14) ve uruġlarınıñ ekābir-i ʿaṣr ve afāżıl-ı dehr içide aḫlāf vāḳıʿ boldı. (15) Anıñ üçün kim alarnıñ ḥālātıdın ṣāḥıb-ı vuḳūf érmes érdiler (16) ammā her néçe maḥalda alarnıñ tārīḫlarını Moġul ve [8]ataları Moġulī Ḫıtay bile bitip

[11a] (1) ḫazīneleride ḳoyġan érmişler, tā bu çaḳḳaça kim Īrān memleketiniñ pād-şāh- (2) lığı Sulṭān Maḥmūd Ġazan Ḫanġa müsellem boldı. Basa ġāyet himmetidin (3) mübārek ḫāṭırıġa kéçti kim ol tārīḫlarnı tertīb bérgey. Basa buyurdı (4) kim bu bende-i kemīne bu kitābnıñ mu[a]llıfı Fażlu'llāh Ebi'l-mulaḳḳab bi-Reşīd Ṭabībi'l- (5) Hamadānī Aṣlahi'llāhi şānehi, sāyir Etrāknıñ aṣl nesebini kim Moġulġa oḫşār- (6) lar, faṣl alarnıñ ḥikāyātını ḫazāyinlerde érmiş ve baʿżı umarā ve beg-(7) ler kim ol ḥālātdın ṣāḥib-i vuḳūf érmişler ve bu çaḳḳaça (8) hīç āfarīdaġa müyesser bolmaġan turur kim barça ḥālātnı yıġışturup (9) cemʿ ḳılġay. Ve baʿżı muvarrıḫlar bu ḥālātlardın endak söz kim alarnıñ (10) ḫāṭırlarıġa yaḳḳan turur, bitip tururlar ammā hīç kişi kema-ḥaḳḳahi (11) bitimegendürler ve bu çaḳḳaça yaşura ḳalġan turur. Barçanı yıġışturup (12) tertīb bergey ve Ḫıtay ve Hindū ve Uyġur ve Ḳıpçaḳ ve özge ḳavmnıñ (13) dānālarıdın kim Ĥżrat-ı Aʿlā mulāzamatıda ḥażır érdiler alardın (14) sürüp yaḥşı tafaḥḥuṣ ḳılġay. ʿAlaʿl-huṣūṣ emīr-i aʿẓam noyan-ı muʿaẓẓam (15) Īrān ve Tūrān sipeh-dārı memālik-i cahānnıñ müdebbiri Polād Ceng-sāng (16) Dām-ı Muʿaẓẓamā kim rubʿ-ı meskūnda envaʿ-ı hünerler bile maʿrūf ve meşhūr turur.

[11b] (1) Ḫāṣṣa aḳvām Etrāknıñ nesebleride ve olarnıñ tārīḫlarıda bī-naẓīr-i ʿālem (2) érdi sorup taḥḳīḳ ḳılsun. Basa bu kemīne taḥḳīḳ ḳılıp bu emrge meşġūl (3) boldı. Ve bende-i kemīne inkıyād ḥükm ḳılıp saʿy u cehd étip eczā-ı nā-müretteb (4) kim ḫazīnede érdi muṭālaʿadın soñ mażmūnını müretteb ḳıldı. Ve özge (5) dānālardın né néme kim éşittim barçanı cemʿ ḳılıp andaḳ aytım ki oḳu- (6) ġanlar taşvīşsız bilgeyler. Roşen-i ʿibāret bile faṣl

[8] Metinde sözcük *anaları* biçiminde yazılıdır.

faṣl müretteb (7) ḳıldım. İnşā-allāh kim ol ḥażratnıñ naẓar-ı ḳabūlıġa uçraġay tā muḥibb-i (8) saʿādet-ı dū-cahānı bende bolġay va'llāhi al-mustaʿān.

Kitāb-ı avval: (9) Cāmiʿu't-tavārīḫ kitābıdın ve aḳvām-ı Etrāk ẓūhurıdın ve alarnıñ ḥikāyātı- (10) dın ve aşʿāblarıdın kim ḳabāyıl-ı muḫtelife tururlar ve alarnıñ abā (11) ve ācdādını şarḥı ve marḳūmnıñ aṣl u nesebiniñ beyanı ber-sebīl-i küllī (12) ve bu muştmal turur, bir dībāce, tört faṣl bile **dībāce** (13) aḳvāmnıñ mavāżīlarınıñ ẕikri ve atlarınıñ tafṣīli (14) ança kim maʿlūm bolup-turur. Basa bilgil kim her iḳlīm kim aḳālīm-i cahāndın (15) érür ol yerniñ şeheride olturġanlar ʿala-ḥaddihi érmişler. ʿAla'l- (16) ḫuṣūṣ ol vılāyatda kim ot ve suyı köp bolġay ve gele ḳaraġa

[12a] (1) ot bolġay ve ʿımārātdın yıraḳ bolġay ve ṣaḥrāda olturġanlar (2) köp bolġay. Néçük kim Īrān vılāyatıda ġarb yeride kim otı (3) köp turur ve suyı az, andaḳ yer tévege munāsıb turur kim téve ot (4) köp yer ve sunı az içer. Anıñ üçün ḳabāyıl-ı Arab bī-nihāyet (5) turur. Maġrıbdın deryā-yı Hindġaça barça ṣaḥrālarda maḳām ḳılıp ol- (6) turup tururlar. Ve uşbu ṭarīḳ-ı aḳvāmı kim ḳadīmdın biri bu- (7) çaḳḳaça alarnı Türk dérler Deşt-i Ḳıpçaḳ vılāyatlarıda ve taġ- (8) larıda ṣaḥrālarıda ve Orus ve Çerkes ve Kelā ve Başġır[d] ve Talas (9) ve Ḥarām Ehr ve Sibr dūd-ḫāne ve vılāyatı Türkistan ve Uyġu- (10) ristān bile maʿrūf turur ve ṣaḥrālar ve rūd-ḫānalar kim meşhūr (11) turur ve mensūb-ı Nayman ve ḳavmı bile Çerkes dék ve Kök Yardas (12) Ardış rūd-ḫānası Ḳara Ḳurum ve Altaynıñ uluġ taġları- (13) da Urġan rūd-ḫānası Ḳırḳız vılāyatı ve yaylaḳ ve ḳışlaḳlar kim (14) maġrūf turur. Moġulistān bile mensūb turur. Kereyit ḳavmı bile (15) ve Ḫʷārdın Kelverān ve Ṭālān ve Bālḥūs ve Burḳan, Ḳaldun ve Kökse (16) Baverd ve Burnadur ve Ḳurḳāb ve Künen ve Ergene ve Kulad ve Seleñe ve Ber-

[12b] (1) ḳuçın Tugerm ve File'l-him Alt ve Engüh kim ki Ḫıtāyġaça muttaṣıl turur. Ve barça (2) yerde bularnıñ ḳabāyılı olturur érkendürler ve ḥālā kim oşol (3) ṭarīḳ bile olturup tururlar. Ve Çīn ve Hindū Keşmīr ve Īrān (4) vılāyatıda Rūm ve Şām ve Mısrda ḳuvvat u şevket bile müteferriḳ bolup (5) ekŝer-i memālikni alıp turlar ve alardın mürūr-ı eyyām bile köp şaʿblar (6) munşaʿıb bolup-tururlar ve aḳvāmı kim bu zamānda alardın peydā bolup-turur. (7) Ve her bir ḳavmnıñ bir sebeb bilen ismi ve laḳabı bolup-turur. Ve Oġuz kim (8) ol kavmnı bu zamānda Türkmen dérler ve néçe bölek bolup-turur. Miŝl-i (9) Ḳıpçaḳ ve Ḳalaç[9] ve Ḳarluḳ ve özgeler alar bile mensūb tururlar. Ve (10) ḳavmī kim bu zamānda alar Moġul

[9] Metinde falac biçiminde yazılıdır.

bile meşhūr tururlar. Miŝl-i Celayir ve Tatar (11) ve Merkit ve ġayri-him ve baʿżı éller kim Moġullarġa oḫşar érmişler. (12) Ve her ḳavmda birev pād-şāh érmiş. Miŝl-i Kereyit ve Nayman ve Engüt (13) ve ġayri-him ve baʿżı éller kim her ḳavmda kim alarnı taḳı Moġullar miŝl-i (14) Ḳoḳrat ve Ḳorlas ve Engras ve Élcigin ve Ormañḳut ve Kelgün ġayri-him (15) kim alarnı Moġul derligin ve dérler. Ve Moġullardın taş ḳavımlar kim alar taḳı (16) Moġuldın tururlar. Néçük kim alarnıñ ẕikri meşrūḥ ve mufaṣṣal

[13a] (1) kélgüsi turur. Egerçi alar efʿālı ve kirdārī ve tilleri bir birige yaḳın (2) turur ama iḫtilāf-mizāc ve her vılāyatnıñ āb u hevāsı özge ṭarīḳ (3) turur. Aralarıda tafāvut peydā boldı. Şeklde ve heyʾetde ve egerçi (4) alarnıñ eşʿābını tertīb bile bu çaḳḳaça hīç kişi kéltürmegendür. (5) Ve alarnıñ nesebleri meşrūḥ ve muʿayyen bolmaydur. Be-taḫṣīṣ ol kim alardın (6) néçe yıllar ötken turur ammā her ḳavmnıñ muʿtabar rāvīleridin ve nāḳıl- (7) larıdın naḳl aytıp baʿżı kitāblarıda tā basa bolur ve aṣnāf u Etrak-(8) niñ şuʿbeleri evvelce kim bu ʿahdda meşhūr tururlar ve biri biri bile (9) münāsebetleri bar, ʿāla-sebīl mufaṣṣal ḳılıp bitidük tā fahmġa yaḳın bol- (10) ġay va'llāhü'l-muvaffaḳ bi-tamāmehi.

Fihrist akvām-ı ṣahrā-nişīnler- (11) niñ atları kim barçası tört kişiniñ nesli tururlar dép. (12) Basa Yāfeŝ kim Nūḥ ʿaleyhi's-selāmnıñ oġlı érdi kim Nūḥ (13) ʿaleyhi's-selām anı maşrıḳ sarı yiberdi. Ḳara Ḫan ve Or Ḫan ve Kür (14) Ḫan bu vāsıṭa bile kim Ḳara Ḫannıñ oġlı Oġuz atlıḳ muvaḥḥid (15) ve Ḫudā-perest érdi. Ve baʿżı uruḳ ḳayaşlarıdın anıñ bile (16) ıttıfāḳ bile bu cihetdin iki bölek boldılar ve barçanıñ şerḥ

[13b] (1) ḥālı bu ṭarīḳ turur.

Tabaḳa

Oġuz kim Ḳara Ḫannıñ (2) oġlı érdi ve baʿżı ʿam-zādeleri kim anıñ bile ıttıfāḳ ḳıldılar.

(3) **Tabaḳa**

(4) Néçük kim şarḥı kélgüsi turur ve anıñ altı oġlı bar érdi ve her bir (5) oġulġa tört oġul bar érdi. Ve Oġuz çerigniñ oñ ḳol ve sol ḳolını (6) alarġa bérgen érmiş. Bu tafṣīl bile

(7) **Oñ ḳol**

(8) **Kün Ḫan**	**Ay Ḫan**	**Yulduz Ḫan**

(9) Ḳayı, Bayat	Yazır, Döger	Avşar, Ḳırıḳ
(10) Alga evli, Kara evli	Dodurga, Yaparlı	Begdili, Ḳarḳın

(11) **Sol ḳol**

(12) **Kök Ḫan**	**Ṭāḳ Ḫan**	**Dengiz Ḫan**
(13) Bayundur, Beçene	Salur, Eymür	İgdir, Bügdüz
(14) Çavuldur, Cepni	Ala yuntlı, Üregir	Iva, Kınık

(15) **Tabaḳa**

(16) Oġuznuñ aga inileriniñ ve ʿamek-zādeleriniñ ẕikri.

[14a] (1) Kim Oġuz bile yek-cihet bolup uruşup ẓafer taptılar. (2) Uyġur, Ḳanḳlı, Ḳıpçak, Ḳarluḳ, Ḳalaç, Aġaçeri

(3) **Tabaḳa**

(4) Oġuz Ḫannıñ aḳvāmınıñ şaʿbı Kür Ḫan ve aġa inileri ve oġlan- (5) ları kim Oġuz bile muttafiḳ érdiler. Ve bu aḳvām iki ḳısm turur. (6) Biri ol kim aṣl-ı şaʿb alar tururlar.

(7) **Tabaḳa**

(8) Aḳvāmı kim alarnıñ şaʿbı maʿlūm bolmaġan turur.

(9) **Avvalġı ḳısm**

(10) Ẕikr-i aḳvāmı kim bu zamānda alarnı Moġul dérler ammā Moġul érmes érmiş- (11) ler. Ve bu lafẓnı alardın soñ ıḫtırāʿ ḳıldılar ve her bir şuʿbe bu (12) aḳvāmdın köp şaʿblar bolup her biriġa bir at ḳoydılar. Oşbu ṭarīḳ bile (13) Celāyır Sumat, Tatar, Merkit, Küküret,

Muġalıḳ (14) Bargut, Éret, Barlas, Bulgaçıs, Bargut (15) .... Kermücin, Orasut, Likut, Urtanġar. (16) Kuryan Saġat

[14b] (1) **İkinci ḳısm**

(2) Aḳvāmı kim ṣaḥrāda ol-turur érdiler. Moġullar birle birikip alarnı (3) hem Moġul at ḳoydılar, Ve bular sansız cemāʿat bolup alardın (4) baʿżı cemāʿatlarınıñ atları maʿlūm érdi, mezkūr ḳılduḳ. Ve alar- (5) nıñ şerḥı mufaṣṣal bile kélgüsi turur. İnşā-allāh taʿālā. (6) Kereyit, Nayman, Öngüt, Teñḳut, Mekris, Ḳırḳız

(7) **Tabaḳa**

(8) Aḳvām-ı kim alarnıñ aṣlı maʿlūm érür kim ol iki kişidin (9) érür kim alar Ergeneḳonġa barıp alarnıñ nesli anda (10) köp boldı ve Moġul alarnıñ atı boldı ve ol kişiler kim (11) alarġa oḫşar. Ayturlar kim Moġul atı alar ʿahdıda peydā boldı. (12) Ve bu Moġul bir ḳavm érdiler. Türk ḳavmıdın çün ʿināyet-i ezelī (13) alar ḥaḳḳıda érdi, tört yüz yıldın soñ asru köp boldılar. (14) Ve özge aḳvāmdın köprek bolup şevket ve ʿaẓamatları cıhatı- (15) dın özge aḳvām kim alar bile muvāfaḳat ḳıldılar. Barçanı Moġul (16) deydiler. Néçük kim burun Tatar iki ġālib érdi. Barçanı

[15a] (1) Tatar dér édiler ve henüz ʿArab ve Hind ve Ḫıṭayda Tatarnıñ şuhratı bar turur. (2) Ve bu Moġullar kim aṣlı érdiler, tedrīc bile iki ḳısm boldılar.

(3) **Avvalġı ḳısm**

(4) Avval ḳavmī kim alar aṣlı Moġullardın tururlar ve Ergenekondın çıkıp (5) her birige bir ism ve laḳab boldı. Ve barça Ergenekondın çıkıp tururlar, bu turur (6) Hur, Oryañkut, Ḳonḳırat, İgres, Olġutup, Ḳarulas (7) İlçigin, Ḳoñlut, Ormavut, Ḳoñġan, Arlat, Kelikbut (8) Ḳonçin, Us, Saldus, İldurlis, Tanavut, Likit

(9) **İkinci ḳısm**

(10) Aḳvāmı kim Duyūn Bayan oġlıdın kim Alan Ḳova ḫātunıdın érdi ölgen-(11) din soñ vucūdġa kéldi. Münşeʿib bolup tururlar ve bu Duyūn Bayan (12) aṣlı Moġullardan kim Bayan ḳılduḳ alardın érdi ve Alan Ḳova (13) Barlas ḳavmıdın érdi. Ve bu ḳavm iki ḳısm boldılar. (14) Nirun (15) Muṭlaḳ ve alar on altı ḳavm érdiler. …Sālḫut …. Yālḫut (16) ... dorbān, barlas,

[15b] (1) … (2) **Nirun** kim alarnı **Ḳıyat** dérler ve alar iki ḳısm érdiler. (3) Ḳıyat muṭlaḳ Ḳeyat Borçın yaʿnī ehli ḥaşım ve alarnıñ şaʿbı (4) yürgisi …. Atalardın peydā bolup-turur ve atanıñ ḳarındaşları bile mensūp tururlar.

(5) Ḳıyat- Sar

Avvalġı Fasl

(6) Oġuznuñ aḳvāmınıñ ḥikāyātide ve yigirmi tört şuʾba, kim oġullarıdın (7) oġul, oġullarıdın ve aġa inileridin ve ʿamları kim anıñ bile muttafiḳ (8) érdiler, ve alar aḳvām-ı Uyġur, Ḳıpçaḳ, Ḳanḳlı ve Ḳarluḳ, Ḫalaç peydā (9) boldı. Oşol ṭarīḳ bile kim ḥükemāları naḳl ḳılurlar ve bu söz bile (10) barça muttafiḳ tururlar. Oşol ṭarīḳ bile kim İslām tavārīḫlarıda mezkūr (11) turur ve beni İsrāyil törtide meşṭūr kim Nuḥ peyġamber ʿaleyhi's-selām yerni (12) canūbdın şimālġaça üç ḳısm ḳıldı. Avval ḳısmnı Ḫam kim oġlı érdi. (13) aña bérdi kim Sudannıñ atası érdi. Ve ortadagi ḳısm- (14) nı Sāmġa bérdi kim ʿArab ve Farsnıñ atası turur. Ve üçüncü ḳısmnı (15) Yāfaṣġa bérdi, kim Türklerniñ atası turur. Ve Yāfaŝ bir oġlını (16) şarḳ sarı yiberdi. Ve Moġullar ve Türkler oşbu sözni dérler ama Türk-

[16a] (1) lar Yāfaṣnı Alulca Ḫan dérler ve taḥḳīḳ bilmesler kim bu Alulca Ḫan Nūḥ ʿaley- (2) hi's-selāmnıñ oġlı turur, ya oġlınıñ oġlı illā bu söz bile muttafiḳ (3) tururlar, kim Nūḥ ʿaleyhi's-selāmnıñ naslıdın érmiş. Ve mundaḳ beyān ḳılur- (4) lar kim Abu Olca Ḫan ṣahrāda olturur érmiş ve yaylaḳı ortaḳ ve Kurmaḳ[10] (5) kim büzürg taġlar turur ve ol yerde şeheri turur kim atı İpaç turur. (6) Ve ḳışlaḳı ol şaharġa kim yaḳın atı Borsuḳ ve Ḳaḳyan turur. Ve Ḳasar-ḳum ve (7) Ḳara-ḳurum hem dérler ve Talas şeheri ve Ḳarı ve Ṣayram ol mavāżıʿda (8) yaḳın tüşüp-turur. Ve Ḳarı Ṣayram şeheri ḳadīm ve ʿaẓīm ve ol kişiler kim (9) körüp tururlar. Ayturlar kim şeherniñ bu başıdın ol başıġaça bir (10) bir künçiluḳ yol turur. Ve ḳırḳ dervāzesi bar érmiş. Ve bu maḫalda (11) Musulmān Türkleridin anda oltururlar ve bu Abu Olca Ḫannıñ bir (12) oġlı bar érmiş, atı Ödip[11] Baḳvı[12] Ödipniñ maʾnası taḫt (13) mavżıʿı ve manṣab yeri turur. Ve Baḳvı ḳavmnuñ büzürgi ve bu oġul şevket (14) ü ʿaẓamatlıġda ve pād-şāhlıḳ esbābıda atasıdın artuḳ érdi. (15) Ve tört oġlı bar érdi. Alarnıñ atları bu turur: (16) **Ḳara Ḫan ve Aḳ Ḫan, Kür Ḫan ve Küz Ḫan.** Ve bu ḳavm barçası kāfir érdiler.

[10] Zeki Veli Togan'nın Oğuz Destanında Kürtaq diye geçiyor.
[11] Metinde Ödit şeklinde geçmektedir. Zeki Veli Togan'nın Oğuz Destanında aynı isim Dhīb şeklinde yazılıdır.
[12] Zeki Veli Togan'nın Oğuz Destanında Yavqu diye geçiyor

[16b] (1) Ḳara Ḫan ata ornıda olturup ḫan boldı. Bu Ḳara Ḫanġa Ḫudāy Taʿālā (2) bir oġul bérdi. Ve üç keçe kündüz anasınıñ émçegini almadı ve her kéçe bu (3) ḫatun tüşide andaḳ kördi kim bu oġul anıñ birle sözleşip aytur (4) érdi: Ey ana, eger sén Ḫudāynı tanısañ seniñ sütiñni içer men. (5) Basa bu ḫātūn bu cihetdin kim abuşḳası ve barça aḳvāmı kāfir érdi. (6) Ḳorḳup Musulmān bola almas érdi. Ve eger Musulmān bolsa anı oġlı bile öl- (7) türürler. Basa yaşura īmān kéltürüp Ḫudāynı tanıdı ve ol oġul (8) émçegini alıp émdi. Basa bir yaşıġa yétkende asru zībā ve ḫop ṣūrat boldı. (9) Ve devlet nūrı anıñ yüzidin ṭāhir körünür érdi. Basa atası dédi kim (10) bizniñ aramızda mundaḳ zībā oġul hīç kişide yoḳtur bu oġul bizniñ (11) ḳavmımızda muʿtabar ve muʾaẓẓam bolġusıdur. Basa aña at ḳoymak üçün begleri (12) bile keñeşti ol bir yaşar oġul sözlep dédi kim maña Oġuz at ḳoyuñ- (13) lar. Basa turġanlar ʿacāyıb ḳalıp anı Oġuz at ḳoydılar. Basa çūn (14) bulūġ ḫaddıġa yétkende Ḳara Ḫan inisi Kür Ḫan ḳızını, kim asrü zībā ve (15) körklüg érdi, anıñ üçün aldı. Oġuz ḫalvatda ol ḳızġa dédi. (16) Eger sén Ḫudāy-perest bolsañ mén séni cāndın ʿazizrek tuta mén. Basa ol

[17a] (1) ḳız taḳı söz éşitmedi. Oġuz anıñ bile hem ṣuhbet tutmadı. Ḳara Ḫan kördi kim (2) Oġuznuñ bu ḳız bile hem meyli ḳalmadı ve hīç ḳaysıġa barmay turur. Yana inisi- (3) niñ ḳızını aña ḳalınlıḳ ḳıldı ve henüz üyige kéltürmeydür érdi[13]. (4) Bir kün Oġuz avdın yanıp kélür érdi, ḳızını kördi turup turur. Ve dā- (5) dekleri tün yup ol teferrüc ḳıladur. Oġuz ilgeri yürüp ḳız ḳatıġa (6) kélip dédi kim ‘Bilür mü sén kim iki ʿamakimniñ ḳızını alıp dur men ve alarnı (7) sevmes mén kim bu cıhatdın alarġa dédim kim Ḫudāy bile īmān kéltürüñler. (8) Alar sözümni éşitmediler. Émdi séni méniñ bile nām-zad ḳılıp turur. Eger sén (9) Ḫudāynı tanısañ seni alıp cānımdın yaḫşıraḳ tutayım. Ve eger Ḫudāynı (10) bilmeseñ séni almas mén.’ Ḳız cevāb bérdi: kim mén Ḫudāynı bilmes mén, (11) ammā seniñ sözüñdin hem çıkmas mén ve her né kim sén aysañ ḳabūl ḳılur (12) mén.’ Oġuz dédi kim ‘Méniñ tilegenim oşbu turur kim sén Ḫudāynı (13) bilgey sén.’ Ḳız dédi: ‘Séniñ sözüñni ḳabūl ḳıldım ve īmān kéltürdüm[14].’ (14) Andın soñ Oġuz ol ḳızını alıp séver érdi ve özgelerge barmas (15) érdi. Basa çūn Oġuz Musulmān ve Muvaḥḥid érdi. Atası ve ʿamakileri bile ḫoşı (16) yoḳ érdi. Ve alardın yıraḳ yürüp ṣuḥbatlarġa barmas érdi. Ve alar-

[17b] (1) dın başḳa avġa barur érdi. Ve dāyım Allah kim ʿArabī tili birle érdi aytur érdi. (2) Ve alar bilmes érdiler kim ol né néme aytadur.

[13] Metinde kéltürmeydür (dür) érdi biçiminde yazılıdır.
[14] Metinde kéltürdi biçiminde yazılıdır.

Al-ḳıṣṣa: Bir kün **Ḳara Ḫan** kelin- (3) lerini carlap ṭoy bérdi. Ve alarnı sıylap dédi kim bu iki ʿarūs soñra alġan (4) ʿarūsdın yaḫşıraḳ tururlar. Néçük turur kim oġlum bularnı sévmey anı (5) sévedür. Basa ol iki ḫātūn abuşḳa bile yaman érdiler. Ayttılar kim bu (6) Oġuznuñdın özge turur ve ol kög bile yerdegi Ḫudāy bile īmān (7) kéltürüp turur. Bizlerni nefy dédi. Bizler ḳabūl ḳılmadük. Ve bu (8) ḫātūn kim anı séver. Ol anıñ sözini ḳabūl ḳılıp turur bu cıhat[tın] (9) anı sévip bizlerni sévmes. Ve bu maḥalda Oġuz baʿżı nökerleri ve dost- (10) ları bile avġa çıḳıp barıp érdi. **Ḳara Ḫan** aġa inilerini oġlan- (11) ları bile özge ḳarındaşlarını yıġışturup dédi. Oġlum Oġuz (12) kiçiklikde asru ḳābılıyatlıḳ körünür érdi. Ve göñlüm andın bısyār (13) ḫoş érdi. Bu maḥalda yaman işleri aytıp bizniñ dīnimizdin (14) çıkıp turur. Basa anı tirig ḳoymaḳ maṣlaḥat yuḳturur. Ol kişiler (15) kim bu sözni éşittiler, barçanıñ açıġı kélip anı öldürmekke (16) yek-cihet boldılar. Ve Oġuznuñ Musulmān ḫātūnı bu sözdin vāḳıf

[18a] (1) bolup. Bir ḫātūn kim anıñ bile iʿtimādı[15] bar érdi. Oġuz ḳaşıġa yiber- (2) di. Oġuz munı éşitip barça dostlarıġa mundın āgāh étip (3) ıttıfāḳ bile turdılar. Bu ṭarafdın atası ḳarındaşları bile (4) yıġılıp ṣaf tartıp uruştılar. Uruşda Ḳara Ḫanġa ḳılıç (5) tégip öldi. Ve bu cıhatdın kim Oġuznuñ ḳarındaşları köp (6) érdi. Ve barça bir biri birla muvāfıḳ yétmiş beş yıl Oġuz alar birle (7) uruşup érdi. ʿĀḳıbete'l-emr Oġuzġa Ḫudāy nuṣrat bérip ol memleket- (8) lerni Balas ve Ṣayramdın Buḫārāġaça alıp aña müsellem boldı ve baʿżı (9) ʿam-zādaları ve inileri kim anıñ bile muttafıḳ érmes érdiler. (10) Ḳaçıp şarḳ sarı kéttiler ve alar ḳaşlarıda andaḳ maʿlūm (11) turur kim Moġullar barça alar neslidin tururlar. Ammā her murūr-ı ayyām bile alar (12) taḳı mūmin ve muvaḥḥid boldılar. Basa Oġuzġa mülk müsellem u musaḫḫar boldı. (13) Ve ol birniñ pād-şāh aña ḳarār taptı. Altun ḫargāh urup uluġ (14) ṭoy ḳıldı. Ve barça uruġlarıġa tonlar keydürüp atlar mindürdi. (15) Ve uruġlarıdın kim anıñ bile muttafıḳ érdiler. Uyġur at (16) ḳoydı kim Uyġurnuñ maʿnāsı bir bir birle ḳoşulġan turur.

[18b] (1) Ve yārī bérmek turur. Ve Uyġur éli barça alarnıñ neslīdin turur. Ve yana (2) bir camāʿatnı Ḳanḳlı at ḳoydı ve Kıpçaḳ ve Ḳalaç ve Aġaçeri hem ol camāʿat- (3) dın tururlar kim Oġuz bile ıttıfāḳ ḳılıp tururlar ve her biri- (4) niñ atlarını sebebi bu tafṣīl bile turur.

Uyġur ol maḥalda kim Oġuz (5) atası ve ʿamekleri bile Musulmānlıḳ cıhatıdın muḫālafat vāḳıʿ boldı. U- (6) ruştılar ve baʿżı uruġlar kim Oġuz bile ıttıfāḳ étip aña meded (7) ḳıldılar. Ve nuṣrat tapḳandın soñ Oġuz alarnı Uyġur at (8) ḳoydı. Ve Uyġur Moġulnıñ tili turur. Ve maʿnāsı ol turur kim bizge (9) ḳoşuldı, muvāfaḳat ḳıldı. Ve bu camāʿat dāyım Oġuz

[15] Metinde اعنمندی biçiminde yazılıdır.

bile bile érdi. (10) Basa ol vaḳtḳaça kim Oġuz özge memālik sarı yüzlendi. Der-benddin (11) ḳaytardı tā anda olturup memleketdin ḫabar-dār bolġay. Ve ol çaḳḳaça (12) kim Oġuz yanġay. Basa barça aḳvām Uyġur bular neslidin tururlar. Va'llahu āʿlem.

(13) **Faṣl** oṣol vaḳtda kim Oġuz atası bile ve ʿamekleri birle uruṣur (14) érdi. Ve vılāyatlarnı çapıp yürür érdi. Uruġlarıdın kim anıñ (15) bile yürüp ḳılıç çapar érdiler. Bularġa māl olca köp tüṣüp (16) yüklegeli çarvā tapmas imes érdiler. Basa öz aḳl ferāsetleri bile araba yasadı-

[19a] (1) lar. Ve māllarını aña yüklediler. Arabanı Türkler ḳanḳlı dérler. Bu (2) cıhatdın bularnı Ḳanḳlı at ḳoydurdı. Barça Ḳanḳlı éli bularnıñ (3) neslidin tururlar.

Ḳıpçaḳ basa ol maḥalda kim İt Baraḳ ḳavmı bile uruṣup (4) şikast taptı. İki sunuñ arasıda bir cezīre içide tüṣüp olturup (5) érdi. Bir yüklük ḫātūn kim abuṣḳası ol uruṣda ölüp érdi. (6) Bu yerde bu ḫātūn bir kāvāk yıġaç içide kirip oġul kéltürdi. Basa bu (7) vaḳıʿanı Oġuzġa dédiler, aña raḥm étip dédi kim bu ḫātūnnuñ (8) abuṣḳası yoḳ turur. Bu oġul kim kéltürdi, méniñ ferzendim turur. (9) Ve anı Ḳıpçaḳ at ḳoydurdı. Ve Ḳıpçaḳ muṣtaḳ ḳabıḳdın turur ve ḳabıḳ (10) ol yaġacı turur kim içi kāvāk bolġay. Ve barça Ḳıpçaḳ alarnıñ (11) neslidin tururlar. Ve on yeti yıldın soñ Oġuz İt Baraḳ (12) élini bastı ve Īrān vılāyatıġa kélip köp memleketler musaḫḫar ḳıldı. (13) Köp yıldın soñ öz vılāyatıġa yandı. Anda yetkende ḫabar taptı (14) kim İt Baraḳ éli yana yaġıgirlik ḫayālı bar turur. Basa Ḳıpçaḳnı (15) uruḳı bile yiberdi kim İt Baraḳ batak vılāyatınıñ ortasıda (16) olturup alardın vāḳıf bolġaylar. Ve andın biri Ḳıpçaḳlarnıñ

[19b] (1) yaylaġı ve ḳışlaġı anda boldı.

Ḳarluḳ ayturlar kim çun Oġuz, Ġūr ve Ġarcistān (2) vılāyatıdın öz vılāyatıġa murācaʿat ḳıldı. Ve yolda uluġ taġḳa yettiler. Ve (3) anda asru köp ḳar yaġıp érdi. Ve néçe bölük kişi ḳar cıhatıdın soñ (4) ḳaldılar, ol maḥalda dastūr émes érmiş kim kişi çerikdin soñ ḳalġay. (5) Oġuz ol élni ḫuşlamay dédi kim kişi ḳar cıhatıdın né üçün soñ (6) ḳalġay. Basa ol néçe évlüḳni Ḳarluḳ at ḳoydı. Yaʿnī Ḳar ayası (7) ve barça Ḳarluḳlar alarnıñ neslidin tururlar.

Ḳalaç ayturlar kim çun (8) Oġuz İṣfahānnı aldı ve yanıp kélür érdi. Bir ḫātūn oġul kéltür-(9) di. Ve bu ḫātūn azuḳsızlıḳ cıhatıdın süti yoḳ érdi. Ve oġlı (10) aç érdi. Abuṣḳası bu cıhatdın soñ ḳaldı. Ammā bu ḳalġan kişi (11) kördi kim bir şaġal ḳırġavulnı tutup turur. Ol kişi şaġal sarı yü- (12) gürüp yıġaç bile attı. Ol şaġal ḳıġavulnı taşlap ḳaçtı. Ol kişi (13)

tavuḳnı kebāb étip ḫātūnıġa bérdi kim ol ḫātūnġa süt bolup (14) oġlıġa süt bérdi. Ve néçe kündin soñ çerikge kéldi. Basa resm yoḳ (15) érdi kim kişi çerikdin hīç sebep birle ḳalġay. Oġuznıñ açığı kélip dédi: (16) Ḳal Aç, yaʿnī bu cıhatdın ol kişiniñ atı Ḳalaç boldı. Ve barça Ḳalaçlar

[20a] (1) andın tururlar.

Aġaçeri bu at ḳadīmdın yoḳ érmiş. Ol vaḳtda (2) Oġuz aḳvāmı bile bu memleketlerde kélip turur. Alardın bir camāʿat (3) kişi kim alarnıñ yurt ve menzilleri cangallar içide ve yıġaçlar içide érmiş. (4) Bu at bile atap turur, yaʿnī yıġaç éri aña oḫşar kim Moġul ḳavmı ol (5) kişilerni kim yurtları peşelerde turur. Alarnı sus érken at (6) ḳoyup tururlar. Yaʿnī peşeniñ éri. Basa Türkmenler kim Oġuz bile muttafiḳ (7) érmişler. Bu meẕkūr bolġan ḳavmlar turur. Ve her néçe kim bu barçanı Uyġur at (8) ḳoyup érdiler. Andın soñ néçe ḳavmlardın peydā bolup bir birige (9) bir at boldı. Lafẓ, Uyġurlarġa muḳarrar boldı. Ve alar bu at bile (10) şöhret taptılar. Ve Oġuznıñ ferẕendleridin yigirmi tört şuʿbe (11) peydā boldı. Ve néçük kim fihristde bitidük kim her birige bir at muʿayyen boldı. (12) Ve barça Türkmenler kim ʿālemde turur. Bu ḳavm neslidin tururlar. Ve ḳadīm- (13) da Türkmen lafẓı yoḳ érmiş. Barça ṣaḥrāda olturġan Türklerni (14) Türk dér érmişler. Ve her ḳabīle bir taʿabı bile maḫṣuṣ érmişler. Basa ol maḥal- (15) da kim Oġuz ḳavmı öz vılāyatıdın Māverāü'n-nehr ve Īrānda kirgen érmiş. (16) Ve anda turup alarnıñ şeklleri Tācīklerniñ şekli tég bolup.

[20b] (1) Basa çun alar Tācīk érmes érmişler. Tācīkler alarnı Türkmen dér édiler. (2) yaġı Türkke oḫşarlar bu cıhatdın bularġa bu at vāḳʿ bolup Türkmen (3) bile meşhūr boldılar. Ve bu yigirmi tört ṣʿaba kim Oġuznuñ oġlanları (4) turur. Yarmı oñ ḳolda turur érmişler. Ve yarmıga sol ḳol tʿaluḳ turur. (5) ve bugün her kim ol ḳavmdın turur. Öz ṣʿabasını bilūr bu ḥālni şerḥi bu turur. (6) kim Oġuz Ḫanġa altı oġul érmiş. Alarnıñ atları bu turur: (7) **Kun, Ay, Yulduz, Kok, Ṭaḳ, Dengiz** ve néçük kim alarnıñ tārīḫida kélip (8) turur. Ve mundın narı alarnıñ ẕikrini şerḥ basṭlerini bu tārīḫniñ (9) ẕeylīda bayān ḳılġumız turur. Kim çun Oġuz barça memālik Īrān ve Turan ve Şām ve (10) Mışr ve Rum ve Efrenc ve özge vılāyatnı aldı. Andın soñ barçanı masḫara ḳıldı. (11) ve ostāḳ ve kornāḳ kim aṣlı yurtı ol érdi, ḳaytıp bardı. Ve anda aytganıda (12) ʿaẓam camiʿyeti ḳılıp altun ḫargāh olturġuzup uluġ ṭoy berdi. Néçük kim (13) ayturlar toḳuz yüz at toḳsan miñ ḳoy ol toyda öltürdiler. (14) Ve barça emirlerniñ ḫātūnlarını ḥażır aytıp barçanı siledi. Ḫāṣa (15) altı oġulnı kim memālik alġanda bile érdiler ve saʿylar aytıp ḳılıçlar cābati- (16) ler. Basa bularġa ʿīṭıfat ve laṭif bile maḫṣūṣ aytıp néçe kundın soñ bu

[21a] (1) oġlanlar ıttıfāḳ bile çıḳılar, yolda altūn yāy ve üç altūn oḳ (2) taptılar. Basa alarnnı Oġuz Ḫanġa kéltürdiler ve sordular kim bularnı (3) néçük ulaşūr biz. Basa yaynı üç ulūḳ oġlıġa bérdi ve üç oḳnı (4) üç kiçik oġlıġa bérdi ve buyurdı avval oġlanlarıġa kim baynı alarġa (5) bérip érdi alarnı Bozuḳ at ḳoydı ve Bozuḳnuñ maġisi néme- (6) ni buzġan turur. Bu cıhatdın bularnıñ laḳabı Bozūḳ boldı kim yaynı (7) buzup ulāşıp érdi. Ve çarıknıñ oñ ḳolını bularġa bérdı. (8) Ve oġullarġa kim oḳlarnı bérip érdi. İçūn laḳab ḳoydı eceli (9) uç oḳ turur çarık sol ḳolını bularġa bérdi. Ve bu yurdı kim bularnı (10) mundın nari bularnı bu at birla désunlar. Ve her biri bilsünler kimni yerde (11) tur hāk kerāk. Basa çun oñ ḳolnıñ yolı ilġaraḳ turur ve kemān (12) pād-şāh turur ve oḳ elçi ornıda turur. Basa Bozoḳlarınıñ (13) her tepeleri açuḳıdın artuḳ bolġay. Basa buyurdı kun kim barça- (14) dın uluḳ érdi. Taḫt pād-şāhı anıñ bolġay ve eger aña ḥādise yetgey. (15) Taḫt Kunnıñ bolġay. Basa Oġuzdın soñ Oġuz Ḫannıñ (16) vaṣiyetī üçün **Kun Ḫan** taḫtda olturdı ve yetmiş yıl pād-şāhlıḳ

[21b] (1) kıldı ve atasınıñ bernası bar érdi. Atı Umāmeki ve Ḳabl, ḫᵛāca ve müşīr (2) ve vazīr müdebbir édi[16]. Bir kün Kün Ḫanġa dédi kim Oġuz Ḫan uluġ pād-şāh (3) érdi ve yer yüzidegi vılāyatlarnı alıp érdi. Ve ḫazīne ve māl ve gele ḳarası (4) köp érdi. Bular barça saña taʿluḳ turur. Ve her biriñizdin Ḫudāy ʿınāyatı- (5) dın yaḫşı oġul vucūdġa kélip turur. Mundın narı andaḳ bolmaġay. (6) Mülk ve māl cıhatıdın bu şeh-zādelerniñ aralarıda muḫāṣamat ve munāzaʿat peydā (7) bolġay. Maṣlaḥat bu turur kim mülk ve māldın her birige birer néme muḳarar (8) bolġay ve her birige nişānı ve tamġası bolġay, tā alarġa taʿalluḳ māl tavar, tamġa- (9) ları bile bolġay ve tā her biri bilgey kim aña ne néme taʿalluḳ turur. Hīç (10) ḳaysı bir birige taʿarruż ḳıla almaġaylar ve her biri öz atını ve tamġasını (11) ve yolını bilgey tā mūcib-i ṣebāt-ı devlet ve devam-ı nīk-nāmı bolġay. Kün (12) Ḫan bu sözni yaḫşılap buyurdı kim bu terbiyetġa meşġūl bolġıl. Basa Ḳabil (13) Ḫᵛāca meşġūl bolup Üçoḳ ve Bozoḳnuñ oġlanlarıġa māl tavar (14) bérip her birige bir türlüg tamġa yasadı. Ve çerikniñ oñ ḳolını sol (15) kolını muḳarrar ḳıldı. Ve her bir şuʿba bu şuʿbalardın yigirmi tört şuʿbadın (16) her birini bir ḳuşġa maḫṣūṣ éttiler kim ol alarnıñ ḳolıda bolġay.

[22a] (1) taki mübārekī bolġay. Néçük kim (2) künide [a]nīḳ[17] bolsun, yaʿnī mübārek-bād ve ʿādet olturur kim bizni Onġun ḳavmı (3) bolġay. Ḫāl cıhatıdın mübārek yolın yaʿnī mübārek bolġay. Aña ḳaṣd ḳılmaġay. (4) Ve taʿarruż yetkürmegey ve goştını yemegey. Bu ġāyatġaça oşbu ṭarīḳ-ı muʿīn (5) turur kim ol vaḳtdaki واشتقق لغت آن انیق است انیق المقب

[16] Metinde ایدآی biçiminde yazılıdır.
[17] Metnimizde atiḳ şeklinde yazılıdır.

ṭoy bolġay ve aş ulaşturġaylar. Ḳoynuñ (6) ḳaysı munçası her kişige bérgeyler, tā kim her vılāyat ve her maḳāmda bolġaylar. Ṭoy maḥallı- (7) da her kimniñ ḥışṣası ẓāhır bolġay tā her birige nızāʿ ḳılmaġay. Ve köñül- (8) leri ḳalmaġay. Ve bu yigirmi tört oġulnuñ kim aşlda ol at bile şöhret (9) tapıp turur. Ve ol şuʿbanıñ ʿilmi bolup turur. Maşrūḥ ve mufaṣṣal bile bitir[18] (10) biz ve tamġā ve Onḳun itniñ andāmı kim her birige maḫṣūṣ bolup turur. Ol (11) atnıñ ayaġıda ŝebt ḳılur biz, tā anıñ idrāki fehmde āsān bolġay ve müşkil ḳalmaġay.

(12) **Bāb**

(13) Ve alḳāb-ı Oġuznuñ altı oġlı kim Üçoḳ dép tururlar ve üçini (14) oḳup tururlar ve tamġaları ve Onġun-ı cānvarān ve itniñ andām- (15) ları kim alarġa maḫṣūṣ bolġan turur. […] Ḳabil Ḫᵛāca (16) muʿayyan kılıp turur. **Aḳvām-ı** Bozoḳ kim kim çerik-

[22b] (1) niñ oñ ḳolı alarġa taʿalluḳ turur. Üç uluġ oġul her biridin tört (2) oġul on iki oġul turur. **Farzandān** (3) Kün Ḫan barçadın uluġ érmiş tört oġulı

(4) **Avval**	**Dūyum**	**Sīvum**	**Çahārum**
(5) Ḳayı, yaʿnī muḥken	Bayat yāʿnī bā-devlet	Alḳaévli yaʿnī be-her cake resed	Ḳaraévli yaʿnī ḫargāh-ı siyāh
(6) Tamġa-ı Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Muvaffak bāşed Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt

(7) **Ferzendān**

(8) Ay Ḫan kim Oġuz Ḫannıñ ikinçi oġlı turur, munuñ tört oġlı bar érdi.

(9) **Avval**	**Dūyum**	**Sīvum**	**Çahārum**

[18] Metnimizde bitinir şeklinde yazılıdır.

(10) Yazır[19] yaʿnī vılāyat	Döger yaʿnī be-cihet	Dodurga[20] yaʿnī	Yapu[r]lı yaʿnī
(11) yasar, be-cānib u bāşed	Kerdāniden	Mülk giriften ve yasamişī kerden	
(12) Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt

(13) **Ferzendān**

(14) Yulduz Ḫan Oġuz Ḫannıñ üçünçü oġlı érdi. Ve anıñ tört oġlı bar érdi.

(15) **Avval**	**Dūyum**	**Sīvum**	**Çahārum**
(16)Avşar yaʿnī çālāk	Ḳızık yaʿnī ḳavī ḥāl	Begdili[21] yaʿnī mānend-i suḥan-ı büzürgān	Ḳarḳın yaʿnī as reng

[23a]

[19] Metinde بارو biçiminde yazılıdır.
[20] Metinde دووراعد biçiminde yazılıdır.
[21] Metinde بیل دکی biçiminde yazılıdır.

(1)Yikār canver mahvūs	Ḳızıḳ yaʿnī ḳavī ḥāl	Begdili yaʿnī mānend-i suḥan-ı büzürgān	Ḳarḳın yaʿnī as be-reng[22]
(2) Tamġa Onġun endām-ı goşt	Yasaḳ-ı mecd	ʿazīz bāşed Tamġa Onġun endām-ı goşt	Ve ser-künende bāşed

(3) **Aḳvām**

(4) Üçoḳ kim sol kol alarġa taʿalluḳ érdi. Ve bular üç érdiler ve her biriniñ tört oġlı bar érdi.

(5) **Ferzendān**

(6) **Avval**	**Dūyum**	**Sīvum**	**Çahārum**
(7) Bayındır yaʿnī ān zemīn ki hemīşe	Becene[23] nīkūn saʿy	Çavuldur yaʿnī bānāmus	Çepni yaʿnī her cā ki yaġı
(8) pür-niʿmet bāşed	küned	dürüst[24]	şod tevfīḳ-i ceng küned[25]

[22] Metinde برزك biçiminde yazılıdır.
[23] Metinde شحنه biçiminde yazılıdır.
[24] Metinde دورصت biçiminde yazılıdır.
[25] Metinde دنكن biçiminde yazılıdır.

(9) Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt

(10) **Ferzendān**

(11) Ṭaḳ Ḫan kim Oġuznuñ beşinçi oġlı érdi ve anıñ taḳı tört oġlı bar érdi.

(12) **Avval**	**İkinçi**	**Sīvum**	**Çahārum**
(13) Salur yaʿnī her yerde ki barġay	Eymür yaʿnī asru köp yaḫşı	Alayuntlı yaʿnī anıñ	Üregür[26] yaʿnī işi
(14) anıñ ḳılıçı ve çomaḳı yürügey	Ve barlıḳ bolġay	yaʿnī gele ḳarası yaḫşı bolġay	yaḫşı ḳılġay
(15) Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt

(16) **Ferzendān. Teñiz Ḫan**

(17) Oġuz Ḫannıñ altıncı oġlı érdi. Ve anıñ taḳı tört oġlı bar érdi. Bu tertīb ile

[23b]

(1) Avval	**İkinçi**	**Üçünçi**	**Törtinçi**

[26] Metinde اوركو biçiminde yazılıdır.

(2)Yulduz yaʿnī büzürk ve yaḫşı	Bügdüz yaʿnī barçaġa	Iva yaʿnī anıñ mertebesi	Ḳınıḳ yaʿnī her yerde kim bolġay
(3) ve bahadurluḳ	tevāżuʿ ve ḫıdmat ḳılġay	barçanıñ üstida bolġay	ʿazīz bolġay
(4) Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt	Tamġa Onġun endām-ı goşt

(5) Ve çūn bularnıñ ḥikāyatı tevārīḫları tertīp ile bu tārīḫniñ aḫırıda kelgüsi (6) turur. Bu yerde uzun ḳılmas biz. Ve bu ḳavm kim şarḥ ḳılduḳ cümle mumin (7) érdiler. Ḫudāynıñ taḳdīri andaḳ érdi kim Ḥażrat-ı Seyyid-i ʿĀlemniñ nübüvvet (8) zamānıda İslām éliniñ iżāfeleride ve āḫıru'l-emr oşandaḳ boldı. (9) Ve Oġuzdın soñ bu ḳavmdın köp pād-şāhlar peydā bolġan érmişler. (10) Her devrde bulardın birev pād-şāhı ṣāḥib-i devlet peydā bolup turur. (11) Köp yıllar pād-şāhlıḳ salurnıñ ṭabaḳasıda bolġan érmiş. Andın soñ (12) özge ṭabaḳalardın pād-şāhān muʿteber bolġan tururlar. Néçük kim alarnıñ (13) ḥikāyatı Oġuz Ḫannıñ tārīḫide kim bu tārīḫniñ ẕeylide kelgüsi turur. (14) Ve alarnıñ ḥükmi ve pād-şāhlıġı Īrān vılāyatıda bitip turur. Ve bu diyār- (15) da pād-şāhlar ve uluġ bégler maʿrūf ve meşhūr ve muʿteber bar tururlar. Barça (16) Oġuz neslidin, ammā her kişi bilmes kim bular Oġuznuñ nesli turur. Ve muʿayyen

[24a] (1) Türkmenler bilürler kim her pād-şāh ve her bég ḳaysıdın tururlar. Ve selāṭīnu's-Selçuḳ (2) ecdādları kim uluḳ pād-şāhlar érdiler. Īrān ve Tūrānda tört (3) yüz yılġaça pād-şāhlıḳ ḳıldılar. Ve Mışr diyārıdın Ḫıtayġaça alarnıñ (4) fermānıda érdi. Bular barça Ḳınıḳ şuʿbasıdın érdiler ve alarnıñ tārīḫi- (5) de kim kitābnıñ ẕeyli ve aʿlā sebīlu'l-incāz kelgüsi turur. Ve Uyġur ḳavmı Türk (6) ḳavmıdın érürler. Ve alarnıñ yurtı Moġul vılāyatlarıġa yaḳın tururlar. (7) Bu tārīḫde mezkūr bolġan turur kim Oġuznuñ ʿamek-zādeleri tururlar. Ve alar- (8) da taḳı tārīḫleri bar turur. Basa alardın bażılarını bu kitābnıñ (9) ayaġıda da kéltürgümizdür ve oşandaḳ Ḫıtay ḳavmınıñ ve Ḳara Ḫıtay (10) ve Çīn ve Māçīn ki

Moġullar [a]nı … dérler. Ve Ḫıtay éli Mezvi (11) ve Ḫurhab Kür Ḫanlar tavāriḫleri ḥikāyatları kim Türkistan ve Māverāü'n- (12) nehr pād-şāhları érdiler. Ve Sulṭān Muḥammad Ḫʷārizm Şāhnıñ ve oġlı (13) Sulṭān Calālu'd-dīn ve olarnıñ aḳvāmı ve bular barça Çingiz Ḫan- (14) nıñ devleti zamānıda érdiler. Ve barça maḳhūr ve tahīr boldılar. Ve (15) her kim alardın ḳaldı musaḫar ve muṭīʿ boldı. Ve alarnıñ bażı ḥikāyat- (16) ları bu tavārīḫde kélgüsi turur. Her yerde kim munāsib tüşse aytḳumız turur.

[24b] (1) Ve yana her bir ḥikāyat kim mezkūr bolġan aḳvāmdın ıṭṭılāʿ taptım. Andaġ tiledim, (2) kim ol hikāyatlar bu tārīḫniñ iżāfesi bolġay. Ve bu cıhatdın şarh ve beyān (3) kemā-hiye ve aḥvāl kitāb içide ibtisak-ı mūcib ḫaṭ[27] ve söznuñ ve söznüñ nā-maʿlūm- (4) luġı bolur érdi. Ortada yetmey kitābnıñ aḫırıda ʿalā-ḥide bitidük.

[27] Metinde خلط biçiminde yazılıdır.

DİZİN

Sıra: a b c ç d e é f g h ı i j k l m n ñ o ö p r s ş t u ü v y z

āb Far. Su.
ā. u hevā 13a/02
[=1]
ābā Ar. Apa, abla, büyük kız kardeş.
ā. 11b/10, 1b/02
ā. u acdād 2b/15, 3b/04, 7b/09, 9a/11
[=6]
Abaka Ḫan Moğol İlhanlı hükümdarı.
A. 4a/13
A.+dın soñ 4a/14
A.+nıñ 4b/02, 4b/02
[=4]
Abu Olca Ḫan Türkler ve Moğolların ilk ve ortak atası olan kağan.
A. 16a/04, 16a/11
[=2]
Abulca Ḫan Türkler ve Moğolların ilk ve ortak atası olan kağan
A. 3a/09
A.+nıñ 3a/07
[=2]
abuşka Koca, eş.
a. bile 17b/05
a.+sı 16b/05, 19a/05, 19a/08, 19b/10
[=5]
ʿacāyıb (< Ar. ʿacāʾib) Hayret edilen şey, garip, tuhaf.
ʿa. kal- 16b/13
[=1]
acdād Ar. Dede, ata.
a.+ını 11b/11, 1b/02
a.+ını (ābā u acdād) 7b/09, 9a/11
a.+ınıñ (ābā u acdād) 2b/15, 3b/04
[=6]
ʿacīb Ar. Şaşılacak, hayret edilecek şey.
ʿa. (ḥādise-i ʿacīb) 9b/09
[=1]
ʿacz Ar. Aciz, gücü yetmeme durumu.
ʿa. bile 6a/04
ʿa. u ḳuṣūr 6a/02
[=2]
aç Aç, yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan.
a. 19b/16
a. érdi 19b/10
[=2]
aç- Açmak, bir şeyi bağlı ya da kilitli durumdan kurmak.
a.-ıp 6a/08
[=1]

açığ Öfke, kızgın olma durumu.
a.+ı 17b/15, 19b/15
[=2]
açuḳ Açık, kapalı ya da örtülü olmayan.
a.+ıdın 21a/13
[=1]
ādāb Ar. Edep kelimesinin çoğuludur
ā.-ı gun-a-gun 8b/13
[=1]
Ādam Ādem isminden geliyor
Ā. ʿ**alayhi's-salām** 4b/10
[=1]
ʿ**ādet** Ar. Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış iey, usul, görenek
ʿ**ā.** 22a/02
ʿ**ā.+leri** 10a/16
[=2]
Adil Ar. Eşit, denk, doğru, insaflı olmak
a. 1b/09
[=1]
ʿ**adl** Frs. Adalet, iyilik, ihsan
ʿ**a. u dād** 8b/14, 8b/16
[=2]
afʿ**āl** Eylem, fiil
a. u kirdār 10a/07
[=1]
āfarīda Frs. Yaratılmış, mahlukat
a.+ga 11a/08
[=1]
Āfāt Ar. āfetin çoğul eki
ā. u āyāt 8b/16
[=1]
afāżıl Ar. bilgin, erdemli
a.+ı-dehr 10b/14
[=1]
āfrīd-gār Ar. Yaratıcı, tanrı
ā.+(hazrat-ı afrid-gar) 5b/01
[=1]
āfrīd-kārga Yaratıcı, tanrıya
ā. 5b/07
[=1]
aga Ağa, ağabey
a. 13b/16, 14a/04, 15b/07, 17b/10
[=4]
Agaçeri özel isim
a. 14a/02, 18b/02, 20a/01
[=3]
āgāh Fr. Haberi olan, uyanık
ā. 18a/02

[=1]
ʿ**ahd** Ar. yemin, ant
ʿ**a**.+da 13a/08, 3b/14, 8b/01
ʿ**a**.+ı hümayūn 5a/12
[=4]
aḫırı Her hangi birşeyin sonu
a.+da 23b/05, 24b/04
[=2]
āḫıran Ar. son zamanlarda, en son
ā. 5b/07
[=1]
āhıru'l-emr Ar. işin sonunda, akibet
ā. 23b/08
[=1]
aḫlāf Türkçe halefler (sonradan gelenler, diğerinin yerine kaim olanlar)
a. 10b/14
[=1]
ahlāk Ar. hulk
a.+ını 6a/06
[=1]
aḥsan Ar. en güzeli, en iyisi
a. 7a/16
[=1]
aḥvāl Ar. Haller, hadiseler
a. 24b/03
a.+ıdın 8b/15
a.+ını 10b/03
[=3]
Ak ḫan Olca Ḫannın torunu
A. 16a/16
[=1]
aḳālīm Arp. İklimin çoğulu
a.+i cahan 11b/14
[=1]
ʿ**aḳd** Ar. bağlama, düğümleme, kurma, düzenleme
ʿ**a**.+ı ebedi 10a/02
[=1]
āḳıbete'l-emr Arp. İşin nihayetinde, işin sonunda
ā. 18a/07
[=1]
ʿ**aḳl** Ar, anlamak, bilmek
ʿ**a**. 18b/16
ʿ**a**.+(emr-i akl u hikmet) 7a/11
ʿ**a**.+ga 7a/04
[=3]
aḳvām Ar. kavm'ın çoğul şekli
a. 11b/01, 14a/05, 14b/15, 18b/12, 23a/03, 8a/09
a.+bile 3a/11
a.+dın 14a/12, 14b/14, 24b/01

a.+ı 12b/06, 14a/08, 14b/02, 15a/10, 15b/08, 16b/05, 24a/13, 3a/11
a.+ı (mahsub-ı akvam-ı salif) 8a/06
a.+ı (tarik-ı akvam) 12a/06
a.+ı (zikr-i akvam) 14a/10
a.+ı bile 20a/02
a.+ı bozok 22a/16
a.+ı etrak 11b/09
a.+ı mogul 10b/04
a.+ınıñ 14a/04, 15b/06
a.+lardın 4b/13
a.+nıñ 11b/13
a.+u kabayıl 9a/13
a. 13a/10, 14b/08
[=32]
al-ḳıṣṣa Ar. bir haberi nakletmek
a. 17b/02
[=1]
al-mustaʿān Arp. Yardımı istenen; Allah
a. 11b/08
[=1]
al- 1. Almak
a.-dı 16b/15, 19b/08, 20b/10
a.-gan 17b/03
a.-ganda 20b/15
a.-gay 8a/05
a.-ıp 10b/13, 16b/08, 17a/06, 17a/09, 17a/14, 18a/08
a.-ıp érdi 21b/03
a.-ıp tururlar 12b/05
a.-madı 16b/02
a.-magay 6a/14
a.-mas 17a/10
[=17]
2. Yeterlik fiili
a.-gay 5b/06
a.-gaylar 5b/12, 6a/01, 6a/12
a.-magaylar 21b/10
a.-mas érdi 16b/06
[=6]
tana-al- 6a/14
[=1]
ayta al- 6a/12
bola al- 16b/06
çıka al- 6a/01
kıla al- 5b/06, 21b/10, 5b/12
[=6]
ʿ**alā** Ar. yükseklik, yücelik, şan ve şeref
ʿ**a.** 11a/13, 13b/14
[=2]
ala'l- Arp. Özellikle. Bahusus, hususuyla

a. 11b/15
[=1]
ala'l-icmāl Arp. Topluca demek
a. 10b/12
[=1]
ala-ḥaddihi Kendı sınırlarına göre, kendi kapasitesine göre
a.+érmişler 11b/15
[=1]
ʿ**alā-ḥide** Ayrı ayrı
ʿ**a**. 24b/04
[=1]
ʿ**āla-sebīl** yol üzere
ʿ**a**. 13a/09
[=1]
ʿ**Alā aḥsun ṭabaḳatum** - En iyi tabakalara sahibim
ʿ**a**. 4b/12
[=1]
aʿ**lā sebīlu'l-incāz** Yüce yol demek
a. 24a/05
[=1]
ʿ**alaʿl-huṣūṣ** Arp. Özellikle. Bahusus, hususuyla
ʿ**a**. 11a/14
[=1]
alam(2) Ar. alem kelimesinin çoğul şekli
a.+da 3b/15
a.+da (ansab-ı alam) 7b/08
a.+éli 7b/16
a.+ga (ehl-i alam) 6a/08
[=4]
alam
a.éli 9a/09
a.+ı sufli u ulvi 5b/06
[=2]
Alan Düz, ova
a. 15a/10
[=1]
Alan kova moğolların hükümranlığında padışahlık yapan Türk padişahı
A. 15a/12, 3b/07
A.+nıñ 3b/07
[=3]
alau'd-davam mustadam Frs. Gayretli demek
a.+bol- 2b/09
[=1]
ʿ**alayhi's-salām** Ar. selam onun üzerine olsun
ʿ**a.**+dın 4b/11
[=1]
Alayuntlı Taḳ Ḫannın oğlu
a. 23a/13
[=1]

alem(2) Ar. alem kelimesinin çoğul şekli
a. 8b/01, 9a/15
a.+de turur 20a/12
a.+degi 4b/13, 8b/12
a.+ehli 7b/02
a.+érdi 11b/02
a.+ni 10a/01
a.+niñ 9a/15, 9b/14
[=10]
alem Ar. alem kelimesinin çoğul şekli
a. (pad-şah-ı alem) 1b/09
a.+niñ (hazrat-ı seyyid-i alem) 23b/07
[=2]
ʿ**aley-hi's-selām** Ar. selam onun üzerine olsun
ʿ**a**. 16a/01
[=1]
ʿ**aleyhi's-selām** Ar. selam onun üzerine olsun
ʿ**a**. 13a/13, 15b/11, 6b/07, 6b/09, 7a/13, 7b/05
ʿ**a**.+nıñ 13a/12, 3a/10
ʿ**a**.+turur 6b/06
[=9]
aleyhi's-selām Ar. selam onun üzerine olsun
a. 16a/03
[=1]
Alga Evli Kün Ḫannın oğlu
A. 13b/10
[=1]
alguçı almış olan
a. (cahan alguçı) 2a/08
[=1]
Ali Ar. özel isim
A. 10b/12, 2a/08
[=2]
Ali Şan Ar. özel isim
a. (pad-şah ali şah) 1b/07
[=1]
alim Ar. ilim ehli
a. ehli 6a/13
[=1]
Alḳāb Oğuzun lakapları
Ar. elḳāb lakaplar.
A.+ı oguz 22a/13
[=1]
Alkaévli Türk kağanı
A. 22b/05
[=1]
Allah
A. 17b/01
[=1]

Alt
A. 12b/01
[=1]
Altay
a.+nıñ 12a/12
[=1]
altı sayı
a. 13b/04, 20b/06, 20b/15, 22a/13
a. (on altı) 15a/15
[=5]
altıncı
a. 23a/17
[=1]
Altun maden
a. 18a/13, 20b/12, 21a/01, 21a/01
[=4]
Alulca Ḫan Yāfaṣin lakabı
A. 16a/01, 16a/01
[=2]
am amca oğulları demek
a.+ları 15b/07
[=1]
am-zada amca oğulları demek
a.+ları 18a/09
[=1]
am-zade amca oğulları demek
a.+leri 13b/02
[=1]
ammā Ar. ancak, fakat, lâkin
a. 10b/03, 10b/05
[=2]
amak amca demek
a.+ileri bile 17a/15
a.+imniñ 17a/06
[=2]
ʿ**amal** Ar. emelin çoğul şekli
a. (sıhhat-ı amal-ı niyyet) 7a/08
a. bile (niyyet-i amal) 7a/09
a.+ga kéltür- 7a/13, 7a/15
a. kıl- 6b/07
[=5]
aʿ**mam** Ar. Amca demek amm kelimesinin çoğulu
a.+ıdın 3a/12
[=1]
amek amca demek
a.+leri 18b/13
a.+leri bile 18b/05
[=2]

amek-zade amca oğulları demek
a.+leri tururlar 24a/07
a.+leriniñ 13b/16
[=2]
ammā Ar. ama
a. 10a/10, 10b/16, 11a/10, 13a/02, 13a/06, 14a/10, 15b/16, 17a/11, 18a/11, 19b/10, 23b/16, 3a/09, 4b/14, 5b/04, 5b/08, 7a/06, 9a/14
[=17]
ammā baʿde Ar. bundan sonra demek
a. 1b/02
[=1]
amrı Ar. emir
a.+ga 6b/07
[=1]
an Ar. lahza, dem
a. 23a/07
[=1]
ana ona
a. 16b/04
[=1]
ana anne
a.+sınıñ 16b/02
[=1]
anbıyā Ar. peygamberler demek
a. 7b/11
a. (unvan-ı sahifa-ı anbıya) 7b/14
a.+u avlıya 7b/02
[=3]
ança çok
a. 10a/08, 11b/14, 6a/10, 6a/11, 9a/13
[=5]
andām Ar. Vucud, boy, şekil
a.+ları 22a/14
a. 22a/10
[=2]
anīk Ar. Güzel, mukemmel
a. bol- 22a/02
[=1]
ansāb Ar. Nesebler, soylar
a.+ı alam 7b/08
[=1]
aña ona
a. 15b/13, 16b/11, 17a/03, 18a/08, 18a/13, 18b/06, 19a/01, 19a/07, 21a/14, 21b/09, 9b/12
[=11]
ara iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe
a.+da 6a/12
a.+larıda 13a/03
a.+larında 3a/11, 3b/01, 7b/08
a.+sıda 19a/04

[=6]
Arab arab soyundan gelen halk
a. 15a/01, 15b/14
a. (kabayıl-ı arab) 12a/04
[=3]
araba At, eşek, öküz gibi hayvanlar tarafından çekilen, yük ve insan taşıyan tekerlekli kara taşıtı
a. 18b/16
a.+nı 19a/01
[=2]
arabi Araplar'a, Arap kavmine âit
a. tili 17b/01
[=1]
ara iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık
a. 21b/06
[=1]
ara iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık
a.+mızda 16b/10
[=1]
arbāb Fr. sahip, malik, efendi
a.+ı hayret u marifet 7b/10
[=1]
ardış peşpeşe, bitişik
a. 12a/12
[=1]
Argun han ilhanlı devleti hükümdarı
A. 4b/03
A. 4b/02
A.+nıñ 4b/02
[=3]
Arlat özel isim
a. 15a/07
[=1]
ʿ**arşa** yer, meydan, açık ve boş alan
ʿ**a**.+ı memalik-i cahan 8b/05
[=1]
ʿ**arş** göğün en yüksek katı
ʿ**a.**+dın farsgaça 5b/07
[=1]
artuk fazlalık, artık
a. bol- 21a/13
a. érdi 16a/14
[=2]
ʿ**arūs** Ar. El kızı, gelin, yeni evlenen
ʿ**a.** 17b/03
ʿ**a.**+dın 17b/04
[=2]
ās yer adı
ā. 10b/11, 22b/16, 23a/01
[=3]

asan kolay
a.bol- 22a/11
[=1]
asbāb Ar. Sebepler, vasıtalar
a.+ı 10a/09
[=1]
asbāṭ Ar. Torunlar
a.+larını (nesl-i avlad u asbat) 7b/06
[=1]
aṣḥāb Ar. sahipler
a.+ı ruiyet ü feraset 9b/07
a.+ıga (avlad u ashab) 5b/03
[=2]
Aṣl hiçbir vakit, hiç bir zaman
a. 11a/05
a.+da 10b/05, 22a/08
a.+ı 15a/12
[=4]
Aṣl-ı soy
a. 14a/06
[=1]
Aṣl u neseb Ar. kaynak, kök
a. 11b/11
[=1]
Aṣlı Ar. kaynak, kök
a. 14b/08, 15a/04, 20b/11
a. érdiler 15a/02
[=4]
aṣnāf u etrak
a. 13a/07
[=1]
aṣr zaman, devir çağ
a. (ekabir-i asr) 10b/14
[=1]
asrār Ar. sır kelimesinin çoğulu
a.+ıdın turur 6a/09
[=1]
asru Çağ. Fazla çok
a. 14b/13, 16b/14, 17b/12, 19b/03, 23a/13, 6b/05
[=6]
asru zībā çok fazla güzel
a. 16b/08
[=1]
aş yemek
a. 22a/05
[=1]
aşʿāb Şübe Dal
a.+larıdın 11b/10
[=1]

aşık
a.+larıga 6a/07
[=1]
a. aşıkan.(hal-ı aşıkan-ı cemal u c)
[=1]
āşkāra açık
ā. ét- 6a/06
[=1]
āşyaʿ tabi olanlar
a.+ıga (atba u aşya) 5b/03
[=1]
at(2) isim
a.+ı 3a/11
[=1]
at(ı) hayvan türü
a. 20b/13
a.+ını 21b/10
a.+lar 18a/14
a.+nıñ 22a/11
[=4]
at(ıı) isim
a. 14a/12, 14b/03, 16b/11, 16b/12, 16b/13, 18a/15, 18b/02, 18b/07, 19a/02, 19a/09, 19b/06, 20a/01, 20a/05, 20a/07, 20a/11, 20b/02, 21a/05, 21a/10
a. bile 20a/04, 20a/09, 22a/08
a. bol- 20a/09
a.+ı 14b/11, 16a/05, 16a/06, 16a/12, 3a/02
a.+ı bol- 14b/10
a.+ıga 2b/12, 4b/08
a.+ıga biti- 2a/16
a. koy- 2a/01
a.+ları 13a/11, 14b/04, 16a/15
a.+larını 18b/04
a.+larınıñ 11b/13
[=37]
at(ıı) isim
a. 10a/11, 19b/16, 21b/01
[=3]
at(ıı) isim
a. 20b/06
[=1]
at- her hangi bir şeyi fırlatmak
a.-tı 19b/12
[=1]
ata baba
a. ata 2a/07
a.+dın soñ 4a/09, 4a/14
a.+lardın 15b/04
a.+ları 10b/16
a.+nıñ 15b/04
a.+ornıda oltur- 16b/01

a.+sı 16b/09, 17a/15, 18a/03, 18b/05
a.+sı bile 18b/13
a.+sı érdi 15b/13
a.+sı érdi (ata ata) 2a/07
a.+sı turur 15b/14, 15b/15
a.+sıdın 16a/14
a.+sınıñ 21b/01
[=18]

ata- tayiin etmek
a.-p turur 20a/04
[=1]

atbāʿ tabi olanlar
a.+u aşya 5b/03
[=1]

ʿātıfaṭ ar. şefkat
ʿ**a.** 6a/08
[=1]

atlıḳ
a. 13a/14
[=1]

aṭrāf Ar. yerler, yöreler, taraflar
a.+u eknaf 8b/07
[=1]

av karada, havada denizde hayvan balık tutma işlemi
a.+dın 17a/04
a.+ga 17b/01, 17b/10
[=3]

ʿāvam Ar. Halkın alt tabakası, halk, umum, herkes
a.+ga (havas u avam) 6a/08
a.+ga turur (hass u avam) 8b/15
a.+ı sabık 8a/06
a.+u cuhhal 6a/11
[=4]

avāmir Ar. Emirin çokluğu
a.+u nevahi-i ilahi 8a/11
[=1]

avān Ar. Zaman, vakit
a.+da 9b/08
a.+ı latif 2a/03
[=2]

ʿavaż Fr. Ses, seda
ʿ**a.**+ıda 7a/16
[=1]

avlād Ar. Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları
a.+ı 8b/11
a.+ıga 10a/01
a.+u ashab 5b/03
[=3]

avlıyā Ar. Allah'ın sevgilisi olan, seçkin kul, ermişler, veliler
a. (anbıya u avlıya) 7b/02

[=1]

avrāḳ Ar. Yapraklar, kitap sayfaları, kâğıtlar. Bir konu üzerinde muâmele görmüş kâğıtlar.
a.+larda 10a/07
[=1]

Avşar Oğuz Türkleri'nin yirmi dört boyundan en kalabalığı
A. 13b/09, 22b/16
[=2]

avval Ar. Karşılaştırma yoluyle bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır.
a. 15a/04, 15b/12, 21a/04, 22b/04, 22b/09, 22b/15, 23a/06, 23a/12, 23b/01, 6a/13, 7a/04
a. (bab-ı avval) 2b/13
a. (fasl-ı avval) 3a/06, 4b/10
a. (kitab-ı avval) 11b/08
a. (mucallad-ı avval) 2b/11
a.+ca (tahsil-i avval) 3a/03
a.+gı 14a/09, 15a/03, 15b/05, 3a/12, 4b/08, 4b/10
[=23]

avvalan önceden
a. 5b/07
[=1]

ay Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyâmızın tek uydusu olan gök cismi.
a. 20b/07, 22b/08, 4b/06, 4b/06, 4b/06
a.+da 5a/06
[=6]

Ay han Oğuz Kağan'nın oğullarından biri
a. 13b/08
[=1]

ayt-söylemek
a.-adur 17b/02
a.-ıp 17b/13, 20b/14
[=3]

aya Ayaz
a.+sı 19b/06
[=1]

ayaġ Son.
a.+ıda 24a/09
[=1]

ayak Vücûdun, bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı.
a.+ıda (ayagıda) 22a/11
a.+ını (ayagını) 6b/10
[=2]

ʿayān Ar. Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.
ʿa. 6a/13
[=1]

ʿāyāt Ar. İlletler
ʿā.+ını (āfāt u āyāt) 8b/16
[=1]

ʿayb Ar. Utanılacak hal ve davranış
ʿa. turur 7a/10

[=1]
aysañ Söylemek
a. 17a/11
[=1]
ayt(ı)- söylemek
a.-fahm ayt- 6a/12
[=1]
ayt- söylemek
a.-a al- 6a/12
a.-ganıda 20b/11
a.-ım 11b/05
a.-ıp 13a/07, 20b/15, 20b/16
a.-kumız turur 24a/16
a.-tılar 17b/05
a.-ur érdi 16b/03, 17b/01
a.-urlar 16a/09, 19b/07, 20b/13
[=13]
ayt-söylemek
a.-urlar 19b/01
a. 14b/11
[=2]
ayyām Ar. Günler
a. bile (murur-ı ayyam bile) 18a/11
[=1]
az Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan
a. 12a/03, 12a/04, 9b/14
[=3]
ʿ**aẓam** Ar. Büyük olan
ʿ**a.** 20b/12
ʿ**a.** (emir-i azam noyan-ı muazzam) 11a/14
[=2]
ʿ**aẓamat** Ar. Büyüklük, ululuk, yücelik, celâl
ʿ**a**. 10a/08
ʿ**a.**+(esbab-ı şevket ü azamat) 9a/11
ʿ**a.**+ları 14b/14
ʿ**a**.+u kudrat 8b/02
[=4]
ʿ**aẓamatlıġ** Büyüklük
ʿ**a.**+da (şevket ü azamatlıg) 16a/14
[=1]
ʿ**aẓamet** Ar. Büyüklük, ululuk, yücelik, celâl
ʿ**a.** 5b/04
[=1]
ʿ**aẓīm** Ar. Büyük, ulu
ʿ**a.** 10a/04, 16a/08
[=2]
ʿ**azīz** Ar. Büyük
ʿ**a.** 23a/02
ʿ**a.** bol- 23b/03
[=2]

ʿazizrek Daha değerli
ʿ**a.** (candın azizrek tut-) 16b/16
[=1]
āzmāyış Fr. Deneme, sınama
ā. kıl- 6b/05, 7a/03
[=2]
azuḳsızlıḳ Esk. Tr. Gıdasızlık
a. 19b/09
[=1]
bā-devlet Devletli
b. 22b/05
[=1]
bā-ṣalābat Heybetli
b.+u şevket 8b/02
[=1]
bā-vucūd -e rağmen
b. 6b/15
[=1]
bāb Ar. Kapı. Bir kitabın bölümlerinden her biri
b. 22a/12, 3a/15, 4b/08
b. bile 2b/12, 4b/08
b.+da 7b/04
b.+ı avval 2b/13
b.+ıda 8b/12
[=8]
baʿde Ar. Sonra
b. 5b/04
b. (amma bade) 1b/02
[=2]
bādiye Ar. Çöl
b. (revendegan-ı badiye-i taab) 5b/09
[=1]
bağla Kurmak, gerçekleştirmek
b.+dı 10a/03
[=1]
bağla- Kapatmak, engel olmak
b.-dı 9a/04
b.-p 2b/03, 6b/10
[=3]
bahādur Usta savaşçı, cengâver, yiğit, kahraman, cesur
b.+nuñ (yesügey bahadur) 4a/03
[=1]
bahādurluḳ Yiğitlik, kahramanlık
b. 23b/03
[=1]
baḥr Ar. Deniz
b. 8b/07
b.+ı umman 5b/12
[=2]

bahra Fr. Pay, hisse
b.+sız 6b/04
[=1]
bahravar Fr. Nasipli, faydalanmak
b.+bol- 6a/09
[=1]
baḫt Fr. Talih,ikbal,şans
b.+u saadat 2b/04
[=1]
bāḳī Ar. Ebedî, ölümsüz,
b. 10a/07, 10a/11
[=2]
Baḳvı Ebu Olca Han'ın bir oğlunun adı
B. 16a/12, 16a/13
[=2]
Balas Bir yer adı
B. 18a/08
[=1]
Bālḫūs Moğolistan platosunda yer alan bir bölge, göl veya dağ silsilesidir.
B. 12a/15
[=1]
bānāmus Fr. Namuslu, şerefli, haysiyetli
b. 23a/07
[=1]
banda Fr. Kul
b. 7a/12
[=1]
Bandalık Kulluk
b. 9a/15
[=1]
bar Var
b. 13a/09
b. érdi 13b/04, 13b/05, 16a/15, 18a/01, 21b/01, 22b/08, 22b/14, 23a/04, 23a/11, 23a/17
b. érmiş 10a/10, 16a/10, 16a/12, 3a/10
b. turur 15a/01, 19a/14, 24a/08
b. tururlar 23b/15
[=19]
bar- Var
b.-dı 20b/11
b.-gay 23a/13
b.-ıp 14b/09, 1b/07
b.-ıp érdi 17b/10
b.-mas érdi 17a/14, 17a/16
b.-may turur 17a/02
b.-ur 4b/09
b.-ur (cıldka barur) 5a/06
b.-ur érdi 17b/01
[=11]
Baraḳ Bir kavim adı. İt Barak
B. 19a/03, 19a/11, 19a/15

B.+él 19a/12, 19a/14
[=5]
Barça hepsi, herkes
b. 10a/12, 10b/10, 11a/08, 12a/05, 12b/01, 15a/05, 15b/10, 16b/05, 18a/02, 18a/06, 18a/11, 18a/14, 18b/01, 18b/12, 19a/02, 19a/10, 19b/07, 19b/16, 20a/12, 20a/13, 20b/09, 20b/14, 21b/04, 23b/15, 24a/04, 24a/13, 24a/14, 2a/08, 5a/14, 5b/06, 6b/01, 7a/14, 7b/11, 8a/10, 8a/10, 8a/12, 9a/02, 9a/04, 9a/04, 9a/16
b.+dın 21a/13, 22b/03, 9a/14
b.+ga 23b/02
b.+nı 10a/01, 11a/11, 11b/05, 14b/15, 14b/16, 20a/07, 20b/10, 20b/14, 8b/13, 9a/03, 9a/07
b.+nıñ 13a/16, 17b/15, 23b/03
b.+sı 13a/11, 16a/16, 2a/08
[=61]
Bargut özel isim
B. 14a/14, 14a/14
[=2]
barı
b. 2a/08
[=1]
Bārī
B. (hazrat-ı bari taala) 8b/01
[=1]
Barlas bir kavm ismi
B. 14a/14, 15a/16
B. kavmı 15a/13
[=3]
barlıḳ varlık
b. bol- 23a/14
[=1]
bas hitap
b. 7a/12
[=1]
bas- ayağı üzerine vücūdun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemīne yāhut herhangi bir yere koymak
b.-tı 19a/12
[=1]
basa sonra
b. 10a/13, 10b/09, 10b/13, 11a/02, 11a/03, 11b/02, 11b/14, 13a/12, 16b/05, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 16b/11, 16b/13, 16b/16, 17a/15, 17b/05, 17b/14, 18a/12, 18b/10, 18b/12, 18b/16, 19a/03, 19a/06, 19a/14, 19b/06, 19b/14, 1b/06, 1b/08, 1b/11, 20a/06, 20a/14, 20b/01, 20b/16, 21a/02, 21a/03, 21a/11, 21a/12, 21a/13, 21a/15, 21b/12, 24a/08, 2a/11, 2b/01, 5b/12, 6a/02, 6a/03, 6a/12, 6b/07, 6b/08, 6b/12, 7a/04, 7a/13, 7b/02, 7b/09, 7b/11, 7b/16, 8a/09, 8a/15, 9b/02, 9b/11
b. bol 13a/07
b. turganlar 16b/13
[=63]
bast Ar. Sermek, yaymak, şenlendirmek
b.+lerini 20b/08
[=1]

Baş bir şeyin baş kısmı
b.+dın (yañı başdın) 8a/05
b.+ıdın 16a/09
[=2]
başed başarılı olmak
b. 22b/06, 23a/02
[=2]
başed tamga
b. 23a/02
[=1]
Başgırd Türk boylarının isimlerinden biri
B. 12a/08
[=1]
baş kafa
b.+ıgaça 16a/09
[=1]
Başka diğer, öbür, farklı
b. 17b/01
b.+turur 10b/06
[=2]
Batak vilayet ismi
B. 19a/15
[=1]
bāṭıl Ar. Boş ve hükümsüz olmak, doğru ve sahih olmayan
b. kıl- 9a/07
b. 9a/07
[=2]
batınan Ar. bir şeyin içi, ortası, soy nesil
b. 5b/07
[=1]
batn Ar. bir şeyin içi, ortası, soy nesil
b. 9a/13
[=1]
bāṭınan bir şeyin başlangıcı
b. 9a/12
[=1]
Baverd özel isim
B. 12a/16
[=1]
Bayan özel isim
Açıklığa kavuşturmak, beyan etmek
b. (duyun bayan) 15a/10, 15a/11
b.+ıda 5a/10
b.+kıl- 15a/12, 20b/09
[=5]
Bayat özel isim
B. 13b/09, 22b/05
[=2]
Bayındır özel isim
B. 23a/07

[=1]
Baynı özel isim
B. 21a/04
[=1]
Bayundur özel isim
B. 13b/13
[=1]
bāzār pazar
b.+ı 8a/05
[=1]
bazı
b. 10b/02, 11a/06, 11a/09, 12b/11, 12b/13, 13a/07, 13a/15, 13b/02, 14b/04, 17b/09, 18a/08, 18b/06, 24a/15, 4b/14, 6a/09, 6a/10, 9a/02
b.+larını 24a/08
[=18]
be
b. 9b/06
[=1]
be-canib u başed Onun yanında ol
b. 22b/11
[=1]
be-cihet
b. 22b/10
[=1]
be-her her birine göre
b. 22b/05
[=1]
be-hukm Ar. Fr. hükmünce
b. 9a/05
[=1]
be-reng Fr. renksiz
b. 23a/01
[=1]
be-tahsis Ar. özellikle
b. 13a/05
[=1]
Becene özel isim
B. 23a/07
[=1]
Beçene özel isim
B. 13b/13
[=1]
beg bey
b.+ler 11a/06
b.+leri.bile 16b/11
[=2]
Begdili özel isim
B. 13b/10, 22b/16, 23a/01
[=3]
belkim Hatta-hatta

b. 8a/13
[=1]
ben
b.+i 15b/11
[=1]
bende allahın kölesi, insan
b. bol- 11b/08
b.+i kemine 11a/04, 11b/03, 2b/01
b.+i zaif u nahif 5b/05
b. bende-i kemine-i bi-bizaat turab-hzzz
[=5]
Ber-kuçın özel isim
b. 12a/16
[=1]
ber-sebil-i külli yol demek
b. 11b/11
[=1]
ber- vermek
b.-di 20b/12
b.-gey 11a/12
[=2]
bereket bolluk
b.+i bile 8a/10
[=1]
bernā Fr. genç, delikanlı
b.+sı 21b/01
[=1]
beşinçi
b. 23a/11
[=1]
beyan açıklama, anlatmak
b. 24b/02
b. bile (tahrir-i beyan) 5b/05
b.+ı 11b/11
b. kıl- 16a/03
[=4]
beyt dörtlük
b. 2a/07
[=1]
Bég bey
b. 24a/01
b.+ler 23b/15
b.+niñ (témür bég) 2a/12
[=3]
bél insan vücūdunun orta kısmında kuşak bağlanan kısm
b.+imge (itaat béli) 2b/03
[=1]
bér(ı)- ver
b.-ilham bér- 6b/06
[=1]

bér-ver
b.-dı 21a/07
b.-di 15b/13, 15b/14, 15b/15, 16b/02, 17a/10, 17b/03, 19b/13, 19b/14, 21a/03, 21a/04, 21a/09, 6b/06, 7a/01
b.-gen érmiş 13b/06
b.-gey 11a/03
b.-geyler 22a/06
b.-ip 18a/07, 21b/14
b.-ip érdi 21a/05, 21a/08
b.-mek turur 18b/01
[=22]
béri iki uzaklıktan daha yakın olanı
b. 10a/13
[=1]
bérkrek Sağlam
b. bol- 8a/14
[=1]
Bıçak kesme aleti
b. 6b/12
b.+nı 6b/12
[=2]
Bısyār iyi**,** çok
b. 17b/12
[=1]
bī-çūn Fr. sebepsiz, sorgusuz
b. 5b/01
[=1]
bī-miṯl Fr. Örneği olmayan, benzersiz.
b.+ü manend 8b/14
[=1]
bī-naẓīr Fr. eşsiz, benzeri olmayan
b.+i alem 11b/01
[=1]
bī-nihāyet Fr. sonsuz, sınırsız
b. turur 12a/04
[=1]
bī-tamāmehi bütünüyle, tamamıyla
b. 13a/10
[=1]
bidʿat bidat benimsenmeyen adet, sonradan türeyen
b. érdi 9a/07
[=1]
bihtar en iyi
b. (mihtar u bihtar) 7b/14
[=1]
bil(2)-
b.-geyler 6a/01
[=1]
bil(ı)-
b. kıla bil- 6a/01

[=1]
bil- bilmek
b.-gey 17a/13, 21b/09, 21b/11, 7b/09
b.-geyler 11b/06
b.-gil 11b/14, 1b/02, 5b/04
b.-güçi 10a/12
b.-ip 5a/11, 6a/15
b.-mes 17a/10, 23b/16
b.-mes érdiler 17b/02
b.-meseñ 17a/10
b.-mesler 16a/01
b.-sünler 21a/10
b.-ur 20b/05
b.-ür 17a/06
b.-ürler 24a/01, 9b/10
[=21]
bilad doğu
b.+ı maşrık 10a/14
[=1]
bile
b. 15b/09
[=1]
bile(1) beraber
b. 11a/16, 11b/12, 12a/10, 12a/11, 12a/14, 12b/05, 12b/10, 13a/04, 15b/04, 15b/10, 16a/02, 16b/12, 17b/06, 18a/01, 18a/03, 18a/11, 22a/09, 2b/08
b. érdiler 20b/15
[=19]
bile(2) ile
b. 10b/03, 10b/03, 10b/08, 11b/06, 12a/14, 12b/04, 12b/09, 13a/15, 13b/06, 14a/01, 14a/05, 14b/05, 15b/07, 15b/09, 17a/01, 17a/02, 17a/07, 17a/08, 17b/06, 18a/09, 18a/15, 18b/03, 18b/06, 18b/13, 18b/16, 19a/03, 19a/15, 19b/12, 1b/02, 20a/02, 20a/04, 20a/06, 20a/09, 20a/14, 20b/16, 21a/01, 21b/09, 22a/08, 2a/15, 2b/01, 2b/02, 2b/07, 2b/10, 2b/12, 2b/16, 3a/11, 3b/01, 3b/02, 3b/05, 4b/08, 4b/10, 5a/03, 5b/05, 5b/05, 5b/11, 6a/02, 6a/04, 6a/06, 6b/05, 6b/05, 6b/07, 6b/08, 6b/10, 6b/15, 7a/02, 7a/08, 7a/09, 7a/14, 8b/03, 8b/16, 9b/11
b. érdi 2a/02
b. érmişler 3a/12
b. turur 18b/04, 3a/11
[=75]
bile(3) birlikte
b. 10a/02, 10b/16, 12b/03, 13a/08, 13a/14, 13a/16, 13b/02, 14a/12, 14b/15, 15a/02, 16b/06, 17a/15, 17b/05, 17b/10, 17b/11, 18a/03, 18b/05, 18b/15, 20b/03, 7b/07, 7b/09, 8a/09, 8a/10, 9b/15
b. érdi 18b/09
[=25]
bilen(2) ile
b. 12b/07, 2a/10, 2a/14, 7a/03, 7a/16, 8b/14, 8b/16, 9a/04
[=8]
bir(1) herhangi bir

b. 11b/12, 12b/07, 14a/12, 15a/05, 15b/15, 16a/09, 16a/10, 16a/11, 16b/02, 16b/08, 16b/12, 17a/04, 18b/02, 19b/11, 20a/02, 20a/09, 20a/11, 2b/16, 7a/16, 8b/04, 9b/08, 9b/08
b.+i 14a/06
b.+ige 13a/01
b. turur 10b/05
[=25]
bir(2) herhangi bir
b. 12b/07, 13a/01, 14a/11, 14b/12, 17b/02, 18a/01, 18a/06, 18a/16, 18a/16, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 19b/08, 20a/08, 20a/14, 21b/02, 21b/16, 3a/09, 3b/14
b. (her-bir) 3a/08
b. (her bir) 13b/04, 21b/15, 24b/01
b. biri 10b/04
b. birige 21b/10
b.+er 21b/07
b.+i 12a/06, 13a/08, 18a/06, 19a/16, 6b/03, 7b/11
b.+i.bile 13a/08
b.+i (her bir) 21a/10, 21b/09, 21b/10, 7b/08
b.+i (her biri) 3b/13
b.+idin (her bir) 22b/01
b.+iga 14a/12
b.+ige 22a/07
b.+ige (bir biri) 10b/04
b.+ige (bir birige) 21b/10
b.+ige (her.bir) 21b/07
b.+ige (her bir) 20a/11, 21b/08, 21b/14, 22a/10
b.+ige (her birige) 3a/09
b.+ini (her bir) 21b/16
b.+iniñ 3a/02
b.+iniñ (her bir) 18b/03, 23a/04
b.+iñizdin (her.bir) 21b/04
b.+le 18b/13, 19b/15
b.+niñ 18a/13
b.+türlüg 21b/14
[=58]
bir(2)-
b.-i 8b/01, 9b/16
b.-i (her bir) 8b/04
[=3]
bir
b.+dem 5b/11
b.+ige 20a/08
[=2]
birev
b. 12b/12, 23b/10, 3a/08, 3a/11
[=4]
birige birine
b. 15a/05
[=1]
birik-toplamak

b.-ip 14b/02
[=1]
birla
b. 18a/06, 21a/10
b. 18a/16
[=2]
birle(2) beraber, ile
b. 14b/02, 16b/03, 18a/06, 2a/14
b. érdi 17b/01
[=5]
birlik beraberlik
b.+ige (birligige) 5b/08
[=1]
biti(ı)-adamak
b.-atıga biti- 2a/16
[=1]
biti-yazmak
b.-dük 13a/09, 20a/11, 24b/04, 5a/02
b.-megendürler 11a/11
b.-p 10b/16
b.-p érdi 2a/16
b.-p turur 23b/14, 2a/13
b.-p tururlar 11a/10
b.-r biz 22a/09, 4b/08
b.-rler 5a/08, 9b/09
[=14]
biz çoğul birinci şahıs
b. 21a/03, 23b/06, 9b/05
b.+ge 18b/08
b.+ler 17b/07
b.+lerni 17b/07, 17b/09
b.+ni 22a/02
b.+niñ 16b/10, 16b/10, 17b/13
[=11]
bizdin bizden
b. kıl- 6b/14
[=1]
bogaz
b.+ıga 6b/11, 6b/12
[=2]
bol(1)-olmak
b.-meşgul bol- 1b/11
b.-mıkdar bol- 2b/06
b.-vakıf bol- 4b/17
[=3]
bol(ı)-olmak
b. 11b/02, 12b/08, 17b/16, 18b/11, 24b/03, 5a/14, 7b/12
b.-anda bol- 19b/01
b.-andak bol- 21b/05
b.-anıñ bol- 21a/14

b.-artuk bol- 21a/13
b.-asan bol- 22a/11
b.-at bol- 20a/09
b.-atı bol- 14b/10
b.-aziz bol- 23b/03
b.-bahravar bol- 6a/09
b.-barlık bol- 23a/14
b.-basa bol- 13a/07
b.-bende bol- 11b/08
b.-bérkrek bol- 8a/14
b.-bozuk bol- 21a/06
b.-bölek bol- 13a/16
b.-cemaat bol- 14b/03
b.-dahıl bol- 4b/15
b.-devam-ı nik-namı bol- 21b/11
b.-éligide bol- 8a/08
b.-fayıda bol- 2a/11
b.-ferman bol- 2b/02
b.-halilu'llah bol- 6b/05
b.-han bol- 16b/01, 4b/04, 4b/04
b.-huda-perest bol- 6b/01
b.-huday-perest bol- 16b/16
b.-huşyar bol- 8a/04
b.-ıhtılaf bol- 6a/12
b.-ıttıfak bol- 8a/12
b.-ilmi bol- 22a/09
b.-imkan bol- 5a/10
b.-işarat bol- 5a/01
b.-işaret bol- 2b/01
b.-itibarı bol- 10a/05
b.-izafesi bol- 24b/02
b.-kaan-bol- 4a/10
b.-kaan bol- 4a/10, 4a/10
b.-kalaç bol- 19b/16
b.-kavak bol- 19a/10
b.-kavmı bol- 22a/02
b.-kısm bol- 15a/02, 15a/13
b.-kim bol- 23b/02
b.-kolıda bol- 21b/16
b.-köp bol- 11b/16, 12a/02, 14b/10, 14b/13
b.-köprek bol- 14b/14, 8a/14
b.-kun bol- 21a/15
b.-lakab bol- 15a/05
b.-lakabı bol- 12b/07
b.-mahsus bol- 22a/10, 22a/15
b.-makamda bol- 22a/06
b.-malum bol- 10a/11, 11b/14, 14a/08, 3a/03, 7b/03
b.-maşgul bol- 2b/04
b.-mavhum bol- 4b/15
b.-mazkur- 3a/05

b.-mecal-ı taayyun bol- 8a/12
b.-mefhum bol- 9a/10
b.-meşab bol- 9a/13
b.-meşgul bol- 1b/06, 21b/13
b.-meşhur bol- 20b/03
b.-mevsum bol- 9b/06
b.-mezkur bol- 20a/07, 24a/07, 24b/01
b.-muayyen bol- 13a/05, 20a/11
b.-muazzam bol- 16b/11
b.-muazzamrak bol- 9b/13
b.-mukarar bol- 21b/07
b.-mukarrar bol- 20a/09
b.-munşaıb bol 12b/06
b.-musahhar bol- 18a/12
b.-mustadam bol- 2b/09
b.-musulman bol- 16b/06
b.-muteber bol- 23b/12
b.-muti bol- 24a/15
b.-muvahhid bol- 18a/12, 7a/14
b.-mübarek bol- 22a/03
b.-mübareki bol- 22a/01
b.-mükafat bol- 7a/07
b.-münşeib bol- 15a/11
b.-müsellem bol- 11a/02, 18a/08
b.-müşerref bol- 5b/11
b.-mütecelli bol- 7a/15
b.-müteferrik bol- 12b/04
b.-mütezelzil bol- 8a/16
b.-müyesser bol- 11a/08
b.-nik bol- 22a/02
b.-oşandak bol- 23b/08
b.-ot bol- 12a/01
b.-özge bol- 8a/13
b.-pad-şah bol- 3b/14, 4a/15, 4a/15, 4b/04
b.-peyda bol- 12b/06, 13a/03, 14b/11, 15b/04, 15b/08, 20a/08, 20a/11, 21b/06, 23b/09, 23b/10
b.-sabık bol- 8a/06
b.-surat bol- 16b/08
b.-süt bol- 19b/13
b.-şablar bol- 14a/12
b.-şahr-yar bol- 3a/12
b.-ta-cahan bol- 2b/07
b.-taaddi bol- 8a/03
b.-tabakasıda bol- 23b/11
b.-tahir bol- 24a/14
b.-tamgaları bile bol- 21b/09
b.-tamgası bol- 21b/08
b.-tavfik-ı rafik bol- 2b/04
b.-terbiyet bol- 21b/12
b.-teslim bol- 6b/10

b.-tég bol- 20a/16
b.-toy bol- 22a/05
b.-türki tili bilen bol- 2a/10
b.-üçün bol- 10b/07
b.-üstüda bol- 23b/03
b.-vak bol- 20b/02
b.-vakı-bol 9b/03
b.-vakı bol- 10b/14, 18b/05, 6a/12, 7a/11, 8a/02, 9b/09, 9b/10
b.-vakıf bol- 10a/06, 17b/16, 19a/16
b.-yahşı bol- 23a/14
b.-yakın bol- 13a/09
b.-yek-cihet bol- 14a/01
b.-yırak bol- 12a/01
b.-zahır bol- 22a/07, 6a/13, 7b/01, 8b/04
b.-zahir bol- 10a/04, 9b/11
b.-zuhur bol- 2b/14, 9b/12
[=169]

bol(ıı)-olmak, bitirmek
b.-kılıp bol- 9a/13
[=1]

bol-yardımcı fiil olmak
b.-a al- 16b/06
b.-dı 10b/07, 10b/14, 11a/02, 11b/02, 13a/03, 14b/10, 14b/10, 14b/11, 15a/05, 15b/08, 16b/01, 16b/08, 18a/08, 18a/12, 18b/05, 19b/01, 19b/16, 20a/09, 20a/09, 20a/11, 20a/11, 21a/06, 23b/08, 24a/15, 2b/01, 2b/04, 4a/10, 4a/10, 4a/10, 4a/15, 4a/15, 4b/04, 4b/04, 4b/04, 5a/14, 6b/01, 6b/05
b.-dılar 13a/16, 14b/13, 15a/02, 15a/13, 17b/16, 18a/12, 20b/03, 24a/14
b.-gan 20a/07, 24b/01, 3a/05
b.-gan érmiş 23b/11
b.-gan érmişler 23b/09
b.-gan turur 22a/15, 24a/07, 8b/04, 9b/03
b.-gan tururlar 23b/12
b.-gandın soñ 2b/02
b.-ganıdın 9b/12
b.-ganını 6b/10
b.-ganları 2b/14
b.-gay 10a/05, 11b/08, 11b/16, 12a/01, 12a/01, 12a/02, 13a/09, 18b/11, 19a/10, 21a/13, 21a/14, 21a/15, 21b/06, 21b/07, 21b/08, 21b/09, 21b/11, 21b/16, 22a/01, 22a/02, 22a/03, 22a/05, 22a/07, 22a/11, 23a/14, 23a/14, 23b/02, 23b/03, 23b/03, 24b/02, 2a/10, 2a/11, 2b/06, 2b/09, 6a/09, 6a/12, 6a/13, 7a/07, 7b/01, 7b/03, 8a/02, 8a/06, 8a/08, 8a/14, 8a/14, 9b/13
b.-gaylar 10a/06, 19a/16, 22a/06, 7b/12, 8a/03, 8a/12
b.-gıl 21b/12
b.-gunça 5a/10
b.-gusı turur 5a/07
b.-gusıdur 16b/11
b.-magan turur 11a/08, 14a/08, 4b/15
b.-magandurlar 4b/17
b.-magay 21b/05, 4b/15, 7a/09, 8a/12, 8a/13
b.-mas 9a/14

b.-masa 7a/09
b.-maslar 5b/11
b.-maydur 13a/05
b.-sa 10a/04, 16b/06, 2b/07, 9b/09
b.-sañ 16b/16
b.-sun 22a/02
b.-up 12b/04, 14a/01, 14a/12, 14b/03, 14b/14, 17b/16, 19b/13, 1b/06, 1b/11, 20a/08, 20a/16, 20b/02, 21b/13, 2b/04, 3a/12, 5a/01, 6a/12, 7a/14, 8a/04, 9b/11
b.-up-turur 12b/08
b.-up érdi 2a/16, 7a/15, 8a/16
b.-up turur 11b/14, 12b/06, 12b/07, 15b/04, 22a/09, 22a/10, 23b/10, 3a/03, 7a/11, 9a/13, 9b/06, 9b/10
b.-up tururlar 12b/06, 15a/11, 3b/14
b.-ur 10a/11, 13a/07, 9a/10
b.-ur érdi 24b/03
[=178]
Borçın özel isim
B. 15b/03
[=1]
Borsuk özel isim
B. 16a/06
[=1]
Bortan özel isim
B.+nıñ 3b/11
[=1]
Botan Bahadur Yesügey'in babası, özel isim
B. 3b/11
[=1]
Boz Sancar Alan Ḳova'nın oğlu, özel isim
B. 3b/07
B.+nıñ 3b/07
[=2]
Bozok kavm adı
B. (akvam-ı bozok) 22a/16
B.+larınıñ 21a/12
B.+nuñ 21b/13
[=3]
Bozuk-özel isim
b. 21a/05
b.+bol- 21a/06
b.+nuñ 21a/05
[=3]
bölek-parça
b.+bol- 12b/08, 13a/16
[=2]
bölek bol-ayrı, parça
b. 12b/08
[=1]
bölük bir bütün parçası
b. 19b/03

[=1]

bu

b. 10a/08, 13b/06, 16b/01, 18a/03, 23a/17, 3b/02, 9b/06

[=7]

bu(1)

b. 10b/08, 11a/01, 11a/04, 11a/04, 11a/07, 11a/09, 11a/11, 11b/02, 11b/02, 11b/12, 12a/06, 12b/06, 12b/08, 12b/10, 13a/08, 13a/14, 13a/16, 13b/01, 14a/05, 14a/10, 14a/11, 14a/11, 14b/12, 15a/02, 15a/11, 15a/13, 15b/09, 16a/01, 16a/02, 16a/09, 16a/11, 16a/13, 16a/16, 16b/02, 16b/03, 16b/05, 16b/10, 17a/02, 17b/05, 17b/07, 17b/08, 17b/16, 18a/05, 18b/09, 19a/01, 19a/06, 19a/06, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/16, 1b/02, 1b/03, 1b/06, 1b/08, 20a/01, 20a/02, 20a/04, 20a/07, 20a/09, 20b/02, 20b/05, 20b/08, 20b/16, 21a/06, 21a/09, 21a/10, 21b/06, 21b/12, 21b/12, 21b/15, 22a/04, 22a/08, 23b/05, 23b/06, 23b/06, 23b/09, 23b/13, 23b/14, 24a/07, 24a/08, 24a/16, 24b/02, 24b/02, 2a/02, 2a/03, 2a/10, 2a/12, 2a/14, 2b/01, 2b/01, 2b/03, 2b/03, 2b/05, 2b/08, 2b/10, 2b/12, 2b/12, 3a/09, 3a/11, 3b/05, 3b/15, 4a/14, 4b/07, 4b/08, 4b/09, 4b/09, 4b/11, 4b/13, 5a/01, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 5a/11, 5a/14, 5b/12, 7a/02, 7a/02, 7a/11, 7b/04, 7b/04, 8b/07, 9a/10, 9a/12, 9b/11

b. cihetdin 2a/03, 2a/16

b. cihettin 6a/14

b.+lar 14b/03, 24a/13

b.+larnı 17b/04

b.+larnıñ 19a/02

b. mahalda 16a/10, 17b/09, 17b/13

b. sebeb din 6b/04

[=139]

bu(2)

b. 13a/04, 16b/05, 17a/07, 17b/03, 17b/15, 18b/04, 20a/07, 20a/12, 20b/02, 20b/03, 2b/16, 7b/09

b.+lar 18b/12, 21b/04, 23a/04, 23b/16, 24a/04

b.+lardın 23b/10

b.+larga 18b/15, 20b/02, 20b/16, 21a/07, 21a/09

b.+larnı 19a/02, 21a/02, 21a/09, 21a/10

b.+larnıñ 12b/02, 21a/06, 23b/05, 3a/10

b. munasıb turur 12a/03

b. munçası 22a/06

b. mundak 16a/03, 16b/10

b. mundak turur 6a/02

b. mundın 10a/11, 18a/02, 20b/08, 21a/10, 21b/05

b. mundın burun 2a/11, 5a/11

b. munı 18a/02

b. munuñ 22b/08

b. muña 8a/15

b. turur 15a/05, 16a/15, 20b/05, 20b/06, 21b/07, 6b/12

[=52]

bu(2)-

b.-turur 8a/15

[=1]

bugün

b. 20b/05

[=1]

Buhara şehir adı
b.+gaça 18a/08
[=1]
Bulgaçıs özel isim
b. 14a/14
[=1]
bulug ergenlik çağı
b. 16b/14
[=1]
bunday
b. 7a/01
[=1]
burhan Delil demek
b.+ı satı 8a/15
[=1]
Burḳan özel isim
B. 12a/15
[=1]
Burnadur özel isim
B. 12a/16
[=1]
burun(2) eskiden, önceden
b. 14b/16
b.+(-dın burun) 5a/11
b.+gı 3a/10, 4b/16
[=4]
burun eskiden, önceden
b.+(-dın burun) 2a/11
b.+gı 10b/01
[=2]
But-put
b.+larnı 9a/04, 9a/05
[=2]
but-hana puthane
b.+larını 9a/06
[=1]
but-perest putperest
b. érdi 6b/01
b. érdiler 9a/02
[=2]
buyur(ı)-emir vermek
b.-sevab u ıtab buyur- 7a/10
[=1]
buyur teşrif etmek
b.+dı 11a/03, 9a/04
[=2]
buyur-saygılı ifadede söylemek
b.-dı 21a/04, 21a/13, 21b/12, 4b/07
b.-gan érmiş 1b/05
b.-gan turur 1b/10

b.-gay 8a/11
b.-mek 7a/10
[=8]
buz-bozmak
b.-dılar 9a/06
b.-gan turur 21a/06
b.-up 21a/07
[=3]
Bügdüz özel isim
B. 13b/13, 23b/02
[=2]
Büzürg özel isim
b. 16a/05
b.+i 16a/13
[=2]
büzürgan Büyüklerin sözlerine benzer
b. (manend-i suhan-ı büzürgan) 22b/16, 23a/01
[=2]
büzürgvar büyük mertebeli demek
b. 10a/01
[=1]
büzürk Fr.ulu, büyük
b. 23b/02
[=1]
cābat- çıkartmak
c.-iler 20b/15
[=1]
Cabbār kudretli
c. (pad-şah-ı cabbar-ı kahhar) 8b/02
[=1]
cādda Ar. doğru yol
c.+sıdın 8a/03
[=1]
cahān Fr. dünya
c. (arsa-ı memalik-i cahan) 8b/05
c. (pad-şah-ı cahan) 8b/01
c. alguçı 2a/08
c.+da 6a/16
c.+dın (akalim-i cahan) 11b/14
c.+dın érür 11b/15
c.+gir-(pad-şah-ı cahan-gir) 9a/14
c.+ı (saadet-ı du-cahan) 11b/08
c. içre 2a/08
c.+nıñ (memalik-i cahan) 11a/15
c. turur (hulasa-ı memure-i cahan) 8b/08
[=11]
Cake özel isim
C. 22b/05
[=1]
camʿAr. toplam

c.+ı (şam-ı cam) 7b/13
[=1]
camāʿat Ar. topluluk
c. 18b/09, 20a/02
c.+da 3a/08
c.+dın tururlar 18b/02
c.+nı 18b/02
[=5]
camiu't-tavarih tarihlerin toplamı
c. 11b/09
[=1]
camiyet Ar. kalabalık
c.+i kıl- 20b/12
[=1]
can Fr. canlıların ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık
c.+dın azizrek tut- 16b/16
[=1]
can
c. (ins u can) 8b/07
[=1]
cangal Sık ormanlık yer
c.+lar 20a/03
[=1]
can canlıların ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık
c.+ımdın 17a/09
[=1]
canub güney
c.+dın 15b/12
c.+gaça 8b/06
[=2]
cānvarān canvarlar
c. (ongun-ı canvaran) 22a/14
[=1]
canver İşinde çevik, avda usta hayvana hevesli anlamında
c. 23a/01
[=1]
carla- çağırmak
c.-p 17b/03
[=1]
carāġ Ar. ücret, maaş
c.+ga 7a/09
[=1]
cavab cevap
c.+ıga 6b/09
[=1]
cavamiu't-tavarih tarihlerin toplamı
c. turur 2b/10
[=1]
cavamiu't-tavarih tarihlerin toplamı
c. 2a/01

[=1]
Cebrāil Ar. dört büyük melekten biri
C. 6b/16
[=1]
cehd Ar. çalışıp, çabalama
c. (say u cehd) 11b/03
c. kıl- 7b/04
[=2]
Celāyır özel isim
C. 14a/13
[=1]
Celayir özel isim
C. 12b/10
[=1]
cem toplamak
c. kıl 11b/05
c. kıl- 11a/09
[=2]
cemaat topluluk
c. bol- 14b/03
c.+larınıñ 14b/04
[=2]
cemāl Ar. güzellik, yüz güzelliği
c.+ını (cemal u cemal) 6a/06
c.+u cemal 6a/06
[=2]
ceng her yerde mücadele etmek, savaşmak
c. (tevfik-i ceng küned) 23a/08
[=1]
Ceng-sang özel isim
C. (polad ceng-sang) 11a/15
[=1]
cenub güney
c.+gaça 10b/12
[=1]
Cepni özel isim
C. 13b/14
[=1]
cevab Ar. yanıt
c. 17a/10
[=1]
Ceyhun nehir adı
C. 10a/14
[=1]
cezīre Arp. Ada demek
c. 19a/04
[=1]
cıhat Ar. yön, taraf, sebep, vesile
c.+dın 17a/07, 18a/05, 19a/02, 20b/02, 21a/06, 24b/02
c.+dın soñ 19b/10

c.+ıdın 14b/14, 18b/05, 19b/05, 19b/09, 21b/06, 7b/07
c.+ıdın (hal cıhatıdın) 22a/03
c.+ıdın soñ 19b/03
c.+tın 17b/08
[=16]

cıhat Ar. yön, taraf, sebep, vesile
c.+dın 19b/16
[=1]

cıld Ar. mukavvadan yapılıp üstüne deri, bez, kağıt kaplanan kitap
c.+ka barur 5a/06
[=1]

cihet Ar. yön, taraf, sebep, vesile
c.+din 13a/16, 16b/05
c.+din (bu cihetdin) 2a/16, 6a/14
c.+din (bu cihettin) 2a/03
[=5]

cild Ar. mukavvadan yapılıp üstüne deri, bez, kağıt kaplanan kitap
c.+ka barur 4b/09
[=1]

cinān Ar. cennetin çoğul şekli
c.+ġa (ravza-ı cinan) 1b/07
[=1]

cuhhāl Ar. Cahiller, cahilin çoğulu
c.+ga (avam u cuhhal) 6a/11
[=1]

Cüci Ḫan özel isim
C. 4a/02
[=1]

cülūs Ar. hükümdarlık tahtına oturmak
c.+ı 4b/04
[=1]

cümle Ar. kelime dizisi, bir birine bağlı olan şeylerin tamamı, tüm
c. 23b/06, 6b/02
c.+i enbiya 5b/03
[=3]

Cürce vilayet ismi
C. 10a/15
[=1]

Çagatay Ḫan Çingiz Ḫannın dördüncü oğlu
Ç. 4a/02
[=1]

çaharum dördüncü
ç. 22b/04, 22b/09, 22b/15, 23a/06, 23a/12
ç. (fasl-ı çaharum) 3a/06
[=6]

çak çağ
ç. kaça 11a/01, 11a/07, 11a/11, 12a/06, 13a/04, 18b/11, 3b/15, 4b/09, 4b/11
[=9]

çaker asker
ç. tururlar 9b/02

[=1]
Çakerlik askerlik
ç. 9a/16
[=1]
çalak İşinde çevik, avcılığa düşkün
ç. 22b/16
[=1]
çandan Fr. o kadar
ç. turur (çunan u çandan) 5b/05
[=1]
çap- vurmak
ç.-ar érdiler 18b/15
ç.-ıp 18b/14
[=2]
çarık çizme, pabuç
ç. 21a/09
ç.+nıñ 21a/07
[=2]
çarla-çağırmak
ç.-p 6b/08
[=1]
çarlat-çağırtmak
ç.-ıp 5a/02
[=1]
çarvā Fr. dört ayaklı hayvan
ç. 18b/16
[=1]
Çavuldur Kök Ḫannın oğlu
Ç. 13b/14, 23a/07
[=2]
Çepni özel isim
Ç. 23a/07
[=1]
çerig ordu
ç.+ini 9a/02
ç.+niñ 13b/05
[=2]
çerik ordu
ç.+din 19b/15
ç.+din soñ 19b/04
ç.+ge 19b/14
ç.+niñ 21b/14, 22a/16
[=5]
Çerkes millet ismi
Ç. 10b/11, 12a/08, 12a/11
[=3]
çık-çıkmak
ç.-a al- 6a/01
ç.-ıp 15a/04, 17b/10, 8a/03
ç.-ıp turur 17b/14

ç.-ıp tururlar 15a/05
ç.-mas 17a/11
[=7]
çıkılar
ç. 21a/01
[=1]
Çin Hıtay
Ç. 10b/10, 12b/03, 24a/10
Ç.+ü maçin 5a/12
[=4]
Çingiz Ḫan Moğol imperatörü
ç. 10b/09, 10b/13, 24a/13, 4a/02, 4a/02, 8a/16, 8b/02, 8b/11, 9a/11, 9a/14, 9b/12
ç. bile 1b/02
ç.+nıñ 3b/04, 3b/13, 4a/02, 4a/08
[=16]
çomak-sopa
ç.+ı 23a/14
[=1]
çūn madem ki
ç. 16b/13, 17a/15, 19b/01, 19b/07, 20b/01, 20b/09, 21a/11, 23b/05, 6b/09, 6b/12
[=10]
çünān Fr. öyle ki
ç.+u çandan 5b/04
[=1]
çün Fr. çünki
ç. 14b/12, 7a/13
[=2]
dād Fr. adalet, doğruluk
d. bile (afat u ayat-ını adl u dad) 8b/16
d. bilen (adl u dad) 8b/14
[=2]
dahıl Ar. dahil olmak
d. bol- 4b/15
[=1]
dana aydın, bilgin insan
d.+lardın 11b/05
d.+ları 5a/13
d.+larıdın 11a/13
d.+larıga 2a/02, 2a/10
d.+larını 5a/02
[=6]
dastan destan
d. bile 3b/05
d.+ları 3b/13
[=2]
dastur Fr. ruhsat, müsade
d. émes érmiş 19b/04
[=1]
davlat devlet
d.+u saadat 2b/08

[=1]
dayım her zaman
d. 17b/01, 18b/09, 6b/03, 8b/15
[=4]
dayim her zaman
d. 5b/10
[=1]
de-söylemek
d.-rligin 12b/15
d.-ydiler 14b/16
[=2]
defter Fr. kitap biçimine sokulmuş kağıt destesi
d.+de 5a/11
d.+lerde 9b/09
[=2]
dehr Ar. dünya, cihan, alem
d. (afazıl-ı-dehr) 10b/14
[=1]
delil Ar. kılavuz, yol gösteren
d.+i turur 10a/08
[=1]
delil Ar. kılavuz, yol gösteren
d.+i katı 8a/15
[=1]
dem Fr. nefes, soluk, an
d. 9b/16
d. (bir dem) 5b/11
[=2]
demen etek demek
d.+i mustakim 2a/09
[=1]
dervaze büyük kapı
d.+si 16a/10
[=1]
derya- akar su
d. 12a/05
[=1]
devam süreklilik
d.+ı nik-namı bol- 21b/11
[=1]
devlet Ar. hükūmet
d. 16b/09, 1b/09, 9b/11
d. (mucib-i sebat-ı devlet) 21b/11
d. (pad-şah-ı sahib-i devlet) 23b/10
d.+i 24a/14
d.+idin 9b/13
[=7]
devr Ar. dönem, dönme
d.+de 23b/10
[=1]

dé-söylemek
d.-di 16b/09, 16b/12, 16b/15, 17a/06, 17a/12, 17a/13, 17b/03, 17b/07, 17b/11, 19b/05, 19b/15, 21b/02, 6a/05, 6b/08, 6b/09
d.-dim 17a/07
d.-p 13a/11, 9b/16
d.-p tururlar 22a/13
d.-r 5a/01
d.-r érdiler 20b/01
d.-r érmişler 20a/14, 3a/10
d.-rler 12a/07, 12b/08, 12b/15, 14a/10, 15b/02, 15b/16, 16a/01, 16a/07, 19a/01, 24a/10, 3a/08
d.-sunlar 21a/10
[=35]
dédi söyledi
d. 19a/07
[=1]
dék e-kadar
d. 12a/11, 8b/02, 8b/03, 9a/03
[=4]
dér-söyler
d.-ler 10a/13, 9b/10
[=2]
dībāce Fr. ön söz, mukaddime, başlangıç
d. 11b/12, 11b/12, 2b/16
[=3]
dil-bend evlat
d.+ini (farzand-ı dil-bend) 6b/06
[=1]
din Ar. insanların iman ettikleri üstün güce davranışlarını öğreten, düzenleyen inanış yolu
d. 8a/09, 8a/10, 9a/02, 9a/07, 9a/08
d.+düşmanı 8a/09
d.+i istihkam 8a/06
d.+iga 7b/16
d.+imizdin 17b/13
[=9]
diyar Ar. ülke
d.+da 23b/14
d.+ıdın 24a/03
[=2]
Dorban özel isim
D. 15a/16
[=1]
dost Fr. arkadaş
d.+ları bile 17b/09
d.+larıga 18a/02
[=2]
dua Ar. yakarış, niyaz
d. 10a/12
[=1]
dud-hane Frs. Nehir yatağı, nehir kanalı

d. 12a/09
[=1]
dūdmān Fr. Hanedan, soy, ocak
d.+nıñ 7b/13
[=1]
dur hareketsiz kalmak
d. 17a/06
[=1]
durur
d. 10b/07
[=1]
düşman dost olmayan
d.+ı (din düşmanı) 8a/09
[=1]
duvvom Fr. ikkinci
d.+(fasl-ı-duvum) 3a/06
[=1]
Dam
D.+ı muazzama 11a/16
[=1]
Dastan Fr. destan
D. 3b/06, 3b/06, 3b/06, 3b/06, 3b/08, 3b/08, 3b/08, 3b/08, 3b/10, 3b/10, 4a/01, 4a/01, 4a/01, 4a/01, 4a/07, 4a/07, 4a/07, 4a/07, 4a/12, 4a/12, 4a/12, 4a/12, 4b/01, 4b/01, 4b/01, 4b/01
[=26]
Dengiz Ḫan özel isim
D. 13b/12
[=1]
Der-benddin eskiden kök türkler döneminde demir kapı deniliyordu, anlamı dar geçit.
D. 18b/10
[=1]
Deşt yer adı
D.+i kıpçak 12a/07
[=1]
Deşt-i kıpçak yer adı
D. 10a/14
[=1]
Dībāce Fr. ön söz, başlangıç
d. 3a/01
[=1]
Dodurga özel ism
D. 13b/10, 22b/10
[=2]
Doyun bayan özel ism
D. 3b/07
[=1]
Döger özel ism
D. 13b/09, 22b/10
[=2]
Düşümnen özel ism

D. 3b/07
D.+niñ 3b/09
[=2]
Duyum özel ism
D. 22b/04, 22b/09, 22b/15, 23a/06
[=4]
Duyun bayan özel ism
D. 15a/10, 15a/11
[=2]
ebed Ar. sonsuz
e.+tiriglik 6a/15
[=1]
ebede mülkehü Allah onun sultanlığını uzatsın ve mülkünü (devletini) ebedi kılsın
e. 9b/02
[=1]
ebedi Ar. sonsuz
e. (akd-ı ebedi) 10a/02
[=1]
ecdād Ar. atalar
e.+ları 24a/02
[=1]
eceli Ar.en büyüğü, ulu
e. 21a/08
[=1]
ecza Düzensiz küçük kısımlar
e.+**ı na-müretteb** 11b/03
[=1]
edyan Ar. dinler
e. (ehl-i edyan u milel) 7b/12
[=1]
efʿālı Ar. yapılan işler, eylemler
e. 13a/01
[=1]
eflāk Ar. felek'in çoğul şekli
e. (suud-ı eflak) 10a/02
[=1]
Efrenc yer adı
e. 20b/10
[=1]
eger Fr. şāyet
e. 16b/04, 16b/06, 16b/16, 17a/08, 17a/09, 21a/14, 2b/06, 4b/15, 6a/11
[=9]
egerçi Fr. her ne kadar…
e. 10b/02, 13a/01, 13a/03, 7a/07, 9a/12
[=5]
ehli topluluk
e.+i alam 6a/08
e.+i edyan u milel 7b/12
e.+i irfan 6a/07
[=3]

ehl-i Fr. topluluk
e. 9a/08
[=1]
eḫlāf u iʿḳāb Ar. ceza
e. 10a/05
[=1]
ehli Fr. topluluk
e. 15b/03
e. (alim ehli) 6a/13
e.+ge (alem ehli) 7b/03
[=3]
Ehr Tebriz erdr bir yer arasında bir şehir
e. 12a/09
[=1]
ekābir Ar. büyük adamlar, ileri gelenler
e.+i asr 10b/14
[=1]
ekmeli't-tahiyyat Ar. en mükemmel selamlar, en üstün dualar, hz Muhammedin üzerine olsun
e. 9a/01
[=1]
eknāf Ar. yerler, yöreler, taraflar
e. (atraf u eknaf) 8b/07
[=1]
Ekṣer Ar. çok fazla, en çok
e. 6a/06
e.+i 12b/05
[=2]
elçi bir devleti başka bir devlette temsil eden kişi, peygamber, aracı,
e. 21a/12
[=1]
Emin özel isim
E.+fida 6b/16
[=1]
emir Arp. En büyük, pek büyük
e.+**i azam noyan-ı muazzam** 11a/14
e.+lerniñ 20b/14
[=2]
emr işin sonunda, akibet
e. (ahıru'l-emr) 23b/08
e.+ge 11b/02, 2b/03
e.+i akl u hikmet 7a/11
e.+ü ferman 8b/06, 8b/06
[=6]
enā Sadece ben ve başkası değil, benim dışımda hiç kimse
e. 9b/16
[=1]
enbiyāʿ peygamber
e. 4b/11
e.+nıñ (cümle-i enbiya) 5b/03

[=2]
endak Fr. bir miktar
e. 11a/09
[=1]
endam-ı
e. 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 23a/02, 23a/02, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23b/04, 23b/04, 23b/04, 23b/04
[=22]
endek Fr. Az
e. 10b/03
[=1]
Engras yer ismi
E. 12b/14
[=1]
Engüh özel isim
E. 12b/01
[=1]
Engüt özel isim
E. 12b/12
[=1]
envaʿ Ar. Çeşitler, neviler
e.+ı hüner 11a/16
[=1]
er(1)
e.+miş 3a/10
[=1]
er(1)-
e.-di 2a/14
e.-miş 3a/12
[=2]
er(2)-
e.-up di 2a/16
[=1]
erbāb Ar. sahipler
e.+ı fıtnat u kiyaset 9b/07
[=1]
Ergene yer adı
E. 12a/16
[=1]
Ergenekon Türklerin yaşadığı ilk yer adı
E.+dın 15a/04, 15a/05
E. 14b/09
[=2]
esbāb Ar. sebepler
e.+ı şevket ü azamat 9a/11
e.+da 16a/14
[=2]
eṣer Ar. sarf edilen bir emek, işaret
e.+i inayet 9b/03

[=1]
eşʿāb Ar. şübelere ayrılan yollar
e.+ını 13a/04, 9b/04
[=2]
et(ı)-etmek
e.-aşkara ét- 6a/06
[=1]
etrāk Türk kavimleri
e. (akvam-ı etrak) 11b/09
e.+nıñ 11b/01
e.+niñ (asnaf u etrak) 13a/07
[=3]
evlād Ar. veled'in çoğul şekli
e.+ıdın 9a/11
[=1]
Evli özel isim
E. 13b/10, 13b/10
[=2]
evvel Ar. önce
e.+ce 13a/08
[=1]
Ey hitap sözcüğü
e. 16b/04
[=1]
Eymür özel isim
E. 13b/13, 23a/13
[=2]
eyyām Ar. günler
e. bile (mürur-ı eyyam) 12b/05
[=1]
ezelī Ar. başlangıcı olmayan, kadīm
e. (inayet-i ezeli) 14b/12
[=1]
é(1)-
é.-mes 19b/04
[=1]
édi
é. 21b/02
[=1]
édiler
é. 15a/01
[=1]
égin üzerine
é.+leriga 9b/01
[=1]
él(1) halk
é. 10b/13
é.+i (barak él) 19a/14
é.+i (hıtay éli) 24a/10
é.+i (uygur él) 18b/01

é.+idin (türk éli) 10b/05
é.+ini (barak él) 19a/12
é.+ni 19b/05
[=7]
él(2) halk
é.+i (alam éli) 7b/16, 9a/09
é.+i (kanklı éli) 19a/02
é.+iniñ (islam éli) 23b/08
é.+iniñ (türk éli) 2a/02, 2b/14, 3a/07, 3a/07, 3a/07
é.+ler 12b/11, 12b/13
é.+ni 7b/07
[=12]
él(2)-halk
é.-iniñ (islam éli) 8a/08
[=1]
Élcigin özel isim
é. 12b/14
[=1]
élig Elinde demek
é.+ide bol- 8a/08
[=1]
élik el demek, el kelimesinin eski şekli elik
é. 6b/10
é.+ge 4b/17
é.+i bilen (élgi bilen) 9a/03
[=3]
ém-emmek
é.-di 16b/08
[=1]
émçe göğüs
é.+gini 16b/02, 16b/08
[=2]
ém-emmek
é. 17a/08
[=1]
émes imes
é. érmiş 19b/04
[=1]
ér()
é.+di 22b/14
[=1]
ér()-
é.-ür érdi 19b/08
[=1]
ér(1)
é.+di 13a/12, 13a/15, 13b/02, 13b/04, 13b/05, 14b/04, 14b/13, 14b/16, 15a/10, 15a/12, 15a/13, 15b/12, 15b/13, 16a/14, 16b/05, 16b/15, 17a/15, 17a/16, 17b/01, 17b/13, 18a/01, 18a/06, 18b/09, 19b/09, 19b/10, 19b/15, 20b/11, 21a/14, 21b/01, 21b/04, 22b/08, 23a/04, 23a/04, 23a/11, 23a/11, 23a/17, 23a/17, 23b/07, 24a/04, 4a/09, 4a/14

é.+diler 14a/05, 14b/12, 15a/02, 15a/15, 15b/02, 15b/08, 16a/16, 17b/05, 18a/15, 18b/16, 23a/04, 23b/07, 24a/02, 24a/04, 24a/12, 24a/14
é.+miş 12b/12, 16a/03, 16a/10, 16a/12, 20a/01, 20a/03, 20a/13, 20b/06, 22b/03, 3a/09
é.+mişler 12b/11, 20a/07, 20b/04, 3a/13
é.+ür 4a/15
é.+ürler 24a/06
[=73]

ér(1)-
é.-di 10a/10, 11b/02, 11b/04, 16a/15, 21b/03, 2a/02, 2a/07, 4a/03, 6b/03, 6b/05, 6b/15, 7a/03, 7a/06, 9a/07
é.-diler 11a/13, 20b/15, 6b/01, 9a/02, 9a/02
é.-ken 20a/05
é.-mes 10b/15, 14a/10, 18a/09, 20b/01
é.-miş 10a/10, 10a/16, 11a/06, 3b/15, 4a/03, 7a/03, 9a/14
é.-miş (oglı ermiş) 3a/08
é.-mişler 11a/07, 11b/15
é.-ür 11b/15, 6b/02, 8a/01
[=37]

ér(2)
é.+diler 18a/09, 18b/15
é.+mes érdiler 10b/15
é.+mişler 14a/10, 20a/14, 20b/01
[=6]

ér(2) érdi
é. 19a/05
[=1]

ér(2)-
é.-ar érdiler 9b/16
é.-er érdi 17a/14, 6b/12
é.-gan érmiş 1b/05, 23b/11
é.-gan érmişler 23b/09
é.-gen érdi 13b/06
é.-gen érmiş 20a/15
é.-gen miş 1b/07
é.-ıp érdi 17b/10, 19b/03, 21a/07, 21b/03
é.-ıp érdiler 5a/12
é.-ip érdi 21a/05, 21a/08
é.-magan érdi 8b/03
é.-mas érdi 16b/06, 17a/15, 17a/16, 6b/04
é.-megen érdi 8b/03
é.-mes érdi 2a/03, 6b/12
é.-mes érdiler 17b/02
é.-mes érmiş 19b/04
é.-meydür érdi 17a/03
é.-miş 11a/01, 9a/12
é.-p érdi 2a/16
é.-r érdiler 20b/01
é.-r érmişler 20a/14, 3a/10
é.-tur érdi 16b/04
é.-turur érdiler 14b/02

é.-up érdi 18a/07, 19a/05, 7a/15, 8a/16
é.-up érdiler 20a/08
é.-ur érdi 16b/03, 17b/01, 17b/01, 18b/14, 24b/03, 9a/08, 9a/09
é.-ur érmiş 16a/04
é.-ür 9b/07
é.-ür érdi 16b/09, 17a/04, 17b/12, 18b/14
[=53]

ér(4)
é.+di 22b/14
[=1]

ér Orman halkından olan kişi
é.+i (yıgaç éri) 20a/04
[=1]

Éret özel isim
É. 14a/14
[=1]

éri ér kişi
é. 20a/06
[=1]

érken zamanından önce
é.+dürler 12b/02
é.+tururlar 10b/01
[=2]

érmes
é. 10b/15
[=1]

érür
é. 14b/08, 14b/09
[=2]

éşig kapı
é.+ini 6a/08
[=1]

éşit duymak
é.+tiler 17b/15
[=1]

éşit-duymak
é.-ip 18a/02, 1b/09
é.-medi 17a/01
é.-mediler 17a/08
é.-tim 11b/05
[=5]

ét(ı)-
é.-mahsus ét- 21b/16
é.-pak-ét- 10a/01
é.-pay-mal-ét- 10a/01
é.-tarih-ét- 10a/04
[=4]

ét-
é.-geyler 10a/04
é.-güçilerdin 10a/12

é.-ib 10a/01
é.-ip 11b/03, 18a/02, 18b/06, 19b/13, 7a/03
é.-ip turur 6a/06
é.-ti 10a/01
é.-tiler 21b/16
[=11]
éteg
é.+i bile (lutf u marhamat étegi yap-) 2
[=1]
étip-etmek
é. 19a/07
[=1]
évlük Aileni
é.+ni 19b/06
[=1]
fahm Ar. büyük, yüce
f.+ayt- 6a/12
f.+ga 13a/09
[=2]
farman Ar. emir
f. bile 6b/07
f.+ıdın 6b/16
[=2]
fars Pars
f.+nıñ 15b/14
[=1]
Farsi fars kavmine ait lisan adı
f. tili 2a/02, 2a/14
[=2]
farş Ar. yeryüzü
f.+gaça (arşdın farşgaça) 5b/07
[=1]
farzand evlat
f.+ı 6b/15
f.+ı dil-bend 6b/06
f.+ını 6b/14
f.+larıga 7b/05
[=4]
farzandan Fr. evlatlar
f. 22b/02
[=1]
faşl Ar. ayıran, bölen
f. 11a/06, 11b/06, 11b/06, 15b/05, 18b/13, 3b/03, 3b/12, 4b/12
f. bile 11b/12, 2b/16, 3b/02, 4b/10
f.+ı avval 3a/06, 4b/10
f.+ı çaharum 3a/06
f.+ı duvum 3a/06
f.+ı sivum 3a/06
[=17]
fāʾida Ar. kār, yarar

f. 2a/03
f. bol- 2a/11
[=2]
fedā Ar. bir şey uğruna değerli bir şeyden vazgeçme
f. kıl- 6b/16
[=1]
fehm Ar. anlama, anlayış, idrak
f.+de 22a/11
f.+u idrak 6a/10
[=2]
ferāset Ar. zihin uyanıklığı, anlayış, sezgi
f. (ashab-ı ruiyet ü feraset) 9b/07
f.+leri bile 18b/16
[=2]
fermān Fr. Emir, buyruk, yazılı pādişah emri
f. bol- 2b/02
f.+ıda (emr ü ferman) 8b/06
f.+ıda turur 8b/06
f.+ıda turur (emr ü ferman) 8b/06
f.+ıda érdi 24a/04
[=5]
ferzend Fr. evlat
f.+im turur 19a/08
f.+leridin 20a/10
[=2]
ferzendan Fr. ferzendler
f. 22b/07, 22b/13, 23a/05, 23a/10, 23a/16
[=5]
feye-kūn Ar. olur, hemen oluverir
f.+ga 5b/02
[=1]
fıṭnat Arp. Kavrayış, zekilik
f. (erbab-ı fıtnat u kiyaset) 9b/07
[=1]
fiṭrat Ar. yaratılış, hilkat, halk
f.+ı 8a/02
[=1]
fidāʿ Ar. fedā kelimesinin özü
f. 6b/16
[=1]
fihrist kitabın içindekiler kısmı
f. 13a/10, 2b/10
f. 20a/11
[=2]
fiʿl Ar. iş, eylem, hareket
f.+i hasıl 7a/09
[=1]
File'l-him özel ism
f. 12b/01
[=1]

Firʿavn Firavun eski Mısır hükümdarı
F.+ı tabiat-ı müfsid 9b/15
[=1]
Firdevsī özel isim
f.+i 10a/11
[=1]
fuḳarā Ar. fakir, yoksul
f. 2a/15
[=1]
funūn Ar. sanatlar. bilimler, dallar
f. (marifet-i funun) 8b/13
[=1]
furṣat Ar. fırsat
f.+da 9b/14
[=1]
furug soy anlamında
f.+ları (urug ya furug) 8a/16
[=1]
fuṣūl Ar. faslın çoğul şekli
f. 3a/04
[=1]
ġaflat Ar. basiretsizlik, gāfillik, gaflet
g.+uykusı 8a/04
[=1]
ġālib Ar. yenmek, üstün gelmek
g. érdi 14b/16
[=1]
ġarb batı
g. 12a/02
g.+gaça 10b/12, 8a/12, 8b/05
[=4]
Ġarcistān Hindistan taraflarında bir Yer adı
Ġ. 19b/01
[=1]
ġarib Ar.ġarābet
g. (vakıa-ı garib) 9b/08
[=1]
ġāşiye Ar. örtü
ġ.+ni 9a/16
[=1]
ġāyāt Ar. Gāyeler, maksatlar, hedefler
ġ.+gaça 22a/04, 7b/09
[=2]
ġāyet Ar. çok, pek çok
ġ. 11a/02, 6a/02
ġ. kıl- 9a/09
[=3]
ġayr Ar. başkası
ġ. 5a/13
[=1]

ġayri Ar. Başka bir kimse, başkası
ġ. 9b/16
[=1]
ġayri-him Ar. Başka bir kimse, başkası
g. 12b/11, 12b/13, 12b/14, 9a/03
[=4]
Ġazan Ḫan 7. İlhanlı hükümdarı
Ġ. 1b/04
Ġ.+nıñ 2b/12
[=2]
Ġazani Ġazan Ḫan tarihi
Ġ. (tarih-i gazani) 9b/06
[=1]
Gaznavi
G.+ga (sultan mahmud gaznavi) 10a/09
[=1]
gele fr. hayvan sürüsü
g. 11b/16, 21b/03, 23a/14
[=3]
Gencetü Ḫan özel isim
G. 4b/02
G.+dın soñ 4b/03
[=2]
gerdūn Fr. Dünya, felek, dönem. Gerdun közi dunya gözü
g.+közi 8b/03
[=1]
giriften Frs. Ülkeyi alan ve düzene sokan
g. 22b/11
[=1]
gītī-satān Frs. Dunya hakimi, dünya fatihi
g.+(şah-ı giti-satan) 9b/01
[=1]
goşt etli, dolgun bedenli
g. 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 23a/02, 23a/02, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23b/04, 23b/04, 23b/04, 23b/04
g.+ını 22a/04
[=23]
göñlüm kalbim
g. 17b/12
[=1]
Ġūr vilayat ismi
Ġ. 19b/01
[=1]
ġurūr Ar. iftihar, övünç
g.+larıdın 9b/16
[=1]
Güyük Ḫan özel ism
G.+din 4a/09
G. 4a/08

[=2]
ḫabar Ar. haber
ḫ. 19a/13
[=1]
ḫabar-dar Ar. haberi olmak
ḫ. bol- 18b/11
ḫ. turur 8b/15
ḫ. 18b/11
[=3]
ḫaca Ar. hoca
ḫ. 21b/13
ḫ. (kabil haca) 22a/15
ḫ. (kabl haca) 21b/01
[=3]
ḥad Ar. sınır
ḥ.+ıga (haddıga) 16b/14
[=1]
ḥādise olay
ḥ. 21a/14, 9b/10, 9b/12
ḥ.+i acib 9b/09
ḥ.+ni 9b/09
[=5]
Hāk Allahın isimlerinden biri
H. 21a/11, 6b/07
H.+(hazrat-ı hak) 7a/05, 7a/06
H.+yol ı 6b/06
[=5]
Hāk taala Allah
h. 6b/13, 7a/02, 7a/13, 9b/03
[=4]
Ḫāḳān Hakan'a ait
Ḫ.+ı keyvan-ı rıfat 8b/10
[=1]
Ḥākim Ar. hükmeden
Ḥ. 3a/12
[=1]
ḥaḳḳı Ar. hakkıda
ḥ.+da 9b/03
ḥ.+da érdi 14b/13
[=2]
ḥāl Hulûl eden
ḥ. 22b/16, 23a/01
ḥ.+cıhatıdın 22a/03
ḥ.+ı 13b/01
ḥ.+ı (sehv u hallı) 2b/06
[=5]
ḥāll Ar. Hulūl eden
ḥ.+ni 20b/05
[=1]
ḥālā Ar. Bu zamâna kadar, daha, henüz,

ḫ. 12b/02
[=1]
Ḫalaç Türk boylarının isimlerinden biri
ḫ. 15b/08
[=1]
Ḫalada sulṭānahu Ar. Allah onun sultanlığını uzatsın
ḫ. 9b/02
[=1]
Ḫaladu'llāhu sulṭānihi Ar. Allah devamlı kılsın, ebedī kılsın
ḫ.+ga 8b/11
[=1]
ḫālāt Arp. Haller
ḫ.+dın 11a/07, 4b/17
ḫ.+ıdın 10b/15
ḫ.+lardın 11a/09
ḫ.+nı 11a/08
[=5]
ḫalāyıḳ Ar. yaratıklar, insanlar
ḫ.+ga 6b/13
ḫ.+ga (kafe-i halayık) 7b/16
ḫ.+nı 8a/11
[=3]
Ḫalīl dék (peygamber ibrahim halil)
Ḫ. 9a/03
[=1]
Ḫalilu'llah peygamber ibrahim halil lakabı
Ḫ.+bol- 6b/05
[=1]
ḫalīlu ṣalavātu'llāhi ʿaleyhi Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun
ḫ. 7a/05
[=1]
ḫalḳa Ar. halka, kulağa takılan süs eşyası
h.+ı 9a/15
[=1]
ḫalvat Ar. halvet
ḫ.+da 16b/15
[=1]
Ḫam Nuh peygamberin oğlunun ismi
Ḫ. 15b/12
[=1]
ḫamd Ar. şükür
ḫ.+u sena 5b/01
ḫ.+u sena u sitayiş 5b/07
[=2]
Ḫan
Ḫ. 13a/14, 16a/01, 16a/01, 22b/08
[=4]
Ḫan
Ḫ. 3b/13, 8b/02
[=2]

Ḫan

Ḫ. (abu olca han) 16a/04
Ḫ. (abulca han) 3a/09
Ḫ. (ay han) 13b/08
Ḫ. (cüci han) 4a/02
Ḫ. (çagatay han) 4a/02
Ḫ. (çingiz han) 9a/11
Ḫ. (Dengiz han) 13b/12
Ḫ. (gazan han) 1b/04, 2b/12
Ḫ. (kara han) 13a/13, 16b/01, 16b/14, 17a/01, 17b/02, 17b/10
Ḫ. (kök han) 13b/12
Ḫ. (kun han) 21a/16
Ḫ. (kün han) 13b/08, 21b/11, 22b/03
Ḫ. (kür han) 14a/04, 16b/14
Ḫ. (oguz han) 21b/02, 3a/07
Ḫ. (or han) 13a/13
Ḫ. (sultan gazan han) 4b/02
Ḫ. (sultan mahmud gazan han) 8b/10
Ḫ. (tak han) 13b/12, 23a/11
Ḫ. (teñiz han) 23a/16
Ḫ. (tuluy han) 4a/08
Ḫ. (yulduz han) 13b/08, 22b/14
Ḫ. bile (çingiz han) 1b/02
Ḫ. bol- 16b/01, 4b/04, 4b/04
Ḫ.+dın soñ 4b/03
Ḫ.+dın soñ (abaka han) 4a/15
Ḫ.+dın soñ (argun han) 4b/03
Ḫ.+dın soñ (gencetü han) 4b/03
Ḫ. érmiş 9a/14
Ḫ.+ga (çingiz han) 10b/09
Ḫ.+ga (kara han) 16b/01, 18a/04
Ḫ.+ga (kün han) 21b/02
Ḫ.+ga (oguz han) 20b/06, 21a/02
Ḫ.+ga (sultan mahmud gazan han) 11a/02, 9b/01
Ḫ.+ı ınam koy- 6a/08
Ḫ.+lar (kür han) 24a/11
Ḫ.+nıñ (abaka han) 4b/02, 4b/02, 4b/02
Ḫ.+nıñ (abu olca han) 16a/11
Ḫ.+nıñ (abulca han) 3a/07
Ḫ.+nıñ (çingiz 3b/13
Ḫ.+nıñ (çingiz han) 10b/13, 24a/13, 3b/04, 4a/02, 4a/02, 4a/08, 8a/16, 8b/11, 9b/12
Ḫ.+nıñ (hazrat-ı han) 2a/15
Ḫ.+nıñ (hülagü han.nıñ) 4a/13
Ḫ.+nıñ (hülegü han) 4a/13
Ḫ.+nıñ (kara han) 13a/14, 13b/01
Ḫ.+nıñ (kul han) 3b/11
Ḫ.+nıñ (oguz han) 14a/04, 21a/15, 22b/08, 22b/14, 23a/17, 23b/13
Ḫ.+nıñ (öktey han) 4a/02
Ḫ.+nıñ (tuluy han.nıñ) 4a/13
Ḫ.+u sultan 2a/08

[=82]
Ḫan (abaka han)
Ḫ. 4a/13
[=1]
Ḫan (argun han)
Ḫ. 4b/02
[=1]
Ḫan han (çingiz
Ḫ. 8b/02
[=1]
Ḫan han (çingiz han)
Ḫ. 4a/02
[=1]
Ḫan han (gencetü han)
Ḫ. 4b/02
[=1]
Ḫan han (güyük han)
Ḫ. 4a/08
[=1]
Ḫan han (hülegü han)
Ḫ. 4a/13
[=1]
Ḫan han (kaydu han)
Ḫ. 3b/09
[=1]
Ḫan han (kubilay han)
Ḫ. 4a/08
[=1]
Ḫan han (kul han)
Ḫ. 3b/09
[=1]
Ḫan han (sermene han)
Ḫ. 3b/09
[=1]
Ḫan han (tuluy han)
Ḫ. 4a/08
[=1]
Ḫan han-ı ali-mıkdar
Ḫ. 2b/08
[=1]
ḫançer Ar. iki yanı keskin bıçak
ḫ.+ini 6b/11
[=1]
ḫāndān Fr. gülen, neşeli
ḫ.+nıñ 7b/13
[=1]
ḫānḳāh Arp. Tekke
ḫ. (mesacid u hankah) 9a/06
[=1]
Ḫanlık han olma durumu

Ḫ. 10b/09
[=1]
Ḫarām Ehr Tebriz erdr bir yer arasında bir şehir
Ḫ. 12a/09
[=1]
Ḫʸārdın özel isim
Ḫ. 12a/15
[=1]
ḫargāh Fr. otağ
ḫ. 18a/13, 20b/12
[=2]
ḫargāh Fr. otağ
ḫ. 22b/05
[=1]
Ḫāṣa özel isim
Ḫ. 20b/14
[=1]
ḥāṣıl Ar. Ortaya çıkan semere, netîce
ḥ. (fil-i hasıl) 7a/09
ḥ. érdi 10a/10
[=2]
ḫāṣṣ Ar. Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hal, keyfiyet
ḫ. (ḫāṣṣ u avam) 8b/15
[=1]
ḫāṣṣa Ar. Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hal, keyfiyet
ḫ. 11b/01
ḫ.+ı kayınat 6a/03
[=2]
Ḥaşım özel ism
Ḥ. 15b/03
[=1]
Ḥaşmat özel isim
Ḥ. 10a/08
[=1]
ḫat söz anlamında
ḫ. 24b/03
[=1]
hātemü'n-nebiyyin Ar. peygamberlerin sonuncusu
h. 7b/14
[=1]
ḫāṭır Ar. Bir kimsenin biri üzerindeki saygılı etkisi, îtibar
ḫ.+ı şerif 2a/09
ḫ.+ıga'kéç- 2a/12
ḫ.+ıga kéç- 11a/03
ḫ.+larıga 11a/10
[=4]
ḫātūn Fr. hanım, kadın
ḫ. 16b/03, 16b/05, 17b/05, 17b/08, 18a/01, 19a/05, 19a/06, 19b/08, 19b/09
ḫ.+ga 19b/13
ḫ.+ı 17b/16

ḫ.+ıdın érdi 15a/10
ḫ.+ıga 19b/13
ḫ.+lerini 20b/14
ḫ.+nuñ 19a/07
[=15]

ḫavāṣ Ar. Nitelikler, keyfiyetler ileri gelenler, seçkin sınıf
ḫ. 7b/12
ḫ.+u avam 6a/08
[=2]

ḫayāl Ar. Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş
ḫ. 2a/12
ḫ.+ı 19a/14
[=2]

ḫayr Ar. Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan
ḫ.+u şer kıl- 7a/10
[=1]

ḫayr u şer Ar. hayırlı ve hayırsız olma durumu
ḫ. 10a/04
[=1]

ḥayret şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık (arbab-ı hayret u marifet)
ḥ. 7b/10
[=1]

ḫāzayin Ar. hazine
ḫ.+lerde.érmiş 11a/06
[=1]

ḥażır Ar. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan
ḥ. 20b/14
ḥ. érdiler 11a/13
[=2]

ḫazīne Ar. Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para
ḥ. 21b/03
ḥ.+de érdi 11b/04
ḥ.+ler 10a/09
ḥ.+leride 11a/01
[=4]

ḫażrat Ar. saygı ifâde eder
ḫ.+bile 6b/05
ḫ.+ı-subhan 6a/01
ḫ.+ı afrid-gar 5b/01
ḫ.+ı bari taala 8b/01
ḫ.+ı hak celle ve ala 9a/10
ḫ.+ı han.nıñ 2a/15
ḫ.+ı ızzat 6b/15
ḫ.+ı mahdum 2a/13
ḫ.+ı Nebi 8a/13
ḫ.+ı rabbü'l-alemin 6b/16
ḫ.+ı risalat 5b/02
ḫ.+ı saltanat 5a/01
ḫ.+ı seyyid-i alem(2) 23b/07
ḫ.+ı zu'l-calal 8a/07

ḫ.+nıñ 11b/07, 2a/12
[=16]
ḫażrat-ı Cabbar Ar. sayın Cabbar
ḫ. 2b/03
[=1]
ḫażrat-ı Ḫaḳ
ḫ. 7a/05, 7a/06
[=2]
hem Ar. üstelik, bir de
h. 14b/03, 16a/07, 17a/01, 17a/02, 17a/11, 18b/02, 2b/01, 5a/13
[=8]
hemīşe Fr. her zaman, daima
h. 23a/07
[=1]
henūz Fr. hâlâ, şimdiye kadar
h. 15a/01
[=1]
henüz Fr. hâlâ, şimdiye kadar
h. 17a/03, 1b/06
[=2]
her Fr. Tekil kelimelerin önüne getirilir, hepsi, bütün
h. 10a/04, 11b/14, 12b/07, 12b/12, 12b/13, 13a/02, 13a/06, 14a/11, 14a/12, 15a/05, 16b/02, 17a/11, 18a/11, 20a/14, 20b/05, 21a/13, 22a/06, 22a/06, 23a/07, 23a/13, 23b/02, 23b/10, 24a/01, 24a/01, 24a/15, 24a/16, 2b/15, 5a/01, 5a/02, 9a/07, 9b/11, 9b/16
h.+bir 13b/04, 18b/03, 20a/11, 21a/10, 21b/04, 21b/07, 21b/08, 21b/09, 21b/10, 21b/14, 21b/15, 21b/16, 22a/07, 22a/10, 22b/01, 23a/04, 24b/01, 3a/08, 7b/08, 8b/04
h. biri 3a/02, 3b/13
h. birige 3a/09
h. kim 22a/07, 6a/09
h. kişi 22a/06, 23b/16, 6a/10
h. lahza 8a/14
h. néçe 10b/04, 20a/07, 5b/06, 6b/12, 7a/04, 8a/13
h. néçe kim 4b/13
h. néçe mahalda 10b/16
h. néme 9a/06
[=70]
hevā Ar. hava durumu
h.+sı (ab u heva) 13a/02
[=1]
heves Ar. Heveslenmek
h.+kıl- 5b/10
[=1]
heyʾet Ar. topluluk, kurul
h.+de 13a/03
[=1]
hezār Fr. bin
h. 7b/02
[=1]
ḫıdmat Ar. İş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak

ḫ.+ıga 2a/01
ḫ. kemeri 2b/02
ḫ. kıl- 23b/03
ḫ. muşarun-ileyh 1b/11
[=4]

ḫıdmat Ar. İş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak
ḫ. 1b/04
[=1]

ḫılāf Ar. ters, aykırı
ḫ.+lar 6a/12
[=1]

ḫısāb Ar. sayısız
ḫ.+sız 7b/03
[=1]

ḫıṣṣa Ar. kimseye düşen kısım, pay
ḫ.+sı 22a/07
[=1]

Ḫıtāy Çin'e yakın bir yer adı
Ḫ. 10b/10, 11a/12, 24a/09, 24a/09
Ḫ. bile 10b/16
Ḫ. éli 24a/10
Ḫ.+gaça 12b/01, 24a/03
Ḫ. vılayatı 10a/15
[=9]

Ḫıtāy Çin'e yakın bir yer adı
Ḫ. 15a/01
[=1]

hicrī Ar. Hicrī sene
h. turur 4b/10
[=1]

hīç Fr. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla
h. 11a/08, 11a/10, 13a/04, 16b/10, 17a/02, 19b/15, 21b/09, 2a/03, 6b/03, 6b/15, 8b/01, 8b/01
h.+katla 5b/11
h.+kişi 6a/13
[=14]

hidmat Ar. İş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak
h. 1b/06
[=1]

ḥikāyāt Ar. hikayenin çoğul şekli
ḥ. 24b/01
ḥ.+ı 23b/05, 23b/13
ḥ.+ıdın 11b/09
ḥ.+ını 11a/06
ḥ.+ide 15b/06
ḥ.+lar 24b/02
ḥ.+ları 24a/11, 24a/15
[=9]

ḥikāyāt Ar. hikayenin çoğul şekli
ḥ.+leri 3b/04

[=1]
ḥikmet Ar. bilgelik
ḥ. 7a/03
ḥ.+din (emr-i akl u hikmet) 7a/11
[=2]
himmet Ar.Yardım, ihsan
h.+i 8b/14
h.+idin 11a/02
[=2]
Hind ülke adı
H. 15a/01
H.+gaça 12a/05
[=2]
Hindu Hind ülkesine ait olan halk
H. 10b/10, 11a/12, 12b/03
[=3]
Hind ülke adı
H.+hükemaları 5a/12
[=1]
ḥisāb Ar. hesap
ḥ.+ını kıl- 9a/13
[=1]
ḥop çok, hoş
ḥ. 16b/08
[=1]
ḫoş güzel, hoş
ḫ. érdi 17b/13
[=1]
ḫoşı isteksiz
ḫ. 17a/15
[=1]
Ḫudā-perest Allaha inancı olan
Ḫ. (muvahhıd u huda-perest) 6b/01
Ḫ. bol- 6b/01
Ḫ. érdi 13a/15
[=3]
Ḫudā-şinās Tanrıyı seven
Ḫ. (muvahhid u huda-şinas) 8a/08
[=1]
Ḫudāy Fr. Allah demek
Ḫ. 18a/07, 21b/04
Ḫ. bile 17a/07, 17b/06
Ḫ.+nı 16b/04, 16b/07, 17a/09, 17a/09, 17a/10, 17a/12
Ḫ.+nıñ 23b/07
[=11]
Ḫudā-perest Allaha inancı olan
Ḫ. bol- 16b/16
[=1]
Ḫudāy Taʿālā Allah demek
Ḫ. 16b/01, 7b/03

[=2]
hukemā Ar. hakimin çoğul şekli
h. 10a/03
[=1]
ḥukūmat Ar. Ülke yönetimini elinde bulundurmak
ḥ.+kıl- 3a/12
[=1]
Ḫulafā Ar. halifeler
Ḫ. 4b/11
[=1]
ḫulāṣa Ar. Bir sözü, yazıyı veya fikri kısaltmak, özünü belirtecek şekilde anlatmak
ḫ.+ı mavcudat 6a/03
ḫ.+ı memure-i cahan 8b/08
[=2]
ḫulāṣa Ar. Bir sözü, yazıyı veya fikri kısaltmak, özünü belirtecek şekilde anlatmak
ḫ. 7b/14
[=1]
ḫulāṣa Ar. Bir sözü, yazıyı veya fikri kısaltmak, özünü belirtecek şekilde anlatmak
ḫ. 8b/09
[=1]
Ḫuld- Ar. Allah onun mülkünü daim etsin
Ḫ. 5a/05
[=1]
Ḫuld mülkühu - Ar. Allah onun mülkünü daim etsin
Ḫ. 4b/07
[=1]
Hur özel isim
H. 15a/06
[=1]
Ḫurhab Kur Ḫan tavarihinde geçen özel isim
Ḫ. 24a/11
[=1]
ḫusrav Fr. kral
ḫ.+larnıñ (kam-kar-ı husrav) 10a/07
[=1]
ḫusravan Fr. krallar
ḫ. (mahsud-ı husravan-ı ruzgar) 8b/12
[=1]
ḫuṣūṣ Arp. Özellikle. Bahusus, hususuyla
ḫ. 11b/16
[=1]
ḫuşla- Fr. sevmemek
ḫ.-may 19b/05
[=1]
hūşyār Fr. Akıllı, uyanık
h. bol- 8a/04
[=1]
ḫükemā Ar. hakimin çoğul şekli
ḫ.+ga 6a/10
ḫ.+lar 9b/09

ḥ.+ları 15b/09
ḥ.+ları (hint hükemaları) 5a/12
[=4]
ḥükm Ar. bir şey hakkında verilen karar, yargı
ḥ.+i 23b/14
ḥ. kıl- 11b/03
[=2]
ḥükm Ar. bir şey hakkında verilen karar, yargı
ḥ. 11b/03
[=1]
Hülegü Ḫan Tuluy Ḫannın oğlu
H. 4a/13
H.+nıñ 4a/13, 4a/13
[=3]
Hümāyūn özel ism
H. 4b/08, 8b/14
H. zaman 5a/01
H.+da (ahd-ı hümayun) 5a/12
[=3]
hüner Fr. ustalık, beceriklilik, mahâret
h.+ler bile (enva-ı hüner) 11a/16
[=1]
ḥürmet Ar. ītinā gösterme duygusu, saygı
ḥ. (izzet ü ḥürmet) 9a/08
[=1]
ḫażrat Ar. saygı ifāde eder
ḫ. 11a/13
[=1]
ıḫbār Haber verme, bildirme
ı.+ıda 7a/07
[=1]
ıḫlāṣ Ar. Riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık
ı. (sahavat u sıdk u ıhlas) 7a/05
ı. (sıdk u ıhlas) 6b/13
ı.+ı 6b/05
[=3]
ıḫtılāf Ar. Anlaşmazlık, uyuşmazlık
ı. 10b/06, 10b/07
ı. bol- 6a/12
[=3]
ıḫtırāʿ Arp. Yaratıcılık. Keşif, ihtira
ı. kıl- 14a/11
[=1]
ıḳlīm Ar. Yeryüzünün herhangi bir yerinin hava şartlarına göre uzun yılların ortalamasına dayanan durumu
ı.+ını 8b/05
[=1]
ıḳrār Ar. Gizlemeyip açıklama, ītiraf etme
ı. (ıtıraf u ıkrar kıl-) 6a/02
ı. kıl- 6a/02

[=2]
ıḳtıżā Ar. Gerekme, gerektirme
ı. kıl- 8a/07
[=1]
ʿımārāt Ar. Bulunduğu yeri bayındır duruma getiren câmi, medrese, hastahâne, misâfirhâne, hankah, türbe, kale vb.
ʿı.+dın 12a/01
[=1]
ınʿām Ar. ikram
ı. (han-ı ınam koy-) 6a/09
[=1]
ʿınāyat Ar. Lutuf, ihsan, iyilik
ʿı.+ıdın 21b/04
[=1]
ınḳıyad boyun eğmek
ı. (mutavaat u ınkıyad) 6b/07
ı. kıl- 6b/07
[=2]
ıṭāʿat Ar. Emre uyma, söz dinleme
ı.+ıga kiyür- 8b/13
[=1]
ʿıtāb arp. Azarlamak, kınamak, paylama, çıkışmak
ʿı. (sevab u buyur-) 7a/10
[=1]
ıʿtırāf Ar. Bir kimsenin başkalarına söylemek istemediği bir gerçeği söylemek
ı. körset- 6a/05
ı.+u ıkrar kıl- 6a/02
[=2]
Ittıfāḳ Ar. Birlikte hareket etmek üzere sözleşme:
ı. 18b/06
ı. bile 13a/16, 18a/03, 21a/01
ı. bol- 8a/12
ı. kıl- 13b/02, 18b/03
[=7]
ıṭṭılāʿ Ar. bilme, haberdar olma, öğrenme. Ittıla taptım haberdar oldum
ı. 24b/01
[=1]
Iva özel ism
ı. 13b/14, 23b/02
[=2]
ʿIzzat Ar. Hürmet, saygı, ikram
ʿı.+ka (hazrat-ı ızzat) 6b/15
[=1]
ʿibāret Ar. Sādece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu
ʿi. bile 11b/06
ʿi.+de kéltür- 9b/05
ʿi.+i turur 9b/08
[=3]
ʿibāret Ar. Sādece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu
ʿi. (silk-i ibaret) 9b/04

[=1]
İbrahim Peygamber ismi
İ. 6b/12
İ. aleyhi's-selam 6b/07, 6b/09, 7a/13
İ.+ni 7a/02
İ.+niñ 6b/13
[=6]
İbrāhīm Ḫalīl peygamber ismi
İ. 7b/10
İ. aleyhi's-selam 7b/05
İ. dék 9a/03
İ. salavatu'llahi ve selamihi aleyhi 6a/16
[=4]
İbtilā Ar. Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, tutkun olma
i. bile 6b/05, 7a/02
[=2]
İbtisak Ar. bir şeyin ortaya çıkışı
i.+ı mucib 24b/03
[=1]
iç Bir şeyin iki yüzü arasında kalan kısmı, orta, ara
i.+ide 8a/02
[=1]
iç- her hangi bir sıvıyı imce durumu
i.-er 12a/04, 16b/04
[=2]
içi Bir şeyin iki yüzü arasında kalan kısmı, orta, ara
i. 19a/10
i.+de 10b/06, 10b/14, 19a/04, 19a/06, 20a/03, 24b/03, 8b/07, 8b/11
i.+de érmiş 20a/03
[=10]
içre İçinde, arasında
i. 2a/08
[=1]
İçun üçün
i. 21a/08
[=1]
idrāk Ar. Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış
i.+i 22a/11
i.+i (fehm u idrak) 6a/10
[=2]
İgdir Dengiz Ḫannın oğlu
İ. 13b/13
[=1]
İgres özel ism
İ. 15a/06
[=1]
iḫlāṣ Ar. inanış, samîmî bağlılık,
i.+u sıdk 6b/10
[=1]
ihmal Ar. bir şeyi zamânında yapmama, gereken ilgiyi göstermeme

i. kıl- 7b/05
[=1]
iḫtilāfı Ar. Anlaşmazlık, uyuşmazlık
i.+ı 8a/02
[=1]
iḫtilāf-mizāc Ar. uyumsuz mizaç
i. 13a/02
[=1]
iʿḳāb Ar. ceza
i. (ehlaf u ikab) 10a/05
[=1]
iki sayı
i. 13a/16, 14a/05, 14b/08, 14b/16, 15a/02, 15a/13, 15b/02, 17a/06, 17b/03, 17b/05, 19a/04, 2b/12, 3a/11, 3b/02, 4a/17, 4b/08, 4b/10
i. (on iki) 4a/06
i. turur (iki yüz iki) 8b/08
i. yıl 4a/06
i. yüz iki 8b/08
[=21]
ikinci Ar. İki sayısının sıra sıfatı
i. 14b/01, 15a/09, 3a/12
[=3]
ikinçi Ar. İki sayısının sıra sıfatı
i. 22b/08, 23a/12, 23b/01, 3b/12, 4a/03, 4a/09, 4b/12, 5a/04, 5a/08
[=9]
iklim Ar. Yeryüzünün herhangi bir yerinin hava şartlarına göre uzun yılların ortalamasına dayanan durumu
i. 11b/14
[=1]
ilā yevminā Ar. günümüze kadar
i. 7b/11
[=1]
ilahi Ar. Allah'a hitap sözü
i. 6a/12
[=1]
ilahi Ar. Allah'a hitap sözü
i. (avamir u nevahi-i ilahi) 8a/11
i. (tadir-i 6a/12
[=2]
İlçigin özel ism
i. 15a/07
[=1]
İldurlis özel ismi
i. 15a/08
[=1]
ile İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar
i. 23a/17, 23b/05
[=2]
ilġaraḳ ilerde demek
i. turur 21a/11

[=1]
İlgeri ileri demek
i. 17a/05
[=1]
ilhām Ar. İçe doğan şey
i. bér- 6b/06
[=1]
illā Ar. Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille
i. 16a/02
[=1]
ʿ**ilm** Okumakla elde edilen nazarî bilgi.
ʿ**i.**+i bol- 22a/09
ʿ**i.**+u kemal-ı şehriyarlık 8b/11
[=2]
īmān Ar. Allah'a inanma, dînî inanç
ī. 16b/07, 17a/07, 17a/13, 17b/06
ī. kéltür- 6a/15
[=5]
imes değil demek
i. érdiler 18b/16
[=1]
imkān Ar. Faydalanılabilecek, kullanılabilecek uygun şart
i. bol 5a/10
[=1]
ʿ**ināyet** Ar. Lutuf, ihsan, iyilik
ʿ**i.** (eser-i inayet) 9b/03
ʿ**i.**+i 8a/07
ʿ**i.**+i ezeli 14b/12
ʿ**i.**+u şevkatlar kıl- 1b/10
[=4]
inde-çağırmak
i.-p 1b/10
[=1]
ini kardeş
i.+leri 14a/04, 18a/09
i.+leridin 15b/07
i.+lerini 17b/10
i.+leriniñ 13b/16
i.+si 16b/14, 1b/08
i.+siniñ 17a/02
[=8]
inkıyād Ar. Boyun eğmek, bağlanma
i. 11b/03
[=1]
ins Ar. insan
i.+u can 8b/07
[=1]
inşa-allah Ar. Allah isterse
i. 11b/07
[=1]

inşa-allah taala Ar. Allah isterse
i. 14b/05
[=1]
inşa-allahu taala Ar. Allah isterse
i. 2b/09, 9b/05
[=2]
İpaç yer adı, özel ism
İ. turur 16a/05
[=1]
İran ülke adı
İ. 11a/15, 12a/02, 12b/03, 19a/12, 20b/09, 23b/14, 24a/02
İ.+da 20a/15
İ. vılayatı 4a/14
[=9]
ʿ**irfān** Ar. Bilme, anlama, biliş, anlayış
ʿ**i.** (ehl-i ʿirfān) 6a/07
[=1]
iṣbāt Ar. delil
i. bol- 5a/14
i. tap- 5a/03
[=2]
isbat bol- delilin ortaya çıkma durumu
i. 5a/14
[=1]
İṣfahān şehir adı
İ.+nı 19b/08
[=1]
İslām Ar. Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din
i. 15b/10, 8a/06, 8a/07, 8a/09, 8a/11, 9a/08, 9a/12
i. (nusrat-ı islam) 8a/14
i. (pad-şah-ı islam) 8b/10
i. (pad-şah ı islam) 4b/02
i. (şahan-şah-ı islam) 4b/07
i.+da 9a/07
i. éli 23b/08, 8a/08
i.+ga 8a/10
i.+nı 9a/02, 9a/08
i.+nıñ (sultan-ı islam) 4b/09
[=18]
İslām (sultan-ı islam) Ar. Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen dinin sultanı olmak
İ. 5a/05
[=1]
ism Ar. ad
i. 15a/05, 3a/09
i.+i 12b/07
[=3]
İsmāil peygamber ismi
İ. 6b/09, 6b/16

İ. aleyhi's-selam 6b/06
İ.+ni 6b/08
İ.+niñ 6b/09
[=5]
İsrayil ilke adı
İ. 15b/11
[=1]
istiʾdād Ar.yetenek
i. 6a/11
[=1]
istiḥḳāḳ Ar. Hakkı olma, hak etme, liyakat kazanma, layık olma
i. tap- 7a/09
[=1]
istiḥkām Ar. Düşmana karşı savunmak için yapılan yer, savunma amacıyle arâzi üzerinde yapılan her türlü inşaat ve siper
i. (din-i istihkam) 8a/06
[=1]
iş faâliyet, çalışma, amel
i.+i 23a/13, 8a/11, 8a/16
i.+i (musulmanlık işi) 8a/05
i.+iga 1b/11
i.+leri 17b/13
[=6]
işārat Ar. Bir anlam yükletilen ve bir şeyi bildirmeye, anlatmaya yarayan şekil, anlam taşıyan iz
i. bol- 5a/01
[=1]
işārat Ar. Bir anlam yükletilen ve bir şeyi bildirmeye, anlatmaya yarayan şekil, anlam taşıyan iz
i. bol- 2b/01
[=1]
işaret-aleyh Ar. kendisine işaret edilen
i. bilen 2a/14
[=1]
işi faâliyet, çalışma, amel
i. 8a/14
i.+ge 7b/04
[=2]
iştibāh Ar. Kuşkulanmak, teredüd, benzerlik, aynılık
i. 7b/04
[=1]
İt kavm ismi İt Baraḳ
İ. 19a/03, 19a/11, 19a/14, 19a/15
İ.+niñ 22a/10, 22a/14
[=6]
iṭāʿat Ar. Emre uyma, söz dinleme
i. béli 2b/03
[=1]
ʿīṭıfat Ar. sevgiyle yaklaşma
ʿī. 20b/16

[=1]
ʿ**itibār** Ar. Saygı görme, saygı gösterme, değer verme
ʿ**i.**+ı bol- 10a/05
[=1]
itik keskin demek
i. 6b/11
[=1]
iʿ**timād** Ar. Güvenme, emniyet etme, güven, emniyet:
i.+ı 18a/01
[=1]
ʿ**izz-i** Ar. yücelik
ʿ**i.** (izz-i sermed) 6a/15
[=1]
iżāfe bağlama, nisbet etme
i.+leride 23b/08
i.+si bol- 24b/02
[=2]
İzid subhana ve taala özel isim
İ. 7b/15
[=1]
ʿ**izzet** Ar. saygı, ikram
ʿ**i.**+ü hürmet 9a/08
[=1]
Kaan Hakan, Ḫan
k. 4a/13, 4a/13
[=2]
kaan Hakan, Ḫan
k. bol- 4a/10, 4a/10, 4a/10
k.+nıñ 4a/08
k.+nıñ (kubilay 4a/13
[=5]
kaan Hakan, Ḫan
k. 4a/13
[=1]
ḳāb Ar. Allaha çok yaklaştığını söyleyen terim
ḳ.+ı kavseyn 6a/04
[=1]
ḳabāyıl kabileler, boylar, aşiretler
ḳ.+(akvam u kabayıl) 9a/13
ḳ.+ı 12b/02
ḳ.+ı arab 12a/04
ḳ.+ı muhalıfa 2b/15
ḳ.+ı muhtelif 11b/10
ḳ.+larınıñ 9b/04
ḳ.+u şab 7a/16
[=7]
ḳabıḳ kabuk demek
ḳ. 19a/09
ḳ.+dın turur 19a/09
[=2]

ḳābılıyatlıḳ kabiliyetli, yetenekli demek
ḳ. 17b/12
[=1]
ḳābil Ar. bu türlü, bu çeşit, bu cins, bunun gibi
ḳ. 21b/12, 5b/08
[=2]
Ḳabil haca Ḳabil hoca özel ism
Ḳ. 22a/15
[=1]
ḳabīle Ar. Aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk
ḳ. 20a/14
[=1]
Ḳabil haca özel ism
Ḳ. 21b/01
[=1]
kabul kabul etmek, huzuruna gelmek
k.+ıga 11b/07
k.+kıl- 17a/11, 17a/13, 17b/07, 17b/08
[=5]
kaç- kaçmak
k.-ıp 18a/10
k.-tı 19b/12
[=2]
ḳaçan ne zaman anlamında
ḳ. 9b/10
[=1]
ḳadīm Ar. Başlangıcı olmayan, ezelî, zaman üstü:
ḳ. 16a/08
ḳ. (şer-i kadim) 8a/03
ḳ.+da 20a/12
ḳ.+de 3a/09, 3a/09
ḳ.+dın 12a/06, 20a/01
ḳ.+din 10a/13
[=8]
kāfe- bütün insanlar
k.+i halayık 7b/16
[=1]
kāfir inançsız
k. érdi 16b/05
k. érdiler 16a/16
[=2]
ḳahhār Ar. Çok kahreden, ezen, mahveden, yok eden
ḳ. (pad-şah-ı cabbar-ı kahhar) 8b/02
[=1]
Ḳaḳyan özel ism
Ḳ. turur 16a/06
[=1]
Ḳal özel ism Ḳal Aç
Ḳ. 19b/16
[=1]

ḳal(ı)- kalmak
ḳ.-acayıb kal- 16b/13
ḳ.-yad-gar kal- 6a/16
[=2]
ḳal- kalmak
ḳ.-dı 10a/11, 19b/10, 24a/15
ḳ.-dılar 19b/04
ḳ.-gan 19b/10
ḳ.-gay 10a/08, 19b/04, 19b/06, 19b/15, 6a/16, 7b/08
ḳ.-ıp 16b/13
ḳ.-madı 17a/02
ḳ.-magay 22a/08, 22a/11, 7b/04
ḳ.-mas érdi 6b/04
[=17]
Ḳalaç boy ismi
Ḳ. 12b/09, 14a/02, 18b/02, 19b/07
Ḳ. bol- 19b/16
Ḳ.+lar 19b/16
[=6]
Ḳaldun boy ismi
Ḳ. 12a/15
[=1]
Ḳalınlıḳ çeyizlik
Ḳ. kıl- 17a/03
[=1]
kām-kār Fr. mutluluk
k.+ı husrav 10a/07
[=1]
kām-rānlıḳ Fr. Saâdet, mutluluk, bahtiyarlık
k. 10a/09
[=1]
kāmran Fr. Arzusuna, murâdına ermiş, bahtiyar
k. (şah u kamran) 2a/08
[=1]
Ḳanḳlı boy ismi, özel isim
Ḳ. 14a/02, 15b/08, 18b/02, 19a/01, 19a/02
Ḳ. éli 19a/02
[=6]
ḳar kar demek
ḳ. 19b/03, 19b/03, 19b/05, 19b/06
[=4]
ḳara karaltı
ḳ. 12a/12, 13b/10, 24a/09
ḳ.+ga 11b/16
ḳ.+sı 21b/03, 23a/14
[=6]
Ḳara-ḳurum yer adı
Ḳ. 16a/07
[=1]
Kara Ḫan özel ism

k. 13a/13, 13a/14, 13b/01, 16a/16, 16b/01, 16b/01, 16b/14, 17a/01, 17b/02, 17b/10, 18a/04
[=11]
Karaévli özel ism
K. 22b/05
[=1]
ḳarār Ar. karar vermek
ḳ. 18a/13
[=1]
Ḳarı yer adı, özel ism
Ḳ. 16a/07, 16a/08
[=2]
ḳarındaş akraba
ḳ.+ları 18a/05
ḳ.+ları.bile 15b/04
ḳ.+ları bile 18a/03
ḳ.+larını 17b/11
[=4]
ḳarındaşlık akrabalık
ḳ.+ları 3a/11
[=1]
Ḳarḳın Yulduz Ḫannın oğlu
Ḳ. 13b/10, 22b/16, 23a/01
[=3]
Ḳarluk Türk boy ismi
Ḳ. 12b/09, 14a/02, 15b/08, 19b/01, 19b/06
Ḳ.+lar 19b/07
[=6]
ḳarn Ar. devir, dönem, çağ
ḳ.+da 8b/01
[=1]
Ḳarulas özel ism
Ḳ. 15a/06
[=1]
Ḳasar-ḳum yer adı, özel ism
Ḳ. 16a/06
[=1]
ḳaṣd Ar. Birine karşı bilerek kötü davranma, kötü niyet
ḳ. kıl- 22a/03
[=1]
ḳaş(2) huzurunda, önünde
ḳ.+ıda 7a/05
[=1]
ḳaş Bir şeyin kaş gibi bir kavis yapan kemerli çıkıntılı yeri
ḳ.+larıda 18a/10
[=1]
Kāşġar yer adı
K. 10b/11
[=1]
ḳaş huzuruna, önüne

ḳ.+ıga 18a/01
[=1]
ḳat Makamına, katına, huzuruna
k.+ıga 17a/05
[=1]
ḳāṭıʿ Ar. kesin delil
ḳ. (delil-i katı) 8a/15
[=1]
ḳatla damla anlamında
ḳ. (hiç katla) 5b/11
[=1]
kāvāk Fr, oyuk, boşluk
k. 19a/06
k. bol 19a/10
[=2]
ḳavım Ar. soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun
ḳ.+lar 12b/15
[=1]
ḳavī Ar. Güçlü, kuvvetli:
ḳ. 22b/16, 23a/01
[=2]
ḳavm Ar. soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun
ḳ. 15a/13, 16a/16, 20a/12, 23b/06
ḳ.+da 12b/12, 12b/13
ḳ.+dın 23b/09, 5a/01
ḳ.+dın turur 20b/05
k. érdiler 14b/12, 15a/15
ḳ.+ı 10b/05, 15a/04, 20a/15
ḳ.+ı (mogul kavmı) 20a/04
ḳ.+ı bile 12a/11, 12a/14, 19a/03
ḳ.+ı bol- 22a/02
ḳ.+ıdın 14b/12
ḳ.+ıdın érdi (barlas kavmı) 15a/13
ḳ.+ıdın érürler 24a/06
ḳ.+ımızda 16b/11
ḳ.+ınıñ 24a/09
ḳ.+i 12b/10
ḳ.+lar 9a/02
ḳ.+lar turur 20a/07
ḳ.+lardın 20a/08
ḳ.+larnıñ 3a/05
ḳ.+nı 12b/08
ḳ.+nıñ 11a/12, 12b/07, 13a/06
ḳ.+nuñ 16a/13, 2b/15
[=35]
ḳavm Ar. soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun
ḳ. +ı 24a/05
[=1]
ḳavseyn Ar. Allaha çok yaklaştığını söyleyen terim
ḳ. (kab-ı ḳavseyn) 6a/04

[=1]
ḳayaş kardeş anlamına geliyor
ḳ.+ıdın 6b/01
ḳ.+ıdın (uruk kayaş) 7a/14
ḳ.+ınıñ (urug kayaş) 1b/03
ḳ.+larıdın 13a/15
[=4]
Ḳaydu Ḫan Duşumnenniñ oġlı
Ḳ.+nuñ 3b/09
[=1]
Ḳaydu Ḫan Duşumnenniñ oġlı
Ḳ. 3b/09
[=1]
Ḳayı Kun Ḫannın oğlu
Ḳ. 13b/09, 22b/05
[=2]
kāʿināt Ar. Yaratılmış şeylerin hepsi, yer gök bütün varlıklar
k. (hassa-ı kayınat) 6a/03
[=1]
kāʿināt Ar. Yaratılmış şeylerin hepsi, yer gök bütün varlıklar
k.+u hulasa-ı mevcüdat 7b/14
[=1]
ḳaysı hangi
ḳ. 21b/10, 22a/06, 9b/12
ḳ.+dın tururlar 24a/01
ḳ.+ga 17a/02
[=5]
ḳayt- dönmek
ḳ.-ıp 20b/11
[=1]
ḳaytar geri göndermek
ḳ.-dı 18b/11
[=1]
kebab et kızartması
k. 19b/13
[=1]
keç- vazgeçmek
k.-gen 10a/06
k.-ip turur 2a/10, 9b/11
[=3]
keçe gece
k. 16b/02
[=1]
kel-ilerde
k.-güsi durur 10b/07
k.-güsi turur 23b/05, 23b/13, 24a/05
[=4]
Kelā yer adı
K. 12a/08
[=1]

Kelād Kaşgar yakınlarında bir yer adı olmalıdır. Tüm sözlükler ve stengass dahil bakıldı ama böyle bir yer ismi bulunamadı. Chatchpgt de bakıldı. Dolayısı ile şimdilik hoca Kelād /Kulād / kellad diye okudu.
K. 10b/11
[=1]
Kelgün özel ismi, yer adı
K. 12b/14
[=1]
Kelikbut özel ism
K. 15a/07
[=1]
kelin gelin
k.+lerini 17b/02
[=1]
keltür- getirmek
k.-di 6b/16
k.-üp tururlar 10b/03
[=2]
Kelverān yer adı
K. 12a/15
[=1]
kema-ḥaḳḳahi Hakkı ile, gerektiği gibi
k. 11a/10
[=1]
kemā-hiye bu durumda
k. 24b/03
[=1]
kemāl Ar. En olgun, en yetişkin döneminde olma, olgunluk
k.+ı kiyaset ü fart-ı siyaset 9b/14
[=1]
Kemālu'd-dīn Mevlānāʾ-ı Aʿẓam Ar. Dinin kemâli olan en büyük üstad
K. 1b/04
[=1]
kemān keman
k. 21a/11
[=1]
kemer bele bağlanan alet
k.+ini (hidmet kemeri) 2b/03
[=1]
kemine Fr. kendisi, Hakir, âciz, dûn, zavallı
k. 11b/02
k. (bende-i kemine) 11a/04, 11b/03
k.+ga (bende-i+kemine) 2b/01
[=4]
kent şehir
k.+lerde 10a/16
[=1]
keñeş- Toplantı, meclis, buluşma
k.-ti 16b/12
[=1]

kerak gerek
k. 21a/11
[=1]
Kerdān Bir yöne döndürmek için özel ism
K. 22b/11
[=1]
kerden Fr. yapmak, etmek
k. 22b/11
[=1]
kerem Ar. cömertlik, âlicenaplık
k.+i bile (lut-u kerem) 6a/06
[=1]
Kereyit millet adı
K. 12a/14, 14b/06
K. (misl-i kereyit) 12b/12
[=3]
Kermücin özel ism
K. 14a/15
[=1]
kes-kesmek, her hangi birşeyi parçalara bölmek
k.-mes érdi 6b/12
[=1]
Keşmīr ülke adı
K. 12b/03
[=1]
kevneyn Ar. İki dünya demek
k.+din 6a/04
[=1]
Ḳeyat özel ism
Ḳ. 15b/03
[=1]
keydür-giydirmek
k.-üp 18a/14
[=1]
keyfiyet moral
k.+i zuhur 9b/03
[=1]
keyfiyyet moral
k.+leri 2b/14
[=1]
keyvān Fr. zuhal, satürn
k. (hakan-ı keyvan-ı rıfat) 8b/10
[=1]
kéç(ı)-geçmek
k.-hatırıga kéç- 11a/03, 2a/12
k.-umrıdın kéç- 6b/14
k.-ve kéç- 10a/06
[=4]
kéç-vaz geçmek
k.-ip 2a/12, 6b/14

k.-ti 11a/03
[=3]
kéçe gece
k. 16b/02
k.+side (mirac kéçesi) 6a/04
[=2]
kéçesi gecesi
k.+din 8a/14
[=1]
kél(ı)-gelmek
k.-söz kéltür- 10b/02
[=1]
kél-ilerde. Gelmek, getirmek
k.-di 15a/11, 19b/14
k.-güsi turur 13a/01, 13b/04, 14b/05, 24a/16
k.-ip 17a/06, 17b/15, 19a/12, 19b/15
k.-ip turur 20a/02, 20b/07, 21b/05, 7a/07
k.-medi 10b/09
k.-türdüm' 17a/13
k.-türüp 16b/07
k.-ür érdi 17a/04, 19b/08
[=19]
kéltür(ı)-getirmek
k.-amalga kéltür 7a/15
k.-amalga kéltür- 7a/13
k.-ibaretde kéltür- 9b/05
k.-iman kéltür- 6a/15
k.-kişi kéltür- 13a/04
k.-vucudga kéltür- 7b/02
[=6]
kéltür- getirmek
k.-di 19a/06, 19a/08, 19b/08, 7b/02
k.-diler 21a/02
k.-gey 7a/13, 7a/15, 9b/05
k.-geyler 6a/15
k.-gümizdür 24a/09
k.-megen tururlar 10b/02, 4b/17
k.-megendür 13a/04
k.-meydür érdi 17a/03
k.-üñler 17a/07
k.-üp 5a/02, 5a/11
k.-üp turur 17b/07, 2a/01
[=19]
két-gitmek
k.-tiler 18a/10
[=1]
Kıgavul bir kuş cinsi
k.+nı 19b/12
[=1]
kıl(ı)-yapmak

k. 11b/03, 17a/08, 3b/01, 9a/07
k.-amal kıl- 6b/07
k.-azmayış kıl- 6b/05, 7a/03
k.-bayan kıl- 15a/12, 20b/09
k.-beyan kıl- 16a/03
k.-bizdin kıl- 6b/14
k.-camiyet kıl- 20b/12
k.-cehd kıl- 7b/04
k.-cem kıl- 11a/09, 11b/05
k.-feda kıl- 6b/16
k.-gayet kıl- 9a/09
k.-hayr u şer kıl- 7a/10
k.-heves kıl- 5b/10
k.-hıdmat kıl- 23b/03
k.-hisab kıl- 9a/13
k.-hukumat kıl- 3a/13
k.-ıhtıra kıl- 14a/11
k.-ıkrar kıl- 6a/02
k.-ıktıza kıl- 8a/07
k.-ıttıfak kıl- 13b/02, 18b/03
k.-ihmal kıl- 7b/05
k.-inayet u şevkatlar kıl- 1b/10
k.-kabul kıl- 17a/11, 17a/13, 17b/07, 17b/08
k.-kalınlık kıl- 17a/03
k.-kasd kıl- 22a/03
k.-kısm kıl- 15b/12
k.-kurban kıl- 6b/06, 6b/11, 7a/01
k.-makam kıl- 12a/05
k.-malum kıl- 4b/15
k.-mashar kıl- 9b/15
k.-mashara kıl- 20b/10
k.-meded kıl- 18b/06, 2b/05
k.-mezkur kıl- 14b/04
k.-muayyan kıl- 22a/16
k.-mufassal kıl- 13a/09
k.-mukarrar kıl- 21b/15
k.-munadi kıl- 9a/05
k.-muracaat kıl- 19b/02
k.-musahhar bol- 8b/05
k.-musahhar kıl- 19a/12
k.-musavvar kıl- 5a/12
k.-musulman kıl- 9a/03
k.-muşahede kıl- 9a/09
k.-mutabaat kıl- 7b/16
k.-muti kıl- 10b/13, 8b/13
k.-muvafakat kıl- 14b/15, 18b/09
k.-müretteb kıl- 11b/04, 11b/07
k.-nakl kıl- 15b/09
k.-nıza kıl- 22a/07
k.-pad-şah kıl- 3b/14

k.-pad-şahlık kıl- 21a/16, 24a/03
k.-rıayat kıl- 7b/09
k.-saf kıl- 5b/06
k.-say kıl- 9a/08
k.-sebt kıl- 22a/11
k.-sıfat kıl- 5b/12
k.-sitayiş kıl- 6a/01
k.-şarh kıl- 23b/06, 7a/04
k.-şerh kıl- 10b/04
k.-tafahhus kıl- 11a/14
k.-tafsil-i sabıkda kıl- 4b/14
k.-tahkik kıl- 11b/02, 11b/02, 5a/02, 5a/10, 5a/13
k.-takrir kıl- 6a/11
k.-takviyet kıl- 9a/12
k.-tarih kıl- 9b/13
k.-teferrüc kıl- 17a/05
k.-tercime kıl- 2a/15, 2b/01, 2b/04
k.-tereddüd kıl- 6b/15
k.-toy kıl- 18a/14
k.-uzun kıl- 23b/06
k.-yahşı kıl- 23a/14
k.-zahır kıl- 7a/06
[=96]
ınḳıyad boyun eğmek
ı. 6b/07
[=1]
kıl érdi yardımmcı fiil
k. 9a/08
[=1]
kıl- yardımmcı fiil
k.-a al- 21b/10, 5b/06, 5b/12
k.-a bil- 6a/01
k.-adur 17a/05
k.-dı 11b/04, 15b/12, 17a/03, 18a/14, 18b/09, 19a/12, 19b/02, 20b/10, 21a/16, 21b/15, 6b/05, 6b/07, 6b/16, 7a/03, 8a/07, 9a/03, 9a/07, 9b/15
k.-dılar 10b/13, 13b/02, 14a/11, 14b/15, 18b/06, 24a/03, 9a/05
k.-dım 11b/07, 17a/13
k.-duk 14b/04, 15a/12, 23b/06
k.-gan turur 3a/13
k.-gan tururlar 7a/04
k.-gandın soñ 5a/13
k.-ganlarınıñ 3b/01
k.-gay 11a/09, 11a/14, 23a/14, 23b/03, 2b/01, 6b/06, 6b/11, 7a/01, 7a/06, 7b/04
k.-gaylar 4b/15, 6a/11, 7b/16, 9a/12
k.-gumız turur 20b/09
k.-ıp 11b/02, 11b/03, 11b/05, 12a/05, 13a/09, 1b/10, 20b/12, 2a/15, 2b/05, 5a/02, 5a/10, 6b/07
k.-ıp érdiler 5a/12
k.-ıp tur- 4b/14
k.-ıp turur 17a/08, 17b/08, 22a/16, 7b/09, 8b/13

k.-ıp tururlar 18b/03, 8b/05
k.-ıp+bol- 9a/13
k.-madı 6b/14
k.-madük 17b/07
k.-magan 3b/14
k.-magandurlar 10b/04
k.-maganlar 7a/10
k.-magay 22a/03, 22a/07, 7b/05
k.-magaylar 9b/13
k.-makka 2b/04
k.-mas 23b/06
k.-may 6b/15
k.-sa 6a/02
k.-sun 11b/02
k.-ur 17a/11, 9a/08
k.-ur biz 22a/11
k.-ur érdi 9a/09
k.-urlar 15b/09, 16a/03, 5b/10, 9a/09
[=98]

kılıç
k. 18a/04, 18b/15
k.+ı 23a/14
k.+lar 20b/15
[=4]

Kınık Deniz Ḫannın oğlu
K. 13b/14, 23b/02, 24a/04
[=3]

Kıpçak Türk boylarından birinin ismi
K. 10b/11, 11a/12, 12b/09, 14a/02, 15b/08, 18b/02, 19a/03, 19a/09, 19a/09, 19a/10
K.+(Deşt-i kıpçak) 10a/14, 12a/07
K.+larnıñ 19a/16
K.+nı 19a/14
[=14]

Ḳırān çok eski bir hükümdarlık unvanıdır, uğurlu yıldızların birleşimine sahip kişi
ḳ.+ı (sahib kıran) 8b/03
[=1]

Kırgavul bir kuş cinsi
k.+nı 19b/11
[=1]

Ḳırıḳ Yulduz Ḫannın oğlu
Ḳ. 13b/09
[=1]

kırk sayı
k. 16a/10, 4a/05
[=2]

Ḳırkız millet adı
Ḳ. 12a/13, 14b/06
[=2]

ḳıṣaṣ Ar. Kıssalar, hikâyeler, rivâyetler
ḳ.+u tavarih 6b/02

[=1]
ḳısm bölüm
ḳ. 14a/09, 14b/01, 15a/03, 15a/09, 3a/12, 3a/12, 4b/10, 5a/04
ḳ. bile turur 3a/11
ḳ. bol- 15a/02, 15a/13
ḳ. érdiler 15b/02
ḳ. kıl- 15b/12
ḳ.+nı 15b/12, 15b/13, 15b/14
ḳ. turur 14a/05
[=17]
ḳıṣṣa Ar. Kıssalar, hikâyeler, rivâyetler
ḳ.+sını 1b/09
[=1]
ḳışlaġ köy
ḳ.+ı 19b/01
[=1]
ḳışlaḳ köy
ḳ.+ı 16a/06
ḳ.+lar 12a/13
[=2]
ḳıyāmat Ar. ölülerin dirilmesi, âhiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman
ḳ.+gaça bol- 7b/12
ḳ. 7b/12
[=2]
Ḳıyat kavim adı
Ḳ. 15b/02, 15b/03
Ḳ. 15b/05
[=2]
ḳız kız çocuğu, evlenmemiş kadın
ḳ. 17a/01, 17a/05, 17a/10, 17a/13
ḳ.+bile 17a/02
ḳ.+ga 16b/15
ḳ.+ını 16b/14, 17a/03, 17a/06
ḳ.+nı 17a/04, 17a/14
[=11]
Ḳızık Yulduz Ḫannın ikkinci oğlu
Ḳ. 22b/16, 23a/01
[=2]
ki Fr. cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir:
k. 11b/05, 12b/01, 23a/07, 23a/07, 23a/13, 24a/10, 3a/03
[=7]
kibi gibi
k. 8b/07
[=1]
kibriyāʾ ṣıfāt Fr. sıfatların ululuğu / yüce sıfatların azameti
k.+ı la-yezali 5b/04
[=1]
kiçik küçük

k. 21a/04
[=1]

kiçiklik küçüklük
k.+de 17b/12
[=1]

kim Olması mümkün olan, umulan şeyler için kullanılır
k. 14b/10, 1b/07
[=2]

kim(1) Belirsiz ve kesin olarak bilinmeyen şeyler için kullanılır,
k. 12a/10, 12a/13, 12b/06, 12b/10, 13a/12, 13a/12, 13b/04, 14a/05, 15b/07, 15b/10, 15b/11, 15b/13, 16a/03, 17a/06, 18a/11, 18b/13, 19a/08, 19b/15, 20b/06, 5b/04, 8a/08, 8a/11
k. (her kim) 6a/09
k. bol- 23b/02
k.+ler érmiş 3b/15
k.+niñ (her kim) 22a/07
[=26]

kim(2) bilinmez, belli değil:
k. 10a/04, 10a/04, 10a/05, 10a/08, 10a/09, 10a/10, 10a/12, 10a/13, 10b/04, 10b/06, 10b/08, 10b/12, 10b/15, 11a/01, 11a/03, 11a/04, 11a/05, 11a/07, 11a/08, 11a/09, 11a/13, 11a/16, 11b/04, 11b/05, 11b/07, 11b/10, 11b/14, 11b/14, 11b/14, 11b/16, 12a/02, 12a/02, 12a/03, 12a/06, 12b/01, 12b/02, 12b/07, 12b/11, 12b/13, 12b/13, 12b/15, 12b/15, 12b/16, 13a/05, 13a/08, 13a/11, 13a/14, 13b/01, 13b/02, 14a/01, 14a/06, 14a/08, 14a/10, 14b/02, 14b/08, 14b/08, 14b/09, 14b/11, 14b/15, 14b/16, 15a/02, 15a/04, 15a/10, 15a/10, 15a/12, 15b/02, 15b/06, 15b/09, 15b/12, 15b/14, 15b/15, 16a/01, 16a/04, 16a/05, 16a/05, 16a/06, 16a/08, 16a/09, 16b/03, 16b/05, 16b/09, 16b/12, 16b/14, 17a/01, 17a/06, 17a/07, 17a/07, 17a/10, 17a/11, 17a/12, 17a/12, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/04, 17b/05, 17b/08, 17b/15, 18a/01, 18a/05, 18a/09, 18a/15, 18a/16, 18b/03, 18b/04, 18b/06, 18b/08, 18b/10, 18b/12, 18b/14, 19a/03, 19a/05, 19a/07, 19a/10, 19a/14, 19a/15, 19b/01, 19b/04, 19b/05, 19b/07, 19b/11, 19b/13, 1b/02, 1b/02, 1b/11, 20a/03, 20a/04, 20a/05, 20a/06, 20a/07, 20a/11, 20a/11, 20a/12, 20a/15, 20b/03, 20b/05, 20b/07, 20b/09, 20b/11, 20b/12, 20b/15, 21a/02, 21a/04, 21a/06, 21a/08, 21a/09, 21a/13, 21b/02, 21b/07, 21b/09, 21b/12, 21b/16, 22a/02, 22a/05, 22a/08, 22a/10, 22a/13, 22a/15, 22a/16, 22a/16, 22b/08, 23a/04, 23a/11, 23b/06, 23b/07, 23b/12, 23b/13, 23b/16, 24a/01, 24a/02, 24a/05, 24a/07, 24a/11, 24a/15, 24a/16, 24b/01, 24b/02, 2a/10, 2a/13, 2b/01, 2b/04, 2b/10, 2b/12, 3a/03, 3a/07, 3a/08, 3a/08, 3a/08, 3a/12, 3b/13, 4a/02, 4a/03, 4a/08, 4a/09, 4a/09, 4a/13, 4a/14, 4a/14, 4a/14, 4b/03, 4b/03, 4b/03, 4b/09, 4b/11, 4b/13, 4b/13, 4b/14, 4b/15, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 5a/08, 5a/12, 5b/03, 5b/05, 5b/06, 5b/09, 5b/10, 5b/11, 6a/10, 6a/10, 6a/12, 6a/13, 6b/01, 6b/03, 6b/04, 6b/06, 6b/06, 6b/08, 6b/09, 6b/11, 6b/12, 6b/12, 6b/13, 6b/14, 7a/02, 7a/04, 7a/04, 7a/05, 7a/06, 7a/08, 7a/08, 7a/12, 7a/13, 7b/03, 7b/10, 7b/15, 8a/01, 8a/06, 8a/07, 8a/13, 8a/15, 8a/15, 8b/01, 8b/04, 8b/05, 8b/08, 8b/08, 8b/11, 9a/02, 9a/02, 9a/07, 9a/09, 9a/10, 9a/11, 9a/13, 9a/15, 9b/02, 9b/03, 9b/06, 9b/08, 9b/08, 9b/08, 9b/10, 9b/11, 9b/13, 9b/14, 9b/16
k. (her néçe kim) 4b/13
k. (né kim) 5a/11
k. (néçük kim) 22a/01, 6a/16, 6b/02
k. (ta kim) 22a/06
k.+ni 21a/10
[=285]

kir(1)- girmek
k.-nazarlarıga kir- 2b/07
[=1]
kir-girmek
k.-gen érmiş 20a/15
k.-gey 8a/10
k.-ip 19a/06
k.-se 2b/07
[=4]
kirdār Fr. İş, amel, fiil
k.+i 13a/01
k.+ları (afal u kirdar) 10a/07
[=2]
kişi İnsan, kimse, şahıs:
k.+i kéltür- 13a/04
k. 11a/10, 19b/03, 19b/04, 19b/05, 19b/10, 19b/11, 19b/12, 19b/15, 20a/03
k. (her kişi) 23b/16
k. (hiç kişi) 6a/13
k.+de 16b/10
k.+din 14b/08
k.+ge 5b/10
k.+ge (her kişi) 22a/06
k.+ler 14b/10, 16a/08, 17b/14
k.+lerni 20a/05
k.+niñ 13a/11, 19b/16
k.+niñ (her kişi) 6a/10
[=23]
kitab kitap
k. 1b/09, 1b/11, 24b/03, 2a/02, 2a/10, 2b/05, 2b/10
k.+ı avval 11b/08
k.+ı şerif 1b/02
k.+ıdın 11b/09
k.+larda 10b/02, 5a/13
k.+larıda 13a/07
k.+larını 5a/01
k.+nı 1b/03, 1b/11, 2b/01, 2b/12, 4b/07
k.+nıñ 11a/04, 1b/06, 24a/05, 24a/08, 24b/04, 9b/06
[=25]
kitap kitap
k. 4b/09
[=1]
kiyāset Ar. zekilik, uyanıklık
k. (erbab-ı fıtnat u kiyaset) 9b/07
k. (kemal-ı kiyaset ü fart-ı siyaset) 0
[=2]
kiyür(ı)- Sokmak, dahil etmek
k.-ıtaatıga kiyür- 8b/13
[=1]
kiyür- Sokmak, dahil etmek
k.-üp 8b/13

[=1]
Kok Oğuz Ḫannın oğlu Kok Ḫan
K. 20b/07
[=1]
Ḳoḳrat Moğul kavmi
Ḳ. 12b/14
[=1]
ḳol kol
ḳ. 13b/05, 13b/11, 20b/04, 23a/04
ḳ.+(oñ kol) 13b/07
ḳ.+da turur 20b/04
ḳ.+ı 22b/01
ḳ.+ıda bol- 21b/16
ḳ.+ını 13b/05, 21a/07, 21a/09
ḳ.+ını (oñ kol) 21b/14
ḳ.+ını (sol kol) 21b/15
ḳ.+nıñ 21a/11
[=14]
Ḳonçin özel ism
Ḳ. 15a/08
[=1]
Ḳonḳırat özel ism
Ḳ. 15a/06
[=1]
Ḳoñġan özel ism
Ḳ. 15a/07
[=1]
Ḳoñlut özel ism
Ḳ. 15a/07
[=1]
ḳorḳ-korkmak
ḳ.-up 16b/06
[=1]
Ḳorlas Özel ism
Ḳ. 12b/14
[=1]
Kornāḳ ülke adı
k. 20b/11
[=1]
koş(2)-koşmak
k.-arlar 5a/08
[=1]
ḳoşul-birleşmek
ḳ.-dı 18b/09
ḳ.-gan turur 18a/16
[=2]
Ḳova Alan Ḳova
Ḳ. 15a/10
[=1]
ḳoy koyun

ḳ. 20b/13
[=1]
ḳoy(ı)-vermek
ḳ.-at koy- 2a/01
ḳ.-han-ı ınam koy-) 6a/09
ḳ.-lakab koy- 21a/08
[=3]
ḳoy koyun
ḳ.+nuñ 22a/05
[=1]
ḳoy-vermek, koymak
ḳ.-dı 18a/16, 18b/02, 18b/08, 19b/06, 21a/08, 6b/11
ḳ.-dılar 14a/12, 14b/03, 16b/13
ḳ.-durdı 19a/02, 19a/09
ḳ.-gan érmişler 11a/01
ḳ.-magaylar 7b/08
ḳ.-mak 16b/11, 17b/14
ḳ.-uñlar 16b/12
ḳ.-up 2a/01, 6a/09, 6b/11
ḳ.-up érdiler 20a/08
ḳ.-up tururlar 20a/06
ḳ. 21a/05
[=23]
Köçkünçü Ḫan Köçkünçü ḫan şeybaniler sülalesinden olan ḫan(1530) 16 asır hükümranlığı döneminde farsçadan çağtaycaya bir çok eserler tercüme edildi.
K. 2a/07
[=1]
kög gök
k. bile 17b/06
[=1]
Kök Kök Yardas Nehir adı ama farsçasından bakılması lazım
K. 12a/11
[=1]
Kök Ḫan Oğuz Ḫannın oğlu
K. 13b/12
[=1]
Kökse özel ism
K. 12a/15
[=1]
Köñül gönül
k.+leri 22a/07
[=1]
köp çok
k. 12a/04, 12b/05, 14a/12, 18b/15, 19a/12, 19a/13, 19b/03, 23a/13, 23b/09, 23b/11, 3b/14
k. bol- 11b/16, 12a/02, 14b/10, 14b/13
k. érdi 18a/05, 21b/04, 6b/05
k. turur 10b/06, 12a/03
[=20]
köpreg çok fazla

k.+ini 9b/14
k. bol- 14b/14, 8a/14
k.+i (köpregi) 4b/14
[=4]
kör-görmek
k.-di 16b/03, 17a/01, 17a/04, 19b/11, 6b/10
k.-megen érdi 8b/03
k.-üp 6a/13
k.-üp tururlar 16a/09
[=8]
körklüg yakışıklı, görkem
k. érdi 16b/15
[=1]
körset(ı)-göstermek
k.-ıtıraf körset- 6a/05
[=1]
körset-göstermek
k.-ip 6a/05
k.-ip turur 6a/07
k.-ti 6b/13
[=3]
körün-görünmek
k.-geyler 8a/10
k.-ür érdi 16b/09, 17b/12
[=3]
köz göz
k. bile 8b/03
k.+lerige 8a/09
k. (gerdun közi) 8b/03
[=3]
Kubilay Ḫan Tuluy Ḫannın ikinci oğlu
K. 4a/08
[=1]
Kubilay kaan Tuluy Ḫannın ikinci oğlu
K.+nıñ 4a/13
[=1]
ḳuddesu sırrıhu Ar. Allah onun sırrını kutsasın
ḳ. 2a/13
[=1]
ḳudrat Ar. Karar vermek
ḳ. (azamat u kudrat) 8b/02
ḳ.+ını 6a/14
[=2]
Ḳul Ḫan Botan Bahādur'un babası
Ḳ. 3b/09
Ḳ.+nıñ 3b/11
[=2]
Kulad özel ism
K. 12a/16
[=1]

ḳulaḳ kulak (işitme organı)
ḳ.+larıda 9a/16
[=1]
Kun (Kun Ḫan) Oğuz Ḫannın oğullarından biri
K. 20b/07, 21a/13
K.+dın soñ 20b/16
K.+nıñ bol- 21a/15
[=4]
Kun Ḫan Oğuz Ḫannın oğullarından biri
K. 21a/16
[=1]
ḳurbān Ar. Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb.
ḳ. kıl- 6b/06, 6b/11, 7a/01
[=3]
Ḳurḳāb yer ismi
Ḳ. 12a/16
[=1]
Kurmaḳ özel ism
K. 16a/04
[=1]
Ḳurum yer adı Ḳara Ḳurum
Ḳ. 12a/12
[=1]
Kuryan yer adı, özel ism
K. 14a/16
[=1]
ḳuṣūr yetersizlik ve hata
ḳ. bile (acz u kusur) 6a/02
[=1]
ḳuş kuş
ḳ.+ga 21b/16
[=1]
ḳuvvat güç
ḳ.+u şevket 12b/04
[=1]
küfr Ar. Sövme, küfretme
k.+u şirk 9a/04
[=1]
Küküret özel ism
K. 14a/13
[=1]
kün gün
k. 17a/04, 17b/02, 21b/02
k.+din soñ 19b/14
k.+ide 22a/02
[=5]
Kun Ḫan Oğuz Ḫannın oğullarından biri
K. 13b/08, 21b/02, 21b/11, 22b/03
[=4]
künçiluḳ bir günlük

k. 16a/10
[=1]
kündüz gündüz
k. 16b/02
[=1]
küned Fr. etmek, yapmak
k. (tevfik-i ceng küned) 23a/08
[=1]
Künen özel ism
K. 12a/16
[=1]
Kür Ḫan Abu Olca Ḫannın oğlu
K. 13a/13
K.+han 24a/11
K. 14a/04, 16a/16, 16b/14
[=5]
Küz Ḫan Abu Olca Ḫannın oğlu
K. 16a/16
[=1]
lā gayri benden başkası
l. 9b/16
lā-yezālī Ar. sona ermeyen, devamlı, ebedî, daimî
l. (kibriya-sıfat-ı la-yezali) 5b/04
[=1]
lafz Ar. söz
l. 20a/09
l.+ı 20a/13
l.+nı 14a/11
[=3]
lahza an
l. (her lahza) 8a/14
l.+dın 9a/07
[=2]
laḳab takma ism
l. bol- 15a/05
l.+ı 10b/05, 21a/06, 3a/10, 6b/05
l.+ı bol- 12b/07
l. koy- 21a/08
[=7]
laṭīf Ar. hoş, nâzik, yumuşak
l. 1b/02
l. bile 20b/16
l.+da (avan-ı lati 2a/04
[=3]
lāzım Ar. Gerekli, lüzumlu
l. turur (vacib ü lazım) 9b/02
[=1]
lākin lakin, fakat, ama
l. 7a/08
[=1]

Likit özel ism
L. 15a/08
[=1]
Likut özel ism
L. 14a/15
[=1]
lutf Ar. iyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk
l. (merhamet u lutf) 8b/15
l.+u kerem 6a/06
l.+u marhamat étegi bile yap- 2b/07
[=3]
ma'nā Ar. anlam
m.+nı 7a/02
[=1]
maʿ-hāzā Ar. bununla beraber
m. 6a/05
[=1]
maʿbūd Ar. Varlığı zorunlu olan mabud
m.+ı vacıbu'l-vucud 6a/14
[=1]
Maçin ülke adı
M. 10b/10, 24a/10, 5a/13
M. (çin ü maçin) 5a/12
[=4]
magfur Ar. bağışlamak – magfur
m. 1b/03
[=1]
maġi özü, iç yüzü
m. 21a/05
[=1]
Maġrıb ülke adı
m.+dın 12a/05
[=1]
maġruf bilinmek
m. turur 12a/14
[=1]
mah Ay demek
m.+dın 5b/06
[=1]
mahal Ar. erinde, uygun, lâyık, münâsip, mehel:
m.+da (bu mahalda) 16a/10, 17b/09, 17b/13
m.+da (her néçe mahalda) 10b/16
m.+da (ol mahalda) 18b/04, 19a/03, 19b/04, 20a/14
m.+ıda (toy mahallıda) 22a/06
[=9]
maḥdūm oğlu
m.+ı (hazrat-ı mahdum) 2a/13
[=1]
maḥfūẓ Ar. Dış etkilere, tehlikelere karşı korunmuş
m. 7b/07

[=1]
Mah Ay demek
m.+gaça 5b/06
[=1]
maḫlūḳāt Ar. bütün yaratıklar
m. 5b/06
[=1]
maḥsūb Anlamı geçmiş kavimlerin ve önceki avamın (halk tabakalarının) hesab edilmişi olur. Mahsub hesab edilmiş demek
m.+ı akvam-ı salif 8a/06
[=1]
maḥsūd kıskanmak
m.+ı husravan-ı ruzgar 8b/12
[=1]
maḫṣuṣ Ar. husûsîleşmiş, has, özgü
m. 20b/16
m. bol- 22a/10, 22a/15
m. érmişler 20a/14
m. ét- 21b/16
[=5]
mahvūs hevesli demek
m. 23a/01
[=1]
maḳām Ar. yüksek mevki, yüksek ve önemli memûriyet
m.+da bol- 22a/06
m.+ıga 6a/04
m. kıl- 12a/05
m.+ları 10a/14
[=4]
maḳarr Ar. Durulan, karar kılınan yer
m. (makarr u şahid) 5b/08
[=1]
maḳhūr Ar. Yenilmiş, kahrolmuş, mağlup
m. 24a/14
[=1]
maḳṣūd Ar. İstenilen şey, amaç, gāye, maksat
m. 7a/03, 9a/12
[=2]
mal değerli satılacak eşya, ürün
m. 10a/09, 18b/15, 21b/03, 21b/06, 21b/08
m.+dın 21b/07
m.+larını 19a/01
m. tavar 21b/13
[=8]
ma'lūm Ar. erkes tarafından bilinen, öğrenilmiş
m. 14b/08
m. bol- 10a/11, 11b/14, 14a/08, 3a/03, 7b/03
m. érdi 14b/04
m. érür 9b/07
m. kıl- 4b/15

m. turur 18a/10, 6a/11
[=11]
mana Ar. anlam
m. bile 9b/11
m.+da 7a/11
m.+sı 16a/12, 18a/16, 18b/08
[=5]
mānend Fr. Benzer, eş, misil, nazir, menend:
m.+i suhan-ı büzürgan 22b/16, 23a/01
m. turur (bi-misl ü manend) 8b/13
[=3]
manṣab Ar. makam
m. 16a/13
[=1]
mañа bana
m. 16b/12
[=1]
marḥamat Ar. merhamet
m. (lutf marhamat étegi bile yap-) 2b/07
[=1]
maʾrifet Ar. ustalık, beceriklilik, hüner,
m. (arbab-ı hayret u marifet) 7b/10
m.+i funun 8b/13
[=2]
marḳūm Ar. adı geçen
m.+nıñ 11b/11
[=1]
maʿrūf Ar. Bilinen, ünlü, tanınmış, bilinmiş
m. 11a/16, 23b/15
m. turur 12a/10
m.+u meşhur 6b/02
[=4]
masḫar Ar. hizmete tabi kılınmış
m. kıl- 9b/15
[=1]
masḫara Ar. rezil kepâze, soytarı
m. kıl- 20b/10
[=1]
maṣlaḥat Ar. hayır getiren, fayda sağlayan şey
m. 17b/14, 21b/07
[=2]
mastlık sarhoşluk
m.+ıdın (mastlıgıdın) 8a/04
[=1]
maşgul meşgül
m. bol- 2b/04
[=1]
maşrıḳ Ar. gün doğusu, doğu, şark.
m. 13a/13
m.+kaça (bilad-ı maşrık) 10a/14

[=2]
maşrūḥ Ar. açıklanmış, şerh edilmiş
m. 22a/09
[=1]
mavāżı Ar. Köyler, yerler, olaylar
m.+da 16a/07
m.+larda 10a/15
[=2]
mavāżī Ar. Köyler, yerler, olaylar
m.+larınıñ 11b/13
[=1]
mavcūdāt Ar.
m. (hulasa-ı mavcudat) 6a/03
[=1]
Maveraü'n- nehr bölge adı
M. 24a/11
M. 10b/10, 20a/15
[=3]
mavhūm Ar. Gerçekte olmadığı halde var gibi düşünülen, kuruntuya dayanan
m. bol- 4b/15
[=1]
mavżıʿı Ar. bir şeyin bulunduğu nokta
m.+ı 16a/13
[=1]
mażbuṭ Ar. Yazılmış, deftere geçirilmiş, kaydedilmiş, kayıtlı
m. 7b/06
[=1]
maẕkūr Ar. bahsi geçen
m. bol- 3a/05
[=1]
mażmūn Ar. anlam
m.+ını 11b/04
[=1]
mebde-kün Fr.-Ar. başlangıç yap
m. 5b/01
[=1]
mecāl Ar. Güç, kuvvet, derman, tâkat
m.+ı taayyun bol- 8a/12
[=1]
Mecd Ulu, yüce kanun demek
m. 23a/02
[=1]
mecid Ar. şerefi yüce olan, çok büyük, ulu
m. (nass-ı kur'an-ı mecid) 7a/11
[=1]
meded Ar. yardım
m. kıl- 18b/06, 2b/05
[=2]
mefhūm Ar. anlaşılmış olan şey
m. bol- 9a/10

[=1]
Mekris özel ism
m. 14b/06
[=1]
mekrūh Ar. hoş görülmeyen veya yapılması yasaklanan durum, davranış
m. 9a/07
[=1]
mekūnāt Ar. sürüngen mekūnāt- sürüngenler
m. 5b/06
[=1]
memālik Ar. Memleketler, ülkeler
m. 10b/10, 18b/10, 20b/09, 20b/15
m. (arsa-ı memalik-i cahan) 8b/05
m.+de 5a/11, 9a/05
m.+i cahan 11a/15
m.+ide 8b/08
m.+ni 12b/05
[=10]
memleket Ar. İl, şehir, kasaba, belde, yöre
m. 10a/08
m.+din 18b/11
m.+iniñ 11a/01
m.+ler 19a/12
m.+lerde 20a/02
m.+lerni 18a/07
[=6]
meʿmūre Ar. yerleşim yeri
m. (hulasa-ı memure-i cahan) 8b/08
[=1]
men ben
m. 16b/04, 17a/06
[=2]
mensūb Ar. ilgili, âit, -den olan, -e bağlı
m.+ı Nayman 12a/11
m. turur 12a/14
m. tururlar 12b/09
[=3]
mensūp Ar. ilgili, âit, -den olan, -e bağlı
m. tururlar 15b/04
[=1]
menzil Ar. olcuların konakladıkları yer, konak yeri,
m.+leri 20a/03
[=1]
Meñü Kağan ismi
M.+din 4a/09
[=1]
merḥamet Ar. acımak, şevkat duymak
m. 6a/08
m.+u lutf 8b/15
[=2]

merḥūm Ar. Ölmüş bir müslüman
m. (pad-şah-ı merhum) 1b/03
[=1]
Merkit Moğul kavminin ismi
M. 12b/11, 14a/13
[=2]
mertebe Ar. Kademe, derece, basamak,
m.+si 23b/02
[=1]
mesacid Ar. mescidler
m.+u hankah 9a/06
[=1]
meskūn Ar. İçinde oturulan, ikāmet edilen
m. (rub-ı meskun) 10b/10
m.+da (rub-ı meskun) 11a/16
[=2]
meṣṭūr Ar. yazılı
m. 15b/11
[=1]
meşʿab Ar. yol
m. bol- 9a/13
[=1]
meşgul her hangi bir işle uğraşmak
m. bol- 11b/02, 1b/06, 1b/11, 21b/12, 21b/13
m. 11b/02
[=6]
meşhur Ar. ünlü
m. 23b/15
m. (maruf u meşhur) 6b/02
m. bol- 20b/03
m. turur 11a/16, 12a/10, 6b/02
m. tururlar 12b/10, 13a/08
[=8]
meşrūḥ Ar. açıklanmış, şerh edilmiş
m. 12b/16, 13a/05
[=2]
mevcüdat Ar. varlıklar
m. (kayinat u hulasa-ı mevcüdat) 7b/14
[=1]
mevḳūf Ar. Durmak, durdurmak, alıkoymak
m. turur 7a/08
[=1]
mevlānā Ar. Efendimiz, sâhibimiz
m. müşarun-ileyh 1b/10
[=1]
Mevlānā Şeref Yezdi özel ism
M. kuddesu sırrıhu 2a/13
[=1]
mevsūm Ar. adlandırılmış
m. bol- 9b/06

[=1]
mevżūʿ Ar. konu
m. turur 2b/10
[=1]
meyli istek
m. 17a/02
[=1]
meẕkūr Ar. **Dâima anılan, zikredilen**
m. bol- 20a/07, 24a/07, 24b/01
m. érür 6b/02
m. kıl- 14b/04
m. turur 15b/10
[=6]
Mezvi özel ism
M. 24a/10
[=1]
mén ben
m. 16b/16, 17a/07, 17a/10, 17a/10, 17a/11
m.+iñ 17a/12
m.+iñ bile 17a/08
[=7]
Mén ben
m. 17a/10, 17a/12
[=2]
méniñ benim
m. 19a/08
[=1]
Mışr ülke adı
M. 20b/10, 24a/03
M.+da 12b/04
[=3]
mihr göğün güneşi
m.+i spihr 7b/13
[=1]
mihtar en büyük
m.+u bihtar 7b/14
[=1]
milel Ar. milletler
m. (ehl-i edyan u milel) 7b/12
[=1]
Milke Kaan özel ism
m. 4a/08
[=1]
millet Ar. aynı ırkdan olan insan topluluğu
m.+i 9b/11
[=1]
mindür-bindirmek
m.-di 18a/14
[=1]
minnet Ar. İyilik, yardım, bağış, lutuf, kerem

m.+i 8b/14
[=1]
miñ bin
m. 8b/03
m. (tört miñ) 7b/11
[=2]
Mirac Ar. Yükselme, yükseliş
M. kéçesi 6a/04
[=1]
miŝl-i Ar. benzer, gibi
m. 12b/08, 12b/10, 12b/13
[=3]
misl-i kereyit Ar. benzer, gibi Kereyit özel ism
m. 12b/12
[=1]
Moġul ırk ismi
M. 10b/05, 10b/16, 12b/15, 14a/10, 14b/03, 14b/10, 14b/11, 14b/12, 14b/15, 24a/06, 3a/08, 3a/10
M. (akvam-ı mogul) 10b/04
M. bile 12b/10
M.+dın tururlar 12b/16
M. érmes 14a/10
M.+ga 11a/05
M.+i 10b/16
M. kavmı 20a/04
M.+lar 12b/13, 15a/02, 15b/16, 18a/11, 24a/10
M.+lar bile 3b/01
M.+lar birle 14b/02
M.+lardan 15a/12
M.+lardın 12b/15
M.+lardın tururlar 15a/04
M.+larga 12b/11
M.+larnıñ 3a/13
M.+nıñ 18b/08
[=32]
Mogulistan ülke adı
M. bile 12a/14
[=1]
muallıf yazar
m.+ı 11a/04
[=1]
muayyan Ar. Muayyan- Belli olan
m. kıl- 22a/16
m.+u mübeyyen 7b/10
[=2]
muayyen Ar. Muayyan- Belli olan
m. 23b/16
m. bol- 13a/05, 20a/11
m. turur 9b/12
[=4]

muʿaẓẓam Ar. Büyüklüğü şüphe götürmeyen, yüce, ulu
m. (emir-i azam noyan-ı muazzam) 11a/14
m. bol- 16b/11
m.+rak bol- 9b/13
[=3]
muazzama Ar. Büyüklüğü şüphe götürmeyen, yüce, ulu
m. (Dam-ı muazzama) 11a/16
[=1]
muʿazzez Ar. Hürmete lâyık, büyüklük, yücelik, izzet ve şeref sâhibi
m. 9a/10
[=1]
mubārek Ar. Çok saygı değer, hürmete lâyık, muhterem
m. 2b/07
[=1]
mucallad Ar. cilt / kitap cildi
m. bile 2b/10
m.+ı avval 2b/11
[=2]
mucāvır Ar. yakınında bulunan
m. 6b/04
[=1]
mücellid Ar. Cilt yapan kimse, ciltçi
m. 4b/07, 5a/09
[=2]
mūcib Ar. Şaşkınlık veren, şaşırtan,
m. (ibtisak-ı mucib) 24b/03
m.+i sebat-ı devlet 21b/11
[=2]
muʿcizāt Ar. mücizeler
m.+ı 8a/13
m.+ınıñ 9a/01
[=2]
mucmalan Ar. özetle, kısacası
m. 5a/15
[=1]
muddat Ar. Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre
m. 4a/11, 4a/11, 4a/11, 4a/11
m.+ı pad-şahlı 4a/04
m.+ı pad-şahlık 4a/04, 4a/04, 4a/17, 4b/05, 4b/05, 4b/05
m.+ı umr 4a/04, 4a/04, 4a/04, 4a/04, 4a/11, 4a/16, 4a/16, 4a/16, 4a/16, 4b/05, 4b/05, 4b/05, 4b/05
[=24]
mufaṣṣal Ar. Geniş tafsilatlı
m. 12b/16, 4b/11
m. bile 14b/05, 22a/09
m. kıl- 13a/09
[=5]
mufaṣṣala Ar. Geniş tafsilatlı
m. 5a/15
[=1]

mufaṣṣalan Ar. ayrıntılı
m. 4b/13
[=1]
Muġalıḳ özel ism
M. 14a/13
[=1]
muhabbet Ar. sevgi
m. 6b/04
[=1]
muḥaḳaḳ Ar. doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek:
m. érdi 7a/06
[=1]
muḫālafat Ar. karşı çıkma
m. 18b/05
[=1]
Muhammed Ali bin Derviş Ali Buhari
M. 2a/14
[=1]
muḫāṣamat Ar. duşmanlık, kavga
m. 21b/06
[=1]
muḥibb-i Ar. Yardımı istenen, Allah
m. 11b/07
[=1]
muḥīṭ Ar. okyanus
m. 5b/12
[=1]
Muḥken Ar. sağlam
M. 22b/05
[=1]
muḫtalıfa Ar. çeşitli
m.+nıñ (kabayıl-ı muhtalıfa) 2b/15
[=1]
muḫtelif Ar. çeşitli
m.+e tururlar (kabayıl-ı muhtelif) 11b/10
[=1]
muʿīn Ar. yardım eden
m. turur (tarik-ı muin) 22a/04
[=1]
muḳaddimat Ar. Ön söz, ön koşul, başlangıç
m.+nıñ 9a/10
[=1]
muḳarrar Ar. Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış
m. bol- 21b/07
m. bol- 20a/09
m. kıl- 21b/15
[=3]
muḳteżā Ar. Bir şeyin gereği olan, gereken, lâzım gelen şey, gerek, îcap
m.+sıdın 9a/10
[=1]

mulāzamat Ar. Bir kimseye, bir şey veya yere hiç ayrılmak istemeyecek şekilde bağlanma
m.+da tururlar 5a/08
m.+ıda 11a/13
[=2]
mulūk Ar. Hükümdarlar, pâdişahlar, melikler
m. 7b/12
m. (salatin u muluk) 7b/02
[=2]
mūmin Ar. müslüman
m. 18a/12, 7a/14
m. érdiler 23b/06
[=3]
munādī Ar. Tellal- duyuru yapan
m. kıl- 9a/05
[=1]
munāsib Ar. Uygun, yerinde
m. 24a/16
[=1]
munāzaʿat Ar. Çekişme, ağız kavgası, münakaşa
m. 21b/06
[=1]
munşaʿıb Fr. Bir kabileden gelen, bölünmüş, dağılmış
m. bol- 12b/06
[=1]
murācaʿat Ar. Bir istek için bir kimse veya makāma başvurma, başvuru
m. kıl- 19b/02
[=1]
murād Ar. arzu edilen şey, istek, dilek, amaç
m. 7a/08
[=1]
murattab Ar. tertip edilmiş
m. 7b/06
[=1]
murūr Geçen günler, geçen zaman
m.+ı ayyam 18a/11
[=1]
musāfır Ar. mihman
m. 6b/03
[=1]
musaḫar Ar. zabt etmek, boyun eğdirme
m. 24a/15
[=1]
musaḫḫar Ar. Zorlanan, mecbur bırakılan
m. (müsellem u musahhar) 18a/12
m. bol- 18a/12
m. kıl- 19a/12, 8b/05
[=4]
muṣavvar Ar. resmedilmiş, tasvir edilmiş
m. kıl- 5a/12
[=1]

mustaḥaḳ Ar. bir şeye hak kazanan
m. 7a/07, 8a/03
[=2]
mustaḥsan Ar. sağlamlaştırmak, savunmak
m. 7a/14
[=1]
mustaḥsen Ar. sağlamlaştırmak, savunmak
m.+i hatır-ı şerif bol- 2a/16
[=1]
mustaḳīm Ar. Doğru yol
m.+ide (demen-i mustakim) 2a/10
[=1]
mustevcip Ar. Gerektiren. İcab ettiren şey,
m. 8a/03
[=1]
musulmān Ar. İslam dininden olan
m. 16a/11, 17a/15, 17b/16
m. bol- 16b/06, 16b/06
m. kıl- 9a/03
[=6]
musulmānlık İslama bağlılık
m. 18b/05, 8a/15
m.+işi 8a/04
[=3]
muşāhede Ar. Gözlem, şahidlik etmek
m. kıl- 9a/09
[=1]
muşārun-ileyh Ar. Adı geçen, sözü geçen anlamına geliyor
m. 1b/06, 1b/11
[=2]
muştaḳ Ar. hasret çeken
m. 19a/09
m.+lar 5b/12
[=2]
mūştāḳān Ar. arzulayan
m.+ı zulal-ı uns 5b/09
[=1]
muştamal Ar. kapsayan
m.+dur 2b/12
m. turur 2b/16, 3b/02, 3b/05, 4b/08, 4b/10
[=6]
muştamal Ar. kapsayan
m. turur 11b/12
[=1]
mutābaʿat Ar. tabi olmak, izinden gitmek
m. kıl- 7b/16
[=1]
muʿtabar Ar. Saygı gören, hatırı sayılır, saygın, îtibarlı
m. 13a/06, 16b/11
[=2]

muṭālaʿa Ar. Etraflıca düşünme, inceleme, tetkik
m.+dın soñ 11b/04
[=1]
muṭāvaʿat Ar. Boyun eğme, itaat
m.+u ınkıyad 6b/07
[=1]
muʿteber Ar. itibarlı, saygın
m. 23b/15
m. bol- 23b/12
[=2]
muṭīʿ Ar. boyun eğdirmek
m. 9b/01
m. bol- 24a/15
m. kıl- 10b/13, 8b/13
[=4]
Muṭlaḳ Ar. kesin, kayıtsız, şartsız
m. 15a/15, 15b/03
[=2]
muttafık Ar. birleşmiş, ittifak etmiş
m. érdiler 14a/05, 15b/07, 18a/15
m. érmes 18a/09
m. érmiş 20a/06
m. tururlar 15b/10, 16a/02
[=7]
muttaṣıl Ar. Devamlı, bitişik
m. 8b/14
m. turur 12b/01
[=2]
muvāfaḳat Ar. uygun bulma
m. kıl- 14b/15, 18b/09
[=2]
muvaffak başarı
m. 22b/06
[=1]
muvāfıḳ Ar. kabul eden, aynı görüşte olan
m. 18a/06
[=1]
muvahhıd
m.+u huda-perest 6b/01
[=1]
muvahhid
m. 13a/14
m. bol- 18a/12, 7a/14
m. érdi 17a/15
m.+u huda-şinas 8a/08
[=5]
muvarrıḫ Ar. tarih yazan kimse
m.+lar 11a/09, 4b/16
[=2]
muvāża Ar. anlaşma, danışıklı iş

m.+larınıñ 3a/02
[=1]
muvazzıʿ Ar. taksim eden
m.+ları 5a/08
[=1]
mü soru eki
m. 17a/06
[=1]
mübarek Ar. kutsal
m. 11a/03, 22a/03, 2a/12, 4b/03
m. bol- 22a/03
m.+ide (tarih-i mübarek) 5a/05
[=6]
mübārek-bād Fr. Mübarek olsun
m. 22a/02
[=1]
mübārekī Fr. Bir mübarek anlamında
m. bol- 22a/01
[=1]
mübeyyen Ar. Muayyan- Belli olan. Mübeyyen-açık
m. (muayyan u mübeyyen) 7b/10
m. turur 7b/10
[=2]
mücāzāt Ar. ezâ verme, cezâlandırma
m. 7a/07
[=1]
Mücellid Ar. Cilt yapan kimse, ciltçi
m.+de 5a/14
m.+ka 5a/08
[=2]
mücmelen
m. 4b/13
[=1]
müdbir Ar. Talihsiz, bahtsız
m.+lerni (zahhak-ı siret-i müdbir) 9b/16, 9b/16
[=2]
müdebbir Ar. İdare eden, yönetici
m. 21b/02
m.+i 11a/15
[=2]
müfessir Ar. Açıklayan, îzah eden kimse
m.+ler 7a/02
[=1]
müfsid Ar. Bozucu
m.+lerni (firavn-ı tabiat-ı müfsid) 9b/15
[=1]
mükafat Ar. ödül
m. 7a/15
m. bol- 7a/07
[=2]

mülk Ar. mal-mülk
m. 18a/12, 21b/06, 21b/07, 22b/11
[=4]
münāsebet Ar. ilişkiler, uygun olma, uygunluk
m.+leri 13a/09
[=1]
münşeʿib Ar. şubelere bölünmüş
m. bol- 15a/11
[=1]
müretteb Ar. düzenlenmiş
m. (ecza-ı na-müretteb) 11b/03
m. kıl- 11b/04, 11b/07
[=3]
mürūr Ar. Geçme, geçiş, geçip gitme
m.+ı eyyam 12b/05
[=1]
müsellem Ar. Teslim edilmek
m. bol- 11a/02, 18a/08
m.+u musahhar 18a/12
[=3]
müstevfī Ar. Mükemmel, eksizksiz, kafi, yeteri kadar.
m. 10b/02
[=1]
müşārun-ileyh Ar. kendisine işaret edilen
m.+ni 1b/10
[=1]
müşerref Ar. şereflendirilmiş
m. bol- 5b/11
[=1]
müşīr Ar. şereflendirilmiş, onurlandırılmış
m. 21b/01
[=1]
müşkil Ar. Zor, güç,
m. 22a/11
[=1]
müşrik Ar. Allah'a ortak koşan, birden fazla tanrıya inanan kimse
m. 6b/01, 8a/09
m. érdiler 9a/02
m.+ke (sebh-ı müşrik) 8a/12
[=4]
mütecellī Ar. arp. Meydana çıkan, görünür hale gelen, tecelli eden
m. bol- 7a/15
[=1]
müteferriḳ Ar. Birbirinden ayrılmış, dağılmış
m. bol- 12b/04
[=1]
mütezelzil Ar. sarsılan
m. bol- 8a/16
[=1]
müvāṣalat Ar. bağlantı kurma

m. 7b/07
[=1]
müverriḫ Ar. Târih yazan kimse, târihçi
m.+ler 10a/12
[=1]
müyesser Ar. Nasip olan
m. bol- 11a/08
[=1]
na-malum Ar. malum olmayan
n.+lugı bol- 24b/03
n. 24b/03
[=2]
nā-zemīn yersiz, zeminsiz
n. 6b/10
[=1]
naḫīf Ar. Zayıf, çelimsiz, arık
n. (bende-i zaif u nahif) 5b/05
[=1]
naḫvet Ar. övünmek
n. 8a/04
[=1]
nāḳıl atasöz, söylentiler
n.+larıdın 13a/06
[=1]
naḳl atasöz, söylentiler
n. 13a/07
n. kıl- 15b/09
[=2]
nām-dār Fr. Namlı, ünlü, meşhur
n. 10a/02, 3b/13
n.+ı pad-şah 10a/06
[=3]
nām-zad Fr. aday
n. kıl- 17a/08
n. 17a/08
[=2]
narı bunun dışında, bundan ötürü
n. 20b/08, 21b/05
n. 21a/10
[=3]
naṣṣ Ar.açık ifade
n.+ı (nass-ı kur'an-ı mecid) 7a
[=1]
nasl soy
n.+ıdın 7b/01
[=1]
naslı soy
n.+dın.érmiş 16a/03
[=1]
Navayi özel ism

N.+tap- 8a/05
[=1]
naẓar dikkatini çekti anlamında
n.+larıga kir- 2b/07
[=1]
naẓar dikkatini çekti anlamında
n. 11b/07
[=1]
ne(1) nasıl bir
n. 21b/09
[=1]
ne(2) Nasıl
n. 5b/04
[=1]
ne(3) Bâzı kelimelerle kullanıldığında bunlara aşırılık kavramı katar ve kelimenin anlamına göre şaşma, yakınma, memnûniyet, beğenme, takdir vb.
n…**ne** 8a/09
[=1]
nebevī Ar. peygamberlik
n. 7a/07
[=1]
nebire torun demek
n. turur 4a/14
[=1]
nefy Ar. İnkar etme, uzaklaştırma, sürgün etme
n. 17b/07
[=1]
nehr Ar. Akarsu, büyük ırmak
n. 24a/12
[=1]
neme nedir
n. (her neme) 9a/06
n.+ler 6a/13
[=2]
neseb Ar. Akarsu, büyük ırmak
n.+ini 11a/05
n.+iniñ (asl u neseb) 11b/11
n.+leri 13a/05
n.+leride 11b/01
n.+u+şuab 3a/13
[=5]
nesl Ar. Soy
n.+i 14b/09
n.+i avlad u asbat 7b/06
n.+i turur (oguznuñ nesli) 23b/16
n.+i tururlar 13a/11
n.+idin 8b/04
n.+idin (oguz nesli) 23b/16
n.+idin turur 18b/01
n.+idin tururlar 18a/11, 18b/12, 19a/03, 19a/11, 19b/07, 20a/12

[=13]
nevʿ Ar. Tür, nevi, çeşit
n. 8b/10
[=1]
nevāhī-i Ar. Menedilen, yasaklanan şeyler
n.+i (avamir u nevahi-i ilahi) 8a/11
[=1]
nevbet Ar. sıra
n.+i 10b/09, 8b/09
[=2]
né nedir anlamında
n. 11b/05, 17a/11
[=2]
né(1) nasıl bir
n. 19b/05
n. érdi 7a/03
n. érmiş 7a/03
[=3]
né her hangi birşey
n. néme 3a/03
n. 17b/02
[=]
néçe ne kadar
n. 12b/08, 13a/06, 19b/03, 19b/06, 19b/14, 20a/08, 20b/16, 7a/03, 7a/16, 7b/02, 8b/04, 9b/11
n. (her néçe) 10b/04, 20a/07, 5b/06, 6b/12, 7a/04, 8a/13
n. (her néçe kim) 4b/13
n. (her néçe mahalda) 10b/16
[=20]
néçük nasıl
n. 10b/06, 20a/11, 20b/07, 21a/03, 5b/12, 6a/01, 6a/01, 8b/05
n. kim 6a/16
[=9]
néme nedir
n. 11b/05, 21b/07, 21b/09
[=3]
némeni neyi
n. 21a/05
[=1]
némé nedir
n. turur (né néme) 3a/03
[=1]
nızāʿ Çekişme, kavga, anlaşmazlık,
n. kıl- 22a/07
[=1]
nihayet sonunda
n.+idin 10a/14
[=1]
nihayetsiz sonsuz
n. 5b/01

[=1]
nik-namı Fr. iyi nam
n. bol- 21b/11
[=1]
nik-namlık Fr. iyi demek
n. bilen 8b/16
[=1]
nīkūn Fr. iyi huylu, güzel
n. 23a/07
[=1]
niʿmet Ar. Lutuf eseri olan iyilik, ihsan, bağış
n. 10a/09
[=1]
nişān Fr. İşâret, belirti, iz, alâmet
n.+ı 21b/08
[=1]
nişīn Fr. Oturan (ek olarak önce gelen kelimelere eklenir)
n.+lerniñ (sahra-nişin) 13a/10
[=1]
niyāz Fr. Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, ricâ
n.+ı (sıdk u niyaz) 6b/04
[=1]
niyyet Ar. yapmayı aklına koyma, yapmaya karar verme
n. bile (sıhhat-ı amal-ı niyyet) 7a/08
n.+i amal 7a/09
n.+ini (sıdk u niyyet) 7a/12
[=3]
noyan Fr. Kralın oğlu, prens (tatar ve türkler arasında yaygın kullanılmış)
n. (emir-i azam noyan-ı muazzam) 11a/14
[=1]
nöker asker
n.+leri 17b/09
[=1]
nūr ışık
n.+ı 16b/09
[=1]
nuşrat Ar. yardım, zafer
n. 18a/07, 18b/07
n.+ı islam 8a/14
[=3]
nutk bile (takrir-i nutk) sözü ifade etme
n. 5b/05
[=1]
nübüvvet Ar. peygamberlik
n. 23b/07
[=1]
Nasıru'd-din özel ism
N. 9b/01
[=1]
Nayman halk

N. 12b/12, 14b/06
N. (mensub-ı Nayman) 12a/11
[=3]
nebi Ar. peygamber
N.+niñ (hazrat-ı Nebi) 8a/13
[=1]
né(1)
N.+kim 5a/11
[=1]
néçük nasıl
n. 12a/02, 12b/16, 13b/04, 14b/16, 20b/12, 23b/12, 9a/09
n. kim 22a/01, 6b/02
n. turur 17b/04
[=10]
Nirun özel ism
N. 15a/14, 15b/02
[=2]
Nuh özel ism
N. 13a/12, 13a/12, 15b/11, 16a/01, 16a/03
N. peygamber 3a/09
[=6]
oglu erkek çocuk
o.+ı érmiş 3a/08
o.+ı turur 3a/10
[=2]
oglan erkek çocuk
o.+ları 14a/04, 8b/01, 9a/14
o.+ları bile 17b/10
o.+larıdın 7b/11
o.+larıga 21a/04, 21b/13
[=7]
oglanlar erkek çocuklar
o. 21a/01
o. turur 20b/03
[=]
oglum erkek çocuğum
o. 17b/04, 17b/11
[=2]
ogul erkek çocuk
o. 15b/07, 21b/05, 22b/01, 22b/02
o. érmiş 20b/06
o.+ı (oglı) 13a/14, 13b/04, 13b/05, 16a/02, 16a/12, 16a/13, 16a/15, 16b/02, 16b/03, 16b/07, 16b/10, 16b/10, 16b/12, 19a/06, 19a/08, 19b/08, 19b/09, 22a/13, 22b/03, 22b/08, 22b/14, 23a/04, 23a/11, 23a/17, 24a/12, 3b/07, 3b/07, 3b/07, 3b/09, 3b/09, 3b/10, 3b/10, 3b/11, 3b/11, 4a/03, 4a/03, 4a/03, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4a/14, 4a/14, 4b/03, 4b/03, 4b/03
o.+ı (oglı ga) 19b/14
o.+ı bile (oglı bile) 16b/06
o.+ı érdi(oglı érdi) 23a/11
o.+ı érdi (oglı érdi) 13a/12, 13b/02, 15b/12, 22b/14, 23a/17, 4a/03, 4a/09, 4a/14

o.+ı ga (oglı) 21a/03, 21a/04
o.+ı ga (oglıga) 13b/05
o.+ı turur (oglı) 22b/08
o.+ı turur (oglı turur) 16a/02
o.+ıdın (oglıdın) 15a/10
o.+ını (oglını) 15b/15
o.+ınıñ (oglı nıñ) 16a/02
o.+ınıñ (oglınıñ) 4a/14
o.+larga 21a/08
o.+larıdın 15b/06, 15b/07
o.+nı 20b/15
o.+dın soñ 21a/15, 23b/09
o.+ga 18a/07, 18a/12, 19a/07
o.+nesli 23b/16
o.+nıñ 19b/15, 20a/10
o.+nuñ 13b/16, 15b/06, 17a/02, 17b/16, 18a/05, 20b/03, 23a/11, 24a/07
o.+nuñ (alkab-ı oguz) 22a/13
o.+nuñ nesli 23b/16
o.+nuñdın 17b/06
[=55]

Oġuz Ḫan Türklerin atası olarak kabul edilen destansı kahraman ve büyük bir hükümdar
o. 14a/04, 20b/06, 21a/02, 21a/15, 21b/02, 22b/08, 22b/14, 23a/17, 23b/13, 3a/07
[=10]
oḫşa- Benzemek
o.-r 20a/04
o.-r érmişler 12b/11
o.-rlar 10b/04, 11a/05, 20b/02, 5b/10
o. 14b/11
[=5]
oḳ Yay denilen âletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek
o. 21a/01, 21a/12
o.+larnı 21a/08
o.+nı 21a/03
o.+turur 21a/09
[=5]
oḳu- Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek
o.+ganlar 11b/05
o.-p tururlar 22a/14
[=2]
ol onların
o. 14b/10, 16a/05, 16b/15, 18b/11
[=4]
ol(1) **o**
o. 10a/15, 11a/03, 11a/07, 11b/15, 11b/16, 14b/08, 16a/06, 16a/09, 16b/07, 16b/12, 16b/16, 17a/14, 17b/02, 17b/05, 17b/08, 17b/14, 18a/07, 18a/13, 18b/02, 18b/10, 19a/05, 19a/10, 19b/05, 19b/06, 19b/11, 19b/12, 19b/12, 19b/13, 19b/16, 20a/01, 20a/04, 20b/05, 20b/13, 22a/05, 22a/08, 22a/09, 22a/10, 24b/02, 3a/07, 3a/07, 4b/10, 4b/16, 4b/17, 5a/05, 5a/07, 5b/02, 5b/10, 7b/13, 7b/13, 8a/08, 8a/11, 9b/09, 9b/10
o.+érdi 20b/11

o.+mahalda 18b/04, 19a/03, 19b/04, 20a/14
o.+turur 18b/08
[=59]

ol(2)

o. 11b/07, 12b/08, 13a/05, 14a/06, 16a/07, 16a/08, 17a/05, 17b/06, 21b/16, 2a/13, 2b/12, 5a/12, 6b/15
o.+alar 10a/01, 10a/13, 10b/06, 12b/10, 12b/15, 13a/01, 14b/09, 14b/11, 14b/13, 15a/04, 15a/15, 15b/02, 15b/08, 17a/08, 17b/02, 18a/10, 18a/11, 18a/11, 20a/09, 20b/01
o.+alar.bile 12b/09
o.+alar bile 10a/02, 14b/15
o.+alar birle 18a/06
o.+alar tururlar 14a/06
o.+alarda 24a/07
o.+alardın 10b/02, 10b/02, 11a/13, 12b/05, 12b/06, 13a/05, 14b/03, 17a/16, 17a/16, 19a/16, 20a/02, 24a/08, 24a/15, 3a/03
o.+alardın érdi 15a/12
o.+alardın soñ 14a/11
o.+alarga 13b/06, 14b/11, 17a/07, 21a/04, 21b/08, 22a/15, 22b/01, 23a/04, 6a/11
o.+alarnı 10a/13, 12a/07, 12b/13, 12b/15, 14a/10, 14b/02, 15b/02, 17a/06, 17b/03, 18b/07, 20a/05, 20b/01, 21a/05, 3a/08, 3a/09
o.+alarnıñ 10b/03, 10b/05, 10b/07, 10b/08, 10b/15, 10b/16, 11a/06, 11a/09, 11b/09, 11b/10, 12b/16, 13a/04, 13a/05, 14a/08, 14b/04, 14b/08, 14b/09, 14b/10, 15b/03, 16a/15, 18b/01, 19a/10, 19b/07, 20a/03, 20a/16, 20b/06, 20b/07, 20b/08, 21b/16, 23b/12, 23b/14, 24a/03, 24a/04, 24a/06, 24a/15, 3a/10, 3a/13, 3a/13, 3b/14, 5a/11, 5b/11, 6a/15, 7b/08, 8b/06, 8b/06, 9a/13, 9b/02, 9b/03, 9b/04
o.+alarnnı 21a/02
o.+anda 14b/09, 16a/11, 18b/11, 19a/13, 19b/03, 20a/16, 20b/11, 6a/10
o.+anda.bol- 19b/01
o.+andag 24b/01
o.+andag érür 8a/01
o.+andak 11b/05, 12a/03, 16b/03, 18a/10, 8a/07
o.+andak.bol- 21b/05
o.+andak.érdi 23b/07
o.+andak turur 10a/03, 6b/14
o.+andın 17b/12, 19a/16, 2a/03, 2a/11, 4b/15, 6a/09, 6a/10, 9b/10, 9b/11
o.+andın özge 6b/14
o.+andın soñ 10a/05, 17a/14, 20a/08, 20b/10, 23b/11, 8a/15
o.+andın tururlar 20a/01
o.+anı 10a/04, 13a/13, 16b/06, 16b/13, 17b/04, 17b/08, 17b/09, 17b/14, 17b/15, 19a/09, 24a/10, 6a/12, 6a/13, 6b/05, 6b/11, 7a/01, 7a/06, 7b/15, 9b/13
o.+anıñ 10a/10, 10b/07, 10b/15, 12a/04, 13b/04, 16b/09, 17b/08, 22a/11, 22b/14, 23a/11, 23a/13, 23a/14, 23a/17, 23b/02, 3b/07, 4b/07, 5b/08, 6a/09, 6a/14, 6b/02, 6b/03, 6b/04, 6b/05, 6b/12, 6b/13, 7b/12, 7b/16, 8b/03, 8b/04, 9a/14, 9b/13
o.+anıñ.bile 18a/01, 18a/09, 18a/15
o.+anıñ.bol- 21a/14
o.+anıñ bile 13a/15, 13b/02, 15b/07, 17a/01, 18b/14, 3a/12
o.+anıñ birle 16b/03
o.+anıñ üçün 16b/15
o.+aña 20a/04, 22a/03, 6b/08, 7a/01
o.+arnıñ 11b/01

o.+dur 2b/04, 7a/08
o.+olarnıñ 24a/13
o.+turur 22a/02, 4b/14, 4b/16, 6a/13, 7a/04
o.+tururlar 10a/16
[=242]

ol-turur
o. érdiler 14b/02
[=1]

olca Ganimet
o. 18b/15
[=1]

Olcaytu 1304-1316 yılları arasında hüküm sürmüş önemli bir İlhanlı Devleti hükümdarıdır.
O. 4b/02
[=1]

Olcaytu Sultan 1304-1316 yılları arasında hüküm sürmüş önemli bir İlhanlı Devleti hükümdarıdır.
O. 4b/07, 5a/05
[=2]

Olġutup Ergenekon'dan çıkan Türk boyu
O. 15a/06
[=1]

oltur(ı)-
o.-ata ornıda oltur- 16b/01
[=1]

oltur- yerleşmek
o.-dı 21a/16
o.-gan 20a/13
o.-gandın soñ 1b/09
o.-ganlar 11b/15, 12a/01
o.-guzup 20b/12
o.-up 16b/01, 18b/11, 19a/16
o.-up érdi 19a/04
o.-up tururlar 12a/05, 12b/03
o.-ur 12b/02
o.-ur érmiş 16a/04
o.-urga 10a/16
o.-urlar 16a/11
[=16]

on sayı
o. 19a/11, 3b/05, 4a/17, 4a/17
o. altı 15a/15
o. iki 4a/06
[=6]

on iki On birden sonra, on üçten önce gelen sayı.
o. 22b/02
[=1]

Onġun Bir Türk boyu

O. 22a/02, 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 23a/02, 23a/02, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23b/04, 23b/04, 23b/04, 23b/04

O.+ı canvaran 22a/14

[=24]

Onḳun Bir Türk boyu

O. 22a/10

[=1]

oñ Sağ, sağ yön

o. 13b/05, 20b/04, 21a/07, 21a/11, 22b/01

o.+kol 13b/07, 21b/14

[=7]

Or Ḫan Nuh Peygamberin torunu. Yafes'in oğlu.

O. 13a/13

[=1]

Orasut Genellikle Sibirya ve Baykal Gölü civarında yaşayan "Orman Kavimleri" olarak bilinen gruplardan biri.

O. 14a/15

[=1]

Ormañḳut Cengiz Han dönemindeki Moğol boylarından biridir.

O. 12b/14

[=1]

Ormavut Ergenekon'dan çıkan kavimlerden biri.

O. 15a/07

[=1]

orta iki şeyin arası

o.+da 24b/04

o.+dagi 15b/13

o.+sıda 19a/15

[=3]

Ortaḳ Bir dağ adı

O. 16a/04

[=1]

orun Yer

o.+ıda (ata ornıda oltur-) 16b/01

o.+ıda (ornıda) 7a/01

o.+ıda turur (ornıda turur) 21a/12

[=3]

Orus Rus

O. 10b/11, 12a/08

[=2]

Oryañkut Ergenekon'dan çıkan kavimlerden biri.

O. 15a/06

[=1]

Ostāḳ Oğuz Kağan'ın ana yurdu veya merkez karargahı olarak geçen coğrafi bölge adı. (Bazen Ortak olarak da geçer).

O. 20b/11

[=1]

oşandaḳ Tıpkı onun gibi, öylece

o. 24a/09

o.+bol- 23b/08
[=2]

oşbu İşte bu, bahsi geçen bu
o. 14a/12, 15b/16, 22a/04
o.+turur 17a/12
[=4]

oşol İşte o
o. 12b/02, 15b/09, 15b/10, 18b/13
[=4]

ot Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı
o. 11b/16, 12a/03
o.+bol- 12a/01
o.+ı 12a/02
[=4]

otuz üç Otuz ikiden sonra, otuz dörtten önce gelen sayının adı.
o. 4a/17, 4b/05
[=2]

Ödip Ebu Olcay Han'ın oğlunun adı. Tahtın bulunduğu yer, makam yeri.
Ö. 16a/12
Ö.+niñ 16a/12
[=2]

Öktey Ḫan
Ö.+nıñ 4a/02
[=1]

öl- Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek
ö.-di 18a/05
ö.-gendin soñ 15a/10
ö.-üp érdi 19a/05
[=3]

öldür- Bir canlının hayâtına son vermek
ö.-mekke 17b/15
[=1]

öltür- Bir canlının hayâtına son vermek
ö.-diler 20b/13
ö.-ürler 16b/06
[=2]

Öngüt Bir Moğol boyu
Ö. 14b/06
[=1]

öt- Geçmek
ö.-ken turur 13a/06
ö.-üp 6a/04
[=2]

ötker- Geçirmek, yerine getirmek, icra etmek.
ö.-ür 8b/16
[=1]

öz Kendi
ö. 10b/07, 18b/16, 19a/13, 19b/02, 20a/15, 20b/05, 21b/10, 6a/06, 6b/01, 9a/03
[=10]

özge(1) Diğer, başka
ö. 11a/12, 11b/04, 13a/02, 14b/14, 14b/15, 17b/11, 18b/10, 20b/10, 23b/12, 7b/07
[=10]
özge(2) başka, yabancı
ö. bol- 8a/13
ö.+ler 12b/09
ö.+lerge 17a/14
[=3]
özge(3) başka
ö. (-dın özge) 6b/15
ö. turur (-dın özge) 17b/06
[=2]
özleri Kendileri
ö.+bile 7b/07
[=1]
pād-şāh Fr. Büyük hükümdar
p. 18a/13, 24a/01, 2a/01, 8b/04
p. bol- 3b/14, 4a/15, 4a/15, 4b/04
p. érdi 21b/02
p. érmiş 12b/12, 3a/09
p. érür 4a/15
p.+ga 10a/10
p.+ı alem 1b/08
p.+ı cabbar-ı kahhar 8b/02
p.+ı cahan 8b/01
p.+ı cahan-gir 9a/14
p.+ı islam 4b/02, 8b/10
p.+ı merhum 1b/03
p.+ı sahib-i devlet 23b/10
p.+kıl- 3b/01
p.+lar 3b/15, 4b/16
p.+ları érdiler 24a/12
p.+larnıñ 4b/11
[=26]
pād-şāh Fr. Büyük hükümdar (nam-dar-ı pad-
[=1]
pād-şāh Fr. Büyük hükümdar
p.+lıgıdın 10b/13
p.+lıgı 11a/01
p.+nıñ 5a/06, 5a/07
p.+turur 21a/12
[=5]
pād-şāh Fr. Büyük hükümdar
p. 1b/07
[=1]
pād-şāh kıl- Hükümdar yapmak
p. 3b/01
[=1]

pād-şāhān Fr. Büyük hükümdarlar
p. 23b/12
[=1]
pād-şāh Fr. Büyük hükümdar
p. 21a/14
[=1]
pād-şāhlar Büyük hükümdar
p. 23b/09, 23b/15
p.+érdiler 24a/02
[=3]
pad-şahlıgı padşahlık
p. 23b/14
[=1]
pad-şahlık padişah olma durumu
p. 10b/09, 16a/14, 23b/11, 8b/08
p.+ı (muddat-ı pad şahlıgı) 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0
p.+ı (pad-şahlıgı) 4a/11, 4a/11
p.+ı (pad şahlıgı) 4a/16, 4a/16, 4a/16, 4b/05
p. kıl- 21a/16, 24a/03, 3b/14
[=21]
pāk Fr. Temiz
p. ét- 10a/01
[=1]
pāy-māl Fr. Çiğnemek
p.+ét- 10a/01
[=1]
peşe Fr. ormanlık, çalılık, meşelik yer
p.+lerde turur 20a/05
p.+niñ 20a/06
[=2]
peydā Fr. Ortaya çıkma
p.+bol- 12b/06, 13a/03, 14b/11, 15b/04, 15b/08, 20a/08, 20a/11, 21b/06, 23b/09, 23b/10
[=10]
peygamber Fr. Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi.
p. 15b/11
p.+(nuh peygamber) 3a/09
[=2]
peymān Fr. Ant, yemin
p. 10a/03
[=1]
Polād Ceng-sāng Fr. Komutan Çelik
P. 11a/15
[=1]
pür-nimet başed küned dürüst şod
p. 23a/08
[=1]
rāfīḳ Ar. arkadaş, yoldaş, eşlik eden
r.+(tavfik ı+rafik bol-) 2b/04

[=1]
rāh Fr. Yol
r.+(salikan-ı rah-ı taleb) 5b/09
[=1]
rahm Ar. Merhamet, acıma
r. 19a/07
[=1]
raʿıyyat Ar. Halk, tebaa
r. 8b/15
[=1]
raʿnā Ar. Güzel,hoş, zarif
r. 2a/11
[=1]
rāvī Ar. Rivâyet eden, anlatan, nakleden kimse
r.+leridin 13a/06
[=1]
ravnaḳ Fr. Parlaklık ve Görkem
r.+u revac 8a/05
[=1]
ravża Ar. Bahçe
r.+ı cinan 1b/07
[=1]
rāy Ar. Görüş, fikir
r.+ı sakıb u tedbir-i sayıb 9b/14
r.+larıda 9b/07
[=2]
reng Fr. Cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum
r. 22b/16
[=1]
resed Fr. Ulaşır, varır
r. 22b/05
[=1]
resm Ar. Adet, gelenek
r. 19b/14
r.+i 10a/03
[=2]
revāc Ar. Rağbet Görme
r.+ı (ravnak-u-revac) 8a/05
[=1]
revendegān Fr. Gidenler, yolcular
r.+ı badiye-i taab 5b/09
[=1]
revnaḳ Ar. Göz alıcı güzellik, parlaklık, tâzelik
r.+ıda 9a/08
[=1]
rıʿayat Ar. Uyma
r.+kıl- 7b/09
[=1]
rıfʿat Ar. Yüksek

r.+(hakan-ı keyvan-ı rıfat) 8b/10
[=1]
risalat Ar. İnsanları dîne dâvet etme işi, peygamberlik, resullük
r.+ga (hazrat-ı risalat) 5b/03
[=1]
rivāyet Ar. Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma
r. 6b/11
[=1]
roşen Fr. Aydınlık
r. 7a/06
[=1]
roşen-i Fr. Aydınlık
r. 11b/06
[=1]
rubʿ Ar. Üzerinde yaşanılan dünya, Dörtte bir, çeyrek
r.+ı meskun 10b/10, 11a/16
[=2]
rūd-ḫāna Fr. Nehirler, akarsu yatakları
r.+lar 12a/10
r.+sı 12a/12, 12a/13
[=3]
rüʾyet Ar. Basiret, ileriyi görme
r.+(ashab-ı ruiyet ü feraset) 9b/07
[=1]
Rūm Ar. Doğu Romalı
r. 12b/04, 20b/10
[=2]
rum u şam Anadolu ve Suriye diyarı
r. 10b/11
[=1]
rūz-gār Fr. Zaman, devir, dünya
r. 8a/13
[=1]
rūz-gār Fr. Zaman, devir, dünya
r.+(mahsud-ı husravan-ı ruzgar) 8b/12
[=1]
saʿādat Ar. Mutluluk
s.+(baht u saadat) 2b/05
s.+ları (davlat u saadat) 2b/08
[=2]
saʿādat Ar. Mutluluk
s. 7b/04
s.+ı du-cahan 11b/08
[=2]
sābıḳ Ar. Geçen, geçmiş, önceki
s.+(avam-ı sabık) 8a/06
s.+bol- 8a/06
s.+da (tafsil-i sabıkda kıl-) 4b/14
[=3]

ṣaf Ar. Dizi, sıra
s. 18a/04
s. kıl- 5b/05
[=2]
Saġat Türk-Moğol boy yapılanması içinde adı geçen bir boyun adı.
S. 14a/16
[=1]
saḫāvat Ar. Cömertlik
s.+ını 7a/15
s.+u sıdk u ıhlas 7a/05
[=2]
ṣāḥıb Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik
s.+ı-vukuf 10b/15
[=1]
ṣāḥıb Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik
s.+(pad-şah-ı sahib-i devlet) 23b/10
s.+i vukuf 11a/07
s.+kıran-ı 8b/03
[=3]
ṣaḥīfa Ar. Olayların zaman içinde yer alan safhalarından her biri
(unvan-ı sahifa-ı anbıya)
s. 7b/14
[=1]
ṣaḥrā Ar. Kasaba, köy vb. meskûn yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova
s.+da 12a/01, 14b/02, 16a/04, 20a/13
s.+lar 12a/10
s.+larda 12a/05
s.+larıda 10a/15, 12a/08
[=8]
ṣahrā-nişīn Çölde/kırlarda yaşayan topluluk
s. 13a/10
[=1]
saʿy Ar. Çaba, gayret
s. 20b/15
[=1]
sakıb delici, nüfuz edici, isabetli
s. (ray-ı sakıb u tedbir-i sayıb) 9
[=1]
sakin Ar. Yerinde duran, hareketsiz
s. tururlar 4b/13
[=1]
saḳla- Saklamak, korumak
s.-gaylar 7b/07
[=1]
sal Fr. Yıl
s. 4a/05
[=1]
sal- Yüklenmek

s.-ıp 9b/01
s.-ıp tururlar 9a/16
[=2]

şalābatlıḳ Heybetli
s. 8a/10
[=1]

salāṭīn Sultanlar
s.+u muluk 7b/02
[=1]

şalavātu'llāhu ve selāmihi aleyhi Ar. Allah'ın rahmeti ve selâmı onun üzerine olsun.
ş. 6a/16
[=1]

Saldus Ergenekon'dan çıkan kavimlerden biri.
S. 15a/08
[=1]

Sālḥut Moğol kavmi
S. 15a/15
[=1]

salıḳlıḳ Hazır
s. érdi 6b/03
[=1]

sālif Ar. Önceki, geçmiş, geçen
s. (mahsub-ı akvam-ı salif) 8a/06
[=1]

sālikān derviş
s.+ı rah-ı taleb 5b/09
[=1]

salṭanat Ar. Hükümdarlık, sultanlık
s. (serir-i saltanat) 8b/09
s.+dın (hazrat-ı saltanat) 5a/01
[=2]

Salur Türk boy adı
S. 13b/13, 23a/13
S.+nıñ 23b/11
[=3]

Sām
S.+ga 15b/14
[=1]

san Sayı
s.+sız 10a/09
[=1]

sansız Sayısız, hesapsız
s. 14b/03, 5b/01
[=2]

saña Sana
s. 21b/04
[=1]

Sañḳur
S. 3b/09
S.+nıñ 3b/09

S.+nuñ 3b/09
[=3]

sar
s. 15b/05
[=1]

ser-efrāz Başı dik, mağrur hükümdar
s.+larını 8b/12
[=1]

sarı Yön, taraf
s. 13a/13, 15b/16, 18a/10, 18b/10, 19b/11
[=5]

sāṭıʿ ışık saçan, apaçık, parlak
s.+(burhan-ı satı) 8a/15
[=1]

saʿy Çaba, gayret
s. 23a/07
s.+kıl- 9a/08
s.+u cehd 11b/03
[=3]

Sayıb Ar. isabetli, doğru, yerinde
s. (ray-ı sakıb u tedbir-i sayıb) 9
[=1]

Şayram Bugünkü Kazakistan sınırları içinde yer tarihi bir şehir.
Ş. 16a/07, 16a/08
Ş.+dın 18a/08
[=3]

sebʿ-māya Ar. Yedi yüz
s. 5a/07
[=1]

sebāt Ar. Kararında sabit, yerinden kımıldamama
s.+(mucib-i sebat-ı devlet) 21b/11
[=1]

sebeb Ar. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse
s.+bilen 12b/07
s.+din (bu sebeb) 6b/04
s.+i 18b/04
[=3]

sebebsiz sebep olmama hali
s. 7a/10
[=1]

sebep Ar. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse
s. 19b/15
[=1]

sebḥ Ar. İş, meslek
s.+ı müşrik 8a/12
[=1]

sebt Ar. Kaydetmek, tespit etmek
ŝ.+kıl- 22a/11
[=1]

secere Ar. Soy ağacı
s.+(vasıyyat-ı secere) 7b/05
[=1]
seḫāvet Ar. Cömertlik
s. 6b/03
[=1]
sehv Ar. Yanlış, hata
s.+u hal 2b/06
[=1]
sekiz Yediden sonra dokuzdan önce gelen sayı.
s. 4b/06
[=1]
seksen Yetmiş dokuzdan sonra seksen birden önce gelen sayı.
s. 6b/14
[=1]
selāṭīn Ar. Sultanlar
s.+u's-selçuk 24a/01
[=1]
selāṭīn-i zamān Dönemin hükümdarları
s. 8b/09
[=1]
Selçuḳ Selçuḳlu Devleti
S.+(selatinu's-selçuk) 24a/01
[=1]
Seleñe Günümüzde Moğolistan ve Rusya'dan geçerek Baykal Gölü'ne dökülen Selenge Nehri'dir.
S. 12a/16
[=1]
sen İkinci tekil şahıs
s.+i 17a/09
s.+iñ 16b/04, 17a/11
[=3]
senā Ar. Övme, övüş, medih
s. (hamd u sena) 5b/01
s. (hamd u sena sitayiş) 5b/07
[=2]
sene Yıl
s. 5a/06
[=1]
ser-künende Fr. Baş yönetici
s. 23a/02
[=1]
serīr Ar. Taht
s.+i saltanat 8b/09
[=1]
sermed Ar. Ebedi
s.-di 10a/03
[=1]
sermed Ar. Ebedi
s.+ni (izz-i sermed) 6a/15

[=1]
Sermene Ḫan Sañḳur Han'ın oğlu.
S. 3b/09
[=1]
server Fr. Efendi
s. 3a/11
s.+i turur 5b/03
[=2]
sev- Sevmek
s.-mes 17a/07
[=1]
ṣevāb Ar. manevi ödül, mükafat
ṣ.+turur 7b/03
ṣ.+u ıtab buyur- 7a/10
[=2]
Seyhun Aral Gölü'ne dökülen büyük bir nehir.
S.+suyı 10a/14
[=1]
seyyid Ar. Efendi
s.+(hazrat-ı seyyid-i alem) 23b/07
[=1]
sén İkinci tekil şahıs zamiri
s. 16b/04, 16b/16, 17a/06, 17a/08, 17a/11, 17a/12
s.+i 16b/16, 17a/08, 17a/10
s.+iñ 17a/13
[=10]
sén' İkinci tekil şahıs zamiri
s. 17a/13
[=1]
sév- Sevmek
s.-edür 17b/05
s.-er 17b/08
s.-er érdi 17a/14
s.-ip 17b/09
s.-mes 17b/09
s.-mey 17b/04
[=6]
ṣıdḳ Ar. Doğruluk, sadakat, bağlılık
ṣ. (sahavat u sıdk u ıhlas) 7a/05
ṣ. bile (ihlas u sıdk) 6b/10
ṣ.+ını 7a/15
ṣ.+u ıhlas 6b/13
ṣ.+u niyaz 6b/04
ṣ.+u niyyet 7a/12
[=6]
ṣıfāt Ar. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik
ṣ.+ı bile 7a/14
ṣ.+ı turur 6b/03
ṣ.+ıdın 6b/03
ṣ.+ını 6a/06

ş.+kıl- 5b/12
[=5]
şıḥḥat Ar. Doğru, geçerli, makbul.
ş.+ı amal-ı niyyet 7a/08
[=1]
sındır- Kırmak
s.-up 9a/06
[=1]
sındur- Kırmak
s.-dı 9a/04
[=1]
sıy- Hürmet etmek, saygı göstermek.
s.-lap 17b/03
[=1]
Sibr Sibirya
S. 12a/09
[=1]
sile- Hürmet etmek, saygı göstermek.
s.-di 20b/14
[=1]
silk Ar. Dizi, sıra, tertib
s.+i ibaret 9b/04
[=1]
sipās Fr. Hamd, şükür
s.+(şükr ü sipas) 5b/01, 6a/02
s.+turur 6a/03
[=3]
sipeh-dār Fr. Başkomutan
s. 11a/15
[=1]
sīret Ar. Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi, karakteri, dışa akseden davranışı.
s.+i (zahhak-ı siret-i müdbir) 9b/15
[=1]
sitayiş Fr. Övme, övgü, medih.
s.+kıl- 6a/01
[=1]
Sīvum Fr. Üçüncü
S. 22b/04, 22b/09, 22b/15, 23a/06, 23a/12
S.+(fasl-ı sivum) 3a/06
[=6]
siyāh Fr. Kara
s. 22b/05
[=1]
sol Yön, Kalbin bulunduğu tarafta olan
s. 13b/05, 13b/11, 20b/04, 21a/09, 23a/04
s.+kol 21b/14
[=6]
soñ Sonra, geri, arkada
s. 19b/05
s.+(-dın soñ) 2b/02, 2b/05, 4a/10, 4a/14, 4a/15, 4b/03, 4b/03, 4b/04, 5a/14, 8a/15

s.+(-din soñ) 4a/10, 4a/10
s.+(dın soñ) 10a/05, 11b/04, 14a/11, 14b/13, 15a/10, 17a/14, 18b/07, 19a/11, 19a/13, 19b/03, 19b/04, 19b/10, 19b/14, 1b/09, 20a/08, 20b/10, 20b/16, 21a/15, 23b/09, 23b/11
[=33]

soñra Geri, arkada
s. 17b/03
[=1]

sor- Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek
s.-dular 21a/02
s.-up 11b/02
[=2]

söz Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi
s. 10a/12, 11a/09, 15b/09, 17a/01
s.+bile 10b/03, 16a/02
s.+din 17b/16
s.+i 6a/16
s.+ini 17b/08
s.+kéltür- 10b/02
s.+leri 10b/08
s.+leridin 10a/11
s.+ni 15b/16, 17b/15
s.+ni yahşıla- 21b/12
s.+nuñ 24b/03
s.+nüñ 10a/08, 24b/03
s.+ümni 17a/08
s.+üñni 17a/13
[=20]

sözle- Konuşmak
s.-p 16b/12
[=1]

sözleş- Anlaşmak
s.-ip 16b/03
[=1]

sözüñ sözü
s.+din 17a/11
[=1]

spihr Fr. Gökyüzü
s.+i (mihr-i spihr) 7b/13
[=1]

su Hidrojen ve oksijenden meydan gelmiş rengi, kokusu ve tatı olmayan şeffaf sıvı
s. bile 5b/11
s.+nı 12a/04
s.+nuñ 19a/04
s.+yı 11b/16, 12a/03
s.+yı (seyhun suyı) 10a/14
[=6]

Subḥan Ar. Her türlü eksiklikten uzak ve yüce olan Allah
S.+ga (hazrat-ı-subhan) 6a/01
[=1]

Sudan Ar. Siyahlar Ülkesi
S.+nıñ 15b/13
[=1]
sufra Ar. Sofra
s. 6b/03
[=1]
suḥan Ar. Söz
s.+(manend-i suhan-ı büzürgan) 22b/16, 23a/01
[=2]
ṣuḥbat Ar. Arifâne söyleşi,İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı yapılan konuşma
ṣ.+larga 17a/16
[=1]
ṣuhbet Ar. Sohbet etmedi, dostluk kurmadı.
ṣ.+tut- 17a/01
[=1]
suflī Ar. alçaklık
s.+(alam-ı sulfi u ulvi) 5b/06
[=1]
sulṭān Ar. Hükümdar
s.+(han u sultan) 2a/08
[=1]
sulṭān Ar. Hükümdar
s.+ı islam 4b/09, 5a/05
s.+larıdın tururlar 9a/15
s.+nıñ 4b/03
[=4]
Sultan Calalu'd-din özel ism
s. 24a/13
[=1]
Sultan Gazan Ḫan İlhanlılar Devleti'nin (İran merkezli Moğol hanedanı) en önemli hükümdarlarından
s. 4b/02
[=1]
Sultan Mahmud Gazan Ḫan İlhanlılar Devleti'nin (İran merkezli Moğol hanedanı) en önemli hükümdarlarından
S. 11a/02, 8b/10, 9b/01
[=3]
Sultan Mahmud Gaznavi Orta Çağ İslam dünyasının en ünlü hükümdarlarından biridir
S. 10a/09
[=1]
Sultan Muhammad Harizm şah Hârizmşahlar Devleti'nin en önemli hükümdarlarından biridir.
S. 24a/12
[=1]
sultan Muhammad huday-banda Ar. Allah'ın kulu olan Sultan Muhammed
s.+ga 1b/08
[=1]
Sulṭān u Ḫan Hükümdar ve emir
S. 2a/07
[=1]

Sumat Türk-Moğol kabilesi
S. 14a/13
[=1]
sunı Suyu
s. 5b/10
[=1]
şūrat Ar. Yüz, görünüş
ş.+bol- 16b/08
[=1]
sus Türk Moğol kavimlerinden, Su-Moğolları
s.+érken 20a/05
[=1]
susa- Susamak
s.-gan 5b/10
s.-ganlar 5b/12
s.-ganları 5b/11
[=3]
suʿūd Ar. Uğurlar, kutlu yıldızlar
s.+ı eflak 10a/02
[=1]
sür- Soruşturmak, izini sürmek
s.-er érdi 6b/12
s.-üp 11a/14
[=2]
süt Süt, doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu beyaz renkli sıvı.
s. 19b/14
s.+bol- 19b/13
s.+iñni 16b/04
[=3]
süt Süt, doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu beyaz renkli sıvı.
s. 19b/09
[=1]
şaʿb Ar. Büyük kabile, boy, halk topluluğu
ş. 14a/06
ş.+(kabayıl u şab) 7a/16
ş.+ı 14a/04, 14a/08, 15b/03
ş.+lar 12b/05
ş.+lar bol- 14a/12
[=7]
şaʿba Ar. dal, kol, kısım, bölük
ş. 20b/03
ş.+sını 20b/05
[=2]
şaġal Fr. Çakal
ş. 19b/11, 19b/11, 19b/12
[=3]

şāh Fr. Padişah, hükümdar
ş.+ı giti-satan 9b/01
ş.+lar 9a/16
ş.+nıñ (sultan muhammad harizm şah) 24a/12
ş.+u kamran 2a/08
[=4]
şahan-şāh Fr. Padişahlar padişahı
ş.+ı islam 4b/07
[=1]
şahanşāh Fr. Padişahlar padişahı
ş.+ı sultan-ı 8b/09
[=1]
şahar Fr. Şehir
ş.+ga 16a/06
[=1]
şāhid Ar. Tanık
ş.+tururlar (makarr u şahid) 5b/08
[=1]
şahr-yār Fr. Hükümdar
ş. bol- 3a/12
[=1]
Şām Ar. Tarihî metinlerde Şam sözü ile Doğu Akdeniz'in ve Orta Doğu'nun ana yönetim havzaları kastedilir. Akdeniz'in doğusundaki Levant bölgesinin tamamını kapsar.
Ş. 12b/04, 20b/09
Ş. (rum u şam) 10b/11
Ş.+ı cam 7b/13
[=4]
şarh Ar. Açıklama, yorumlama
ş. 24b/02
ş.+ı 11b/11, 13b/04, 2b/15, 3a/05
ş.+ını 5a/11
ş. kıl- 23b/06, 7a/04
ş.+u tafsil 7b/09
[=9]
şarḳ Ar. Doğu
ş. 15b/16, 18a/10
ş.+dın 10b/12, 8a/12, 8b/05
[=5]
şefaʿat Ar. Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma.
ş.+u tazim 9a/09
[=1]
şeh-zāde Fr. Pâdişah oğlu veya pâdişah âilesinden olan erkek çocuk
ş.+lerniñ 21b/06
[=1]

şeher Fr. Şehir
ş.+i 16a/07, 16a/08
ş.+i turur 16a/05
ş.+ide 11b/15
ş.+ler 10a/16
ş.+niñ 16a/09
[=6]
şehr-i yār Fr. Padişah, hükümdar.
ş. 2a/08
[=1]
şehriyārlık Padişahlık
ş.+(ilm u kemal-ı şehriyarlık) 8b/11
[=1]
şekl Ar. Şekil, dış görünüş, dış çizgiler, biçim
ş.+de 13a/03
ş.+leri 20a/16
[=2]
şekl Ar. Şekil, dış görünüş, dış çizgiler, biçim
ş. 20a/16
[=1]
şerʿ Ar. Şeriat, dini kanunlar.
ş. 8a/05
ş.+(hayr u şer kıl-) 7a/10
ş.+i kadim 8a/03
ş.+idin (hayr u şer) 10a/04
[=4]
şerḥ Ar. Açıklama, yorumlama
ş. 13a/16, 20b/08
ş.+ı 14b/05
ş.+i 10b/07, 20b/05
ş.+kıl- 10b/04
[=6]
şerīf Ar. Şerefli, kutsal, mübârek
ş.+(kitab-ı şerif) 1b/02
[=1]
şerīf Ar. Şerefli, kutsal, mübârek
ş.+(zaman-ı şerif) 2a/03
ş.+ide (hatır-ı şerif) 2a/09
[=2]
şer Ar. Kötülük
ş.+din 10a/01
[=1]
şevḳ Ar. Şiddetli arzu, istek
ş.+bile (zevk u şevk) 6b/15
[=1]
şevḳat Ar. Koruma ve kollama duygusu
ş.+lar (inayet u şevkatlar kıl-) 1b/10
[=1]
şevket Ar. Büyüklük, ululuk, heybet, haşme
ş. 14b/14

ş.+(ba-salabat u şevket) 8b/02
ş.+(esbab-ı şevket ü azamat) 9a/11
ş.+bile (kuvvat u şevket) 12b/04
ş.+i bile 8a/09
ş.+ü azamatlıg 16a/13
[=6]

şımāl Ar. Yön, kuzey
ş.+dın 10b/12
[=1]

şikast Fr. Kırma, kırılma
ş. 19a/04
[=1]

şimāl Ar. Yön, kuzey
ş.+dın 8b/06
ş.+gaça 15b/12
[=2]

şirk Ar. Allah'a eş ve ortak koşma, ortak isnat etme
ş.+(küfr u şirk) 9a/04
[=1]

şöhret Ar. Herkesçe tanınma, meşhurluk
ş. 20a/10
ş.+tap- 22a/08
[=2]

şuʿab Ar. Şube, dal
ş.+larınıñ (neseb u şuab) 3a/14
[=1]

şuʾba Ar. Kol, şube, dal
ş. 15b/06, 21b/15
ş.+dın 21b/15
ş.+lardın 21b/15
ş.+larınıñ 2b/14
ş.+nıñ 22a/09
ş.+sıdın érdiler 24a/04
[=7]

şuʿbe Ar. Kol, şube, dal
ş. 14a/11, 20a/10
ş.+leri 13a/08
[=3]

şuhrat Ar. Herkesçe tanınma, meşhurluk
ş. 15a/01
[=1]

şükr Ar. Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme
ş. 6a/01
ş.+ü sipas 5b/01, 6a/02
[=3]

tā Fr. Böylece, ta ki
t. 11a/01, 11b/07, 13a/07, 13a/09, 18b/11, 21b/08, 21b/09, 21b/11, 22a/07, 22a/11, 2a/10, 5a/07, 6a/09, 6a/13, 6a/14, 6b/16, 7a/07, 7a/15, 7b/02, 7b/08, 8a/04, 9a/05
t.+kim 22a/06
[=23]

tā cahān Dünya var oldukça
t.+bol- 2b/07
[=1]
taʿab Ar. Zorluk
t.+(revendegan-ı badiye-i taab) 5b/09
t.+ı bile 20a/14
t.+tururlar 5b/10
[=3]
taʿaddī Ar. Zulmetme, haddi aşma
t. bol- 8a/03
[=1]
taʿālā Ar. Şânı yüce olsun
t. 7a/06
t. (hak taala) 7a/13, 9b/03
t. (hazrat-ı bari taala) 8b/01
t. (huday taala) 16b/01
t. (izid subhana ve taala 7b/15
t.+nı (huday taala) 7b/03
[=7]
taʿalluḳ Ar. İlişik
t. 21b/08
t. érdi 23a/04
t. turur 21b/09, 22b/01
[=4]
ṭaʿām Ar. Yemek
t.+ıdın 6b/04
[=1]
taʿarruż Ar. Hücum, saldırı
t. 22a/04
t.+kıl- 21b/10
[=2]
ṭaʿayyun Ar. belirme, görünme, ortaya çıkma,
t. (mecal-ı taayyun bol-) 8a/12, 8a/12
[=2]
ṭaʿayyunrak Daha belirgin
t. turur 7a/04
[=1]
tabaḳa Ar. katman, derece, sınıf, mertebe
t. 13b/01, 13b/03, 13b/15, 14a/03, 14a/07, 14b/07
t.+lardın 23b/12
t.+sıda bol- 23b/11
[=8]
ṭabīʿat Ar. yaratılışı, huyu, karakter
ṭ.+ı (firavn-ı tabiat-ı müfsid) 9b/15
[=1]
tabīb Ar. Doktor
t.+ga 1b/05
[=1]
Tācīk Fr. Türk olmayan, Farsça'nın doğu lehçelerini kullanan bir Orta Asya topluluğu.
T.+érmes 20b/01

T.+ler 20b/01
T.+lerniñ 20a/16
[=3]
taʿcīl Ar. Acele, ivedilik
t.+bile 6b/08
[=1]
tāç-dār Fr. taç sahibi, padişah
t.+ları 9a/15
[=1]
tad- tatmak
t.-ıp 8a/03
[=1]
tadıb tatmak
t.+ı 8a/08
[=1]
taḳdīr Ar. Kader
t.+i ilahi 6a/12
[=1]
taʿdīr Ar. Belirleme, takdir
t.+din 9a/11
[=1]
tafaḥḥuṣ Ar. Araştırma
t.+kıl- 11a/14
[=1]
tafāvut Ar. Farklılık, başkalık
t. 13a/03
[=1]
tafṣīl Ar. Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama
t.+(şarh u tafsil) 7b/09
t.+bile 13b/06, 18b/04, 7b/09
t.+i 11b/13
t.+i avval 3a/03
t.+i sabıkda kıl- 4b/14
t.+ü tertib 5a/03
[=8]
tag̈ Dağ
t.+ka 19b/02
t.+lar turur 16a/05
t.+larıda 10a/15, 12a/07, 12a/12
[=5]
ṭāhir Ar. Apaçık, belirgin
ṭ. 16b/09
ṭ.+bol- 24a/14
[=2]
taḥḳīḳ işin doğrusu, hakikat
t. 16a/01
t.+bile 10b/03, 10b/08
t.+kıl- 11b/02, 11b/02, 5a/02, 5a/10, 5a/13
[=8]
taḥrīr Ar. yazma, kaleme alma, yazıya dökme

t.+i beyan 5b/05
[=1]

taḫt Fr. Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk
t. 16a/12, 21a/14, 21a/15
t.+da 21a/16
t.+ıda 1b/09
[=5]

Ṭaḳ Oğuz Han'ın altı oğlundan biri.
Ṭ. 20b/07
[=1]

Ṭaḳ Ḫan Oğuz Han'ın altı oğlundan biri.
Ṭ. 13b/12, 23a/11
[=2]

taḳdīm Ar. Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma
t.+ga y 6b/13
[=1]

taḳdīr Ar. Kader
t.+i 23b/07
[=1]

taḳı Gibi
t. 12b/13, 12b/15, 17a/01, 18a/12, 23a/11, 23a/17, 24a/08, 2a/13
[=8]

taki Yine
t. 22a/01
[=1]

taḳrīr Ar. İfade Etme
t.+i nutk 5b/05
t.+kıl- 6a/11
[=2]

taḳviyet Ar. güçlü olma
t.+i 8a/09
t.+kıl- 9a/12
[=2]

Ṭālān Moğol boyu
Ṭ. 12a/15
[=1]

Talas yer adı
T. 12a/08, 16a/07
[=2]

taleb Ar. İsteme, arzulama
t. (salikan-ı rah-ı taleb) 5b/09
[=1]

tʿaluḳ Ar. Bağlı, ait
t. turur 20b/04, 21b/04
[=2]

tamġā Her Türk boyunun hayvanlarını mühürlemek, mülkiyetini belirtmek ve sınırlarını çizmek için kullandığı özel geometrik sembol/arma.
t. 22a/10, 22b/06, 22b/06, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 23a/02, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23a/15, 23b/04, 23b/04, 23b/04, 23b/04
t.+ları 22a/14

t.+ları bile bol- 21b/08
t.+sı bol- 21b/08
t.+sını 21b/10
t.+yasa- 21b/14
[=25]

tamġā Her Türk boyunun hayvanlarını mühürlemek, mülkiyetini belirtmek ve sınırlarını çizmek için kullandığı özel geometrik sembol/arma.
t. 22b/06
[=1]

tana İnkâr etmek
t.+al- 6a/14
[=1]

Tanavut Ergenekon'dan çıkan Türk kavimlerinden biri
T. 15a/08
[=1]

tanı- Tanımak, bilmek
t.-dı 16b/07
t.-gaylar 6a/14
t.-sañ 16b/04, 17a/09
[=4]

tanımaklık Tanımak, bilmek, idrak etmek
t. 7b/03
[=1]

tap(ı)- Bulmak
t.-isbat tap- 5a/03
t.-istihkak tap- 7a/09
t.-navayi tap- 8a/05
t.-şöhret tap- 22a/09
t.-teskin tap- 5b/12
t.-zafer tap- 14a/01
[=6]

tap- Bulmak
t.-ar 5a/03
t.-gaylar 6a/15
t.-ıp 5a/13
t.-ıp turur 22a/09
t.-kandın soñ 18b/07
t.-kay 5b/12, 8a/05, 8a/06
t.-magay 7a/09
t.-mas 18b/16
t.-tı 18a/13, 19a/04, 19a/13
t.-tılar 14a/01, 20a/10, 21a/02
t.-tım 24b/01
[=17]

tapşır- Emanet etmmek
t.-up turur 1b/08
[=1]

tapşur- Emanet etmmek
t.-dı 10a/02
[=1]

ṭaraf Ar. Yön, yan, cihet, canip, uç, kenar, bölge
ṭ.+dın 18a/03
[=1]
tārīḫ Ar. Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl
t. 4b/11, 8b/08, 9b/08, 9b/10
t.+de 24a/07
t.+ét- 10a/04
t.+ı turur 1b/03
t.+ıda 4b/11
t.+i 9b/12
t.+i gazani 9b/06
t.+i mübarek 5a/05
t.+ida 20b/07
t.+ide 23b/13, 24a/04
t.+ini 9b/04
t.+kıl- 9b/13
t.+ları 10b/08
t.+larıda 11b/01
t.+larını 10b/16, 4b/16
t.+larnı 11a/03
t.+leri 24a/08
t.+niñ 20b/08, 23b/05, 23b/13, 24b/02
[=26]
tārīḫ Ar. Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl
t.+da 4b/10
[=1]
ṭarīḳ Ar. Yol, usul
ṭ.+bile 12b/03, 14a/12, 15b/09, 15b/10
ṭ.+ı akvam 12a/06
ṭ.+ı muin 22a/04
ṭ.+turur 13a/02, 13b/01
[=8]
tart- sıraya girmek, saf tutmak, savaş düzeni almak
t.-ıp 18a/04
[=1]
taṣnīf Ar. Sınıflara ayırma, sınıflandırma, sıralama
t.+ıga 1b/06
[=1]
taş Dış
t. 12b/15
[=1]
taşla- Bırakmak, terk etmek
t.-p 19b/12
[=1]
taşvīş Ar. Endişe, sıkıntı, karmaşa
t.+sız 11b/06
[=1]
tatabbuʿ Ar. Bir konuyu derinlemesine izleme
t. 5a/10
[=1]

Tatar Tataristan, Kırım, Kuzey Kafkasya ve Sibirya'da yaşayan Türk soyundan halk.
t. 12b/10, 14a/13, 14b/16, 15a/01
t.+nıñ 15a/01
[=5]
tavar Ait olan mal mülk, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar
t. 21b/08
t. (mal tavar) 21b/13
[=2]
tavārīḫ Tarih kelimesinin çoğulu
t.+da 4b/12
t.+de 24a/16
t.+larda (kısas u tavarih) 6b/02
t.+lardın 4b/13
t.+larıda 15b/10
t.+leri 24a/11
[=6]
tavfīḳ Ar. Allah'ın yardımı ve başarıya ulaştırma
t.+ı rafik.bol- 2b/04
[=1]
tavuḳ eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı
t.+nı 19b/13
[=1]
tāyıfa Topluluk, zümre, halk
t.+nıñ 5a/02, 8a/08
[=2]
taʿẓīm saygı gösterme, yüceltme
t. (şefaat u tazim) 9a/09
[=1]
tebāraka Ar. Mübarek olan, şanı yüce olan.
t. 7a/06
[=1]
teber Fr. Soy
t. 2a/08
[=1]
tedrīc Ar. aşama
t. bile 15a/02
[=1]
tefāvüt Ar. "iki şey arasındaki fark, çeşitlilik
t. 10b/06
[=1]
teferrüc Ar. Tefekküre dalmak, ruhunu ferahlatmak.
t.+kıl- 17a/05
[=1]
Teküder Aḥmad Hülagü Han'ın torunu olan İlhanlı Devleti hükümdarı
T. 4a/13
[=1]
telīf Ar. Eser yazma, toplayıp kaleme alma
t.+i 9b/06
[=1]

Teñiz Ḫan Oğuz Han'ın altı oğlundan biri
T. 23a/16
[=1]
Teñḳut Türk-Moğol kabilelerinden biri
T. 14b/06
[=1]
tepe Etrâfındaki arâziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ
t.+leri 21a/13
[=1]
terbiyet Ar. Terbiye, eğitim
t.+ga 21b/12
[=1]
tercime Ar. Bir metin veya sözü bir dilden başka bir dile çevirme
t.+kıl- 2a/15, 2b/01, 2b/04
[=3]
tereddüd Ar. Şüphe
t. 7b/04
t. kıl- 6b/15
[=2]
tertīb Ar. Düzen
t. 11a/03, 23a/17
t. bile (tafsil ü tertib) 5a/03
[=3]
tertīb Ar. Düzen
t. 11a/12, 23b/05
t.+bile 13a/04
t.+ide 8b/12
[=4]
teʾŝīr Ar. etki
t.+idin 9a/01
[=1]
teskīn Ar. Yatıştırma, sükûnete erdirme
t.+tap- 5b/11
[=1]
teslīm Ar. Boyun eğme
t. bol- 6b/10
[=1]
tevārīḫ Ar. Tarihler
t.+larda 10b/01
t.+ları 23b/05
[=2]
tevāżuʿ Ar. Alçakgönüllülük
t. 23b/03
[=1]
tevfīḳ Ar. Allah'ın yardımı
t.+i ceng küned 23a/08
[=1]

tég Gibi
t. bol- 20a/16
[=1]
tég- Değmek, isabet etmek
t.-ip 18a/05
[=1]
Témür Beg Timurlular Devleti kurucu hükümdarı
T.+niñ 2a/12
[=1]
Témür Ḳaan Timurlular Devleti kurucu hükümdarı
T. 4a/13
[=1]
téve Deve
t. 12a/03
t.+ge 12a/03
[=2]
til(2) Dil, Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem.
t.+i (türki tili bilen bol-) 2a/10
t.+i bile 2a/15
t.+i bile érdi 2a/02
t.+i birle 17b/01
t.+i birle érdi 2a/14
[=5]
til Dil, Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem.
t.+i bile 2b/01
t.+i turur 18b/08
t.+leri 13a/01
[=3]
tile- Dilemek, istemek
t.-di 7a/06, 7a/13
t.-dim 24b/01
t.-genim 17a/12
t.-geyler 4b/15
[=5]
tirig Diri, canlı, sağ
t. 17b/14
[=1]
tiriglik Dirilik, canlılık
t.+ini (ebed tirigligini) 6a/15
[=1]
tofraḳ Toprak
t.+da 6b/11
[=1]
toksan yéti Doksan altıdan sonra gelen doksan sekizden önce gelen sayı
t. 3b/03
[=1]

toḳsan miñ Bir sayı
t. 20b/13
[=1]
tokuz Sekizden sonra ondan önce gelen sayı
t. 4b/06, 4b/06
[=2]
toḳuz yüz Sekiz yüz dokson dokuzdan sonra gelen dokuz yüz birden önce gelen sayı
t. 20b/13
[=1]
ton Elbise, kaftan
t.+lar 18a/14
[=1]
toy Düğün
t. 17b/03, 20b/12
t. bol- 22a/05
t.+da 20b/13
t. kıl- 18a/14
t. mahallıda 22a/06
[=6]
tört Üçten sonra beşten önce gelen sayı
t. 11b/12, 13a/11, 13b/05, 14b/13, 16a/15, 22b/01, 22b/03, 22b/08, 22b/14, 23a/04, 23a/11, 23a/17, 24a/02, 2b/16, 4b/06
t. (yigirmi tört) 15b/06, 22a/08
t. (yirmi tört) 21b/15
t.+ide 15b/11
t.+miñ 7b/11
[=20]
törtinçi Dördüncü
t. 23b/01, 4a/09
[=2]
Tugerm Bargutların yaşadığı, Baykal Gölü civarındaki bölge
T. 12b/01
[=1]
Tuluy Ḫan Cengiz Han'ın dördüncü oğlu
t.+nuñ 4a/08
[=1]
Tuluy Ḫan Cengiz Han'ın dördüncü oğlu
t. 4a/08, 4a/08
t.+nıñ 4a/13
[=3]
tur durur
t. 21a/11
[=1]
tur(1) durur
t. 8a/15
[=1]
tur(1)- durmak
t.-up 20a/16
t.-up turur 17a/04
t.-turlar 4b/13

[=3]

tur(1)up turur

t. 17a/04

[=1]

tur(4)-duranlar

t.-ganlar 16b/13

t.-ıp turur 22a/16

t.-up turur 9b/10

t.-ur 10a/03, 10a/08, 10b/05, 10b/06, 10b/06, 11a/16, 11b/12, 12a/03, 12a/03, 12a/04, 12a/10, 12a/10, 12a/14, 12a/14, 12b/01, 13a/01, 13a/02, 13b/01, 14a/05, 14a/06, 15a/01, 15a/05, 15b/10, 15b/14, 15b/15, 16a/02, 16a/05, 16a/05, 16a/05, 16a/06, 16a/10, 16a/13, 16a/15, 17a/12, 17b/04, 17b/06, 18a/10, 18b/01, 18b/04, 18b/08, 18b/08, 19a/08, 19a/08, 19a/09, 19a/10, 19a/14, 1b/03, 20a/05, 20a/07, 20a/12, 20b/03, 20b/04, 20b/04, 20b/05, 20b/05, 20b/06, 21a/09, 21a/11, 21a/12, 21a/12, 21b/04, 21b/07, 21b/09, 22a/04, 22b/01, 22b/02, 22b/08, 23b/16, 24a/08, 2b/10, 2b/10, 2b/16, 3a/03, 3a/10, 3a/11, 3a/11, 3b/02, 3b/05, 4a/03, 4a/14, 4b/08, 4b/10, 4b/12, 4b/14, 4b/16, 5b/03, 6a/02, 6a/03, 6a/09, 6a/11, 6a/11, 6a/13, 6b/02, 6b/03, 6b/06, 6b/12, 6b/14, 7a/04, 7a/04, 7a/08, 7a/10, 7a/11, 7a/12, 7b/03, 7b/10, 7b/11, 8b/06, 8b/06, 8b/08, 8b/08, 8b/13, 8b/15, 8b/15, 9b/02, 9b/08, 9b/12

t.-urlar 10a/12, 10a/16, 10b/01, 11b/10, 12b/09, 12b/10, 12b/16, 13a/08, 13a/11, 15a/04, 15b/04, 15b/10, 16a/02, 17b/04, 18a/11, 18b/02, 18b/12, 19a/03, 19a/11, 19b/07, 20a/01, 20a/12, 23b/15, 24a/01, 24a/06, 24a/07, 5a/08, 5b/08, 7b/12, 9a/15, 9b/02

[=150]

tur(4)ur durur

t. 5b/05

[=1]

tur(4)urlar dururlar

t. 5b/10

[=1]

tur(5)- tur

t.-gan tur- 22a/15

t.-gan turur 18a/16, 21a/06, 24a/07, 3a/13, 8b/04, 9b/03

t.-gan tururlar 23b/12, 7a/04

t.-gumız turur 20b/09

t.-gusı turur 5a/07

t.-güsi turur 13a/01, 13b/04, 14b/05, 23b/05, 23b/13, 24a/05, 24a/16

t.-ıp turur 17a/08, 17b/08, 17b/14, 18b/03, 22a/09, 4b/14, 7b/09, 8b/05, 8b/13

t.-ıp tururlar 12b/05, 15a/05, 9a/16

t.-ip turur 20a/02, 20b/07, 21b/05, 6a/07, 6a/08, 7a/07, 8b/11, 9b/11

t.-kan turur 11a/10

t.-ken turur 13a/06

t.-kumız turur 24a/16

t.-magan turur 11a/08, 14a/08, 4b/15

t.-magan tururlar 3b/14

t.-may turur 17a/02

t.-megen tururlar 10b/02, 4b/17

t.-mek turur 18b/01

t.-p turur 20a/04, 23b/14, 2a/13

t.-p tururlar 11a/10, 22a/13, 22a/14

t.-up turur 11b/14, 12b/06, 12b/07, 12b/08, 15b/04, 19b/11, 22a/09, 22a/10, 23b/10, 3a/03, 7a/11, 9b/06
t.-up tururlar 12a/05, 12b/03, 12b/06, 15a/11, 20a/06, 3b/14
t.-ur 11a/11, 1b/08, 1b/10, 2a/10
t.-ur turur 9a/13
t.-üp turur 17b/07, 2a/01
t.-üp tururlar 10b/03, 16a/09
[=82]

tur- dur
t.-dılar 18a/03
[=1]

Tūrān Ceyhun (Amu Derya) Nehri'nin kuzeyinde ve doğusunda kalan, Türklerin ve akraba kavimlerin yaşadığı Türkistan (Orta Asya) topraklarını ifade eder.
T. 11a/15, 20b/09
T.+da 24a/02
[=3]

tut(ı)- Tutmak, saymak, kabul etmek
t.-candın azizrek tut- 16b/16
t.-suhbet tut- 17a/01
[=2]

tut- Tutmak, saymak, kabul etmek
t.-a mén 16b/16
t.-ayım 17a/09
t.-madı 17a/01
t.-up turur 19b/11
[=4]

tüken- Sona ermek, bitmek
t.-gendin soñ 2b/05
t.-gey 2b/05
t.-megen érmiş 1b/07
[=3]

tüket- Tamamlamak, bitirmek
t.-geyler 2b/12
t.-ip 2a/01
t.-key 1b/11
[=3]

tün Gece
t. 17a/05
[=1]

Türk Türk
T. 10a/13, 10b/04, 12a/07, 14b/12, 20a/14, 24a/05
T.+eli 3a/07, 3a/07, 3a/07
T.+éli 10b/05, 2a/02, 2b/14
T.+ke 20b/02
T.+lar 15b/16
T.+ler 15b/16, 19a/01
T.+leridin 16a/11
T.+lerniñ 15b/15, 3a/02, 3b/01
[=20]

Türkī Türk'e ait olan

T.+tili 2a/15, 2b/01
T.+tili bilen bol- 2a/10
[=3]

Türkistān Türklerin yaşadığı coğrafya
T. 10b/11, 12a/09, 24a/11
[=3]

Türkler Türk kelimesinin çoğulu
T.+ni 20a/13
[=1]

Türkmen Türkmen
T. 12b/08, 20a/13, 20b/01
T.+bile 20b/02
T.+ler 20a/06, 20a/12, 24a/01
[=7]

türlüg Çeşit
t.+(bir türlüg) 21b/14
[=1]

tüş Rüya
t.+ide 16b/03
[=1]

tüş- Konaklamak, yerleşmek.
t.-üp 18b/15, 19a/04
[=2]

tüşse Olsa, gelse
t. 24a/16
[=1]

tüşüp-turur Yer almaktadır
t. 16a/08
[=1]

Uç Üç Oklar
u. 21a/09
[=1]

uçra- karşılaşmak, denk gelmek
u.-gay 11b/07
[=1]

ʿ**uhda** sorumluluk
ʿ**u**.+sıdın 6a/01
[=1]

ulāş- Ulaştırmak, birleştirmek, eklemek.
u.-ıp érdi 21a/07
u.-ur 21a/03
[=2]

ulaştur- Ulaştırmak, paylaştırmak, dağıtmak
u.-gaylar 22a/05
[=1]

ʿ**ulemā** Ar. Âlimler, bilginler
ʿ**u**. 6a/10
ʿ**u**.+larnıñ 10a/03
[=2]

uluġ Büyük, yüce
u. 12a/12, 18a/13, 19b/02, 20b/12, 21b/02, 22b/01, 23b/15, 4a/03, 4a/09, 4a/09, 4a/14, 4b/03, 4b/03, 8b/04
u. érmiş 22b/03
u.+rak 9b/13
[=16]
ulūḳ Büyük, yüce
u. 21a/03, 24a/02
u. érdi 21a/14
[=3]
ulus Millet
u.+ını 10b/13
[=1]
ʿ**ulvī** Ar. Yüce, yüksek.
ʿ**u**. (alam-ı sufli u ulvi) 5b/06
[=1]
Umāmeki Özel isim
U. 21b/01
[=1]
umarā Emirler, beyler
u. 11a/06
[=1]
umarā-ı kām-kārı Arzularına ulaşmış, başarılı emir
u.+ga 2b/08
[=1]
ʿ**ummān** Ar. Büyük deniz, okyanus
ʿ**u**.+nı (bahr-ı umman) 5b/12
[=1]
ummīd Fr. Umut, ümit
u. 2b/04
[=1]
ʿ**umr** Ar. Ömür
ʿ**u**.+ı 4a/11, 5a/07
ʿ**u**.+ı (muddat-ı-umr) 4a/05
ʿ**u**.+ı (muddat-ı umr) 4a/05, 4a/05, 4a/05, 4a/11, 4a/16, 4a/16, 4a/16, 4a/16, 4b/05, 4b/05, 4b/05, 4b/05
ʿ**u**.+ıdın kéç- 6b/14
[=16]
uns Ar. yakınlık, ülfet
u. (muştakan-ı zulal-ı uns) 5b/09
[=1]
ʿ**unşur** **Ar.** Öz, cevher, soy
ʿ**u**.+ı 10a/11
[=1]

ʿ**unvān** Ar. Bir kimsenin pâyesini gösteren veya durumunu, memûriyet rütbesini, görevini belirten söz, lakap
ʿ**u**.+ı sahifa-ı anbıya 7b/14
[=1]
ur- Bahsetmek

u.-ar érdiler 9b/16
u.-up 18a/13
[=2]

Urġan Bir nehir adı
U. 12a/13
[=1]

Urtanġar Eski bir Moğol-Türk boy adı
U. 14a/15
[=1]

uruġ Boy, kabile
u.+kayaş 1b/03
u.+lar 18b/06
u.+larıdın 18a/15, 18b/14
u.+larıga 10a/02, 10b/09, 18a/14
u.+larınıñ 10b/14, 3b/13
u.+ya furug 8a/16
[=10]

uruķ Boy, kabile
u. 13a/15, 6b/01
u.+ı.bile 19a/15
u.+kayaş 7a/14
[=4]

uruş Savaş
u.+da 18a/04, 19a/05
[=2]

uruş- Savaşmak
u.-tılar 18a/04, 18b/05
u.-up 14a/01, 19a/03
u.-up érdi 18a/07
u.-ur érdi 18b/13
[=6]

Us Ergenemon'dan çıkan boylardan biri
U. 15a/08
[=1]

uşbu bu, işte bu, tam olarak bu.
u. 12a/06, 2a/11
[=2]

uyġan- Uyanmak
u.-ıp 8a/04
[=1]

Uyġur Türkler'in Orta Asya'da büyük bir medeniyet ve devlet kurmuş olan bir kolu ve bu koldan olan kimse
U. 11a/12, 14a/02, 15b/08, 18a/15, 18b/04, 18b/07, 18b/08, 18b/12, 20a/07, 24a/05, 9a/03
U.+él 18b/01
U.+larga 20a/09
U.+nuñ 18a/16
[=14]

Uyġuristān Uygurların yaşadığı yerin adı.
U.+bile 12a/09
[=1]
uyḳu Uyuma hali
u.+da 5b/10
[=1]
uyḳu Uyuma hali
u.+dın (gaflat.uykusı) 8a/04
[=1]
uzun Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan
u. kıl- 23b/06
[=1]
üç İkiden sonra dörtten önce gelen sayı
ü. 15b/12, 16b/02, 21a/01, 21a/03, 21a/03, 21a/04, 22b/01, 2b/10, 3b/07, 4b/06
ü. (otuz üç) 4a/17, 4b/05
ü. (yigirmi üç) 4a/06
ü. érdiler 23a/04
ü.+ini 22a/13
[=15]
üçok 24 Oğuz boyunun ana hatlarıyla ayrıldığı iki büyük koldan biri
ü. 21b/13, 22a/13, 23a/04
[=3]
üçün Edat
ü. 10b/15, 12a/04, 16b/11, 16b/15, 19b/05, 21a/16
ü.+bol- 10b/07
[=7]
üçüncü Sıra sayma sayısı
ü. 15b/14
[=1]
üçünçi Sıra sayma sayısı
ü. 23b/01, 4a/02, 4a/14, 5a/14
[=4]
üçünçü Sıra sayma sayısı
ü. 22b/14, 5a/09
[=2]
Üregir Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuzların 24 boyundan biridir.
Ü. 13b/14
[=1]
Üregür Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuzların 24 boyundan biridir.
Ü. 23a/13
[=1]
üst Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.
ü.+ida bol- 23b/03
[=1]
üy Ev
ü.+ige 17a/03
[=1]
va'llāhi Ar. Allah'a yemin
v. 11b/08
[=1]

va’llahu āʿlem En doğrusunu Allah bilir
v. 18b/12
[=1]
va’llāhü’l-muvaffaḳ Başarıya ulaştıran (muvaffak kılan) ancak Allah'tır
v. 13a/10
[=1]
vācib Ar. Yapılması gerekli olan husus.
v.+ü lazım 9b/02
[=1]
vaḥī Ar. Vahiy
v. ve ilham bér- 6b/06
[=1]
vāḳʿ Ar. Vaki olup
v. bol- 20b/02
[=1]
vāḳıʿ Ar. Olan
v.+bol- 10b/14, 18b/05, 6a/12, 7a/11, 8a/02, 9b/03, 9b/09, 9b/10
[=8]
vāḳıʿa Ar. Olay, olgu
v. 10a/04, 9b/12
v.+ı garib 9b/08
v.+lardın 10a/06
v.+nı 19a/07
[=5]
vāḳıf Ar. Bilgi sahibi, haberdar
v. bol 19a/16
v. bol- 10a/06, 17b/16, 4b/17
[=4]
vaḳt Ar. Zaman, dönem
v.+da 18b/13, 20a/01
v.+daki 22a/05
v.+ga 5a/07
v.+kaça 18b/10, 5a/05
[=6]
vāriŝ Ar. mîrasçı
v.+i 4a/10
[=1]
vāsıṭa Ar. Araç, sebep, yol
v. bile 13a/14
[=1]
vaṣıyyat Ar. Vasiyet, nasîhat, öğüt.
v.+ı secere 7b/05
[=1]
vaṣiyet Ar. Nasîhat, öğüt.
v.+i 21a/16
[=1]
vazīr Ar. Askerî ve idârî yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru,
v. 21b/02
[=1]
ve Ar. İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlayan bağlaç

v. 10a/01, 10a/02, 10a/02, 10a/03, 10a/03, 10a/06, 10a/07, 10a/08, 10a/08, 10a/09, 10a/09, 10a/09, 10a/09, 10a/11, 10a/11, 10a/13, 10a/14, 10a/14, 10a/14, 10a/15, 10a/15, 10a/16, 10a/16, 10b/01, 10b/01, 10b/04, 10b/04, 10b/05, 10b/06, 10b/06, 10b/07, 10b/08, 10b/09, 10b/09, 10b/10, 10b/10, 10b/10, 10b/10, 10b/10, 10b/11, 10b/11, 10b/11, 10b/11, 10b/11, 10b/11, 10b/11, 10b/11, 10b/12, 10b/14, 10b/14, 10b/16, 11a/06, 11a/06, 11a/07, 11a/09, 11a/11, 11a/12, 11a/12, 11a/12, 11a/12, 11a/12, 11a/15, 11a/16, 11b/01, 11b/03, 11b/04, 11b/09, 11b/09, 11b/10, 11b/10, 11b/11, 11b/11, 11b/12, 11b/13, 11b/16, 11b/16, 12a/01, 12a/01, 12a/03, 12a/04, 12a/06, 12a/07, 12a/08, 12a/08, 12a/08, 12a/08, 12a/08, 12a/09, 12a/09, 12a/09, 12a/09, 12a/10, 12a/10, 12a/11, 12a/11, 12a/11, 12a/12, 12a/13, 12a/13, 12a/15, 12a/15, 12a/15, 12a/15, 12a/15, 12a/16, 12a/16, 12a/16, 12a/16, 12a/16, 12a/16, 12a/16, 12b/01, 12b/01, 12b/01, 12b/02, 12b/03, 12b/03, 12b/03, 12b/04, 12b/04, 12b/05, 12b/06, 12b/07, 12b/07, 12b/07, 12b/08, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/10, 12b/11, 12b/11, 12b/11, 12b/12, 12b/12, 12b/12, 12b/13, 12b/13, 12b/14, 12b/14, 12b/14, 12b/14, 12b/14, 12b/15, 12b/15, 12b/16, 13a/01, 13a/01, 13a/02, 13a/03, 13a/03, 13a/05, 13a/05, 13a/06, 13a/07, 13a/08, 13a/13, 13a/13, 13a/15, 13a/15, 13a/16, 13b/02, 13b/04, 13b/04, 13b/05, 13b/05, 13b/16, 14a/04, 14a/04, 14a/05, 14a/11, 14a/11, 14b/03, 14b/04, 14b/10, 14b/10, 14b/12, 14b/14, 14b/14, 15a/01, 15a/01, 15a/01, 15a/02, 15a/04, 15a/05, 15a/05, 15a/11, 15a/12, 15a/13, 15a/15, 15b/02, 15b/03, 15b/04, 15b/06, 15b/07, 15b/07, 15b/08, 15b/08, 15b/09, 15b/11, 15b/13, 15b/14, 15b/14, 15b/15, 15b/16, 15b/16, 16a/01, 16a/03, 16a/04, 16a/04, 16a/05, 16a/06, 16a/06, 16a/06, 16a/06, 16a/07, 16a/07, 16a/07, 16a/08, 16a/08, 16a/08, 16a/10, 16a/10, 16a/11, 16a/13, 16a/13, 16a/13, 16a/14, 16a/15, 16a/16, 16a/16, 16a/16, 16b/02, 16b/02, 16b/05, 16b/06, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 16b/11, 16b/14, 17a/02, 17a/03, 17a/04, 17a/06, 17a/09, 17a/11, 17a/13, 17a/14, 17a/15, 17a/15, 17a/16, 17a/16, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/06, 17b/07, 17b/09, 17b/09, 17b/12, 17b/16, 18a/05, 18a/06, 18a/08, 18a/08, 18a/09, 18a/10, 18a/12, 18a/13, 18a/14, 18a/15, 18b/01, 18b/01, 18b/01, 18b/02, 18b/02, 18b/02, 18b/03, 18b/05, 18b/06, 18b/07, 18b/08, 18b/08, 18b/09, 18b/11, 18b/13, 18b/14, 19a/01, 19a/09, 19a/09, 19a/09, 19a/10, 19a/11, 19a/12, 19a/16, 19b/01, 19b/01, 19b/02, 19b/02, 19b/03, 19b/07, 19b/08, 19b/09, 19b/09, 19b/14, 19b/16, 1b/02, 1b/03, 20a/03, 20a/03, 20a/07, 20a/09, 20a/10, 20a/11, 20a/12, 20a/12, 20a/14, 20a/15, 20a/16, 20b/03, 20b/04, 20b/05, 20b/07, 20b/08, 20b/09, 20b/09, 20b/09, 20b/10, 20b/10, 20b/10, 20b/11, 20b/11, 20b/11, 20b/14, 20b/15, 20b/16, 21a/01, 21a/02, 21a/03, 21a/04, 21a/05, 21a/07, 21a/08, 21a/09, 21a/10, 21a/11, 21a/12, 21a/14, 21a/16, 21b/01, 21b/01, 21b/01, 21b/02, 21b/03, 21b/03, 21b/03, 21b/03, 21b/04, 21b/06, 21b/06, 21b/07, 21b/08, 21b/08, 21b/09, 21b/10, 21b/10, 21b/11, 21b/11, 21b/13, 21b/14, 21b/15, 22a/02, 22a/04, 22a/04, 22a/05, 22a/06, 22a/07, 22a/08, 22a/09, 22a/09, 22a/10, 22a/10, 22a/11, 22a/13, 22a/13, 22a/14, 22a/14, 22a/14, 22b/11, 22b/14, 23a/02, 23a/04, 23a/04, 23a/11, 23a/14, 23a/14, 23a/17, 23b/02, 23b/03, 23b/03, 23b/05, 23b/06, 23b/08, 23b/09, 23b/14, 23b/14, 23b/14, 23b/15, 23b/15, 23b/15, 23b/16, 24a/01, 24a/01, 24a/02, 24a/03, 24a/04, 24a/05, 24a/05, 24a/06, 24a/07, 24a/09, 24a/09, 24a/10, 24a/10, 24a/10, 24a/11, 24a/11, 24a/12, 24a/12, 24a/13, 24a/13, 24a/14, 24a/14, 24a/14, 24a/15, 24a/15, 24b/01, 24b/02, 24b/02, 24b/03, 24b/03, 24b/03, 2a/02, 2a/02, 2a/02, 2a/03, 2a/09, 2a/11, 2a/13, 2a/16, 2b/05, 2b/06, 2b/07, 2b/08, 2b/14, 2b/15, 2b/15, 2b/16, 3a/02, 3a/03, 3a/08, 3a/09, 3a/10, 3a/10, 3a/11, 3a/11, 3a/12, 3a/12, 3a/13, 3a/14, 3b/02, 3b/05, 3b/07, 3b/13, 3b/14, 3b/14, 4a/09, 4a/14, 4b/07, 4b/08, 4b/09, 4b/10, 4b/11, 4b/11, 4b/15, 4b/16, 4b/16, 4b/17, 5a/01, 5a/02, 5a/07, 5a/08, 5a/08, 5a/10, 5a/11, 5a/12, 5a/13, 5b/01, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 5b/05, 5b/06, 5b/06, 5b/07, 5b/07, 5b/07, 5b/08, 5b/08, 5b/08, 5b/09, 5b/11, 5b/12, 5b/12, 6a/01, 6a/03, 6a/05, 6a/06, 6a/06, 6a/08, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/10, 6a/14, 6a/15, 6a/15, 6b/01, 6b/02, 6b/02, 6b/03, 6b/04, 6b/04, 6b/05, 6b/06, 6b/08, 6b/11, 7a/01, 7a/02, 7a/03, 7a/06, 7a/07, 7a/09, 7a/09, 7a/10, 7a/11, 7a/14, 7a/15, 7b/02, 7b/04, 7b/04, 7b/04, 7b/05, 7b/05, 7b/06, 7b/07, 7b/07, 7b/08, 7b/10, 7b/11, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/13, 7b/13,

7b/14, 7b/15, 7b/15, 8a/02, 8a/03, 8a/03, 8a/05, 8a/06, 8a/06, 8a/06, 8a/07, 8a/09, 8a/09, 8a/10, 8a/10, 8a/11, 8a/12, 8a/13, 8a/14, 8a/15, 8b/01, 8b/01, 8b/02, 8b/03, 8b/04, 8b/06, 8b/06, 8b/07, 8b/07, 8b/07, 8b/07, 8b/09, 8b/09, 8b/12, 8b/12, 8b/14, 8b/15, 8b/15, 8b/16, 8b/16, 9a/01, 9a/01, 9a/02, 9a/02, 9a/03, 9a/04, 9a/04, 9a/06, 9a/06, 9a/07, 9a/07, 9a/07, 9a/07, 9a/08, 9a/08, 9a/08, 9a/10, 9a/10, 9a/11, 9a/11, 9a/12, 9a/12, 9a/14, 9a/15, 9a/16, 9b/02, 9b/02, 9b/03, 9b/04, 9b/04, 9b/07, 9b/08, 9b/09, 9b/09, 9b/10, 9b/11, 9b/11, 9b/12, 9b/12, 9b/13, 9b/13, 9b/14, 9b/15, 9b/15, 9b/16

v. kéç- 10a/06

v.+u 1b/10, 3b/04, 5b/05, 5b/05, 5b/06, 5b/07, 5b/07, 5b/08, 6a/06, 6b/13, 7a/05, 7a/05, 7b/10, 7b/10, 7b/12, 8b/02, 8b/02, 8b/07, 8b/07, 8b/11, 8b/14, 8b/15, 8b/16, 9a/11, 9b/07, 9b/07, 9b/14

v.+ü 16a/14, 1b/02, 5a/03, 8b/13

[=685]

ve's-selam Ar. Selâm onun üzerine olsun

v. 3a/13, 3a/14

[=2]

veche Ar. Bakış açısı, tarz, yön, taraf, cihet

v. bilen 7a/03, 7a/16

[=2]

velādāt Ar. Doğum

v.+ıdın 4b/09

[=1]

vélīyy-i ʿahd Ar. Veliaht

v. érmiş 4a/03

[=1]

vılāyat Ar. Diyar, ülke, memleket

v. 22a/06, 22b/10

v.+da 10b/08, 11b/16

v.+ı 12a/09, 12a/13

v.+ıda 12a/02, 12b/04, 23b/14

v.+ıda (iran vılayatı) 4a/15

v.+ıdın 10b/01, 19b/02, 20a/15

v.+ıga 19a/12, 19a/13, 19b/02

v.+ıga (hıtay vılayatı) 10a/15

v.+ınıñ 19a/15

v.+larıda 12a/07

v.+larıga 24a/06

v.+larnı 10b/12, 18b/14, 21b/03

v.+nı 20b/10

v.+nıñ 13a/02

[=25]

Vucud Ar. varlık, mevcudiyet, bulunma

v.+ga 15a/11, 21b/05

v.+ga kéltür- 7b/02

[=3]

Vukuf Ar. haberdar olma, bilgi sahibi olma
v. (sahıb-ı-vukuf) 10b/15
v. (sahib-i vukuf) 11a/07
v. érmes érdiler 10b/15
v. érmişler 11a/07
[=4]
vuzara-yı niku-şumar Fr. iyi ve değerli sayan vezirler
v.+ıga 2b/08
[=1]
ya Seçenek bildirme
y. 16a/02
[=1]
ya(ıı) Seçenek bildirme
y. 8a/16
[=1]
yād-gār Fr. hatırası, eseri
y. kal- 6a/16
[=1]
Yāfas Nuh Peygamber'in oğullarından biri
Y. 15b/15
Y+ga 15b/15
Y.+nı 16a/01
Y. 13a/12
Y. turur 3a/11
[=5]
yag-
y.-ıp érdi 19b/03
[=1]
yagacı
y. turur 19a/10
[=1]
yagı
y. 20b/02, 23a/07
[=2]
yagıgirlik
y. 19a/14
[=1]
yahşı
y. 10a/10, 11a/14, 21b/05, 23a/13, 23b/02, 5a/02, 6a/16
y.+bol- 23a/14
y.+kıl- 23a/14
[=9]
yahşıla(ı)-
y.-sözni yahşıla- 21b/12
[=1]
yahşıla-
y.-p 21b/12
[=1]
yahşılık
y. 8b/16

[=1]

yahşırak

y. 17a/09

y.+tururlar 10a/12, 17b/04

[=3]

yak-

y.-kan turur 11a/10

[=1]

yakın

y. 16a/06, 16a/08

y.+bol- 13a/09

y.+turur 13a/01

y.+tururlar 24a/06

[=5]

yalhut

y. 15a/15

[=1]

yaman kötü

y. 17b/13

y. érdiler 17b/05

[=2]

yan- dönmek

y.-dı 19a/13

y.-ıp 17a/04, 19b/08

[=3]

yana yine

y. 17a/02, 18b/01, 19a/14, 24b/01, 2b/01, 4b/16

[=6]

yanġay yanan

y. 18b/12

[=1]

yani Ar. Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce “Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki” anlamında kullanılır

y. 15b/03, 19b/06, 19b/16, 20a/04, 20a/06, 22a/02, 22a/03, 22b/05, 22b/05, 22b/05, 22b/05, 22b/10, 22b/10, 22b/10, 22b/10, 22b/16, 22b/16, 22b/16, 22b/16, 23a/01, 23a/01, 23a/01, 23a/07, 23a/07, 23a/07, 23a/13, 23a/13, 23a/13, 23a/13, 23a/14, 23b/02, 23b/02, 23b/02, 23b/02

[=34]

yañı yeni

y. başdın 8a/05

[=1]

yap(ı)-yapmak

y.-lutf u marhamat étegi bile yap- 2b/07

[=1]

yap- yapmak

y.-kaylar 2b/07

[=1]

Yaparlı Ay Ḫannın oğlu

Y. 13b/10

[=1]

Yapurlı özel ism
Y. 22b/10
[=1]
yaratma-yaratmak
y.-gan érdi 8b/03
[=1]
Yardas Nehir adı
Y. 12a/11
[=1]
yārī Fr. Yardım demek
y. 18b/01
[=1]
yarmı yarısı
y. 20b/04
y.+ga 20b/04
[=2]
yasa kānun, ferman, emir
y. 8b/12
[=1]
yasa(ı)-yasamak
y.-tamga yasa- 21b/14
[=1]
yasa-yasamak
y.-dı 21b/14
y.-dılar 18b/16, 9a/06
[=3]
Yasak-ı Ulu, yüce kanun demek
y. 23a/02
[=1]
yasamişi Frs. Ülkeyi alan ve düzene sokan
y. 22b/11
[=1]
Yasar özel ism
y. 22b/11
[=1]
yaş yaş
y.+ıga 16b/08
[=1]
yaşar Çağ. Bir yaşında demek
y. 16b/12
[=1]
yaşur-gizlemek
y.-a kal-gan turur 11a/11
[=1]
yaşura gizlice
y. 16b/07
[=1]

yāy iki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti
y. 21a/01
y.+nı 21a/03, 21a/06
[=3]
yaylağı yayla
y. 19b/01
[=1]
yaylak Rakımı yüksek yerler
y. 12a/13
y.+ı 16a/04
[=2]
Yazır Ay Ḫannın oğlu
Y. 13b/09, 22b/10
[=2]
yek-cihet Frs. Birleşmek, bir olmak
y. bol- 14a/01, 17b/16
[=2]
yek-cihet bol- Frs. Birleşmek, bir olmak
y. 17b/16
[=1]
yeme-yemek
y.-gey 22a/04
[=1]
yer Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin
y. 12a/03, 12a/04, 8b/07
y.+de 12b/02, 16a/05, 19a/06, 21a/10, 23a/13, 23b/02, 23b/06, 24a/16
y.+degi 17b/06
y.+ge 8a/11
y.+i turur 16a/13
y.+ide 10b/07, 12a/02
y.+ini 1b/08
y.+ni 15b/11
y.+niñ 11b/15
[=19]
yer yüzi dünya
y. 21b/03
[=1]
Yesügey Bahādur Bortannıñ oġlı
Y. 3b/11
Y.+nuñ 4a/02
[=2]
yet- yetmek
y.-gey 21a/14
y.-ip 6a/04
y.-kende 19a/13
y.-mes 6a/10
y.-mey 24b/04
y.-ti 10b/10
y.-tiler 19b/02
[=7]

yeti altıdan sonra gelen sayı
y. 19a/11, 4b/06
[=2]
yetil- etmek
y.-mes érdi 2a/03
[=1]
yetkür-ulaştırmak
y.-megey 22a/04
[=1]
yetmiş sayı
y. 21a/16
[=1]
yél Fr. Pehlivan, kahraman, bahâdır, yiğit
y. 8b/07
[=1]
yét(ı)-ulaşmak
y.-takdimga yét- 6b/13
[=1]
yét- yeterli olma durumu
y.-ip turur 8b/11
y.-kende 16b/08, 16b/14
y.-key 8a/11
y.-miş 4a/05
y.-ti 6b/13
[=6]
yéti sayı
y. (toksan yéti) 3b/03
y. yüz 4b/11
[=2]
yétmiş beş sayı
y. 18a/06
[=1]
yıgaç ağaç, dal
y. 19a/06
y. bile 19b/12
y.+lar 20a/03
[=3]
yıgaç éri Orman halkından olan kişi
y. 20a/04
[=1]
yıgıl-toplanmak
y.-ıp 18a/04
[=1]
yıgış-toplamak
y.-turup 11a/11, 17b/11
[=2]
yıgıştur-toplamak
y.-up 11a/08
[=1]
yıl sene, sâl.

y. 18a/06, 21a/16, 4a/05, 4a/06, 4a/06, 4a/17, 4a/17, 4a/17, 4a/17, 4b/06, 4b/06, 4b/06, 4b/06, 6b/14, 9b/11
y. (iki yıl) 4a/06
y.+dın soñ 14b/13, 19a/11, 19a/13
y.+gaça 24a/03
y.+lar 13a/06, 23b/11
y. turur 7b/11
[=23]
yırak uzak
y. 10b/01, 17a/16
y. bol- 12a/01
y. turur 7a/11
[=4]
yib- göndermek
y.-erdi 15b/16
[=1]
yiber- göndermek
y.-di 13a/13, 18a/01, 19a/15, 7b/16
[=4]
yigirmi sayı
y. tört 15b/06, 21b/15, 22a/08
y. üç 4a/06
[=4]
yigirmi tört sayı
y. 20a/10, 20b/03
[=2]
yigit delikanlı
y.+leriga 2a/11
[=1]
yigit delikanlı
y.+leriga 2a/02
[=1]
Yikār özel ism
Y. 23a/01
[=1]
yok hayır
y. érdi 17a/16, 19b/09, 19b/14, 6b/15
y. érmiş 10a/16, 20a/01, 20a/13, 3a/12
y. turur 19a/08, 6a/11
[=10]
yoktur
y. 16b/10
[=1]
yol ir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer,
y.+da 19b/02, 21a/01
y.+ı 21a/11
y.+ıda (hak yolı) 6b/06
y.+ıdın 7a/16
y.+ın 22a/03
y.+ını 21b/11, 9a/04

y. turur 16a/10
[=9]

yosun Tarz uslub şekil, düzen
y. 8b/12
y.+ı bile 2b/02
[=2]

yuk- yok
y.-turur 17b/14
[=1]

Yulduz yıldız
y. 20b/07, 23b/02
[=2]

Yulduz Ḫan
Y. 13b/08, 22b/14
[=2]

Yuntlı özel ism
Y. 13b/14
[=1]

yup Yıkayıp demek (yuyup)

y. 17a/05
[=1]

yurd memleket
y.+ı 21a/09
[=1]

yurt memleket
y. 10a/13, 20a/03
y.+ı 20b/11, 24a/06
y.+ları 20a/05
y.+larnıñ 4a/09
[=6]

yügür-koşmak
y.-üp 19b/11
[=1]

yükle-yüklemek
y.-diler 19a/01
y.-geli 18b/16
[=2]

yüklük hamile
y. 19a/05
[=1]

yür- yürümek
y.-gisi 15b/04
y.-üp 17a/05, 17a/16, 18b/15
y.-ür 8b/07
y.-ür érd 18b/14
[=6]

yürü- yürür
y.-gey 23a/14
[=1]

yüz sayı
y. 14b/13, 24a/03
[=2]
yüz(ı) sayı
y. 4b/11, 6b/15
y. (iki yüz iki) 8b/08
[=3]
yüz(ıı) insan yüzü
y.+ini 6b/10
[=1]
yüz(ii) yer yüzü
y.+idegi (yer yüzi) 21b/03
[=1]
yüzi insan surati
y.+din 16b/09
[=1]
yüzlen-baktı
y.-di 18b/10
[=1]
Żafar-nāma Emir Timur'un yazdığı kitap.
Ż.+sını 2a/12
[=1]
ẓafer Ar. Savaşta kazanılan gālibiyet.
ẓ.+tap- 14a/01
[=1]
żaḥḥāk Ar. Kötü huylu, zalim.
ż.+ı siret-i müdbir 9b/15
[=1]
ẓāhır Ar. Açık
ẓ.+bol- 22a/07, 6a/13, 7b/01, 8b/04
ẓ.+kıl- 7a/06
[=5]
ẓāhıran Ar. Dış yönüyle, görünen tarafıyla
ẓ. 5b/07
[=1]
ẓāhir Ar. Açık
z.+bol- 10a/04, 9b/11
[=2]
żaʿīf Ar. Zayıf
ż. 5b/05
[=1]
ẕākir Ar. Zikreden
ẕ. 5b/08
[=1]
zamān Ar. Vakit, süre
z.+da 10a/04, 12b/06, 12b/08, 12b/10, 14a/10, 4a/15, 8b/07, 9b/08
z.+da (humayun zaman) 5a/01
z.+ı şerif 2a/03
z.+ıda 23b/08, 3b/15
z.+ıda érdiler 24a/14

[=13]

żarūrat Ar. Gereklilik, ihtiyaç

ż.+turur 7a/12

[=1]

ẕāt Ar. Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse

ẕ.+ı zü'l-celali 5b/04

[=1]

zemīn Ar. Yer, toprak, arazi.

z. 23a/07

[=1]

ẕevḳ Ar. Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu

z.+u şevk 6b/15

[=1]

ẕeyl Ar. İlave.

ẕ. 24a/05

ẕ.+da 20b/09

ẕ.+de 23b/13

[=3]

zībā Fr. Güzel

z. 16b/10, 16b/14, 2a/02, 2a/10

z.+(asru ziba) 16b/08

[=5]

ẕikr Ar. Sözünü etme, ismini söyleme, anma

ẕ.+i 11b/13, 12b/16, 13b/16, 2b/16, 3a/02, 3a/07, 3a/08, 3a/08, 3a/14, 3b/02, 3b/13

ẕ.+i akvam 14a/10

ẕ.+ide 3a/13, 3a/14, 9b/06

[=15]

ẕikr Ar. Sözünü etme, ismini söyleme, anma

ẕ.+ni 20b/08

[=1]

ẓuhūr Ortaya çıkma, görünme.

ẓ.+(keyfiyet-i zuhur) 9b/03

ẓ.+bol- 2b/14, 9b/12

ẓ.+ıdın 11b/09

[=4]

zulāl Ar. Saf

z.+(muştakan-ı zulal-ı uns) 5b/09

[=1]

ẕüriyet Ar. Nesil. soy

ẕ.+idin tururlar 7b/12

[=1]

züryet Ar. Nesil. soy

z.+idin 7b/02

[=1]

5.BÖLÜM: SONUÇ

Bu tez çalışması çerçevesinde incelenen Tārīḫ-i Reşīdī Türkī el yazmasının Çağataycaya kim tarafından tercüme edildiği ve kopyalandığı hâlen belirsizliğini korumaktadır. Eserin tam metnine şu aşamada nüfuz edilememiştir; fakat ilerleyen araştırmalarda hem tercüman hem çeviri süreci hem de yazılış devri ile ilgili sorulara daha kesin cevaplar elde edilebileceği öngörülmektedir.

Tezde evvela Reşīdüddîn Fazlullâh Hemedânî'nin hayatı ve eserleri ele alınmış, yazarın tarihçilik geleneğindeki konumu değerlendirilmiştir. Ardından Tārīḫ-i Reşīdī Türki adlı eserin Çağatayca çeviri nüshası 24a varağına kadar okunup incelenmiştir. Ve ilgili kısımlar transkripsiyon alfabesiyle günümüz harflerine aktarılmıştır. Bu süreçte metinde yer alan sözcük ve ifadeler üzerinden Çağatay Türkçesinin ses bilgisi, morfolojik ve sözvarlığı hususiyetleri ortaya konmuştur. Kelime örnekleri ve yapısal tahliller aracılığıyla eserin dil karakteri belirlenmiş; ayrıca dilbilgisi unsurları sistemli bir biçimde değerlendirilmiştir.

Bunlara ek olarak, çalışmada Çağatay edebiyatının genel çerçevesine de yer verilmiştir. Ayrıca eserin bu edebî geleneğin dil ve üslup özellikleriyle ilişkisi tartışılmıştır. Böylece hem metnin dilbilimsel kimliği hem de edebî bağlamı çok yönlü biçimde ele alınmıştır.

Sonuç olarak, bu tez Tārīḫ-i Reşīdī Türkī el yazmasının dil, üslup ve tarihī bağlamı hakkında ilk aşamada önemli veriler sunmuştur ve ilerleyen dönemde yapılacak daha kapsamlı incelemeler için bir temel oluşturmuştur. Eserin tamamının çözümlenmesi, çeviri sürecinin aydınlatılması ve metnin diğer nüshalarla karşılaştırılması, gelecek çalışmalarda yanıtlanması beklenen başlıca araştırma alanları olarak dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

Afşâr, İ. (1971). "Reşîdüddin Fazlullâh ve Yezd". *Mecmû'a-i Hitâbehâ-yı Tahkiki der Bâre-i Reşîdüddin Fazlullah Hemedânî* (S. Hüseyin Nasr, Ed.). Tahran: Dânişgâh-ı Tahran.

Aksan, D. (2015*). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. (6.b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Amitai, R. (1996). "New Material from the Mamluk Sources for the Biography of Rashid al-Din". İçinde J. Raby ve T. Fitzherbert (Ed.), *The Court of the Il-khans: 1290–1340*. Oxford: Oxford University Press

Argunşah, M. (2013). Çağatay Türkçesi. *Yeni Türkiye* c. IX, s. 55. [Türkçe Özel Sayısı] 357-373.

Argunşah, M. (2021). *Çağatay Türkçesi (7. b)*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Beyânî, Ş. (1991). *Din u Devlet der Ahd-i Moğul* (C. 2). Tahran: Merkez-i Neşr-i Dânişgâhi.

Bulak, Ş. (2017). *Karşılaştırmalı Tarihī Türk Yazı Dilleri Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Eckmann, J. (2014). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (O. F. Sertkaya, hzl.). Ankara: TDK Yayınları.

Eckmann, J. (2017). *Çağatayca El Kitabı* (G. Karaağaç, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.

Eraslan, K. (1993). *Çağatay Edebiyatı*, TDV İslâm Ansiklopedisi (c. 8. s. 168-176). İstanbul: TDV Yayınları.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.

Karakuş, İ. (2002). *Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler* (17. b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kavcar, C. (1987). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* XX(1), 261-273.

Korkmaz, Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Köprülü, F. (1988). *Çağatay Edebiyatı*, İslam Ansiklopedisi (c. 3, s. 270-323). İstanbul: MEB Yayınları.

Ölmez, Z. (2007). Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar. *Türkiye*

Özünlü, Ü. (1997). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayımcılık.

Saussure, F. (1976). *Genel Dilbilim Dersleri I*. (B. Vardar, çev.): Ankara: TDK Yayınları.

Şen, M. (2018). Çağatay Türkçesinin İsmi ve Kapsamı Üzerine. Ozan Kolbaş ve Orçun Üner (Ed.), *Âb-ı Hayât-ı Aramak: Gönül Tekin'e Armağan* (1. Baskı) içinde (s. 373-413). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Şen, M. (2021). *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*. İstanbul: Post Yayın Dağıtım.

Tekin, F. (2011). Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı. *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı) C. 6, S. 1, 1843-1850.

Uçan, H. (2008). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. Ankara: Hece Yayınları.

https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nadir-uzleti-mehcur-serif-muhammed.

https://pauctle.com/osmtr/

https://www.osmanlicasozlukler.com/